UNIVERSITATEA BABEŞ-BOLYAI

FACULTATEA DE STUDII EUROPENE

TEZĂ DE DOCTORAT

Conducător ştiinţific:

Acad. Prof. Univ. Dr. Basarab NICOLESCU

Doctorand:

Silvia Mihaela GRIGOREAN

Cluj-Napoca

2010

Ministerul Educaţiei, Cercetării, Tineretului şi Sportului
Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj Napoca
Facultatea de Studii Europene

Silvia Mihaela Grigorean

TEZĂ DE DOCTORAT

Evanghelia după Toma – hermeneutică transdisciplinară

Componenţa comisiei de doctorat
Numită prin ordinul Rectorului Universităţii „Babeş-Bolyai”
Nr. 13590 din 18.08.2010

Preşedinte:	prof. univ. dr. **Ladislau GYEMANT**, Decan, Facultatea de Studii Europene, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj Napoca
Conducător ştiinţific:	acad. prof. univ. dr. **Basarab NICOLESCU**, Facultatea de Studii Europene, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj Napoca
Referenţi:	prof. univ. dr. **Simona MODREANU**, Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi
	prof. univ. dr. **Virgil Ciomoş**, Facultatea de Filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj Napoca
	conf. univ. dr. **Pompiliu CRĂCIUNESCU**, Facultatea de Litere, Istorie şi Teologie, Universitatea de Vest din Timişoara

- 2010 -

Mulţumiri

O pagină de mulţumiri cuvenite tuturor celor care, direct sau indirect, m-au susţinut moral, intelectual şi afectiv, în redactarea şi finalizarea tezei, este o *pagină - inimă*… de la suflet către suflet… comunitate a spiritelor Vii…comunicare şi cuminecare…tresărire, gând, emoţie, inefabilă comuniune…o între-zărire de lumină a chipului fără chip al Terţului iubitor.

De aceea, recunoştinţa mea exprimabilă şi neexprimabilă se dăruie, rostit şi tăcut, în paradoxul (ne)putinţei sale discursive, celor care m-au orientat, chiar şi fără să fi ştiut, într-un drum fără drum, cu o fidelitate descoperită treptat, la ceea ce este în mine mai mult chiar decât mine. *Gardieni ai integrităţii şi umanităţii*, cei pe care îi voi evoca, în cele ce urmează, sunt veritabile semne ale destinului, descifrate cu tulburătoare uimire, abia la o anumită maturitate interioară, singura care poate conferi un Sens, *întâlnirilor esenţiale*: maestrul mai mult decât maestru, Basarab Nicolescu, profesorul mai mult decât profesor, Mircea Borcilă şi preotul mai mult decât preot Jean Magnan.

Rostuite mulţumiri, cu ochii inimii căutând Izvorul Viului, conducătorului acestei teze, profesorul Basarab Nicolescu, cel care, dăruindu-mi cu generozitate şi răbdare cheia înţelegerii ternare, a în-aripat un zbor lăuntric, cu încrederea, harul şi înţelepciunea domniei sale.

Nepreţuite mulţumiri, cu ochii inimii căutând Genunea Poeziei, profesorului Mircea Borcilă, cel care, intuind dorul creaţiei metaforice, m-a orânduit către obârşia Sensului, şi astfel, a mediat descoperirea originalităţii reflecţiilor lingvistului Eugenio Coşeriu.

Statornice mulţumiri, cu ochii inimii căutând Sursa Sacrului, călugărului iezuit Jean Magnan cel care, deschizându-mi sufletul, mi-a deschis pentru prima oară *Evanghelia după Toma*, şi astfel, a făcut posibil un dialog fertil cu gânditorul de mare profunzime, Jean-Yves Leloup, o autoritate în domeniul spiritualităţii.

Alese mulţumiri referenţilor oficiali, doamnei prof. univ. dr. Simona Modreanu, domnului prof. univ. dr. Virgil Ciomoş, domnului conf. univ. dr. Pompiliu Crăciunescu şi nu în ultimul rând referentului onorific, prof. dr. ing. Vistrian Măţieş, care au contribuit la elaborarea şi finalizarea tezei, prin rigoarea, exigenţa şi competenţa sugestiile lor.

Adresez sincere mulţumiri domnului profesor Ionuţ Isaac, părintelui Ioan Chirilă, poetului Horia Bădescu şi doamnei Magda Stavinschi pentru susţinerea, încurajarea şi sprijinul lor în coagularea autentică a unei cercetări transdisciplinare de calitate.

Formarea discretă, cu fineţe spirituală a unei atitudini transdisciplinare, a putut fi valorificată în relaţiile umane şi profesionale, construite cu colegii doctoranzi, cărora le mulţumesc pentru colaborare, deschidere, toleranţă şi dialog.

Mulţumesc familiei pentru răbdarea, ajutorul şi înţelegerea pe care mi le-a oferit pe parcursul scrierii tezei de doctorat.

Mulţumesc celor doi copii ai mei, Mihnea şi Antim, care m-au inspirat permanent, ivindu-se în lume cu chip de Eternitate şi glas de Cântec al Firii.

CUPRINS

Argument

1. Mucenicia transcuvintelor……19

De unde vine unicitatea limbajului transdisciplinar?

Încercare de hemografie a limbajului transdisciplinar……24
Caracteristici ternare ale limbajului transdisciplinar……25
Dicţionar transdisciplinar – Îndreptar conceptual al ternarului *interpretare – limbaj – confuzie*……28
Concepte transdisciplinare. Aproximări……...34

2. O introducere – în domeniul Terţului Ascuns……..37

De unde vine noutatea cercetării transdisciplinare?

Paradoxul opţiunii transdisciplinare: o alegere necesară……44
Viziunea abordării transdisciplinare: o transparenţă voalată……
Descoperirea *Evanghelia după Toma,* o dez-văluire a voalatului……51
Originalitatea temei propuse în contextul studiilor deja efectuate de alţi cercetători. Opţiunea de limbă……..55
Niveluri de interpretare şi scară hermeneutică……63

3. Metodologia hermeneuticii transdisciplinare - O căutare a Terţului Ascuns în *Evanghelia după Toma*…… *68*

De unde vine rigoarea şi coerenţa abordării transdisciplinare?

Conceptul de hermeneutică transdisciplinară. Topografie trans-orizontică……69
Informaţie, informaţie spirituală, informaţie creatoare……75
Niveluri de traversare a informaţiei spirituale: transmitere, trans-misiune şi circuit…….80

Postulatul ontologic - Niveluri de Sens……93
Structura ternară a Sensului……..94
Cuvânt poetic - Cuvânt Viu - Cuvânt revelat……98
Niveluri de înţelegere în exerciţiul spiritual al lecturii……101
Cunoaşterea poetică, o experienţă a Sensului orientată către Terţul Ascuns……107
Definirea tipului textual al *Evangheliei după Toma* din perspectiva translimbajului…….112

Postulatul logic - Terţul Ascuns ca Sursă a nivelurilor de Sens……119
Niveluri de Sens în oglinda sacrului……..120
Statutul tipologic al textului sacru în deschiderea transreligiosului……..126
Simbolul sacru, o *icoană în icoană* a Terţului Ascuns……...135

Postulatul de complexitate - Circuitul informaţiei spirituale în vitraliul ternarelor hermeneutice……141
Coborâre la Sursa Viului în urcuş lăuntric pe scara hermeneutică……..144
Niveluri de organizare, de structurare şi de contemplare hermeneutică…….147
Circulaţia de informaţie spirituală între Ternarul icoană şi Ternarul întrupării……..148
Experienţa imaginală a întrupării…….160
Circulaţia de informaţie spirituală între Ternarul mesager şi Ternarul circumciziei…….161
Niveluri paideice în trans-misiunea informaţiei spirituale…….168
Circulaţia de informaţie spirituală între Ternarul porţii şi Ternarul scară……..169
Paradox lingvistic - paradox ontologic - transparenţă absolută……..179

O salbă a nodurilor conceptuale originale……180

4. *Evanghelia după Toma,* o deschidere către transreligios – Terţul Ascuns ca Sursă a experienţei spirituale ……191

De unde vine nevoia regăsirii Tradiţiei?

André Scrima, un vizionar al transreligiosului…….196
Realul voalat şi revelaţia ca văl……197
Sacrul ca dimensiune trans-subiectivă a Realităţii. Terţul iubitor……...200
Simbolismul transreligios al *vălului* în hermeneutica lui André Scrima……203

Transparenţa ca văl. Isus, un poet vizionar…….206
Experienţa revelaţiei şi transdisciplinaritatea. Cuvântul revelat…….210

Rumi şi regăsirea unităţii prin experienţă mistică……...214
Nivelurile experienţei mistice…….220
Cunoaşterea lui Dumnezeu…….222
Vederea lui Dumnezeu……222
Prezenţa lui Dumnezeu……..227

Jean-Yves Leloup şi trăirea contradicţiei……..230
Devenirea hermeneutică…….231
Gnoza şi nivelurile de cunoaştere……..235
Cunoaşterea de sine ca unificare a nivelurilor de fiinţă…….241
Gnoza ca experienţă a traversării……245

Rezultate originale……..249

5. Actualitatea *Evangheliei după Toma,* în chip de concluzii……...252

De unde vine necesitatea unei atitudini şi viziuni transdisciplinare?

Experienţa spirituală, o modalitate de comunicare transreligioasă şi transculturală……..253
Omul, devenind *Fiul Omului* : un umanism bazat pe rigoare, toleranţă, dialog şi deschidere.....254
Traversarea ca trăire a unicităţii. *Fericirile* ……257
Transdisciplinaritatea, o cheie pentru înţelegerea lumii în care trăim……260

De unde vine iubirea?

Rezumat …….263
Résumé 265
Abstract.....266
Bibliografie…….268
Bibliografie principală……272

Bibliografie secundară……..274
Bibliografie generală…….262
Publicaţii şi conferinţe……..263

Argument

„Le visible est un témoignage de l'Invisible, qui l'informe et le contient. C'est parce que l'homme a perdu le langage de la Création que Dieu a parlé par les sages et les prophètes. Mais c'est le même message, la même information. Savoir lire les arbres, le rocher, l'orage ou le soleil, c'est déjà savoir lire la Bible. La parole de Jésus reprend l'information, le message déjà communiqué par la nature, par les sages et les prophètes hébreux. Il reprend le message, et il le précise. Il l'explicite davantage parce que les hommes sont devenus de plus en plus sourds et aveugles.

Voici quelques-unes de ces informations communiquées par Jésus. Voyons comment elles nous apprennent ou nous rappelent queque chose. Voyons aussi comment ces informations, si nous les accueillons, peuvent opérer en nous, nous guérir d'un désordre quelconque, nous réinformer positivement dans notre devenir, et orienter notre existence vers la plénitude de vie pour laquelle nou sommes créés."[1]

Jean-Yves Leloup, *L'Enracinement et l'ouverture*

[1] „Vizibilul este o mărturie a Invizibilului care îl informează şi care îl conţine. Pentru că omul a pierdut limbajul creaţiei prin care Dumnezeu a vorbit prin înţelepţi şi profeţi. Dar este acelaşi mesaj, aceeaşi informaţie. A şti să citeşti arborii, piatra, furtuna sau soarele, este deja a şti să citeşti Biblia. Cuvântul lui Isus reia informaţia, mesajul comunicat prin natură, prin înţelepţi şi profeţii evrei. El reia acest mesaj şi îl precizează. Îl explicitează coerent pentru că oamenii au devenit din ce în ce mai surzi şi orbi. Iată câteva dintre informaţiile comunicate de Isus. Vedem cum ele ne învaţă amintindu-ne ceva. Vedem cum aceste informaţii, dacă le primim, pot opera în noi, vindecându-ne de dezordine, pot să ne reinformeze pozitiv în devenirea noastră şi să orienteze existenţanoastră către plenitudinea vieţii pentru care noi am fost creaţi.", Jean-Yves Leloup, 1995, p. 13.

Întru-chipări transgresive ale unor adevăruri paradoxale, cele *114 logia* ale *Evangheliei după Toma* nu pot fi comentate. O experienţă posibilă este aceea a contrapunctului. Mărturii vii ale unei călătorii unice prin Valea Uimirii, ele pot doar sa ne însoţească pe noi, căutătorii de Sens, în acest pelerinaj către Sursă, locul fără loc. Pe prag. În lume, fiind în afara lumii Să ne orienteze tăcut.

Spusele lui Isus pot să ne asculte. Să vibreze. Să ne cuminece cu Sens. Să activeze în noi dorinţa de creaţie, fior de noutate. Să ne întindă o mână în mâna noastră, să ne privească cu un ochi în ochiul nostru, să traverseze picior în piciorul nostru. Să urcăm împreună scara. Scara hermeneutică.

Pluralitatea experienţelor spirituale conduce cu necesitate la re-cunoaşterea multiplelor limbaje prin care acestea se pot ex-prima şi transmite. Cunoaşterea autentică la care ne invită Isus, ne pune în mişcare pe dinăuntru. Traversare. Rezonanţa nivelurilor de Sens prin circulaţia informaţiei spirituale între ternarele hermeneutice. Cheia înţelegerii: crearea unui nucleu flexibil interior prin echilibrul celor trei niveluri de fiinţă - corp, spirit şi inimă.

Aprofundarea acestui domeniu de transcunoaştere sau cunoaştere transgresivă, nu poate decât să revigoreze cu suflul originalităţii, viziunea transdisciplinară, altoind cu seva vie a rigorii poetice, drumul deschis de acei *theori,* vizionari ai speranţei şi mesageri ai tăcerii pline: Basarab Nicolescu, Michel Camus, Roberto Juarroz, Adonis, Jean-Yves Leloup, Pompiliu Crăciunescu, Horia Bădescu…şi mulţi alţii…

Evanghelia după Toma este actuală şi interpelantă prin deschiderea sa multiplă: spiritualitate - „Voici les paroles du Secret - / Jésus, le Vivant, les a révélées - / Didyme Jude Thomas les a transcrites" şi cultură - „Il disait: Celui qui se fera l'herméneute de ces paroles ne goutera plus de mort". *Iniţierea prin cultură* constituie una dintre notele originale ale acestei *Evanghelii,* menită a trezi dorinţa de transformare interioară a omului.

Demersul nostru transdisciplinar a urmărit ca obiectiv general, o descriere a rezonanţei *nivelurilor de Sens* care structurează, organizează şi orientează hermeneutic circulaţia de informaţia spirituală între ternarele ontologice, epistemologice şi transgresive din *Evanghelia după Toma.* Acestui scop îi sunt subordonate următoarele obiective specifice:

- Decantarea *unicităţii* limbajului transdisciplinar printr-o topografie riguroasă şi incertă, atât la nivel teoretic, cât şi integrat procesului efectiv de elaborarare a unei lucrări ştiinţifice care să se situeze dincolo de ştiinţific, în domeniul spiritualităţii.
- Descrierea *riguroasă* a orizontului conceptual deschis de cele trei noduri de gândire transdisciplinară, cu rol de veritabile axiome metodologice: *informaţie spirituală, niveluri de Sens şi scară hermeneutică.*

- Explorarea şi revalorificarea noţiunii de *creativitate* ca experienţă hermeneutică transgresivă, legată de *zona de non-rezistenţă* şi fundamentală în stabilirea punţilor şi crearea unui nucleu interior.
- Re-considerarea conceptului de *Sens* dintr-o perspectivă nouă: hermeneutica transdisciplinară.
- O aproximare transdisciplinară a *nivelurilor de Sens* care structurează, organizează şi orientează hermeneutic informaţia spirituală, în vederea realizării unui nucleu interior flexibil, necesar evoluţiei spirituale şi cunoaşterii autentice
- Analiza dinamicii ternare a instituirii paideice a Sensului în căutarea spirituală.
- Înţelegerea limitei fluctuante a interpretării prin logica terţului inclus în deschiderea transreligiosului, capabilă să menţină echilibrul discontinuu al experienţei creştine canonice deoarece ea trimite întotdeauna către un alt nivel de Realitate care precede şi transcende orice religiozitate.

Paradoxul acestei cercetări constă în faptul că, încercăm să descriem ceea ce scapă oricărei descrieri, să prezentăm raţional ceea ce este neraţionalizabil printr-un discurs: *o intuiţie simbolică, imaginativă şi poetică a sacrului*. Nu suntem aşadar nici pe tărâm teologic, nici pe tărâm poetic, dar şi pe unul şi pe celălalt în acelaşi timp, pe domeniul unei posibile hermeneutici transdisciplinare, în zona Terţului Ascuns. Captând universalitatea în deschiderea auroral a transreligiosului, hermeneutul *Evangheliei după Toma* se recunoaşte în Spusele lui Isus ca fiind *creştin*.

Contribuţia ştiinţifică a lucrării se situează, în raport cu *moştenirea spirituală a transdisciplinarităţii*, în două planuri:

(1) cel al *hermeneuticii transdisciplinare,* prin *căutarea* dinamicii contradictorii dintre cunoaşterea poetică, cunoaşterea imaginativă şi cunoaşterea simbolică, şi în acelaşi timp, transgresiunea creatoare a lor, într-un itinerariu spiritual care traversează toate nivelurile de Realitate;

(2) *al implicării subiective,* semn inefabil al unui dor vertical de zbor lăuntric, în rezonanţă cu *căutările* personale, nevoielnice orientări pe orbita evoluţiei spirituale.

În ceea ce priveşte planul (1), partea teoretică a cercetării este *contextualizată* prin legătura trans-orizontică cu centrul de gravitaţie al lucrării, *cele 114 logia* ale lui *Isus Viul, trans-scrise* de Toma sub forma unei *Evanghelii*.

Referitor la planul (2), precizăm că *încercarea* transdisciplinară privind *Evanghelia după Toma* nu reprezintă o aplicare a conceptelor teoretice explicitate în prima secţiune, nici o serie de analize de text care să probeze validitatea unor modalităţi de descriere şi înţelegere al

unui fundal conceptual, ci o *interogare* orientată de un *spirit de căutare* care, prin însăşi *dinamica* lui *contradictorie,* implică luarea în considerare a postulatului *ontologic, logic şi de complexitate.*

Aceste clarificări permit situarea lucrării în raport cu structura tiparului clasic al cercetării ştiinţifice – *aspecte teoretice, metodologie, rezultate* - şi prezentarea unei propuneri inedite de abordare transdisciplinară, manifestată într-o unitate ireductibilă a metodologiei cu puritatea facerii sensului, în experienţa unei intuiţii a Sursei de creaţie. Ceea ce asigură coerenţa unei astfel de încercări este o configurare de interdependenţe şi interacţiuni între nivelul conceptual delimitat metodologic şi investigarea noutăţii ivite în conjugarea metaforicii textuale cu *meditaţia, lectura silenţioasă şi articulaţiile gândirii.*

Scopul unei *altfel* de hermeneutici, configurată voalat dar transparent de Isus în *Evangheliei după Toma,* rezidă în realizarea legăturii dintre universul *interior şi exterior*. Însă regăsirea unităţii implică intuiţia profundă a sacrului ca izvor al conştiinţei omului în lume. Paradoxul: metodologia ştiinţifică, indispensabilă unei cercetări, nu se aplică în domeniul conştiinţei, care este corelativă domeniilor spiritualităţii, culturii şi religiei. Ieşind din domeniul disciplinar, avem nevoie de o nouă metodologie: metodologia transdisciplinară ca metodologie alternativă, complementară metodologiei ştiinţifice, una neexcluzând-o pe cealaltă.

Contextualizat în *Evanghelia după Toma*, postulatul unităţii dintre cunoaşterea poetică, imaginativă, simbolică şi cunoaşterea spirituală marchează o ruptură între conceptele fundamentale ale limbajului lui *homo religiosus* şi cele specifice lui *homo poeticus*. Captarea invizibilului prin observarea lumii vizibilului într-un imaginar religios, prin intermediul revelaţiei, parabolei, simbolurilor şi miturilor este în discontinuitate cu legile care guvernează creaţia metaforică. Paradoxul: *logion-ul* e şi text sacru şi text poetic, dar nici sacru, nici poetic. Soluţia transdisciplinară: *circulaţie de informaţie spirituală orientată hermeneutic prin coerenţa nivelurilor de Sens.*

În *Evanghelia după Toma,* unul dintre manuscrisele descoperite la Nag-Hammadi (Egipt), în 1945, pot fi găsite „les paroles du Secret", prin care Isus face posibilă *trans-misiunea informaţiei spirituale,* sub forma unei antologii de *114 logia,* atribuite lui Dydymos Iuda Toma, o figură apostolică cu mare rezonanţă în creştinismul siriac.

Ca *parte a Bibliei, recunoscută numai de creştini, care cuprinde faptele şi învăţătura lui Isus Hristos, Evanghelia* este direct asimilată unei tradiţii spirituale – creştinismul, şi de *o întru-chipare* esenţială a ei: Isus. Paradoxul *Evangheliei după Toma,* constă în aceea că aparţine unei religii – creştinismul, cuprinzând *fapte şi învăţături ale lui Isus*, fără însă să fie

integrată complet acestei tradiţii spirituale. Altfel spus, *Evanghelia după Toma* este şi nu este de tradiţie creştină şi, în acelaşi timp, este ceva cu totul nou. Chiar de la început, acest text deschide problematica unei *noi logici,* privitoare la revalorizarea conceptului de *Evanghelie,* ca fiind altceva decât ceea ce aproximează tradiţia creştină. Expresia *literă/cuvânt de evanghelie*, utilizată în sensul „de lucru absolut sigur, mai presus de îndoială*"*, nu-şi găseşte locul în orizontul sapienţial al *Evangheliei după Toma*, aflată sub auspiciile *tulburării şi uimirii,* deci al *căutării* (*logion 2).* În consecinţă, un obiectiv major care va traversa în adâncime întreaga lucrare îl reprezintă reconsiderarea şi redescoperirea a două concepte fundamentale: *Tradiţie* şi *transreligios.*

O direcţie posibilă de cercetare este cea disciplinară, corespunzătoare domeniului teologic şi fundamentată pe o logică mutual exclusivă :

- termenul *A*: elementele creştine
- termenul *non A:* componentele noncreştine – gnostice, esoterice, etc.

Aceste abordări ar fi de tip *reducţionist*, în măsura în care ar limita / ar reduce *incompletitudinea de Sens* a *informaţiei spirituale*, încapsulată în *Spusele* lui Isus, la un singur *nivel de Realitate* sau *de percepţie*. Însă, *Evanghelia după Toma* este un ansamblu al unor multiple niveluri de Realitate şi de percepţie pe care informaţia spirituală le sondează şi le traversează într-un circuit coerent, menit a crea o *unitate deschisă*.

De asemenea, textul *Evangheliei după Toma* permite şi o altfel de apropiere: a căutătorului liber de orice prejudecată religioasă sau disciplinară, interesat mai degrabă de modul în care experienţa interioară dobândeşte un Sens prin captarea intuiţiei sacrului. Vocaţia de hermeneut a lui Isus este convergentă cu misiunea sa, a cărei logică generează noutate.

Definirea tipului textual al *Evangheliei după Toma* din perspectiva *translimbajului* şi analiza statutului tipologic al textului sacru în deschiderea transreligiosului, sunt două coordonate esenţiale ale sondării pe verticală a texturii celor *114 logia,* din perspectiva postulatelor hermeneuticii transdiciplinare.

Lucrarea se împarte în cinci capitole, al treilea capitol, structurat pe postulatul ontologic, logic şi de complexitate, configurând nucleul original al cercetării, focalizat pe conceptul de *informaţie spirituală* şi nivelurile sale de traversare:

1. Mucenicia transcuvintelor
2. O introducere – în domeniul Terţului Ascuns
3. Metodologia hermeneuticii transdisciplinare - O căutare a Terţului Ascuns în *Evanghelia după Toma*

4. *Evanghelia după Toma,* o deschidere către transreligios – Terţul Ascuns ca Sursă a experienţei spirituale
5. Actualitatea *Evanghelia după Toma,* în chip de concluzii

Titlurile capitolelor sunt legate subsidiar, la nivelul viziunii transdisciplinare abordate, de tot atâtea interogaţii fundamentale, care aduc o lumină asupra complexităţii acestui tip de demers ştiinţific:

1. *De unde vine unicitatea limbajului transdisciplinar?*
2. *De unde vine noutatea cercetării transdisciplinare?*
3. *De unde vine rigoarea şi coerenţa abordării transdisciplinare?*
4. *De unde vine nevoia regăsirii Tradiţiei?*
5. *De unde vine necesitatea unei atitudini şi viziuni transdisciplinare?*

Primul capitol, intitulat *Mucenicia transcuvintelor* este o încercare de hemografie a limbajului transdisciplinar ca deschidere translingvistică a interacţiunii fertile dintre nivelul poetic, imaginativ şi simbolic şi experienţa lăuntrică. Decantând cu rigoare poetică caracteristicile sale ternare, nivelurile de Sens îşi găsesc o corespondenţă hermeneutică în articularea transpoetică a *cuvintelor – cuante, cuvintelor vii şi cuvintelor podoabă*

Un îndreptar conceptual al ternarului *reprezentare / interpretare – limbaj – confuzie,* coagulează un dicţionar sintetic al transcuvintelor ca posibilităţi de raţionalizare a conţinuturilor informaţiei spirituale la traversarea pe orizontală şi pe verticală a nivelurilor de Realitate. Limbajul transdisciplinar este în acelaşi timp transmitere şi trans-misiune a informaţiei spirituale, implicând atât dimensiunea intersubiectivă, cât şi cea trans-subiectivă a Realităţii.

Al doilea capitol explicitează cadrul teoretic asumat în demersul nostru, edificat pe noutatea abordării transdisciplinare şi constituind o introducere în domeniul Terţului Ascuns, zona alogică a spiritualităţii care pecetluieşte orizontul transreligios al *Evangheliei după Toma.* Aceste clarificări conceptuale sunt menite a contribui la o contextualizare riguroasă a postulatelor metodologiei transdisciplinare din capitolul al treilea. De asemenea, acest capitol cuprinde argumentele metodologice, lingvistice şi hermeneutice decisive în opţiunea de limbă, catalizatori ai captării originalităţii temei alese, în contextul studiilor deja efectuate de alţi cercetători pe textul apocrif. *Scara hermeneutică* pe care o propunem, în rezonanţă cu gândirea lui Jean-Yves Leloup, contribuie la eliminarea confuziilor între contradicţiile aparente, la nivel hermeneutic şi contradicţiile ontologice, care trimit întotdeauna către un alt nivel de înţelegere, îndeplinind rolul de terţ inclus între fiinţă şi cunoaştere.

Contextualizarea postulatelor metodologice transdisciplinare se articulează în capitolul al treilea, în jurul a două axe noţionale funadmentale: *informaţie spirituală* şi *niveluri de Sens.* Investigarea în profunzime a organizării şi structurării hermeneutice a evenimentului singular al apariţiei Sensului, în textura unor *logia* din *Evanghelia după Toma,* ne-au permis realizarea trans-orizontică a obiectivului central al lucrării: *circulaţia de informaţie spirituală orientată hermeneutic prin coerenţa nivelurilor de Sens.* Acest capitol substanţial al tezei se împarte în trei secţiuni, fiecare validând potenţialităţile multiple ale nivelurilor de contextualizare: postulatul ontologic incluzând nivelurile de Sens, postulatul logic de-limitând domeniul Terţului Ascuns şi postulatul de complexitate orientând circulaţia informaţiei spirituale în vitraliul ternarelor hermeneutice.

Transmiterea şi trans-misiunea informaţiei spirituale este sondată în complexitatea posibilităţilor sale de raţionalizare la traversarea nivelului poetic, imaginativ şi simbolic al *Evangheliei după Toma*, în corespondenţă cu nivelul corpului, al spiritului şi al inimii hermeneutului. Nivelurile de Sens sunt descrise la punctul de convergenţă alogică dintre orizontalitatea şi verticalitatea circuitului deschis al informaţiei spirituale:

- Pe orizontală: *cuvânt poetic-imaginaţie-paradox lingvistic*
- Pe verticală: Cuvânt Viu, imaginar, paradox ontologic
- În zona Terţului Ascuns: Cuvânt revelat, imaginal, transparenţă absolută.

Structura ternară a Sensului ca dinamică lăuntrică a coeziunii Sensului rezistent, Sensului Viu şi Sensului transgresiv (trans-semnificativ), este calea de cercetare transdisciplinară care permite o înţelegere profundă a complexităţii experienţei imaginale a întrupării şi a configuraţiei nivelurilor paideice în activarea nivelurilor de cunoaştere inerente re-descoperirii unităţii lumii şi reunificării fiinţei.

Schemele care traversează teza, clarificând textul însuşi şi ideile dezvoltate, sunt noduri conceptuale care generează noutatea transdisciplinară, prin captarea interacţiunilor părţilor constitutive: vitraliul ternarelor hermeneutice, conţinuturile nivelurilor de Sens în organizarea şi structurarea hermeneutică a Ternarului scară, discontinuitatea şi inseparabilitatea hermeneutică, rezistenţă şi non-rezistenţă spirituală, circuitul de informaţie spirituală între ternarele epistemologice, ontologice şi transgresive.

Salba nodurilor conceptuale originale, configurează prin amprenta subiectivă a experienţei *căutării, tulburării şi uimirii*, contribuţia noastră la elaborarea unei definiţii şi a unei metodologii a hermeneuticii transdisciplinare, valorizând pe deplin moştenirea spirituală a transdisciplinarităţii şi ideile inovatoare ale cugetătorului Basarab Nicolescu, cel care ne-a orientat încercările, cu înţelepciune şi fineţe intelectuală. Cele mai interpelante noţiuni create

în experienţa *coborârii la Sursa Viului în urcuş lăuntric pe scara hermeneutică* sunt coagulate în dinamica ternarelor: *Ternarul circumciziei, Ternarul porţii, Ternarul scară, Ternarul întrupării, Ternarul Viului, Ternarul icoană şi Ternarul mesager*. Toate aceste intuiţii la nivel teoretic sunt contextualizate în analiza unor *logia* din *Evanghelia după Toma*, care permit validarea aplicabilităţii noţiunilor pe care le propunem în descrierea axială a hermeneuticii transdisciplinare. Exemplul grăitor al rezonanţei transgresive în oglindă este însăşi propunerea noastră de definire a conceptului-cheie al tezei:

- Hermeneutica transdisciplinară vizează înţelegerea şi interpretarea sensului care orientează coerent circulaţia de informaţie spirituală prin nivelurile de Realitate şi percepţie.
- O hermeneutică transdisciplinară a *Evangheliei după Toma* vizează înţelegerea şi interpretarea informaţiei spirituale ca fulger traversând simultan poeticul, imaginativul, simbolicul şi tăcerea dintre ele, încapsulate în cele *114 logia* ale lui Isus şi rezonanţa acestora cu corpul, spiritul şi inima căutătorului de sens.
- Informaţia spirituală este informaţia circulând simultan în zona de nonrezistenţă *între* nivelurile de Realitate ale Obiectului, *între* nivelurile de Realitate ale Subiectului şi, de asemenea, *între* Obiect şi Subiect.
- Isus captează şi discursivizează în *Evanghelia după Toma* mişcarea de traversarea a informaţiei spirituale *între* sensul raţionalizabil, sensul trans-ascendent şi trans-descendent şi trans-semnificativ.

Dimensiunea deschiderii transreligioase a *Evangheliei după Toma* delimitează obiectivul investigaţiei Terţului Ascuns ca Sursa a experienţei spirituale, din structura celui de-al patrulea capitol al lucrării. Pentru a surprinde dialogul transcultural şi trans-spiritual în orizontul trans-religiosului, am apelat la trei vizionari, poeţi şi filosofi, gânditori şi sacerdoţi, maeştri şi discipoli, artişti şi contemplativi, monahi şi trubaduri, nomazi şi statornici, seducători şi solitari: André Scrima, Rumi şi Jean-Yves Leloup.

André Scrima este evocat din perspectiva încercărilor sale de a descrie limbajele multiple ale experienţei spirituale, cu accent pe multidimensionalitatea şi multireferenţialitatea Cuvântului revelat. Valorizând reflecţiile sale asupra rezonanţei între simbolismului complex al *voalului,* în diferite religii şi conceptul de *Real voalat* din transdisciplinaritate, am topografiat nivelurile de traversare ale informaţiei spirituale orientată către cunoaşterea revelată.

Poezia mistică a lui Rumi ne-a oferit intuiţiile profunde ale parcurgerii nivelurilor experienţei mistice, drumul fără drum al regăsirii unităţii lumii. Cunoaşterea, vederea şi Prezenţa lui Dumnezeu sunt tot atâtea trepte ale urcuşului pe scara hermeneutică, în-lănţuire a sufletelor prin iubire şi trans-figurare prin lumina lăuntrică luminând întreg universul.

Distincţiile de mare profunzime dintre *gnoză şi gnosticism* ale lui Jean-Yves Leloup, ne-au ajutat în sondarea coeziunii şi schimbului vertical de informaţie spirituală între nivelurile de cunoaştere care structurează evoluţia interioară. Interogaţia permanentă şi dorinţa de a concilia creator opoziţiile în experienţa hermeneutică a contradictoriului, conturează un portret al omului de inspiraţie, făcând din Jean-Yves Leloup un partener de dialog fecund, comunicând şi cuminecând cu Sens.

Ultimul capitol, intitulat *Actualitatea Evangheliei după Toma în chip de concluzii* prăznuieşte suflul atitudii şi viziunii transdiciplinare subiacente demersului nostru: proiectul unui nou umanism bazat pe rigoare, toleranţă, dialog şi deschidere, care să facă posibil ca omul să devină *Fiul Omului.* Reconsiderarea conceptului de vid plin ca un însemn al prezenţei absenţă a Viului readuce în orizontul cercetării ştiinţifice necesitatea stringentă a punerii în act a gândirii şi spiritului transdisciplinar. Liniile de forţă care direcţionează energiile creatoare ale fiinţei în construirea unor valori durabile, sunt un ecou peste spaţiu-timp al Cartei transdisciplinarităţii fundamentată în jurul unei chei de boltă – postularea unei raţionalităţi deschise a lumii. Enumerăm concentrat aceste pulsiuni de speranţă, la care Isus ne invită să medităm şi să le punem în act, menite a accentua actualitatea interpelantă a *Evangheliei după Toma,* compatibilă în complexitatea sa cu viziunea transdisciplinară:

- întruparea, o experienţă umanistă necesară
- gnoza ca efort interior al unui nou tip al cunoaşterii de sine
- inteligenţa afectivă, o cale de unificare a omului
- experienţa spirituală, o modalitate de comunicare transreligioasă şi transculturală
- sacrul, parte integrantă a unei noi raţionalităţi
- transdisciplinaritatea, o cheie pentru înţelegerea lumii în care trăim
- responsabilitatea apartenenţei la Tradiţie
- paradoxul ontologic şi nevoia concilierii contradictoriilor: *Împărăţia*, locul fără loc al Sensului
- poezia, arta trezirii conştiinţei la enigma sensului
- complexitatea ca sursă a simplităţii persoanei umane
- inseparabilitatea şi discontinuitatea spirituală în faţa pericolului reducţionismului

- traversarea ca trăire a unicităţii – *Fericirile*
- trans-misiunea pe Scara / Lanţul Fiinţei - comunitatea şi comuniunea spirituală
- limbajul transdisciplinar, o comunicare de la suflet la suflet
- Terţul iubitor şi arta de a trăi.

Mucenicia transcuvintelor

Încercare de hemografie a limbajului transdisciplinar

> „ A venit îngerul şi mi-a zis: de atâta vreme te veghez ca să ajungi om de ştiinţă şi tu până acum n-ai inventat nimic!
> Cum să nu; am inventat; numai că ştiinţa pe care eu am creat-o este atât de subtilă, încât uneori se confundă cu firescul. Ea se numeşte hemografia, adică scrierea cu tine însuţi. ”
>
> Nichita Stănescu, *Respirări*

Transdisciplinaritatea este o ştiinţă tânără. Ea are numai vârsta umanităţii. Ea are numai vârsta *celui care se scrie pe sine*. Strămoşii ei sunt în viitor.[2]

Limbajul transdisciplinar este un tip de limbaj care *nu se învaţă* şi totusi necesită o modalitate paradoxală de învăţare[3], bazată pe o logică ternară şi urmând structura unei scări hermeneutice*: a învăţa să trăieşti împreună cu ceilalţi.*

Într-o primă etapă, se impune firesc, o *re-cunoaştere a ne-cunoaşterii* lui, adică a *straniei sale străinătăţi*, care implică *un exerciţiu al umilinţei* şi al de-centrării, prin depăşirea falsei problematici binare a lui *a şti* sau *a nu şti*. Transgresând această opoziţie - tentantă augmentare a *consumatorismului informaţional,* evităm capcanele posesiunii, ţesute în mrejele iluzorii ale relaţiei cauzale, *a şti* înseamnă *a avea*. Exerciţiul umilinţei este un *exerciţiu al creativităţii*: crearea unui nucleu flexibil interior prin echilibrul celor trei niveluri de fiinţă: *corp–spirit–inimă*. Parafrazându-l pe Maître Eckhart, omul limbajului transdisciplinar *nu are nimic, nu vrea nimic* şi *nu ştie nimic.*

Paradoxal, experienţa *sărăciei* limbajului transdisciplinar impune evidenţa *transmiterii* bogăţiei sale inepuizabile: informaţia spirituală. E necesar apoi un *exerciţiu de înţelegere*[4],

---

[2] Descrierea paradoxală a transdisciplinarităţii ca *hemografie* ne-a fost inspirată de Nichita Stănescu, în încercarea sa metalingvistică de a configura o *fiziologie a poezie.*

[3] „ (42) Limba terţului tainic inclus este o limbă străină. Ea ar trebui învăţată la şcoală.”, Basarab Nicolescu, 2007b, p 131.

care să permită actualizarea acestei informaţii spirituale în structura ternară a Sensului, coagulată în nivelurile sale de traversare.

Transmiterea informaţiei spirituale este *trans-misiune,* limbajul transdisciplinar facilitând schimbul vertical ternar al *relaţiei paideice in vivo*. El necesită astfel un *exerciţiu al ascultării,* motorul unui *trialog* veritabil, al cărui vot de *sărăcie hermeneutică* constă în conştientizarea faptului că suntem traversaţi şi co-operăm în act la zămislirea continuă a circulaţiei informaţiei spirituale. Dorul Sursei Viului e şi genune a evenimentul hermeneutic, putiinţă tainică a firii de a orienta Sensul circulaţiei de infoormaţie spirituală în vitraliul ternarelor.

Limbajul transdisciplinar se descoperă treptat, în urcuşul personal al evoluţiei interioare. Este *neinventat*[5], dar există dintotdeauna în conştiinţa hermeneutică. Ceea ce îl face unic este scrierea lui: *hemografia*[6] sau *scrierea cu tine însuţi.* De aceea, limbajul transdisciplinar are caracteristicile individualităţii, aparţinând în acelaşi timp, tuturor. Complexitatea sa specifică rezidă în realitatea sa contitutiv translingvistică: comunicarea transdisciplinară este altoită prin spiritul atitudinii transdisciplinare. Dialogul este deopotrivă toleranţă şi deschidere. *Comunicarea transdisciplinară este şi cuminecare.*

Limbajul transdisciplinar este izvorât din căutări negăsite, din dragosti nebănuite, din tristeţi fericite, din descoperiri tainice, din singurătăţi împărtăşite, din tăceri rostuite, din scrierea sa niciodată scrisă, din *amintiri din prezent*. Dez-văluie în-văluind dinamica secretă a naturii contradictorii, specifică gândirii creatoare.

Nivelurile limbajului transdisciplinar corespund nivelurilor de fiinţă şi nivelurilor de cunoaştere. Un limbaj al trupului, al spiritului şi al inimii. Un limbaj poetic, imaginativ şi simbolic.

Un limbaj vizionar. Un limbaj imaginal. Limbajul Terţului Ascuns. Limba păsărilor din Valea Uimirii[7]. Limba lui Isus.

---

[4] Basarab Nicolescu subliniază în repetate rânduri şi cu diverse ocazii importanţa *înţelegerii* ca modalitate de conciliere între act şi cuvânt: „ (41) Teoremele poetice nu se vor înţelese, ci lăsate să, acţioneze. Dacă nu cumva a le lăsa să acţioneze e o formă a înţelegerii lor.”, Nicolescu, 2007b, p. 74.

[5] „ (43) Singura limbă universală este cea a terţului tainic inclus. Nimeni nu va reuşi vreodată să o inventeze.”, Nicolescu, 2007b, p. 131.

[6] *Hemografia* este un concept inventat de poetul Nichita Stănescu în cartea sa de proză-eseu, *Respirări,* pe care l-am contextualizat în perspectiva dezvoltării virtualităţilor sale transdisciplinare.

[7] „Valea Uimirii este o vale cuantică: contradicţia şi indeterminatul pândesc pe călător.”, Nicolescu, 2007b, 112.

Limbajul transdisciplinar are multiple niveluri de întrupare: cuvântul poetic, cuvântul viu şi cuvântul revelat. De aceea, el este dăruit cu o intuiţie poetică *vie*. De aceea, el are pecetea *sacrului* .

Limbajul transdisciplinar are multiple niveluri de Sens: Sensul rezistent, Sensul Viu (rezistent şi non-rezistent) şi Sensul transgresiv (sensul non-rezistent).

Limbajul transdisciplinar este o posibilitate de raţionalizare a conţinuturilor informaţiei spirituale la traversarea pe orizontală şi pe verticală a nivelurilor de Realitate. Limbajul transdisciplinar este în acelaşi timp transmitere şi trans-misiune a informaţiei spirituale, implicând atât dimensiunea intersubiectivă, cât şi cea trans-subiectivă a realităţii.

Omul este traversat de limbajul transdisciplinar, contribuind în egală măsură la traversarea informaţiei spirituale prin toate nivelurile de Realitate. În consecinţă, el poate doar conştientiza experienţa participării la realizarea unei unităţii deschise a lumii, fără a o raţionaliza printr-un discurs, imagine sau simbol.

Limbajul transdisciplinar face posibilă experienţa muceniciei cuvintelor, accedând spre Sursa lor inefabilă: transcuvintele. O scriere vivifiantă a ceea ce nu se poate scrie, ci doar respira: „ să te scrii pe tine pe dinlăuntrul sufletului tău mai întâi, ca să poţi la urmă să scrii pe dinafară sufletele altora."[8] Descoperirea *dinlăuntrului pe dinafară,* iată o experienţă tainică prin care putem împărtăşi neîmpărtăşibilul! Ascultând cu smerenie şi atenţie Spusele lui Isus, *Evanghelia după Toma* ne permite descifrarea activă a unei hemografii niciodată încheiată: o unicitatea care asteaptă să fie legată de o altă unicitate, construind o scară hermeneutică. Încercarea de a orândui acest mod-de-a-fi *abstract şi practic* totodată[9], evidenţiază cu prisosinţă faptul că, nu este nevoie de a inventa o ştiinţă nouă, ci de a de-*limita* cu rigoare o *realitate translingvistică* a cărei complexitate poate fi cunoscută, deci raţionalizată, printr-o posibilă hermeneutică transdisciplinară. *Abstracţia* nu este un mijloc între conştiinţă şi lume, ci abstracţia este parte a Realităţii.

Descoperim cu uimire în *Teoremele poetice,* un veritabil *hemograf,* Basarab Nicolescu *practicând* un limbaj transdisciplinar în experienţa scrierii şi *abstractizând* totodată limbajul transdisciplinar prin teoretizările subiacente a-teoremelor transpoetice. Vom decanta mărcile unice ale limbajului transdisciplinar, vizibile şi in-vizibile, audibile şi in-audibile, în trei capitole semnificative: *Sensul, Poetica cuantică şi Terţul tainic inclus.* Aceste părţi ale *Teoremelor poetice,* conţin în spiritul unei *autoconsistenţe* fundamentale, *întregul volum,*

[8] Nichita Stănescu, 1982, p. 66.

[9] „Hemografia este *abstractă şi practică* totodată", *idem,* p. 67.

voalat şi transparent, încapsulând in nuce, toate celelalte elemente complementare: *niveluri de Realitate, raţiunea, ştiinţă şi tradiţie, transdisciplinaritatea, cosmodernitatea, prostia, natura, Dumnezeu, viaţa-moartea, eu.*[10] Rupând din trupul *teoremelor poetice* ceea ce are legătură directă cu cercetarea noastră, nu facem altceva decât să stârnim potenţialului cititor, gustul şi dorinţa re-întregirii, adulmecând aroma Cuvântului viu şi parfumul unic al fiinţei. *Teoremele poetice* sunt statornice urme ale vibraţiilor de Sens, născute la interacţiunea nivelurilor de traversare ale informaţiei spirituale.

Dacă Sensul are o structură ternară – Sens rezistent, Sens Viu şi Sens transgresiv, atunci putem repera în realitatea translingvistică, o structură ternară co-respondentă celor trei niveluri de Sens:

- *Cuvinte - cuante*
- *Cuvintele vii*
- *Cuvinte - podoabă*

Cuvintele-cuante sunt vehicule-Sens transdisciplinare ale experienţei hermeneutice, coagulate interior şi exterior în drumul căutării Terţului Ascuns: „(6) În mod evident, cuvintele sunt cuante. […] Complementaritate contradictorie integrată în noi înşine de terţul tainic inclus.”[11]. De aceea, interacţiunea *nivelurilor de Sens rezistent*, poate fi captată şi raţionalizată printr-un discurs, numai atunci când cuvintele-cuante sunt simultan rostite, gândite, simţite şi privite: „ Astfel, un cuvânt rostit este un cuvânt blestemat”[12]. Limbajul transdisciplinar face posibilă navigarea între nivelurile de fiinţă: corp, spirit, inimă. El este hărăzit dintotdeauna să traverseze toate *nivelurile de întrupare.*

Dacă nu suntem atenţi la rezonanţa dintre nivelurile de Sens şi nivelurile de fiinţă, instaurată la traversarea informaţiei spirituale, putem *ucide* cuvintele-cuante, transformându-le în simple abstracţiuni, lipsite de frumuseţea lor virginală, captată pe deplin de *transcuvinte:* „(28) Sursa prostituării cuvintelor: înlănţuirea infernală a abstracţiunii prin abstracţiune. A nu face dragoste decât prin mintal. Corpul uitat, sentimente uitate. Cuvinte moarte.” Eliberarea cuvintelor de înlănţuirea lor la un singur nivel de Realitate este posibilă numai prin descoperirea „unei gândiri virgine care este gândirea fără cuvinte”[13].

Cuvintele vii îmbogăţesc zestrea de Sens adunată de cuvintele-cuante în zonele de rezistenţă ale realităţii translingvistice, cu Sensul Viu, al nonrezistenţei dintre nivelurile de

[10] Toate aceste repere conceptuale reprezintă titlurile capitolelor care structurează cartea *Teoremele poetice.*

[11] Nicolescu, 2007b, p. 70.

[12] *Idem,* p. 73.

[13] *Ibid.* .

Realitate ale Subiectului şi Obiectului transdisciplinar: „ (37) Cuvintele vii sunt condiţia necesară, dar nu şi suficientă a unei limbi universale.”[14]

Cuvintele-podoabă[15] sunt darul cel mai preţios al Terţului Ascuns, atunci când pornim în căutarea sa, cu inima curată, mintea limpede şi trupul purificat. Ele *în-trupează trans-subiectiv* comuniunea, toleranţa, dialogul, respectul, înţelegerea şi deschiderea dintre oameni. Cuvintele-podoabă sunt ale tuturor şi ale nimănui. Sunt zestrea de lumină a oricărei persoane, păstrând nealterate valorile umaniste necesare unei dezvoltări durabile a fiinţei şi a lumii.

Limbajul transdisciplinar este în esenţă un limbaj al paradoxului poetic, izvorât din sursa vie a paradoxului ontologic, locul unde se cuminecă prin circuitul informaţiei spirituale, poezia şi spiritualitatea, intuiţia, afectivitatea şi gândul scrutător care trezeşte inima.

[14] *Ibid.,* p. 74.

[15] „ (36) Cuvinte-podoabă- bucuria comuniunii.”, Nicolescu, 2007b, p. 74.

Caracteristici ternare ale limbajului transdisciplinar

- *Înţelegerea* este o structurare hermeneutică a *Ternarului scară,* exponenţializată într-un liant ternar între *cunoaştere* (a căuta – a găsi) şi *fiinţă* (uimire – tulburare). Ca semn la unificării fiinţei interioare cu informaţia pe care o primim, *înţelegerea* este doar o faţetă a evoluţiei spirituale, iar contradicţia aparentă, la nivel hermeneutic şi nu la nivel ontologic, va trimite întotdeauna către descoperirea unui nou nivel de înţelegere.
- *Rigoarea poetică* este fidelitatea căutării Sensul-drum pe scara hermeneutică
- *Cuvintele-cuante* conciliază hermeneutic contradictoriile constitutive limbajului transdisciplinar: *spus* şi *nespus, sunet* şi *tăcere, actual* şi *potenţial, eterogen* şi *omogen, raţional* şi *iraţional.*[16]
- *Imposibilitatea definirii*[17] un transcuvânt nu poate fi definit definitiv deoarece se caracterizează printr-o incompletitudine constitutivă a nivelurilor sale de Sens, aflate într-un schimb vertical de informaţie spirituală prin prezenţa Terţului Ascuns.
- *Creativitatea transdisciplinară* este non-rezistentă, realizând un echilibru în dezechilibrul creat de discontinuitatea hermeneutică dintre nivelurilor de fiinţă.
- *Interogaţia ternară*
- *Ascultarea* implică conştientizarea hermeneutică a dimesiunii trans-subiective a realităţii transdisciplinare.
- *Jocul* limbajul transdisciplinar *nu* este un joc de cuvinte, ci o o cale personală, irepetabilă de descoperire a „cuvintelor jocului Naturii”[18].
- *Nearticularea* cuvintelor cu un conţinut transdisciplinar induce *unicitatea*

[16] Vezi Nicolescu, 2007b, capitolul *VI. Poetica cuantică*, p. 69-77.

[17] „ (30) Condamnarea la moarte a unui cuvânt: definitiva lui definire.”, *idem*, p. 73.

[18] „(42) Teoremele poetice resping vulgaritatea jocului de cuvinte. Ele caută cuvintele jocului Naturii.”, *ibid.* , p. 75.

DICŢIONAR TRANSDISCIPLINAR

Îndreptar conceptual al ternarului
interpretare – limbaj – confuzie

Dicţionar transdisciplinar

- Este *un bootstrap al transcuvintelor*[19] deoarece captează interacţiunea nivelurilor de Sens ale informaţiei spirituale
- Ajută la înţelegerea *prezenţei absenţei Sensului*[20]: Sensul transcuvintelor este *prezent* în dicţionarul transdisciplinar, prin legătura sa *explicită* cu experienţa ştiinţifică a contextualizării hermeneuticii transdisciplinare şi este *absent,* în acelaşi timp, prin conexiunea *implicită* la experienţa interioară a Subiectului căutător.
- Trasează conturul *vizibil* al urmelor *invizibile* lăsate de informaţia spirituală la toate nivelurile sale de traversare[21].
- Transcuvintele sunt ipostazieri ale raţionalizărilor multiple generate de tensiunea vie dintre semnificativ şi trans-semnificativ.
- Într-un dicţionar transdisciplinar nu putem găsi *cuvinte-cuante*, *cuvinte vii*[22] sau *cuvinte-podoabă*, ci doar raţionalizări conceptuale ale interacţiunilor posibile dintre ele, reperabile la un nivel de Sens rezistent.

[19] „ (34) Slăbiciunea dicţionarului – definiţia unui cuvânt cere definirea tuturor celorlalte cuvinte – este la drept vorbind vehicolul unei gigantice energii: interacţiunea dintre toate cuvintele. Bootstrap-ul cuvintelor.”, Nicolescu, 2007b, p. 73-74.

[20] „ (33) Cuvintele încep să capete un sens, aşadar o viaţă, când sunt legate de experienţa ştiinţifică şi de experienţa interioară. Sensul acesta nu este, în general, acela al dicţionarelor.”, *idem.* .

[21] „ Expresia *originea etimologică a cuvintelor* este înşelătoare. Nu există decât o singură origine a cuvintelor – verbul pierdut. Cuvintele nu sunt decât urmele vizibile ale verbului pierdut.”, *ibid.*

[22] „ Nu poate exista un dicţionar al cuvintelor vii. Doar dacă concepem Natura ca un dicţionar cosmic.”, *ibid.* , p.41.

Transcuvinte cu o formă şi un conţinut transdisciplinar

Transparenţă

- *traversarea* dincolo de aparenţă, în zona imaginală care face posibilă experienţa vederii pe dinăuntru sau a transensibilului, pe pragul dintre senzorial şi inteligibil

Transprezenţă

- *traversarea* dincolo de singular şi plural, în Unicitatea Unificată a lui Unu

Transgresiv

- *traversarea* înspre *un dincolo* prin experienţa înlăuntrului şi a coeziunii între niveluri de Realitate

Translingvistic

- *traversarea* dincolo de nivelul de Realitate lingvistic, înlăuntrul limbii şi a coeziunii dintre cuvinte.

Trans-figurare

- cunoaştere transgresivă a imaginarului fără imagini, un imaginar fondator adevărat, creator, vizionar.

Transcuvinte cu un conţinut transdisciplinar

Indecidabil

- logică binară transgresată în lumina logicii ternare

Traducere

- formă particulară a înţelegerii conceptuale, având amprenta unicităţii individuale, în încercarea de a contextualiza conţinuturile metodologiei transdisciplinare

Rezonanţă

- cântec al Firii, izvorât dintr-un *acord* complex creat de ritmul, măsura şi timpii inimii lumii cu inima omului

Flexibilitate

- cunoaştere autentică, legată de reunificarea fiinţei, care permite o flexibilitate interioară, o mişcare pe dinăuntru, necesară în formarea unei atitudini transdisciplinare.

Unificare

- La nivelul Subiectului: crearea unui nucleu interior prin interacţiunea tuturor nivelurilor de fiinţă. Consecinţa sa ontologică este regăsirea *unicităţii*.
- La nivelul conexiunii dintre Subiect-Obiect: reconstrucţia unităţii lumii şi a cunoaşterii.

Orientare

- izomorfismul coerent între fluxul de informaţie şi fluxul de conştiinţă

Concepte transdisciplinare. Aproximări.

Real

Realul este ceea ce este fiind inaccesibil cunoaşterii noastre.

Realitate

Realitatea este tot ceea ce rezistă în experienţa noastră umană.

Nivel de Realitate [23]

Basarab Nicolescu distinge *Realitatea* de *Real*[24], introducând o nouă noţiune: *nivel de Realitate. Realitatea* este ceea ce *rezistă* experienţelor, reprezentărilor, descrierilor, imaginilor ori formalizărilor noastre matematice iar *Realul* este voalat pentru totdeauna, nefiind accesibil cunoaşterii. Prin recuperarea sensului pragmatic şi ontologic al termenului de *realitate,* se depăşeşte înţelegerea sa ca fiind doar rezultatul unui acord intersubiectiv, redându-i-se dimensiunea *trans-subiectivă*, în măsura în care, Natura participă ca un principiu activ, cooperant la fiinţa lumii: „Natura este o imensă şi inepuizabilă sursă de necunoscut ce justifică însăşi existenţa ştiinţei."[25]

Prin *nivel de Realitate* înţelegem un ansamblu de sisteme invariant la acţiunea legilor generale: „Viziunea transdisciplinară ne propune luarea în considerare a unei Realităţi multidimensionale, structurată pe niveluri multiple, care să înlocuiască Realitatea, pe un singur nivel, a gândirii clasice".[26] Între nivelurile de Realitate există o *discontinuitate*[27], în sensul în care legile şi limbajul care caracterizează un nivel de Realitate, nu pot fi aplicate

[23] Basarab Nicolescu caută intuiţii ale existenţei unor multiple niveluri de Realitate în sfera religiilor, culturilor şi spiritualităţii, concluzionând că: „Existenţa nivelurilor de Realitate diferite a fost afirmată de diverse tradiţii şi civilizaţii, însă această afirmaţie se baza fie pe dogme religioase fie pe explorarea universului interior.", Nicolescu, 2007a, p. 28.

[24] Vezi Nicolescu, 2002, 2009.

[25] Nicolescu, 2007a, p. 27.

[26] *Idem,* p. 58.

[27] „Vom spune că două niveluri de Realitate sunt *diferite* dacă, trecând de la unul la celălalt, există opoziţie a legilor şi opoziţie a conceptelor fundamentale (cum este, de pildă, cauzalitatea).", *ibid.,* p. 27.

altui n ivel de Realitate (exemplul cel mai evident este discontinuitatea dintre legile fizicii clasice şi cele cuantice).

Nivelurile de Realitate ale Subiectului transdisciplinar mai sunt numite şi *niveluri de percepţie,* în rezonanţă conceptuală cu intuiţiile lui Husserl şi alţi cercetători[28], legate de explorarea interogativă a bazelor ştiinţei.

Din coexistenţa pluralităţii complexe şi a unităţii deschise îşi face apariţia un nou *Principiu al Relativităţii: nici un nivel de Realitate nu constituie un loc privilegiat de unde se pot înţelege toate celelalte niveluri de Realitate.*[29]

Axiomele logicii terţului inclus

Introducerea noţiunii de *niveluri de Realitate* permite înţelegerea axiomei terţului inclus. Sensul terţului inclus poate fi explicitat printr-o imagine clară, prin care reprezentăm cei trei termeni ai noii logici –A, non-A şi T- şi dinamismele lor asociate printr-un triunghi la care unul din vârfuri se află într-un nivel de Realitate iar celelalte două într-altul. Dacă se rămâne pe un singur nivel de Realitate, orice manifestare apare ca o luptă între două elemente contradictorii (de exemplu, unda A şi particula non –A). Al treilea dinamism, cel al stării T, se exercită pe un alt nivel de Realitate, unde ceea ce părea neunit (undă sau particulă) este de fapt unit (cuanton), iar ceea ce apărea ca fiind contradictoriu este perceput ca non-contradictoriu. Starea T operează unificarea contradictoriilor A şi non-A, însă această unificare se produce la un nivel diferit de acela unde se situează A şi non-A. [30] Logica terţului inclus nu suprimă logica terţului exclus: ea îi restrânge doar domeniul de valabilitate.

[28] „Ei au fost de fapt pionierii explorării unei realităţi multidimensionale şi multireferenţiale, în care fiinţa umană îşi poate regăsi locul şi verticalitatea.”, *ibid.,* p. 29.

[29] Vezi Nicolescu, 2007a, p. 65.

[30] *Idem,* p. 37.

Reprezentare simbolică a principiului terţului inclus

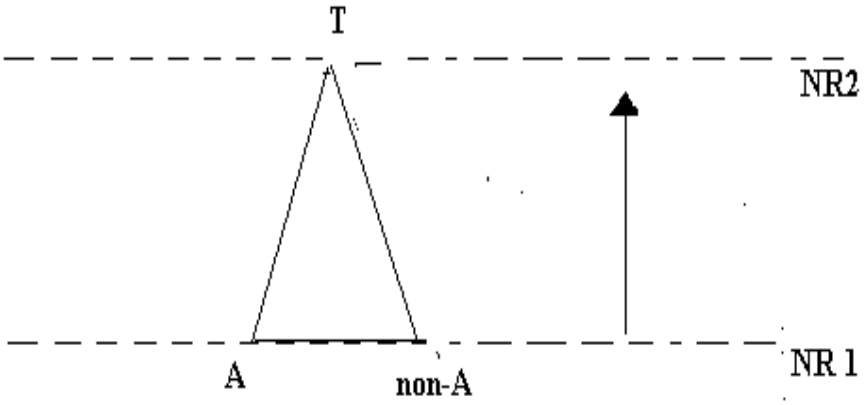

Axiomele logicii terţului exclus sau grila de lectură a logicii clasice

1. *Axioma identităţii:* A este A.
2. *Axioma non-contradicţiei:* A nu este non-A.
3. *Axioma terţului exclus:* nu există un al treilea termen T (T de la *terţ inclus*) care să fie deopotrivă A şi non-A.

Obiect transdisciplinar

Ansamblul nivelurilor de Realitate şi zona sa complementară a non-rezistenţei constituie Obiectul transdisciplinar. [31]

Subiect transdisciplinar

Ansamblul nivelurilor de percepţie şi zona sa complementară de non-rezistenţă constituie Subiectul transdisciplinar.[32]

Zonă de non-rezistenţă

- *Zonele de non-rezistenţă dintre nivelurile de Realitate ale Obiectului şi dintre nivelurile de percepţie ale Subiectului*

Ansamblul nivelurilor de Realitate se prelungeşte cu o *zonă de non-rezistenţă* la experienţele, reprezentările, descrierile, imaginile sau formalizările noastre matematice. În această zonă nu există nici un nivel de Realitate. Cele două zone de non-rezistenţă ale Obiectului şi Subiectului transdisciplinar trebuie să fie *identice* pentru ca Subiectul transdisciplinar să poată comunica cu Obiectul transdisciplinar.[33]

- *Zona de non-rezistenţă dintre Subiect şi Obiect*

Non-rezistenţa zonei de transparenţă absolută se datorează, pur şi simplu, limitelor corpului nostru şi ale organelor noastre de simţ, indiferent de instrumentele de măsură care prelungesc aceste organe de simţ. Zona de non-rezistenţă corespunde sacrului, adică la ceea ce nu se supune nici unei raţionalizări. Zona de non-rezistenţă joacă rolul de *Terţ Ascuns,* permiţând unificarea, prin diferenţele lor, a Subiectului transdisciplinar cu Obiectul transdisciplinar. Cunoaşterea nu este nici exterioară nici interioară: ea este *în acelaşi timp* exterioară şi interioară.

---

[31] Vezi Nicolescu, 2002, p. 239.

[32] *Idem.*

[33] Vezi Nicolescu, 2007a, p. 66.

Continuitate-discontinuitate

Continuitatea este un concept pe care se bazează fizica clasică, în concordanţă cu dovezile procurate de organele de simţ: „nu se poate trece dintr-un punct al spaţiului şi timpului într-altul fără a se trece prin toate punctele intermediare."[34]

Discontinuitatea pune în pericol cauzalitatea[35], determinismul[36] şi obiectivitatea[37] fenomenelor. În lumea cuantică *spaţiul stărilor*[38] reprezintă *discontinuităţi* care sparg ca nişte găuri dimensiunile de spaţiu-timp. Prin discontinuitate, înţelegem faptul că nu găsim un punct intermediar trecând de la un punct la altul al spaţiului-timp.

Structura discontinuă a nivelurilor de Realitate determină *structura discontinuă a spaţiului transdisciplinar* care, la rândul său, explică de ce cercetarea transdiciplinară este radical distinctă de cercetarea disciplinară, fiindu-i totodată complementară.

Unitate deschisă

Pentru a asigura *o unitate deschisă* care să lege toate nivelurile de Realitate, este necesară conştientizarea faptului că ansamblul nivelurilor de Realitate se prelungeşte - dincolo de „ultimul", „cel mai de sus" şi „ultimul", „cel mai de jos" – printr-o *zonă de non-rezistenţă* (sau de *transparenţă*) la experienţele, reprezentările, descrierile, imaginile sau formalizările

---

[34] *Idem*, p. 14.

[35] *Cauzalitatea locală* este un concept-cheie al fizicii clasice definit de Basarab Nicolescu în următorii termeni: „Oricare fenomen fizic putea fi înţeles printr-o înlănţuire continuă de cauze şi efecte: fiecărei cauze dintr-un punct dat îi corespunde un efect într-un punct infinit de apropiat şi fiecărui efect dintr-un punct dat îi corespunde o cauză dintr-un punct infinit de apropiat.", *idem.*, p. 15.

[36] „Legile fizicii clasice sunt legi *deterministe.* Stările fizice fiind funcţii de poziţii şi viteze, rezultă că, dacă sunt precizate *condiţiile iniţiale* (starea fizică la un moment dat al timpului), se poate prezice *complet* starea fizică în oricare alt moment dat al timpului.", *ibid.* , p.16.

[37] „*Obiectivitatea*, erijată în criteriu suprem al adevărului, a avut o consecinţă inevitabilă: *transformarea subiectului în obiect.* Moartea omului, care vesteşte multe alte morţi, este preţul cunoaşterii obiective. Fiinţa umană devine obiect – al exploatării omului de către om, al experienţelor ideologice ce se proclamă ştiinţifice pentru a fi disecat, formalizat, manipulat. Omul-Zeu este un om-obiect al cărui unic ţel este să se autodistrugă.", *ibid.* , p.18.

[38] *Spaţiul stărilor* nu este un spaţiu-timp ci este un spaţiu-nou. Apariţia acestui nou concept este legată de necesitatea stringentă contemporană de eliberare a fizicii de elementele antropomorfice, de cele patru dimensiuni de *spaţiu-timp* care pot fi cunoscute prin *aproximaţie.* Descoperirea şi conştientizarea unor multiple dimensiuni de *spaţiu-timp* are consecinţe majore pe plan epistemologic, metafizic şi axiologic, urmând ca în viitor acestea să contribuie la o dezvoltare durabilă a societăţii şi a omului în perspectivă umanistă.

matematice, în care *nu mai există nici un nivel de Realitate*. (B. Nicolescu invocă aici conceptul de „real voalat", – *le réel voilé* –, al lui Bernard d' Espagnat).

Acţiunea logicii terţului inclus asupra diferitelor niveluri de Realitate induce o structură *deschisă, gödeliană,* a ansamblului nivelurilor de Realitate. În acest sens putem vorbi de o *evoluţie a cunoaşterii,* fără a putea vreodată ajunge la o non-contradicţie absolută, implicând toate nivelurile de Realitate: cunoaşterea este pentru totdeauna *deschisă.* Din perspectiva transdisciplinară, *pluralitatea complexă şi unitatea deschisă sunt două faţete ale uneia şi aceleiaşi Realităţi.* [39]

Unitatea deschisă a Obiectului transdisciplinar şi a Subiectului transdisciplinar se traduce prin orientarea coerentă a fluxului de informaţie ce traversează nivelurile de Realitate şi a fluxului de conştienţă ce traversează nivelurile de percepţie.[40]

Complementaritate

Complementaritatea este o cheie a înţelegerii logicii terţului inclus, vizând posibilitatea descrierii simultane a aceluiaşi obiect ca fiind *A şi non -A*[41].

Complexitate

Complexităţii infinite a Obiectului transdisciplinar îi corespunde simplitatea infinită a Subiectului transdisciplinar, tot aşa cum complexitatea terifiantă a unui unic nivel de Realitate poate însemna simplitatea armonioasă a altui nivel de Realitate.[42]

Diferitelor grade de materialitate le corespund diferite *grade de complexitate:* complexitatea extremă a unui nivel de Realitate poate fi înţeleasă ca simplitate în raport cu alt nivel de Realitate, însă explorarea acestui al doilea nivel relevă că acesta la rândul său este de o extremă complexitate în raport cu propriile sale legi. Această structură în grade de complexitate este intim legată de *structura gödeliană Naturii şi a cunoaşterii,* indusă de existenţa diferitelor niveluri de Realitate.[43]

---

[39] Vezi Nicolescu, 2007a, p. 60-65.

[40] *Idem,* p. 67.

[41] Exemplul complementarităţii undă-corpuscul din fizica cuantică: entităţile cuantice sunt *corpuscule şi unde cuantice* în acelaşi timp.

[42] Vezi Nicolescu, 2007a, p. 67.

[43] *Idem,* p. 75.

Incompletitudine

Incompletitudinea se referă la *insuficienţa legilor* care caracterizează fiecare nivel de Realitate. Mai precis, legile care corespund unui anumit nivel de Realitate, nu se aplică altui nivel de Realitate.

Corenţa

Coerenţa este Sensul ternar pe care conştiinţa hermeneutică îl imprimă în orientarea circuitului de informaţie spirituală la traversarea nivelurilor de Realitate.

Contradicţia

Contradicţia logică: proiecţia lui T pe unul şi acelaşi nivel de Realitate este aceea care provoacă aparenţa cuplurilor antagonice, mutual exclusive (A şi non –A).

Contradicţia ontologică

Contradicţia ontologică apare sub formă de *thèmata.*

Aproximaţie - aproximare

Pentru a ajunge la spaţiu-timp îţi trebuie o aproximaţie.

Terţul logic inclus

Precizăm cu rigoare că este imperativă distincţia metodologică între cele trei tipuri de terţi[44]:

- *Terţul logic* este un terţ legat de consistenţa logică a propoziţiilor, a discursului care poate fi formalizat.
- *Terţul ontologic* este legat de devenire, de fiinţă, de interacţia nivelurilor de Realitate unul asupra celuilalt.
- *Terţul Ascuns* e „un fel de gardian al nostru, de gardian al integrităţii noastre, al singularităţii noastre*". (Basarab Nicolescu)*

Themata: structuri ascunse, repetabile; presupoziţii ontologice care pot apărea sub formă de cupluri contradictorii

[44] Vezi Emanuela Ilie, 2008, p. 102.

Inseparabilitate

Inseparabilitatea pune la îndoială *obiectivitatea ştiinţifică clasică*[45] şi conceptul de *cauzalitate locală,* acceptându-se existenţa unui nou tip de cauzalitate – *o cauzalitate globală* care se referă la sistemul tuturor entităţilor fizice în ansamblul lor : „Inseparabilitatea cuantică ne spune că există în această lume, cel puţin la o anumită scară, o coerenţă, o unitate, a legilor care asigură evoluţia ansamblului sistemelor naturale."[46]

Inseparabilitatea umană se distinge, după Basarab Nicolescu, prin considerarea unei colectivităţi – familie, întreprindere, naţiune – ca fiind *mai mult* decât simpla sumă a părţilor sale. Acest mod-de-a-fi-comunitar se datorează prezenţei absente a unui factor de interacţiune, ce nu poate fi redus la proprietăţile diferiţilor indivizi, sălăşluind în ei dar fiind mai mult decât ei.

Inseparabilitatea afectivă este o realitate interioară experimentabilă şi accesibilă oricărui individ: oricât de depărtaţi / separaţi ar fi doi oameni, iubirea lor nu dispare şi nu se stinge, atunci când este un sentiment adevărat, autentic.

Indeterminism

Indeterminismul care caracterizează legile din lumea cuantică este de natură constitutivă, fundamentală, ireductibilă, neconfundându-se cu noţiunea de *hazard sau imprecizie*:

> „Aleatoriul cuantic este deopotrivă hazard şi necesitate sau, mai precis, nu este nici hazard nici necesitate. Aleatoriul cuantic este un aleatoriu constructiv, care are un sens – acela al construcţiei propriei noastre lumi macrofizice. O materie mai fină pătrunde într-o materie mai grosolană. Cele două coexistă, cooperează într-o unitate ce se extinde de la particulă cuantică la cosmos."[47]

[45] Obiectivitatea clasică este fondată pe credinţa absenţei oricărei conexiuni ne-locale.

[46] Nicolescu, 2007a, p. 24.

[47] *Idem*, p. 25.

I. O introducere – în domeniul Terţului Ascuns

De unde vine noutatea cercetării transdisciplinare?

„«Il faudrait être prophète pour comprendre les prophètes», disait saint Grégoire le Grand. Poète pour comprendre les poètes… . Pour comprendre Jésus, que faudrait-il être?”[48]

[48] „ « Ar tebui să fii profet pentru a-i înţelege pe profeţi», spunea Grigore cel Mare. Poet pentru a-i înţelege pe poeţi…Pentru a-l înţelege pe Isus, ce ar trebui să fii?”, *L'Évangile de Thomas*, 1986, p.12.

Paradoxul opţiunii transdisciplinare: o alegere necesară

> „La vie spirituelle ne supporte pas la comptabilité. Et j'en reviens au mystère du Feu. Laissez quelqu'un au contraire en face d'un feu qu'il ait ou non allumé. Le temps alors ne compte ni l'espace surtout s'il se trouve sous les étoiles. Il n'a pas besoin alors de philosopher ni même de parler à Dieu, encore que cela puisse lui arriver. Dieu n'est pas une question, c'est le dedans de l'étoffe dans laquelle nous sommes enveloppés. Le Feu permet précisément de se laisser *envelopper*. Constamment en mouvement, toujours en travail, il se propage silencieusement, transformant toutes choses en lumière, en beauté, en mystère. Nourriture de l'âme, nous avons été créés pour la Beauté."[49]

Paradoxul acestei teze: o confesiune fără a fi confesiune. Căci despre ce altceva ne vorbeşte într-un silentium deplin, acest text de iniţiere al *Evangheliei după Toma*, dacă nu, despre aventura spirituală a rostuirii cuvintelor, călăuzindu-ne înspre altceva decât cuvintele? O mărturisire ternară: a maestrului şi a discipolului, nici a maestrului şi nici a discipolului. O luare în chip a ceea ce scapă vizibilului: „les paroles du Secret"[50].

Nevoia de a mărturisi ne permite să re-descoperim inefabila complexitate a *subiectului* ca „redresor al speranţei"[51], un căutător care nu a uitat să trăiască cu mucenicie şi evlavie sentimentele de *tulburare şi uimire*, în-semne poetice vii constitutive conştiinţei: „Întrucât am contribuit eu însumi la dezvoltarea actuală a *transdisciplinarităţii*, prin cugetare şi acţiune, cu

[49] „Viaţa spirituală nu suportă contabilitate. Revin la misterul Focului. Lăsându-l pe cineva în faţa unui foc care este sau nu este aprins. Timpul nu contează atunci, nici spaţiul, dacă se află sub stele. Nu e nevoie de a filosofa şi nici măcar să vorbească de Dumnezeu, chiar dacă ar fi tentat să facă asta. Dumnezeu nu este o întrebare, este înlăuntrul învelişului fiinţei noastre. Focul permite experienţa învăluirii. Mişcare, transformare a tuturor lucrurilor în lumină, trans-misiune silenţioasă, frumuseţe, mister. Hrană a sufletului, noi am fost creaţi pentru frumuseţe." (Père Jean Magnan)

[50] Vom argumenta, pe parcursul tezei, traducerea acestei sintagme paradoxale prin conceptul de *informaţie spirituală.*

[51] „Tot mai mult, cercetătorii transdisciplinari ne apar ca *redresori ai speranţei.",* Nicolescu, 2007a, p. 6.

propriile-mi competenţe de fizician cuantic pasionat de rolul ştiinţei în cultura de astăzi, resimt o urgentă nevoie de *a mărturisi.*"[52]

E o confesiune a lui Isus. Experienţă. Întrebări. Descoperiri. Devenire şi evoluţie. Căutări. Încercări de a înţelege şi a concilia o contradicţie ontologică terţiară: umanitate – divinitate – informaţie spirituală. O unicitate care perturbă. Seduce. Ne indică un drum, o direcţie în drumul fără drum. Un popas în mişcare la marginile centrului care de-limitează Sursa. Locul fără loc de unde ţâşneşte Viul, întorcându-se înapoi către izvoare. Urma spiritualităţii lui Isus trasează şi traversează o buclă de coerenţă *în jurul, înlăuntrul şi dincolo de* un *ternar de lumină*: *întrupare în fiinţă, întrupare în lume şi întrupare în sacru*. Sensul întrupării ternare: Cuvântul Viu. Simplu: o dorinţă neostoită de a fi *viu*..

Apoi, e confesiunea celei care a intrat în meandrele aceste cercetări: autoarea tezei. Deci *e confesiunea unei confesiuni, fără a fi o confesiune*. Complex, nu complicat. În consecinţă, studiul nostru, având pretenţia de a fi ştiinţific, trebuie să sondeze evenimente singulare, nerepetitive, nealgoritmice care scapă regulilor ştiinţifice. Cu toate acestea, prezenta lucrare este scrisă în perspectiva unui angajament creator al propriei conştiinţe „într-un proiect de viitor dincolo de orice dogmă şi orice ideologie"[53], descoperind treptat nevoia unică de fidelitate completă în incompletitudinea unei cercetări transpoetice de cunoaştere tăcută a Adevărului. De aceea, *nerostirea* care dă suflu viu încercării de faţă *rostuieşte,* urcând nebănuite trepte ale lumii şi ale fiinţei, experienţa metapoetică a celui pe care Michel Camus l-a numit un „*mutant* în ordinea cunoaşterii ştiinţifice şi poetice"[54]: Basarab Nicolescu. În lumina convergenţei spirituale cu L.M Arcade, căruia îi dedică cartea sa de suflet, *Teoreme poetice,* Basarab Nicolescu împlineşte, desăvârşind cu exigenţă şi „rigoare poetică"[55], *misiunea* de „înnoitor şi rapsod inspirat"[56] al *limbajului transdisciplinar,* definit în temeiul unui *silentium* asumat ca Sursă Vie a tuturor Cuvintelor*:* „În epoca transdisciplinară, lumea va fi plină de tăcerea cuvântului poetic."[57]

Cercetarea are menirea de a integra aceste premise contradictorii şi a le depăşi prin descoperirea unei noutăţi, eliberată de polemicile iscate de *ratio ratiotinante.* De altfel, paradoxul constă în faptul că, încercăm să descriem ceea ce scapă oricărei descrieri, să

[52] *Idem.*

[53] *Ibid., p. 7.*

[54] Nicolescu, 2007b, Prefaţa, p. 11.

[55] *Idem,* (VI, 31), p. 73.

[56] *Ibid.,* Dedicaţia către L.M. ARCADE, p. 19.

[57] *Ibid.,* (V, 52), p. 68.

prezentăm raţional ceea ce este neraţionalizabil printr-un discurs: *o intuiţie simbolică, imaginativă şi poetică a sacrului*. Nu suntem aşadar nici pe tărâm teologic, nici pe tărâm poetic, dar şi pe unul şi pe celălalt în acelaşi timp.

Dificultatea acestei încercări este aceea a găsirii *limbajului* şi deci a unei *hermeneutici* care să situeze acest discurs *între* poezie, metafizică şi epistemologie *şi* să le *traverseze dincolo de* coexistenţa lor paradoxală. Provocarea cea mai tulburătoarea a tezei este de a instaura un *dialog raţional* cu un mister *neraţionalizabil.* O experienţă poetică a *transpoeticului* este posibilă numai printr-o cunoaştere transgresivă dinlăuntrul nostru.

O religie sucombă, se sufocă, se închide dacă aplică propriile sale metode. Trebuie altceva, un Hermes. Un preot mărturisea din experienţa lui că e mai interesant şi bogat să dialoghezi cu un ateu spiritual decât cu un om încarcerat într-un dogmatism religios. Dogmatism şi nu dogmă, care este cu totul altceva. Legăturii dintre dogmă şi *Evanghelia după Toma*, îi este consacrat un capitol al interogaţiilor care de-limitează câmpul investigaţiei noastre.

Evanghelia după Toma este interpelantă tocmai datorită contradicţiei sale structurante: are chip *evanghelic,* neavând însă pretenţia să vorbească despre *Dumnezeu* sau *Absolut,* ci mai degrabă despre necesitatea unei vieţi spirituale. De aceea, vom preciza de la început, terenul de cercetare pe care ne situăm, clarificând cu rigoare acele noduri de sens coagulate în jurul centrelor de gravitaţie ale textului: *Viul, Tatăl, Fiul, Tot, Împărăţie, Unu*. Aceste cinci pârghii de susţinere semantică, care orientează din adânc actul hermeneutic al celor *114 logia,* le vom numi *invarianţe sau universalii de credinţă*, fiind prezente în toate traducerile pe care le-am consultat pe parcursul cercetării noastre, fără diferenţe pregnante privitoare la natura lor conceptuală. E un nucleu comun multiplelor versiuni de traducere ale *Evangheliei după Toma* şi îl vom descrie într-un capitol special. Opţiunea de limbă, cu toate argumentele aferente acestei alegeri asumate metodologic, marchează subtilităţi de sens care fluctuează în sfera singularităţii experienţei spirituale ca veritabile pulsaţii poetice. Punctul de convergenţă al celor trei trasee hermeneutice, răscruce invizibilă şi vizibilă între imaginativ, poetic şi simbolic, poate fi descifrat în nebănuitele sensuri acumulate de-a lungul timpului de cuvântul *evanghelie*[58], legat direct de înţelegerea noţiunii fundamentale de *Tradiţie.*

[58] *EVANGHÉLIE, evanghelii,* s.f. Parte a Bibliei, recunoscută numai de creştini, care cuprinde viaţa şi învăţătura lui Cristos. ♦ Evangheliar. ♢ Expr. *Literă* (sau *cuvânt*) *de evanghelie* = lucru absolut sigur, mai presus de îndoială. *A-şi băga* (sau *vârî*) capul (*sănătos* sau *teafăr, zdravăn* etc.) *sub evanghelie* = a-şi cauza singur neplăceri, încurcături. ♦ Fiecare dintre capitolele din acestă carte, care se citesc în timpul serviciului religios creştin. [Var.: (pop.) *vanghélie* s.f.] – Din sl. *evangelije.* (http://dexonline.ro/definitie/evanghelie)

Aventura lui Isus este gravată în jurul concilierii acestor două contradictorii, unificarea lor, în-truparea lui theandros. Cum ? A găsi tonul just pentru a exprima o subiectivitate obiectivă nu este uşor. A utiliza limbajul potrivit e o misiune la fel de exigentă. A încerca să elucidăm ambiguităţile, ar însemna să ucidem spiritul tezei. Mai mult decât atât, vom încerca să suspendăm o prejudecată: Isus ca „ Fiu al Tatălui celui Viu ” în-semnul întrupării divinului în religia creştină, nu poate fi integrat altor domenii de cunoaştere, decât cu riscul de a genera o erezie scandaloasă. *Evanghelia după Toma* „ ne revelează” un *Isus hermeneut,* un *Isus poet*. Fiul lui Dumnezeu este şi Fiul Omului. Omul theandric este un simbol. Are faţete multiple: rătăcitor, poet, trubadur, nomad. Căci ce poate fi mai seducător decât Sensul? Şi ce poate fi mai spiritual decât a fi înlăuntrul şi în acelaşi timp în afara unei religii? Unul dintre obiectivele acestei teze şi poate cel mai important este de a conştientiza importanţa unei deveniri spirituale, al cărei sens să se coaguleze înlăuntrul, între şi dincolo de diversele culturi şi religii ale lumii. Să între-zărim chipul transreligios şi transcultural al lui Isus. Să re-descoperim pulsaţia sacrului, odihnindu-ne spiritul *pe prag*: în lăuntrul şi în afara bisericii, a unei religii sau culturi. Cum spunea călugărul iezuit Jean Magnan: misiunea preoţilor este de a-i ajuta pe cei care trebuie să intre în biserică să intre, iar pe cei care trebuie să iasă, să iasă. De aceea terenul cercetării noastre nu este unul teologic, ci hermeneutic. Trăim un timp al re-inventării capelelor, adevărate borne spirituale în drumul căutării oricărui individ cu intuiţia sacralităţii sale constitutive. Dar cum rămâne cu apartenenţa la o tradiţie? Un alt paradox al cercetării: hermeneutul *Evangheliei după Toma* captând universalitatea în deschiderea auroralã a transreligiosului, se recunoaşte în Spusele lui Isus ca fiind *creştin.*

Pericolul care se poate ivi pe parcursul elaborării acestei teze este de a perverti prin definiţii exacte conceptuale, însuşi sensul complementar cercetării noastre: detaşarea de spiritul ştiinţific care proclamă ideea de a nu crede nimic, decât ceea ce se poate demonstra. Noua modalitate de cunoaştere transdisciplinară pune căutătorul în mişcare, pe dinăuntru, în măsura în care orice concept ştiinţific deţine în potenţialitatea sa constitutivă o *riguroasă aproximare poetică,* conferind orizontului noţional o bogăţie şi o profunzime infinită: „(15) […] *Rigoarea spiritului poetic* este infinit mai mare decât rigoarea spiritului matematic. Ar fi mai just să numim *ştiinţă exactă* căutarea terţului tainic inclus şi matematica *ştiinţă umană*.”[59] Urmând aşadar calea transgresivă a cunoaşterii poetice, vom încerca să actualizăm intuiţii

EVANGHÉLI//E ~i f. 1) Parte a Bibliei, recunoscută numai de creştini, care cuprinde faptele şi învăţătura lui Isus Hristos. 2) Pasaj biblic care se citeşte sau se cântă în timpul slujbei religioase creştine. 3)Lucrare care cuprinde principiile fundamentale ale unei doctrine. [G.-D. *evangheliei] /*<sl. *evanghelije* (*idem*)

[59] Nicolescu, 2007b, p. 71.

aproximative ale termenilor-nucleu de *informaţie spirituală, niveluri de sens şi scară hermeneutică*, pe care această lucrare îi actualizează în complexitatea lor. Nu avem pretenţia elaborării unor definiţii exacte noţionale, pentru a nu ucide spiritul Viu al limbajului transdiciplinar, care permite cercetătorului să navigheze hermeneutic între diferitele *niveluri de Sens.* De aceea, nu vom utiliza *definiţii* pe parcursul demersului nostru, ci doar *aproximări riguroase* ale unor concepte, al căror niveluri de Sens sunt legate nu numai de o experienţă şiinţifică, ci şi de experienţa interioară: „ (31) Să nu confundăm *rigoare* şi *definiţie* exactă. Prea multe definiţii exacte ucid rigoarea. Iată de ce cunoaşterea poetică este mai riguroasă decât cunoaşterea ştiinţifică."[60]

Dificultăţile inerente acestei lucrări sunt generate de contradicţiile constitutive care ne pândesc la fiecare pas al drumului deschis de *Evanghelia după Toma.* Conştienţi fiind de seducţiile paradoxului în urcuşul scării hermeneutice, la care ne invită cu candoare Isus, vom purcede în aventura spiritului, veghind asupra confuziilor care pot periclita coerenţa şi rigoarea interpretărilor noastre. Paradox ontologic[61] şi nu paradox în limbaj[62]. De aceea, vom enumera în continuare contradicţiile care scurtcircuitează limitele încercărilor noastre hermeneutice, răspunzând rezonanţei unice cu spiritul Spuselor lui Isus:

Absenţa neutralităţii în cercetare presupune prezenţa Subiectului şi implică o unitate a cunoaşterii care nu se poate realiza fără existenţa relaţiei Subiect-Obiect. Această resurecţie a Subiectului nu este legată de *Dumnezeu,* dar în teza noastră, avem un dublu filtru subiectiv: al hermeneutului, dar şi al lui Isus Hermeneutul care implică o relaţie cu *Tatăl.* Complexitatea rezidă în extensia legăturii de bază Subiect-Obiect, la conexiunea Obiectului cu ternarul subiectiv-intersubiectiv-transubiectiv. Paradoxul tezei: aspiraţia către o unitate a cunoaşterii care nu se raportează la *Dumnezeu / Tatăl*, dar care pentru a avea coerenţă trebuie să includă divinitatea.

Diferitele sensuri încapsulate în punctul terţ, conciliator al contradictoriilor *Evangheliei după Toma,* trasează un contur subtil al *icoanei din icoana* hermeneutului, la fel ca într-un tablou de Chagall: putem să-l rotim în orice sens, toate fiind coerente şi adevărate. „Les paroles de Jésus" nu sunt decât ecoul care mărturiseşte prezenţa *Suflului, a Viului, a Realului,* intraductibil şi neraţionalizabil printr-un discurs. De aceea, nu este suficientă doar intuiţia şi

[60] *Idem,* p. 73.

[61] *Paradoxul ontologic* se referă la imposibilitatea de a reduce legile unui *nivel de Realitate* la legile specifice altui *nivel de realitate.*

[62] *Paradoxul în limbaj* exprimă imposibilitatea prin limbaj, adică forţezi ceva nou să-l exprimi cu ceva vechi.

multiplele cunoştinţe disciplinare, ci e necesară regăsirea experienţei lui Isus, *Evanghelia după Toma* nefiind comprehensibilă decât pentru cei care o trăiesc.

Orice cercetare ştiinţifică presupune o metodologie riguroasă, ale cărei postulate au un temei conceptual bine definit. O hermeneutică transdisciplinară *Evangheliei după Toma* necesită însă o conectare la invizibil, la sacru, care nu poate fi măsurată sau încapsulată într-un discurs. Paradoxul: a utiliza concepte pentru a capta ceea ce scapă oricărei raţionalizări conceptuale. Soluţia transdisciplinarităţii: pulsiunile sacrului sunt vizibile în urme care pot con-figura evenimente ale fiinţei printr-o reconstrucţie a invizibiului prin vizibil.

Obiectivul central al cercetării noastre îl constituie *dinamica contradictorie a instituirii nivelurilor de Sens în căutarea spirituală, din perspectiva unei hermeneutici transdisciplinare*.

Vom considera textul ca un loc de întâlnire şi dialog într-un context de gândire comunitar, în care orice *căutător de sens* poate să parcurgă drumul propriu, autentic al devenirii de sine. *Evanghelia după Toma* este *altceva*. Este dinamismul personal al *căutării* Sensului în Spusele lui Isus dar şi *tulburarea* găsirii acestuia. *Poetica, filosofia, teologia* sau orice altă disciplină nu sunt decât punţi către saltul spre acest *altceva,* dincolo de ele. *Hermeneutica transdisciplinară,* circumscrisă unor principii logice neconvenţionale şi contradictorii, descrie diversitatea infinită de căutare a adevărului exprimată în pluralitatea experienţelor căutării sale. Se suspendă orizontul disciplinar, deschizându-se un spaţiu nou de cunoaştere, *al dialogului*.

Contribuţia ştiinţifică a lucrării se situează, în raport cu *moştenirea spirituală a transdisciplinarităţii*, în două planuri:

(1) cel al *hermeneuticii transdisciplinare*, prin *căutarea* dinamicii contradictorii dintre cunoaşterea poetică, cunoaşterea imaginativă şi cunoaşterea simbolică, şi în acelaşi timp, transgresiunea creatoare a lor, într-un itinerariu spiritual care traversează toate nivelurile de Realitate;

(2) *al implicării subiective,* semn inefabil al unui dor vertical de zbor lăuntric, în rezonanţă cu *căutările* personale, nevoielnice orientări pe orbita evoluţiei spirituale.

În ceea ce priveşte planul (1), partea teoretică a cercetării este *contextualizată* prin legătura transorizontică cu centrul de gravitaţie al lucrării, *cele 114 logia* ale lui *Isus Viul, trans-scrise* de Toma sub forma unei *Evanghelii*.

Referitor la planul (2), precizăm că *încercarea* transdisciplinară privind *Evanghelia după Toma* nu reprezintă o aplicare a conceptelor teoretice explicitate în prima secţiune, nici o serie de analize de text care să probeze validitatea unor modalităţi de descriere şi înţelegere al

unui fundal conceptual, ci o *interogare* orientată de un *spirit de căutare* care, prin însăşi *dinamica* lui *contradictorie,* implică luarea în considerare a postulatului *ontologic, logic şi de complexitate.*

Aceste clarificări permit situarea lucrării în raport cu structura tiparului clasic al cercetării ştiinţifice – *aspecte teoretice, metodologie, rezultate* - şi prezentarea unei propuneri inedite de abordare transdisciplinară, manifestată într-o unitate ireductibilă a metodologiei cu puritatea facerii sensului, în experienţa unei intuiţii a Sursei de creaţie. Ceea ce asigură coerenţa unei astfel de încercări este o configurare de interdependenţe şi interacţiuni între nivelul conceptual delimitat metodologic şi investigarea noutăţii ivite în conjugarea metaforicii textuale cu *meditaţia, lectura silenţioasă şi articulaţiile gândirii.*

Scopul unei *altfel* de hermeneutici, configurată voalat dar transparent de Isus în *Evangheliei după Toma,* rezidă în realizarea legăturii dintre universul *interior şi exterior*. Însă regăsirea unităţii implică intuiţia profundă a sacrului ca izvor al conştiinţei omului în lume. Paradoxul: metodologia ştiinţifică, indispensabilă unei cercetări, nu se aplică în domeniul conştiinţei, care este corelativă domeniilor spiritualităţii, culturii şi religiei. Ieşind din domeniul disciplinar, avem nevoie de o nouă metodologie: metodologia transdisciplinară ca metodologie alternativă, complementară metodologiei ştiinţifice, una neexcluzând-o pe cealaltă.

Contextualizat în *Evanghelia după Toma*, postulatul unităţii dintre cunoaşterea poetică, imaginativă, simbolică şi cunoaşterea spirituală marchează o ruptură între conceptele fundamentale ale limbajului lui homo religiosus şi cele specifice lui homo poeticus. Captarea invizibilului prin observarea lumii vizibilului într-un imaginar religios, prin intermediul revelaţiei, parabolei, simbolurilor şi miturilor este în discontinuitate cu legile care guvernează creaţia metaforică. Paradoxul: *logion-ul* e şi text sacru şi text poetic, dar nici sacru, nici poetic. Soluţia transdisciplinară: *circulaţie de informaţie spirituală orientată hermeneutic prin coerenţa nivelurilor de Sens.*

Viziunea abordării transdisciplinare: o transparenţă voalată

„Viziunea transdisciplinară este *deschisă* în măsura în care depăşeşte domeniul ştiinţelor exacte prin dialogul şi reconcilierea lor, nu doar cu ştiinţele umaniste ci şi cu artele, literatura, poezia şi experienţa interioară".

Basarab Nicolescu, *Transdisciplinaritatea.* Manifest, Articolul 5

Necesitatea instaurării contemporane a unei noi raţionalităţi, este o urgenţă de ordin vital în menţinerea unui echilibru axiologic, menit a păstra nealterată bogăţia noastră cea mai preţioasă: *umanitatea.* Înţelegerea autentică a conceptului de *transdisciplinaritate* este strâns legată de utilizarea lui în structura unor formulări, în interiorul cărora interacţionează cu alte noţiuni, decantându-şi astfel complexitatea virtualităţilor sale constitutive. Rezonanţele de acest fel, permit schiţarea unor argumente care explică de unde vine noutatea *transdisciplinară.* Etimologia cuvântului *transdisciplinaritate*[63] prefigurează, in nuce, valenţele multiple ale acestui nou concept, manifestate pe deplin în crearea de punţi, lianturi, relaţii: „Un cuvânt de o frumuseţe virginală, încă neatins de uzura vremii, se răspândeşte în momentul de faţă aproape peste tot în lume *ca o explozie de viaţă şi sens."*[64] Prefixul *trans-* marchează răscrucea care unifică trei direcţii distincte: *între, ceea ce traversează şi dincolo de.*

Reconciliind *thèma viaţă-moarte,* transdisciplinaritatea îşi asumă o responsabilitate ontologică tulburătoare: imposibilul poate deveni posibil. Mai mult decât atât, transdisciplinaritatea transgresează opoziţia *posibil-imposibil,* într-o stare interioară ternară compatibilă cu experienţa spirituală *a uimirii.* Înţelegerea *transdisciplinarităţii* ca „explozie de viaţă", gând poetic şi profetic al fizicianului teoretician şi filosof, Basarab Nicolescu, constituie un argument important în alegerea temei de cercetare pe care o vizăm în lucrarea de

[63] „Apărut acum trei decenii aproape simultan în lucrările unor cercetători atât de diferiţi, precum Jean Piaget, Edgar Morin, Eric Jantsch şi mulţi alţii, acest termen a fost inventat în epocă pentru a exprima nevoia unei transgresiuni jubilatorii a frontierelor dintre discipline, mai ales în domeniul învăţământului, nevoia depăşirii pluri şi interdisciplinarităţii.", Nicolescu, 2007a, p. 5.

[64] *Idem.*

faţă: „Evanghelia după Toma" – *hermeneutică transdisciplinară*. Iar primul *logion* al „Evangheliei după Toma" vibrează şi se cuminecă ca un arc peste timp cu aceste intuiţii profunde şi creatoare: „El spunea: / Cel care va deveni hermeneutul acestei informaţii spirituale / *nu va gusta moartea*". Imagine fără imagine a transdisciplinarităţii, „explozia de viaţă" corespunde vizionar cu invitaţia lui Isus de „a nu gusta moartea". O experienţă-prag a traversării: prin viaţă şi prin moarte, între viaţă şi moarte, dincolo de viaţă şi moarte, în zarea nezărită a terţului ascuns. Incompletitudinea acestui fel unic de trăire a contradictoriului ontologic este dată de experienţa complementară a creativităţii: conferirea unui *sens*. Împărtăşirea cu Sens desăvârşeşte firea sub semnul *poiein-ului* şi înscrie devenirea hermeneutică în orizontul dez-mărginit al sacralităţii.

Îndrăznind să nuanţăm poetic „frumuseţea virginală a cuvântului" *transdisciplinaritate,* în rezonanţă cu mesajul-nucleu al *Evangheliei după Toma* - „[…] que vous ferez l'intérieur comme l'extérieur, / l'extérieur comme l'intérieur"[65], accentuăm neostoit ideea că transdisciplinaritatea se răspândeşte peste tot în lume ca *o explozie de viaţă şi o implozie de sens.* Cunoaşterea transdisciplinară nu este nici exterioară, nici interioară: ea este *în acelaşi timp exterioară şi interioară.*

Conceptul de *sens,* vehiculat în multiple ipostaze epistemologice de diverse discipline ştiinţifice, este utilizat de Basarab Nicolescu în conexiune profundă cu nevoia străveche a spiritului uman de a da *un sens*[66] lumii în care trăim, implicând ideea de *legi* şi de *ordine.* Transdisciplinaritatea redescopă legătura originară dintre „noţiunea metafizică, mitologică şi metaforică de cosmos"[67] şi nivelurile de Realitate ancorate în *experienţa Sensului*. Realitatea transdisciplinară este *multidimensională,* în măsura în care *legile proprii* fiecărui *nivel de Realitate* sunt legate între ele prin *legi cosmice* generatoare ale unei *ordini cosmice* comune. Această *coerenţă* sau *ordine cosmică* care asigură *unitatea deschisă* a lumii are un *sens,* pe care omul îl orientează în corespondenţă cu nivelurile fiinţei sale şi cu propria dorinţă de unificare interioară. Însă căutarea *legilor şi a ordinii* a deviat în epoca modernă atât de

[65] „ […] când veţi face interiorul ca exteriorul, / exteriorul ca interiorul", *logion 22, L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 21-22.

[66] Basarab Nicolescu dezvoltă dimensiunea simbolic-mitică a imaginarului specific antichităţii greceşti, pentru a configura temeiurile viziunii sale asupra obârşiei Sensului: „Din negura vremurilor, spiritul uman a fost bântuit de ideea *de legi* şi *de ordine*, dătătoare de *sens* Universului în care trăim şi propriei noastre vieţi. (….). Zeii puteau astfel interveni în treburile oamenilor, care la rândul lor erau deseori după chipul şi asemănarea zeilor şi totul avea un sens, mai mult sau mai puţin ascuns, dar, oricum, un sens.", Nicolescu, 2007a, p. 13.

[67] *Idem.*

radical[68], încât s-a născut ideea unei *separări* totale a subiectului care cunoaşte de Realitate, văzută ca fiind complet independentă de cel care o observă. În acest fel, s-a ajuns la un reducţionism grav, acela al existenţei unui singur nivel de Realitate, care ameninţă până azi valorile umaniste durabile, menite a restaura fiinţa umană în totalitatea sa, în armonie cu lumea în care trăieşte:„ În fond, dincolo de imensa speranţă pe care a suscitat-o, scientismul ne-a inculcat o idee persistentă şi tenace: aceea a existenţei unui singur nivel de Realitate, unde unica verticalitate ce poate fi concepută este aceea a staţiunii verticale pe un pământ guvernat de legea gravitaţiei universale."[69]

Misiunea transdisciplinarităţii: să genereze legături şi să dobândească o coerenţă în interiorul conexiunilor posibile între diverse niveluri de cunoaştere. Exemplificăm această dublă în-temeiere a *transdisciplinarităţii,* prin radiografierea unor astfel de cupluri de compatibilităţi conceptuale: *viziune transdisciplinară, apropiere transdisciplinară, deschidere transdisciplinară, atitudine transdisciplinară*.

Asumarea transdisciplinarităţii consistă şi în elaborarea unui nou limbaj, a unei noi logici, a unor noi concepte care să permită emergenţa unui veritabil dialog între diferite domenii ale cunoaşterii. O corectă receptare a transdisciplinarităţii poate coagula şi orienta toate aceste inovaţii de ordinul cunoaşterii, şi de bună seama toate consecinţele majore pe care le implică în inima vieţii noastre de fiecare zi. Pentru a evita un tratament dogmatic al transdisciplinarităţii, se impune prezentată distincţia între trei tipuri de transdisciplinaritate, complementare şi neexcluzându-se una pe alta.

1. *Transdisciplinaritatea teoretică*

Cuvântul *theorie* implică o definiţie şi o metodologie. E necesară, de aseamenea şi distincţia dintre metodă şi metodologie.

2. *Transdisciplinaritatea fenomenologică* (în sens stiinţific) implică modele pe baza unei metodologii parţiale a transdisciplinarităţii. Acest tip de transdisciplinaritate caută mai degrabă eficacitatea, punerea într-un context productiv, aproximarea modelelor şi realizează un dus-întors între teorie şi experienţă, combinând principiile teoretice şi datele experimentale.

---

[68] În acea perioadă, ştiinţa modernă propunea trei postulate fundamentale care au fost confirmate ulterior de descoperirile din *fizica clasică:*

1. Existenţa legilor universale, cu caracter matematic.
2. Descoperirea acestor legi prin experienţa ştiinţifică.
3. Reproductibilitatea perfectă a datelor experimentale.

[69] Nicolescu, 2007a, p. 19.

3. *Transdisciplinaritatea experimentală,* colecţionează datele experimentale, asociind procedura transdisciplinară cu aplicaţia în diferite domenii ale cunoaşterii: psihanaliza, învăţarea limbilor străine, literatură, artă, dar şi în domeniul spiritualului, al culturilor şi al religiei.

Cercetarea noastră se încadrează în tipul de *transdisciplinaritate experimentală,* cu aplicabilitate în aria vastă a spiritualităţii, pe domeniu hermenneutic. Unitatea de viziune a acestor trei forme pe care transdisciplinaritatea le poate încarna, dă seama în ultimă instanţă de o realitate epistemologică evidentă şi deci, cu atât mai interpelantă: luarea de conştiinţă că disciplinaritatea nu este suficientă.

O parte consistentă şi esenţială în articularea unui pilon teoretic care să susţină cerecetarea noastră o reprezintă, fără îndoială, cursurile domnului profesor Basarab Nicolescu, pe care le-am audiat cu fidelitate, pasiune şi mare interes, în doi ani consecutivi: 2008 şi 2009. Ideea călăuzitoare a cursurilor este clară: metodologia transdisciplinară este ea însăşi în căutarea unui *loc,* iar acest loc este numit de Basarab Nicolescu printr-o noţiune încărcată de potenţialităţi hermeneutice şi epistemologice: *contextualizare.* O metodologie transdisciplinară îşi rostuieşte menirea numai în măsura în care se aşează în vadul care-i poate conferi o curgere coerentă, fără bolovăniş şi oprelişti – prejudecăţi disciplinare, care să-i distorsioneze cursul firesc. Ea trebuie să se lege, să se relaţioneze, să se interconecteze, cum bine exprimă aceasta prefixul *con-,* cu un anume *loc,* care prin apartenenţa sa la un întreg, să-i zămislească un conţinut propriu, dobândind pecetea unică a viului. Metodologia transdisciplinară este ceea ce este fiindcă ea poate fi contextualizată, *loc-alizat:* „ Pentru mine, găsirea locului este un proces cosmic. Fiinţa umană se situează într-un ansamblu, nu este disparat, nu este localizat în Bucureşti, România, Europa. Este o dimensiune cosmică, trebuie să mă situez faţă de mine, faţă de ceilalţi, faţă de cultura mea, faţă de culturile pe care le-am întîlnit în viaţa mea, faţă de ştiinţă, faţă de filozofie."[70]

Demersul nostru are un obiectiv major: găsirea unui *loc* care să actualizeze printr-un dinamism de rezonanţă, virtualităţile multiple încapsulate în postulatele unei orientări metodologice de acest tip. Stabilind frontierele acestei *aşezări sau rânduiri* metodologice, delimităm teritoriul, am spune mai degrabă interogativ al acestei teze, situând-o totodată în *contextul* care să-i justifice alegerea unui astfel de *loc:* domeniul spiritualităţii. Parafrazându-l pe Basarab Nicolescu, căutarea noastră integrează o *dimensiune cosmică,* inedită în spaţiul cercetării ştiinţifice, prin *situarea* metodologiei transdisciplinare într-un ansamblu unitar:

[70] Basarab Nicolescu, Observator cultural, nr. 517.

- experienţă spirituală printr-o *situare faţă de mine*
- experienţă paideică sau transmitere printr-o *situare faţă de ceilalţi*
- experienţă transculturală printr-o *situare faţă de cultura mea, faţă de culturile pe care le-am întâlnit în viaţa mea*
- experienţă transreligioasă printr-o *situare faţă de religie*
- experienţă transpoetică printr-o *situare faţă de hermeneutica sensului*
- experienţa transubiectivă printr-o „ situare faţă de ceea ce este în noi mai mult decât noi. Fiindcă raţiunea unei asemenea experienţe constă în nemărginita depăşire a nivelului individual, în actualizarea interioară a tuturor treptelor realului, într-o realizare personală a trans-personalului.*"*[71]

Toate aceste dimensiuni ale metodologiei transdisciplinare sunt convergente într-un *con-text* singular, care le întrupează sub forma unor adevăruri paradoxale în cele 114 de *logia* ale *Evangheliei după Toma.*

Descoperirile din lumea cuantică au produs mutaţii radicale în modul de raportare al omului faţă de universul în care trăieşte. Noţiunile majore din fizica clasică au fost reconsiderate dintr-o perspectivă nouă, fizica cuantică integrând cu luciditate şi discernământ, bazele metafizice ale lumii. Operând cu mai multe niveluri de Realitate, cuantica introduce ideea de *complexitate,* ca o pârghie de susţinere a unui edificiu construit pe legăturile, relaţiile şi conexiunile dintre componente sale şi mai puţin pe coagularea unor identităţi separate, dislocate de întregul din care fac parte. Determinismul, continuitatea, cauzalitatea locală, obiectivitatea, scientismul, concepte fundamentale din fizica clasică au fost dislocate de altele, radicale, inovatoare şi perturbante: libertate (indeterminism), discontinuitate, nonseparabilitate, unificare, principiul antropic.

Ce este *Realitatea*? Basarab Nicolescu defineşte acest concept ca fiind ceea ce *opune rezistenţă* experienţelor noastre, reprezentărilor, descrierilor, imaginilor sau formalizărilor matematice. Dacă Realitatea este legată de atributul *rezistenţei* la experienţa noastră umană şi accesibilă cunoaşterii umane, în schimb *Realul* semnifică *ceea ce este* (*ce qui est*) şi rămâne pentru totdeauna „voalat" (de nepătruns).

Cosmodernitatea, întruchipând aspiraţiile unei noi filosofii a naturii şi a omului, accentuează transcendenţa subiectului, redescoperind importanţa covârşitoare a evoluţiei individuale ca motor în reconstrucţia unităţii cunoaşterii.

[71] Anca Manolescu, în Cuvântul înainte la cartea lui André Scrima, *Experienţa spirituală şi limbajele ei,* 2008, p. 5.

Realitatea transdisciplinară integrează trei componente esenţiale: *Terţul Ascuns*, *Obiectul transdisciplinar* (nivelurile de Realitate) şi *Subiectul transdisciplinar (*nivelurile de percepţie). Transdisciplinaritatea şi nivelurile de Realitate sunt legate intim, prin *terţul iubitor*, transdisciplinaritatea fiind mijlocul privilegiat în explorarea a ceea ce circulă între diferite niveluri de Realitate.

Devine necesară astfel, schiţarea câtorva consideraţii generale privind conceptul de *nivel de Realitate* a cărui coerenţă, rigoare şi forţă de înţelegere se întemeiază pe o *unitatea cunoaşterii* depăşind vastul domeniu al fenomenelor de limbaj, în punctul de convergenţă şi comuniune hermeneutică dintre *poetică, metafizică şi epistemologie.* Asumarea acestor premise, delimitează orizontul *transdisciplinar* în care se înscrie demersul nostru, dezvoltat pe platforma *unei altfel de hermeneutici,* articulată în spiritul unei *cunoaşteri transgresive,* menită a unifica Subiectul şi Obiectul transdisciplinar prin experienţa traversării nivelurilor de Sens.

Însă transgresiunea multiplelor niveluri de Realitate include totodată circulaţia neîncetată de sens *între zona lor de rezistenţă* şi *zona de non-rezistenţă*. Aceste postulate metodologice necesită o riguroasă şi temeinică clarificare a conceptelor de *nivel de Realitate, zonă de rezistenţă, zonă de non-rezistenţă, discontinuitate, inseparabilitate, Subiect şi Obiect transdiciplinar, Real, Realitate* care să ne permită apoi o contextualizare a lor în *dinamica contradictorie a instituirii paideice a nivelurilor de Sens în căutarea spirituală.*

Vom stărui însă asupra nucleului profund al cercetării : Terţul Ascuns. Importanţa distincţiei între Terţul Ascuns şi terţul logic inclus este imperativă, deoarece terenul investigaţiei depăşeşte postulatul logic, intrând în sfera alogică a spiritualităţii, culturii şi religiilor. *Unificarea* Subiectului transdisciplinar şi a Obiectului transdisciplinar într-un singur Tot deschis sau într-o unitate deschisă, se întemeiază pe rolul esenţial al Terţului Ascuns de a *crea o punte şi astfel, a lega* diferitele niveluri de înţelegere, cu nivelurile de cunoaştere şi nivelurile de fiinţă. Acest Tot se deschide către *zona de non-rezistenţă* a sacrului, care este comună Subiectului şi Obiectului şi apare paradoxal ca *o zonă de rezistenţă absolută,* corespunzând domeniului Terţului Ascuns. Fiindcă această zonă *rezistă* oricărei înţelegeri, oricare ar fi nivelul său, se realizează un acord între nivelurile de Realitate şi nivelurile de percepţie, acord răspunzător de *trans-mutaţia* non-rezistenţei în rezistenţă absolută. Sacrul dobândeşte un statut de Realitate de acelaşi rang ca şi nivelurile de Realitate, fără să constituie totuşi un nou nivel de Realitate, deoarece scapă oricărei cunoaşteri, fiinţa construind liantul transgresiv între înţelegere şi cunoaştere. Terţul Ascuns este o punte între Real şi Realitate, în

măsura în care permite izomorfismul fluxului de informaţie spirituală cu fluxul de conştiinţă prin traversarea tuturor nivelurilor de Realitate.

Logica terţului inclus, contextualizată în articulaţiile hermeneutice transdisciplinare ale *Evangheliei după Toma,* se referă la înţelegerea limitei fluctuante a interpretării, capabilă să menţină echilibrul discontinuu al experienţei creştine canonice, deoarece ea trimite întotdeauna către un alt nivel de Realitate care precede şi transcende orice religiozitate. Ori de câte ori o dimensiune a realităţii spirituale contradictorii va fi actualizată, o alta va fi potenţializată, dar nu negată. Iar contradicţia aparentă, la nivel hermeneutic şi nu la nivel ontologic, va trimite către un alt nivel de înţelegere. Viziunea ternară a domeniului spiritual, incluzând deschiderea transreligiosului, are astfel, misiunea dificilă în contextul globalizării binare contemporane, de a stabili un dialog fecund transcultural, întemeiat pe toleranţă şi respect, axiome fundamentale ale unei atitudini transdisciplinare veritabile.

Descoperirea *Evangheliei după Toma*, o dez-văluire a *voalatului*

> „Parmi ces cinquante-trois manuscrits, un Évangile (Codex II), une *bonne nouvelle* qui n'annonce rien, qui ne prédit rien, mais qui révèle à l'homme ce qu'il porte en lui depuis toujours: Un espace infini, le même à l'intérieur et à l'extérieur. Il suffirait à la cruche humaine de s'ouvrir…"
>
> Jean - Yves Leloup, *L'Évangile selon Thomas*

Manuscrisele descoperite la Nag-Hammadi (Egipt), în 1945, reunite sub forma unei colecţii de *codexuri*[72], reprezintă „o veste bună" care, paradoxal, *nu vesteşte nimic*. Ele sunt o mărturie a urmei lăsată de traversarea informaţiei spirituale în deschiderea infinită a finitudinii omului. *Evanghelia după Toma* a fost încadrată în *Codex II,* alături de *Apocriful lui Ioan* (versiunea lungă), *Evanghelia după Filip, Natura Arhonţilor, Despre obârşia Lumii, Tratatul despre suflet* şi *Cartea lui Toma Potrivnicul.*

În *Evanghelia după Toma* pot fi găsite „les paroles du Secret"[73], prin care Isus face posibilă o *trans-misiune* a informaţiei spirituale sub forma unei antologii de *114 logia,* atribuite lui Dydymos Iuda Toma, o figură apostolică cu mare rezonanţă în creştinismul siriac.

Pe lângă *Evanghelia după Toma* şi *Evanghelia după Filip,* există şi alte papirusuri care au fost catalogate de către autorii antici prin termenul „Evanghelie": *Evanghelia Adevărului* (*Codex I – Codexul Jung*), *Evanghelia Egiptenilor* (*Codex III), Evanghelia după Maria (Codexul Berlin 8502* şi *Papirusul Ryland, 463).* În *Cuvântul înainte* la cartea[74] care reuneşte cinci dintre apocrifele evocate, Anton Toth precizează că *Evanghelia după Toma* este unica lucrare ce se înscrie în caracteristicile acestui gen literar tradiţional, restul conţinând interpretări ale uno texte sacre creştine, alegorii, homilii, pilde, descrieri la naşterii Pleromei sau ascensiunii sufletului printre sferele arhontice planetare. Ca gen literar comun în literatura

[72] Indexul codexurilor de la Nag Hammadi poate fi găsit într-o formă completă, în *Anexa* realizată de Anton Toth, la cartea *Evanghelii gnostice,* căreia îi semnează traducerea, studiile introductive şi notele.

[73] Vom argumenta pe parcursul tezei traducerea acestei sintagme prin conceptul transdisciplinar de *informaţie spirituală.*

[74] *Evanghelii gnostice,* 2005.

coptă, *Evanghelia* include paralele tematice şi textuale şi expresii standard care sunt reluate mecanic de autorii copţi, circulând liber de la un text la altul.

Ca *parte a Bibliei, recunoscută numai de creştini, care cuprinde faptele şi învăţătura lui Isus Hristos, Evanghelia* este direct asimilată unei tradiţii spirituale, creştinismul şi de *o întru-chipare* esenţială a ei: Isus. Paradoxul *Evangheliei după Toma,* constă în aceea că aparţine unei religii – creştinismul, cuprinzând *fapte şi învăţături ale lui Isus*, fără însă să fie *integrată complet* acestei tradiţii spirituale. Altfel spus, *Evanghelia după Toma* este şi nu este de tradiţie creştină şi, în acelaşi timp, este ceva cu totul nou.

Chiar de la început, acest text deschide problematica unei *noi logici*, privitoare la revalorizarea conceptului de *Evanghelie,* ca fiind altceva decât ceea ce aproximează tradiţia creştină. Expresia *literă/cuvânt de evanghelie*, utilizată în sensul de *lucru absolut sigur, mai presus de îndoială,* nu-şi găseşte locul în orizontul sapienţial al *Evangheliei după Toma*, aflată sub auspiciile *tulburării şi uimirii*, deci al *căutării* (*logion 2).* În consecinţă, putem anticipa un obiectiv major, care va traversa în adâncime întreaga lucrare şi anume reconsiderarea şi redescoperirea a două concepte fundamentale: *Tradiţie* şi *transreligios.*

O direcţie posibilă de cercetare este cea disciplinară, corespunzătoare domeniului teologic şi fundamentată pe o logică mutual exclusivă :

- termenul *A*: elementele creştine
- termenul *non A:* componentele noncreştine – gnostice, esoterice, etc.

Aceste abordări ar fi de tip *reducţionist*, în măsura în care ar limita / ar reduce *incompletitudinea de Sens* a *informaţiei spirituale*, încapsulată în Spusele lui Isus, la un singur *nivel de Realitate* sau *de percepţie*. Însă, *Evanghelia după Toma* este un ansamblu al unor multiple niveluri de Realitate şi de percepţie pe care informaţia spirituală le sondează şi le traversează într-un circuit coerent, menit a crea o *unitate deschisă*.

De asemenea, textul *Evangheliei după Toma* permite şi o altfel de apropiere: a căutătorului liber de orice prejudecată religioasă sau disciplinară, interesat mai degrabă de modul în care experienţa interioară dobândeşte un sens prin captarea intuiţiei sacralităţii: „Je ne crains pas d'être trop spirituel ou trop humain; je crains de n'être ni l'un ni l'autre ou de ne l'être pas assez, de manquer d'humanité dans ma recherche de Dieu et de manquer de

spiritualité dans la vie quotidienne."[75]. Vocaţia de hermeneut a lui Isus este convergentă cu misiunea sa, a cărei logică generează noutate.

Evanghelia după Toma a fost scrisă, la fel ca toate celelalte manuscrise descoperite la Nag Hammadi, în limba coptă sahidică. Apropiată de hieroglifele egiptene, limba coptă reprezintă ultimul nivel de dezvoltare al străvechii limbi faraonice şi este cunoscută ca limbă vernaculară a Egiptului creştin (până la înlocuirea ei cu araba). Literatura coptă este importantă pentru studiul vieţii monastice egiptene, rămăşiţele bibliotecilor mănăstireşti din Egipt, oferindu-ne o imensă cantitate de traduceri din patristica greacă, precum şi imitaţii ale acestora compuse direct în coptă, dar atribuite cel mai adesea marilor autori patristici (Athanasie cel Mare, Chiril al Ierusalimului, Vasile cel Mare, Grigore de Nisa, Ioan Gură de Aur).

Privitor la *caracterul multiplu fondator al textului sacru*, Henri-Charles Puech distinge extrema varietate a tradiţiilor spirituale a căror urme doctrinare pot fi regăsite în majoritatea logion-urile apocrife, dar şi virtualităţile hermeneutice noi cu care *logion-urile* neaparţinând unei tradiţii anume (mai puţine la număr), ar putea să întemeieze şi să re-descopere o hermeneutică care le cuprinde pe toate cele cunoscute şi consacrate prin Tradiţie, şi este în acelaşi timp *altceva*, decât suma acestora. Astfel, *spusele* din *Evangheliei după Toma* ar putea fi clasificate în felul următor: *logia* înrudite mai mult sau mai puţin cu cele din Evangheliile canonice; *logia* identice cu cele din manuscrisele Oxyrhynchos; *logia* ale tradiţiei extracanonice – gnostice, esoterice, maniheiste – regăsite fie în fragmentele păstrate din *Evanghelia după Evrei* şi din *Evanghelia după Egipteni,* fie în literatura patristică sau heterodoxă. Autorul concluzionează subliniind *caracterul incomplet şi provizoriu* al oricăror cercetări în ceea ce priveşte acest manuscris inedit şi deschide astfel, calea unui orizont complex al multiplelor posibilităţi de interpretare şi analiză, determinată şi de *productivitatea lecturii infinite* (principiu hermeneutic fundamental) care generează la rândul ei, o *receptivitate infinită*: „Dacă le deducem pe acestea din total rămân mai puţin de patruzeci de *logia*, care, până în prezent, ne sunt absolut necunoscute şi merită, cu toată rigoarea, să fie calificate drept complet noi. Proporţia acestor *noutăţi* este îndeajuns de mare pentru a marca bogăţia şi însemnătatea documentului."[76]

[75] „Nu mi-e teamă de a fi prea spiritual sau prea uman; mi-e teamă de a nu fi nici una nici cealaltă sau de a nu fi îndeajuns, de a-mi lipsi umanitatea în căutarea lui Dumnezeu şi de a-mi lipsi spiritualitatea în viaţa cotidiană.", Jean-Yves Leloup, 1991, p. 8.

[76] Henri-Charles Puech, 2008 , p. 53.

În această perspectivă, pe care am conturat-o mai sus, precizăm că încercarea noastră de hermeneutică transdisciplinară a *Evangheliei după Toma*, vizează tocmai virtualităţile inedite ale acelei categorii minoritare de *logion-uri*, neclasificabile şi neanalizabile după canoanele tradiţiilor de spiritualitate şi interpretare consacrate, şi nu îţi propune ca scop delimitarea şi descifrarea dimensiunilor esoterice, gnostice sau aparţinând altor curente de gândire. În spiritul acelui *caracter incomplet şi provizoriu* generat de textul *Evangheliei după Toma,* ne înscriem prin cercetarea noastră în deschiderea oferită de gânditorul Jean-Yves Leloup, către „ această *receptivitate infinită* în raport cu textul, dar şi cu aspectele lumii, ale conştiinţei şi ale inconştientului…, către această receptivitate infinită în raport cu tot ceea ce trăieşte, moare şi respiră…”[77], sursă misterioasă a Sensului care transformă demersul nostru *într-un şantier, edificiu neterminat*. Mai mult decât atât, oare contradicţiile şi incoerenţele dintre diferite *logion-uri*, în care Isus afirmă ceva, urmând să proclame în altă parte contrariul acelui lucru, sunt o „dovadă că opusculul este o compilaţie ce reuneşte elemente disparate şi probabil împrumutate din surse de provenienţă diversă şi de vârstă diferită, sau poate, în parte, fabricate de însuşi autorul apocrifului. Compoziţia culegerilor de acest gen, susceptibile de a fi îngroşate, reduse, sau remaniate la voinţa compilatorilor şi copiştilor, constituie obiectul schimbării perpetue şi a riscurilor ce decurge de aici.”[78]? Sau această paradoxală punere laolaltă a contradicţiilor unor logion-uri este o formă a tensiunii încapsulate de *adevărul contradictoriu* – adevărul contrar adevărului, apropiate ca spirit de enigmaticele *koan-uri zen*, „ …ces petites phrases qui – selon les apparences – manquent de sens mais qui, si on les laisse pénétrer comme des grains de sable dans les rouages de notre mintal ordinaire, peuvent bine provoquer un arrêt…un silence…une transformation de la conscience.”[79]?. În *Evanghelie,* „il est bon de chercher *la parole qui dit le contraire* de celle qu’on vient de lire, sinon on retombe dans l’idéologie. (…) Mais comme le dit Pascal, «L’erreur c’est l’oubli de la *vérité contraire*.”[80], observă cu pertinenţă şi fineţe, *l’infatigable marcheur,* Jean-Yves Leloup.

[77] Introducerea lui Karin Andréa de Guise cartea lui Leloup, 2008, p.12.

[78] Puech, 2008, p.53.

[79] „…aceste mici fraze care - după aparenţe - sunt lipsite de sens, dar care lăsându-le să pătrundă ca şi firele de nisip printre mecanismele mentalului nostru obisnuit, pot provoca o orpire…o linişte…o transformare a conştiinţei”, Leloup, 1986, p.8.

[80] „ este bine să cauţi cuvântul care exprimă contrariul a ceea ce tocmai a exprimat înainte, altfel cădem într-o ideologie. Dar, după cum zice Pascal, « Eroarea este uitarea *adevărului contradictoriu.*»”, Leloup, 1991, p. 38.

Originalitatea temei propuse în contextul studiilor deja efectuate de alţi cercetători. Opţiunea de limbă

„ (44) Limbajul lui Iisus este cel al terţului tainic inclus. De aceea a fost răstignit."

Basarab Nicolescu, *Teoreme poetice*

Traducerea în franceză a *Evangheliei după Toma* de către Jean-Yves Leloup reprezintă opţiunea de limbă a acestei cercetări, alegere justificată atât prin motivaţii de natură metodologică şi lingvistică, dar şi care ţin de o afinitate interioară. Neavând competenţele lingvistice necesare pentru a avea acces direct la originalul din limba coptă, se impunea cu necesitate un discernământ riguros şi pertinent al diverselor variante de traducere ale textului apocrif. Acest fapt nu neagă în nici un fel validitatea şi bogăţia de sens pe care traducerile în limba română le dezvăluie pe deplin oricărui căutător de sens aflat în aventura cunoaşterii. De aceea, considerăm că limba pentru care am optat în traducerea acestor logia este importantă pentru o înţelegere cât mai autentică a *Evangheliei după Toma.*

Argumentele lingvistice se referă la subtilităţile semantice, la nivel textual, care au un rol decisiv în orientarea modului în care lectorul poate să se raporteze, să integreze şi să interpreteze un logion. Aceste incompletitudini ale sensului care ţin de sfera hermeneuticii transdisciplinare vor fi evidenţiate pe parcursul cercetării, prin decantarea unor concepte metodologice intuite deja la palierul contrastelor de traducere. Reţinem un detaliu fundamental al traducerilor care a fost hotărâtor în alegerea variantei franceze a *Evangheliei după Toma,* tradusă şi comentată de Jean-Yves Leloup: conceptul de *hermeneutică,* centrul de gravitaţie al întregii noastre cercetări:

„ Şi El a spus: Cel care *va găsi tâlcul* acestor spuse nu va gusta moartea."[81]

„ Şi El a spus*:* „Cel ce *va desluşi tâlcul* acestor cuvinte nu va gusta moartea."[82]

„Il disait: Celui qui *se fera l'herméneute* de ces paroles ne goutera plus de mort."[83]

[81] *Evanghelii gnostice,* 2005, p. 93.

[82] Puech, 2008, p. 9.

[83] „El spunea: Cel care va deveni hermeneutul acestei *informaţii spirituale,* nu va gusta moartea.", *logion 1, L'Évangile de Thomas,* 1986, p.15.

Argumentele metodologice vizează *deschiderea conceptuală* pe care particularitatea unei traduceri o încapsulează şi care face posibilă o integrare coerentă şi firească a postulatelor metodologiei transdisciplinare. O traducere se poate realiza fie dintr-o anume perspectivă disciplinară, cu legi, norme şi principii specifice, legate indisolubil de domeniul de interes al traducătorului şi reflectând viziunea şi preocupările acestuia, fie poate capta multiple niveluri de înţelegere. Exemplificând, traducerea, studiile introductive şi notele lui Anton Toth, accentuează şi explicitează ca un criteriu de selecţie al celor patru lucrări descoperite la Nag Hammadi, dimensiunea *gnostică,* titlul sub care el reuneşte aceste manuscrise fiind grăitor: *Evanghelii gnostice.*

Pentru Anton Toth, relevanţa acestor texte este legată de faptul că „a făcut posibilă cunoaşterea nemediată şi exhaustivă a principalelor linii ale gândirii gnostice care, până la acea dată, erau înfăţişate doar indirect şi fragmentar în scrierile ereziologilor creştini."[84] Orizontul de spiritualitate în care situează *Evanghelia după Toma* este acela al gnosticismului secolelor II-III, prezentat însă fără a-l raporta la multiplele semnificaţii atribuite cuvântului *gnoză*: „Prin introduceri şi notele complementare la fiecare text, încercăm să descriem un context de gândire comunitar, deşi toate aceste lucrări subscriu curentului gnostic, diversificat însă prin şcoli de gândire."[85]

Traducerea lui Radu Duma a studiului lui Henri-Charles Puech, *Evanghelia după Toma* respectă în esenţă viziunea autorului, de a descifra aceste logia din perspective diferite, în consens cu sursele iudeo-creştine de provenienţă ale textelor şi cu compararea diferitelor versiuni existente, pe criteriul substratului lingvistic dar şi din punct de vedere tematic: gnostic, esoteric, mistic, hermetic, eshatologic. Identificând nuclee diferite de gândire şi accentuând complexitatea şi bogăţia unor elemente culturale diverse, prezente mai mult sau mai puţin explicit în subsidiarul textului apocrif, cercetătorul francez degajă un principiu metodologic care merită toată atenţia noastră: „supunerea Spuselor din documentul nostru la o dublă lectură, a le citi şi a încerca de fiecare dată să li se sesizeze savoarea şi înţelesul în planuri sau pe registre diferite, dar de valoare egală."[86] Având un pluriperspectivism de lectură, degajarea sensului nu poate fi decât un rodnic proces de confruntare a văzutelor, a certitudinilor, a analizelor descriptive, a structurilor, a organizării sistemice, după cum o indică subtitlul lucrării, *Încercare de interpretare sistematică*. Unde integrează însă fiinţa,

[84] *Evanghelii gnostice,* 2005, p. 7

[85] *Idem,* p. 7.

[86] Puech, 2008, p. 74.

singularitatea urcuşului interior? Cum suntem interogaţi de ceea ce este pentru totdeauna ascuns? *Planuri sau registre diferite, dublă lectură*, nu înseamnă altceva decât faţete multiple ale uneia şi aceleiaşi viziuni disciplinare. În consecinţă, acest postulat de cercetare corespunde unei cunoaşteri ştiinţifice, fragmentare şi introduce o privare de *sens,* ignorând cunoaşterea experenţială, implicarea subiectivă. Rămâne deschisă întrebarea: „Sans en nier les compétences, mais tout en se gardant des querelles du savant et de l'ésotériste, est-il possible de lire *l'Évangile de Thomas* aujourd'hui?"[87]

Argumente hermeneutice

Traducerea *Evangheliei după Toma* în limba franceză a lui Jean-Yves Leloup este complementară comentariilor, deoarece lectura acestuia este un eveniment singular care include anumite valori umaniste revendicate pe deplin de asumarea unui nou gen de inteligenţă, echilibrul între mental, sentimente şi corp: „….est-il possible de lire l' *L'Évangile de Thomas* aujourd'hui afin que ces logia fassent leur chemin dans l'esprit, le coeur et le corps de l'homme, le conduisant de métamorphose en métamorphose vers la pleine réalisation de son être?".[88] Jean-Yves Leloup este hermeneutul propriei deveniri în oglinda *Evangheliei*. El reiterează creator, gestul originar al trans-scrierii *Spuselor,* aplecându-şi urechea către Sursa inaudibilă a Secretului: *Evanghelia după Toma* este şi *Evanghelia după Jean-Yves Leloup*, dar fiecare este în acelaşi timp altceva. Am fost interpelaţi în cercetarea noastră de această traducere şi comentariile aferente fiecărui logion, tocmai datorită incompletitudinii şi deschiderii pe care autorul le inspiră, lăsând loc autotransformării în spiritul unei noi arte de a trăi: „Nous n'avons nullement la prétention de présenter ici *une version définitive* de *L'Évangile de Thomas*. Il s'agit d'une interprétation parmi d'autres qui se veut fidèle au souffle autant qu'à la lettre de *ces paroles*[89]*"*. Punând accentul pe interogaţia permanentă şi mai puţin pe elucidarea unor răspunsuri care se limitează la o mică parte a realităţii, *neobositul trubadur, poet şi filosof, teolog şi sacerdot* construieşte punţi între multiple domenii ale cunoaşterii, integrând fiinţa umană în totalitatea ei ireductibilă.

---

[87] „ Fără a face abstracţie de anumite competenţe, stând departe de tensiunile dintre savant şi ezoterist, este posibil să citim astăzi *Evanghelia după Toma?", L'Évangile de Thomas*, 1986, p.12.

[88] „ Este oare posibil să citim astăzi *Evanghelia după Toma* astfel încât aceste *logia* să-şi croiască un drum unic în spirit, în inimă şi în corpul omului, orientându-l din metamorfoză în metamorfoză către realizarea unităţii plenare a fiinţei? ", *idem,* p. 246-247.

[89] „ Noi nu avem pretenţia de a prezenta o *versiune definitivă* a *Evangheliei după Toma.* Este vorba despre o interpretare, printre altele posibile, care se doreşte a fi fidelă spiritului mai mult decât literei acestei *informaţii spirituale* comunicate de Isus.", *ibid.*.

Traducerile în limba română mai sus menţionate se înscriu într-o logică binară, a lui *a şti sau a nu şti*, ancorată în formalizări de tipul unor *grile de lectură* construite din afară şi ulterior aplicate pe text. *Scara hermeneutică* leagă lăuntrul cu ceea ce este în afară, urmând apoi să fie ţesute în voalul Realului. Traducerea şi comentariile lui Jean-Yves Leloup reflectă căutarea unei coerenţe între unicitatea experienţei subiective, abordarea ştiinţifică şi cunoaşterea terţului tainic inclus: „Sans trop l'épaissir des gloses de la critique textuelle ou du délire subjectif, est-il possible de le laisser parler, de s'en inspirer?..."[90] Rezonanţa acestor trei forme de înţelegere ale textului apocrif este convergentă cu obiectul fundamental al hermeneuticii transdiciplinare: reconstrucţia unităţii cunoaşterii în descătuşarea sensului în interiorul, între şi dincolo de nivelurile de Realitate ale Subiectului şi ale Obiectului.

Focalizându-ne investigaţia pe o lume a Sensului ca sursă a interogaţiilor spirituale, cu accent pe conţinutul lor metafizic, atenţia noastră se îndreaptă spre diversele traduceri ale primului *logion.* Astfel, identificăm mai multe variante de traducere ale primului logion:

„Şi El a spus: Cel care *va găsi tâlcul* acestor spuse nu va gusta moartea."[91]

„Şi El a spus: „Cel ce *va desluşi tâlcul* acestor cuvinte nu va gusta moartea."[92]

„Il disait: / Celui qui *se fera l'herméneute* de ces paroles / ne goutera plus de mort."

(1) La un prim nivel de explicitare semantică, verbul *a găsi,* la diateza activă, semnifică a *descoperi, a afla* [93], deci implică cu necesitate existenţa la nivel sintactic a unui complement de obiect direct, în acest caz, *tâlcul - înţeles, sens, rost, semnificaţie*[94]. „A descoperi sensul spuselor" este o modalitate de înţelegere şi interpretare *textual-discursivă*[95], specifică diverselor discipline hermeneutice, cu aplicabilitate în domenii distincte ale cunoaşterii: religie, literatura, filosofie. Elucidarea şi trasarea unor limite epistemologice ale conceptului de *sens,* devine un imperativ esenţial pentru a putea purcede la experienţa dez-mărginirii *sensului.* Putem desprinde unul dintre obiectivele de bază ale cercetării noastre, şi anume *re-considerarea conceptului de sens dintr-o perspectivă nouă: transdisciplinaritatea.*

---

[90] „ Fără o aglomerare apăsătoare a gloselor criticii textuale sau a delirului subiectiv, este posibil să lăsăm acele logia să vorbească, să ne inspire?", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p.12.

[91] *Evanghelii gnostice,* 2005, p.93.

[92] Puech, 2008, p. 9.

[93] http://dexonline.ro

[94] *Idem.*

[95] Vezi Carmen Vlad, 2000.

(2) Verbul *a desluşi* are în acest logion, înţelesul de *a explicita, a clarifica, a lămuri, a edifica, a limpezi*[96] „tâlcul cuvintelor". Ambele versiuni captează în sfera semantică a potenţialităţii de semnificare, o posesivitate a sensului, o dez-tăinuire, o în-avuţire prin *a avea,* un orgoliu a lui *a putea,* o mândrie a lui *a şti*, o întrecere cu un singur concurent: omul şi *limitele cunoaşterii sale.*

Însă deşertăciunea acestor vanităţi epistemologice se iveşte timid şi cu candoare prin cheia de lectură pe care ne-o deschide tăinuit cel de-al doilea logion:

(1) „Iisus a spus: Cel ce caută, să caute până va găsi. Găsind, se va tulbura. Când se va tulbura, se va uimi, şi va domni peste Tot."[97]

(2) „Iisus a spus: Cel ce caută, să nu înceteze să caute până când nu va afla, şi când va afla, el se va tulbura, şi tulburat fiind, el va fi uimit şi va stăpâni peste Tot."[98]

(3) „Jésus disait: / Que celui qui cherche, / soit toujours en quête / jusqu'à ce qu'il trouve, / et quand il aura trouvé, / il sera dans le trouble, / ayant été troublé, il s'émerveillera, / il régnera sur le Tout. "[99]

A căuta şi a găsi reprezintă numai o etapă în itinerariul personal al cunoaşterii de sine sau mai complex, al conştiinţei ca parte integrantă a *Totului.* Însă *a se tulbura, a se uimi şi a contempla Totul* sunt experienţe interioare care implică *Subiectul,* aflat dincolo de orice disciplină. Utilizarea *reflexivă* a acestor verbe care dau chip fiinţei, indică orientarea către pulsaţiile spiritului.

Astfel, *a găsi / a desluşi tâlcul* – varianta de traducere din limba română, semnifică doar o cunoaştere fragmentară, căreia îi lipseşte parcurgerea acelor etape fundamentale ale conversiei interioare descrise esenţializat în cel de-al doilea logion şi pe care o captează pe deplin traducerea în limba franceză a lui Jean-Yves Leloup: „ celui qui se fera l'herméneute". Devenirea hermeneutică este consubstanţială unei *scări hermeneutice*: *căutarea, găsirea, tulburarea, uimirea, contemplarea.* Ca urmare, putem distinge două componente fundamentale ale cercetării *Evangheliei după Toma:*

- componenta *multidisciplinară* – poetică, imaginativă, simbolică, care vizează Obiectul, în cazul nostru *cuvântul / spusa /la parole* sau nivelul limbajului şi

[96] http://dexonline.ro

[97] *Evanghelii gnostice,* 2005, p. 93.

[98] Puech, 2008, p. 9.

[99] „ Isus spunea: / Cel care caută, / să fie traversat de căutare, / până va găsi, / şi când va fi găsit, / va fi traversat de tulburare, / înainte si după tulburare, / va fi traversat de uimire, traversând Valea Uimirii, / în contemplarea Totului.", *logion 2, L'Évangile de Thomas,* 1986, p.15.

- elementul trăirii, al experienţei interioare, al Subiectului hermeneut care se află dincolo de orice disciplină sau nivelul de interpretare:

> „ Découvrir dans *l'Évangile selon Thomas*, un guide magistral dont la vigueur et la sobriété, excluant toute complaisance littéraire et toute inflation suspecte, exigeait du chercheur un effort de recherche assidu, pratiqué sans distraction au coeur même d'une humble vie quotidienne. Et c'est précisément l'importance du vécu, de l'expérience directe et vivante du monde phénoménal qui, à l'exclusion de toute idéologie, de toute morale imposée du dehors, confère à l'enseignement de Jésus son authenticité."[100]

O analiză riguroasă a Obiectului este indisolubil legată de modul în care este înţeles şi utilizat conceptul de *cuvânt/ spusă/ la parole* în Prolog. Pentru a clarifica această opţiune de cercetare transdisciplinară şi relevanţa pe care traducerea în limba franceză o are pentru investigaţia noastră, vom încerca în continuare să confruntăm hermeneutic varianta din limba franceză cu traducerile prologului din limba română:

> „Acestea sunt cuvintele *tainice* pe care le-a rostit Iisus cel Viu, şi pe care Didymos Iuda Toma le-a aşternut în scris."[101]
>
> „Iată cuvintele *tainice* pe care Iisus cel Viu le-a rostit şi pe care Didim Iuda Toma le-a aşternut în scris."[102]
>
> „Voici les paroles *du Secret* - / Jésus, le Vivant, les *a révélées* - / Didyme Jude Thomas les a transcrites."[103]

Având valoare adjectivală, *tainic* este un epitet din punct de vedere stilistic şi exprimă o însuşire a *cuvântului – ca funcţie textual-discursivă,* cu accent pe conţinutul său epistemologic: *ceva neînţeles, necunoscut, neştiut de alţii.*[104] Implicit, *cuvântul şi tainicul* aparţin aceleiaşi *realităţi*: *lingvisticul* cu dimensiunea sa constitutivă: intersubiectivitatea.

---

[100] „ Să descoperi în *Evanghelia după Toma,* un ghid magistral în care vigoarea şi sobrietatea exclude orice complezenţă literară li orice inflaţie suspectă, impune cu exigenţă căutătorului un efort de explorare continuă, o practică fără distragere, în inima unei umile vieţi cotidiene. De aceea, este importantă trăirea, experienţa directă şi vie în lumea fenomenală, care excluzând orice ideologie, orice morală impusă dinafară, conferă autenticitate relaţiei paideice la care ne invită Isus.", Gillabert, 2007, p. 10-11.

[101] *Evanghelii gnostice*, 2005, p. 93.

[102] Puech, 2008, p. 9.

[103] „ Iată *informaţia spirituală* - / Isus, Viul a revelat-o – Didymos Iuda Toma a trans-scris-o, captând rezonanţa tutoror nivelurilor de Sens.", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 15.

[104] http://dexonline.ro

Cuvintele, tainice sau nu, sunt în posesia noastră şi deci, le utilizăm după cum dorim. Ele *rezistă* cunoaşterii noastre, imaginilor, descripţiilor, reprezentărilor noastre. Cu această variantă de traducere, ne situăm într-o logică binară, a polarităţilor semantice: *ştiut / neştiut, înţeles /neînţeles, cunoscut / necunoscut.*

Jean-Yves Leloup traduce *Prologul* într-un spirit radical diferit. *Tainicul* nu mai este o caracteristică a *cuvântului*, ci ceva cu totul distinct, nu numai din punct de vedere epistemologic, dar şi ontologic şi metafizic, având ca marcă vizibilă majuscula întemeietoare: „Iată, cuvintele Tainicului". *Le Secret* aparţine *Realului*, rămânând voalat pentru totdeauna cunoaşterii noastre. Reţinem din explicaţiile multiple pe care ni le oferă dicţionarul cuvântului *tainic*, sensul de *tăcut şi închis*[105]ca o posibilă configurare simbolică a Realului. Aceste distincţii hermeneutice, vizibile în confruntarea traducerilor diferite ale *Evanghelia după Toma*, impun cu necesitate introducerea unor concepte transdisciplinare pe care le vom utiliza pe tot parcursul cercetării noastre şi care ne vor fi indispensabile: *Realitate şi Real, nivel de Realitate – nivel de limbaj, în cazul Obiectului şi nivel de interpretare, privitor la Subiect.* De asemenea, trebuie explicitat modul în care am contextualizat conceptele de *Obiect şi Subiect*, inerente oricărui proces de cunoaştere şi implicite oricărui demers ştiinţific.

Devenirea hermeneutică îşi asumă instrumentele de investigaţie ale hermeneuticilor disciplinare, le traversează şi trece dincolo de ele prin prezenţa a ceea ce scapă raţionalizării, dar este raţional, „Le secret". Puntea dintre *cuvânt* şi cel care trăieşte experienţa acestuia este posibilă numai printr-un *al treilea element*, „le Secret", un mediator voalat între Obiect şi Subiect. În consecinţă, este fundamentală postularea unei logici ternare care să includă prezenţa unui Terţ Ascuns.

Propunem conceptul de *scară hermeneutică*, care să integreze coerent conexiunile ternare implicite metodologiei transdisciplinare: Subiect, Obiect, Terţ Ascuns. Nu mai suntem posesorii Sensului, ci traversăm şi suntem traversaţi de Sens. Suntem în mişcare. În consecinţă, *Evanghelia după Toma* reprezintă un caz *hibrid* de *text şi experienţă*, între care se instaurează un *dialog* posibil numai în prezenţa unei *metodologii,* care să permită accesul la un nou domeniu de cunoaştere: *transdisciplinaritatea. Scara hermeneutică* nu este o grilă de lectură, deoarece nu are aplicabilitate repetitivă, standardizată de principii, legi sau norme disciplinare care rezidă într-un tip de cunoaştere ştiinţifică.

[105] *Idem.*

Traducerea Prologului introducând termenul de *informaţie spirituală*, îmi aparţine şi va fi argumentată pe tot parcursul tezei, deoarece întreaga cercetare este centrată pe acest nou concept care constituie obiectivul fundamental şi catalizator al investigaţiei.

Precizez că voi folosi pe tot parcursul tezei o singură dată referinţa la provenienţa *logion-urilor* pe care le voi aborda, fără nota în subsol de fiecare dată, fiind vorba de o singura traducere (a lui Jean-Yves Leloup) care se pliază viziunii transdiciplinare. De asemenea, traducerea în limba română a celor *114 logia* pe care o propun, din varianta în limba franceză a lui Leloup, va figura la subsol şi nu in text, doar prima dată când voi cita respectivul *logion.* Întreaga înţelegere a *Evangheliei după Toma, tradusă* în limbaj transdisciplinar, se poate regăsi reunită la partea de anexe din structura tezei.

Niveluri de interpretare şi scara hermeneutică

Jean-Yves Leloup interpretează acele *logia* care au formă parabolică pe trei niveluri de interpretare: literar-istoric, psihologic şi metafizic, ultimul fiind convergent cu distincţiile pe care le realizează între nivelurile de fiinţă. Între aceste trei posibile căi de lectură ale *Evangheliei după Toma*, nu există nici un fel de punte, ele fiind prezentate ca alternative hermenutice ce se revendică mai degrabă de la coagulările disciplinare din jurul problematicii sensului.

Scara hermeneutică privilegiază legăturile, puntea, traversarea nivelurilor de conştiinţă în care rezonează unificant nivelurile de fiinţă ale hermenutului şi nivelurile de materialitate încapsulate ternar „în les paroles du Secret".

Distincţiile *ternare* între *limbaj şi reprezentare / interpretare,* pot elimina confuziile survenite pe parcursul decantării acelor *focare de sens* care coagulează o hermeneutică transdisciplinară a *Evangheliei după Toma.* Ternarul ontologic *unificare-unitate-unicitate,* dă seama cu rost şi temei despre vigilenţa hermeneutică cu care trebuie utilizate în traduceri aceste trei concepte, pentru a capta distincţiile fundamentale la nivelul viziunii şi a metodologiei aplicate în cercetare. De aceea, vom explicita consecinţele care pot deturna sensul autentic al *spuselor* lui Isus, alegând cu facilitate exprimări ca: *unul şi acelaşi lucru / unu / într-unul singur /,* neconvergente cu spiritul *Evangheliei după Toma.* De asemenea, aceste fine contraste semantice şi noţionale nu-şi găsesc justificarea, fără o argumentare solidă şi clară a termenului de *unicitate*, esenţial în postulatul de complexitate al metodologiei transdisciplinare.

Se va odihni / Va domni (va stăpâni))

În traducerile româneşti, ultimul verset din *logion-ul 2* „va fi rege peste tot " / „va domni" / „va stăpâni" / „se va odihni" *(* versiunea lui Leloup), indică mai degrabă o prevelare (o supremaţie - o luptă între forţe, soldată cu absorbţia obiectului în subiect*)* a Subiectului faţă de lumea obiectuală (deci păstrarea sciziunii Subiect-Obiect) şi nu emergenţa Subiectului şi Obiectului în zarea deschisă a Terţului Ascuns şi implicit, unificarea lor în infinitul conştient (lumea conştiinţei): „ Le thème du repos est également important chez les gnostiques.

L'intelligence et le coeur unifiés dans cette conscience qui anime toutes choses peuvent se *reposer.*[106]"

Icoană / chip

- „Jésus disait: Quand vous voyez / à qui vous ressemblez, / vous vous réjouissez. / Mais lorsque vous verrez *vos icônes,* / celles qui étaient avant vous, / qui ne meurent ni ne se manifestent, / quelle grandeur."[107]

- „Când vedeţi asemănarea voastră, voi vă bucuraţi. Dar când veţi vedea *chipurile* voastre, făurite înaintea voastră, care nu pier şi nici nu se vădesc, ce mare (va fi mâhnirea) pe care o veţi îndura!"[108]

- „ […] lorsque vous ferez du masculin et du féminin un Unique,
  afin que le masculin ne soit pas un mâle et que le féminin ne soit pas une femelle,
  lorsque vous aurez des yeux dans vos yeux,
  une main dans votre main,
  et un pied dans votre pied,
  une icône dans votre icône,
  alors vous entrerez dans le Royaume!"[109]

- „ […] când veţi face ca bărbatul cu femeia să fie un singur lucru, astfel încât bărbatul să nu mai fie bărbat şi femeia să nu mai fie femeie, şi când veţi face ochi în locul unui ochi, şi o mână în locul unei mâini, şi un picior în locul unui picior, *şi un chip în* locul *unui chip,* atunci veţi intra în Împărăţie."[110]

Leloup este singurul dintre traducători menţionaţi care înţelege penultimul verset ca fiind legat de semnificaţia *icoanei:* „une icône dans votre icône". Toate traducerile româneşti fac referire la *chip*[111], în sensul *eikon-ului* grecesc, de *imagine* menită a întruchipa vizibilul, creatul, ceea ce este accesibil simţurilor noastre obişnuite. Dat fiind aceste accepţiuni ale unei logici binare, al cărei filon îl articulează opoziţiile platoniciene fundamentale, *vizibilul* este un

[106] „ Tema odihnei este la fel de importantă la gnostici. Inteligenţa şi inima unificate într-o conştiinţă care animă toate lucrurile, pot să se odihnească.", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p.53.

[107] *L'Évangile de Thomas*,1986, *logion 84,* p. 37.

[108] Puech, 2008, p. 25.

[109] *L'Évangile de Thomas*,1986, *logion 22,* p. 22.

[110] Puech, 2008, p. 14.

[111] Traducătorii utilizează mai degrabă sensul de *imagine, simbol, reprezentare* (http://dexonline.ro) la nivel literar-lingvistic.

chip (o imagine, *un eikon*) al universului inteligibil, al *eide-lor*, timpul e un chip al eternităţii, sufletul e un chip al nous-ului (Plotin), lumea creată e un chip al Tatălui, materia (*hyle)* e un chip al fiinţei (*on*).[112]

Optăm pentru traducerea lui Leloup, deoarece ne invită să reflectăm şi să ne asumăm consecinţele *întrupării* în devenirea hermeneutică a oricărui om spiritual. Vom încerca, într-un capitol separat, să descifrăm modul în care Isus ne inspiră să trăim *întruparea* în *Evanghelia după Toma*, prin repunerea în discuţie a dogmelor instituite de Biserică de-a lungul secolelor. Interogarea acestor dogme nu se poate realiza decât printr-un dialog autentic, în care suspendarea prejudecăţilor teologice şi traversarea multiplelor niveluri de Realitate, deschid zarea tainică a Terţului Ascuns. Vom re-considera conceptul de *întrupare* din perspectiva unei viziuni noi asupra *materiei* în corelaţie cu *teoria imaginalului,* depăşind astfel sfera teologică şi înţelegând dogma „ca propunere sau invitaţie de a menţine spiritul în *Deschidere*, ceea ce este contrariul dogmatismului"[113].

Simplificaţi – „sans pli" / unul singur

- „ Jésus disait: / Je vous choisirai un entre mille / et deux entre dix mille, / et ils se lèveront comme *un seul, simplifiés*."[114]

- „Iisus a spus: Eu vă voi alege unul din o mie şi doi din zece mii, şi ei vor rămâne ca *unul singur*."[115]

- „ Jésus disait: / Beaucoup se tiennent devant la porte / mais ce sont les solitaires / et *les simplifiés* / qui entreront dans la chambre nuptiale."[116]

- „ Iisus a spus: / Mulţi stau la uşă, / dar numai cei singuri şi *despovăraţi* / vor intra în casa nunţii"[117].

Majoritatea traducerilor în limba română, cu excepţia celei menţionate mai sus, a lui Vasile Andru, nu valorifică *simplitatea* constitutivă a omului, firească, sacră. Traducătorii evocă doar chemarea la *singurătate,* ca o cale posibilă de atingere a non-dualităţii, a uniunii,

[112] Vezi Francis E. Peters, 1993, p. 81.

[113] Leloup, 2008, p. 147.

[114] *L'Évangile de Thomas*, *logion 23*, 1986, p. 22.

[115] Puech, *logion 23,* 2008, p.14.

[116] *L'Évangile de Thomas*, *logion 75,* 1986, p. 35.

[117] *Evanghelia după Toma, logion 7,* 2007, p. 77.

exprimată discursiv prin metafora *camerei nupţiale*, spaţiul-timp al experienţei totalizatoare a iubirii.

Simplitatea este o formă purificată şi purificantă a *complexităţii,* în timp ce simplificarea este o consecinţă directă a reducţionismului. *Simplitatea* ca unificare complexă a fiinţei, este unul dintre multiplele chipuri pe care *întruparea* le poate *in-forma* în om. *Simplitatea* dă ghes *deschiderii şi Deschis-ului (l'Ouvert),* întrupând în lume proiectul unui nou umanism, al toleranţei şi al dialogului între persoane, promovând *singularitatea* şi integrând *singurătatea.*

Deschidere / neîmpărţit / cel egal cu sine

- „ Jésus disait: / Deux se reposeront sur un lit, l'un mourra, l'autre vivra. Salomé l'interrogea: / Qui es-tu, homme,/ d'où viens-tu? De qui es-tu né?/ pour monter sur mon lit et manger à ma table? / Jésus lui dit: / Je suis celui qui est issu de Celui qui Est *l'Ouvert.* / Il m'a été donné ce qui vient de mon Père. / Salomé répondit: Je suis ta disciple. / Jésus lui dit: / C'est pourquoi j'affirme /quand le disciple *est ouvert,* il est rempli de lumière. Quand il est partagé, il est rempli de ténébres." [118]

- „Iisus a spus: Sunt doi ce se vor odihni pe un pat: unul va muri, celălalt va trăi. Salomeea a spus: Cine eşti tu, omule, al cui (fiu) eşti? Te-ai urcat în patul meu şi ai mâncat la masa mea. Iisus i-a răspuns: Eu sunt Cel ce este din *Cel ce este neîmpărţit* ; mi s-a dat din lucrurile Tatălui Meu." (Iisus i-a spus): „De aceea zic: când el va fi *neîmpărţit,* va fi plin de lumină, dar când *va fi împărţit*, va fi plin de întuneric."[119]

Radu Duma traduce *logionul 61* din varianta franceză a lui Henri-Charles Puech, prin sintagma „neîmpărţit" ca o alegere justă în încercarea de a raţionaliza ceea ce scapă oricărei raţionalizări descriptiv-imaginative: chipul divinităţii. Traducătorul explicitează în subsol că a utilizat termenul de „neîmpărţit" cu sensul de *egal, šeš*, în loc de *šef,* dacă se face corecţia după expresia precedentă a lui Isus („Cel care este egal", *petšeš*) şi *unit, šonef,* dacă se adoptă o altă corecţie.[120]

Vasile Andru traduce acelaşi *logion*, făcând cu subtilitate distincţia între *ceea ce este neîmpărţit* la nivelul sacrului, în zona de non-rezistenţă: „ Eu sunt Cel purces / din *Cel Egal*

[118] *L'Évangile de Thomas, logion 61,* 1986, p. 166.

[119] Puech, 2008, p. 20-21.

[120] Vezi Puech, 2008, p. 21, nota 1, în care traducătorul menţionează că termenul care figurează în text**,** *šef,* pentru a reda partea finală a *logion-ului,* se traduce prin *deşert, golit, vid.*

cu sine”, şi *ceea ce este neîmpărţit* la nivelul fiinţei: „Când ucenicul este *unificat,* / el se umple de lumină.”[121]

Gustavo-Adolfo Loria-Rivel, în traducerea sa din limba coptă, surprinde esenţa a ceea ce poate fi numit *divin*, prin conceptul de *Unu* - *„* Eu sunt cel ce apare din cel ce este *unu”*, inserând acelaşi termen pentru a desemna fiinţa theandrică sau scara divinizării omului: „Când cineva va fi *unu,* se va umple de lumină.”[122]. Autorul adaugă în note că „fraza poate fi tradusă şi în mod impersonal: *ceea ce este egal, ceea ce este unu, ceea ce este indivizibil”*[123]. Întrebarea care survine se referă indubitabil la confuzia care se poate isca, identificând Subiectul cu Obiectul sau, la fuziunea nediferenţiată a lor în unitatea lumii.

[121] *Evanghelia după Toma,* 2007, p. 68.

[122] *Evanghelia după Toma,* traducere din limba coptă de Gustavo-Adolfo Loria-Rivel, Editura Polirom, 2003, p. 83.

[123] *Evanghelia după Toma,* 2003, p. 122.

II

Metodologia hermeneuticii transdisciplinare

O căutare a Terţul Ascuns în *Evanghelia după Toma*

Isus, un pelerin al traversării informaţiei spirituale înspre Sursa Viului

„Se faire l'herméneute *des logia* de Jésus, c'est ne faire qu'Un, ne serait-ce qu'un moment, avec le Sens. […] Dans l'art de l'herméneutique, il importe donc de veiller sur l'esprit avec lequel nous interprétons la parole…Est-il accordé, *en résonance* avec le Vivant qu'il cherche à traduire? Il s'agit également d'avoir un bon instrument, un coeur et une intelligence affinés, capables de percevoir toutes les harmoniques de ce texte subtil."[124]

Jean-Yves Leloup, *L'Évangile de Thomas,*

[124] „ A deveni hermeneutul celor *114 logia* ale leui Isus, nu este decât a trăi experienţa unităţii cu Sensul. […] În arta hermeneutică, este imporant să veghem asupra spiritului cu care interpretăm informaţia spirituală… Este acordat, în rezonanţă cu Viul pe care încearcă să-l raţionalizeze? Aceasta presupune de asemenea de a avea un bun instrument, o inimă şi o inteligenţă fină, capabilă să perceapă armoniile acestui text subtil.", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 138.

Conceptul de *hermeneutică transdisciplinară*. Topografie trans-orizontică

„ (44) Nu există o nouă Renaştere fără o schimbare radicală a mentalităţilor. Trebuie să începem aşadar prin a libera sensul prizonier al cuvintelor."

Basarab Nicolescu, *Teoreme poetice*

Metodologia este o ştiinţă, un logos al *metodelor,* fiind compatibilă cu un nivel de Realitate oarecare (chiar infinit) de metode. Metodologia ştiinţifică nu este un discurs, nu este o artă şi nu este identică cu metodologia disciplinară. Cunoaşterea academică are un temei metodologic în măsura în care încapsulează în filigran, dorinţa de *invarianţă* (una dintre posibilităţi fiind cea textual-discursivă) a fenomenelor, asociată cu o dorinţă de universalitate. Precizăm că termenul de *invarianţă* se referă la căutarea unui adevăr, neidentificându-se cu *universalitatea.* În gândirea lui Husserl, *ontologia formală* se focalizează pe o captare a invarianţei, iar *ontologia regională* are aplicabilitate în domeniul disciplinar.

Distingând noţiunea de *metodă* de cea de *metodologie,* subliniem sensul etimologic al lui *methodos* ca sumă de reguli şi de norme pe care o disciplină şi-o impune, în timp ce *metodologia* postulează principii de orientare a teoriilor. *Theoria,* în conţinutul său primordial, ingenuu, exprimă contemplarea spectacolului Realităţii. Metodologia ştiinţifică nu s-a schimbat, însă teoriile, suferă o transformare permanentă. Pentru Gadamer, *metoda* nu este suficientă, *adevărul* având atributele unicităţii, în acord cu diversitatea căilor de acces pe care realitatea le deschide fiinţei umane.

Metodologia transdisciplinară reuneşte patru direcţii fundamentale înţelegerii lumii prezente şi necesare în căutarea unităţii cunoaşterii:

- *epistemologie:* cadru de cunoaştere
- *logică:* raţiune imanentă
- *ontologie:* Fiinţă şi discursul despre Fiinţă; *metafizică*
- *hermeneutică:* arta căutării, găsirii, tulburării şi uimirii în faţa Sensului.

Toate acest orientări generale sunt subordonate unui tip de cunoaştere *in vivo,* pe care transdisciplinaritatea o propune şi o promovează ca un corolar al cunoaşterii umaniste, bazată pe o invarianţă faţă de comunitatea umană. Readucând în atenţia câmpului de investigaţie

ştiinţifică, studiul interacţiunii între *Obiect şi Subiect,* transdisciplinaritatea îşi focalizează şi coagulează potenţialităţile metodologice în jurul conceptului de *înţelegere.*

În sens larg, extensiv, *hermeneutica* este o teorie a interpretării, o artă a descoperii *sensului. Hermeneutica transdisciplinară* realizează o mutaţie majoră în orizontul cunoaşterii disciplinare: cercul hermeneutic, constituit de *înţelegerea lumii* şi *înţelegerea de sine,* se deschide prin reintroducerea unei a treia dimensiuni, *conştiinţa.* Frontierele unei cunoaşterii hermeneutice incomplete sunt dez-mărginite şi mărginite în acelaşi timp de nexurile care susţin temelia lumii şi a fiinţei:

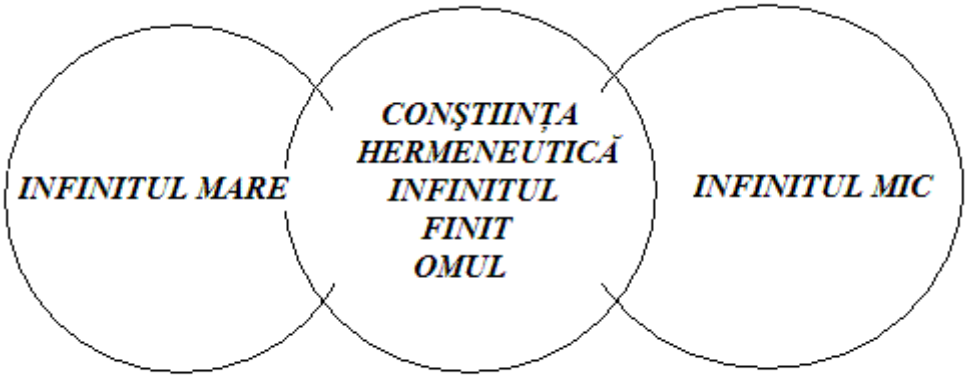

Conştiinţa hermeneutică este un Sens-punte între transmiterea şi trans-misiunea informaţiei spirituale, prin unificarea nivelurilor de cunoaştere, nivelurilor de auto-cunoaştere şi nivelurilor de întrupare cu nivelurile paideice.

Evanghelia după Toma, ca obiect al cercetării noastre, a constitui sursa noastră de inspiraţie şi temelia unei posibile configurări teoretice a metodologiei hermeneutice transdisciplinare, un domeniu nou, explorat doar tangenţial, dar cu pertinenţă ştiinţifică, de fizicianul teoretician şi filosof Basarab Nicolescu. Prologul şi primele două *logia* ale *Evangheliei după Toma* ne permit coagularea a trei noţiuni-cheie, catalizatori-conceptuali ai unei posibile hermeneutici transdisciplinare: *informaţie spirituală, structura ternară a Sensului* şi *scară hermeneutică.*

Hermeneutica transdisciplinară are aşadar atributele unei *hermeneutici alchimice,* în măsura în care unul dintre obiectivele sale cu valoare umanistă, este ca, o dată cu „ *transformarea* structurii binare a contra-sensului în structură ternară a sensului”[125], să se înfăptuiască şi o schimbare în atitudinea şi gândirea omului păstrător, eliberator şi cuminecător de Sens. Misiunea fundamentală a „căutătorului” este *vegherea,* într-o trezie

[125] Nicolescu, 2007b, p. 60.

neabătută a conştiinţei sale hermeneutice, pentru a asigura *eliberarea Sensului* de sub tirania de piatră a cuvintelor şi astfel, a traversa într-un zbor vertical al fiinţei, infinite dar bănuite niveluri de Realitate.

Conştiinţa hermeneutică se întemeiază pe un *discernământ hermeneutic* care face posibilă captarea inefabilului adăpostit în zona Terţului Ascuns, integrând complementaritatea contradictorie a structurii ternare a Sensului: rezistent şi nonrezistent, discursiv şi nondiscursiv, raţionalizabil şi neraţionalizabil.

În contextul distincţiei riguroase[126] pe care Basarab Nicolescu o face între *pluridisciplinaritate*[127], *interdisciplinaritate*[128] *şi transdisciplinaritate*[129], precizăm că hermeneutica transdisciplinară se centrează pe conceptul de *traversare,* pe care-l sondează în profunzime, fără a exclude coordonatele orientării lui *între* şi *dincolo de,* componentele sale complementare, din structura complexă a prefixului generic *trans-*. Finalitatea demersului *pluridisciplinar şi interdisciplinar* rămâne înscrisă în cadrul cercetării disciplinare, contribuind la „big-Bang" – ul disciplinar: „Cine ar putea nega – scrie Basarab Nicolescu- faptul că ştiinţa, prin intermediul tehnologiei (care este consecinţa sa cea mai vizibilă) ne bulversează viaţa, lăsându-ne dezarmaţi în faţa dilemei dintre o bunăstare exterioară şi o sărăcie până la anihilare a vieţii noastre interioare?"[130].

În filosofia românească, Constantin Noica a surprins acest orizont lipsit de dimensiunea spirituală, afirmând că lumea contemporană are tot mai multe *cunoştinţe* şi tot mai puţine *înţelesuri.* Fragmentarea cunoaşterii, gândirea reducţionistă întemeiată pe o logică binară şi eliminarea subiectului din complexitatea constitutivă a Realităţii, sunt câteva indicii ale unei proliferări anarhice, haotice şi apocaliptice ale tehnoştiinţelor, în măsură să elimine

---

[126] Basarab Nicolescu accentuează în diverse cărţi, studii, articole şi interviuri, importanţa definirii clare a celor trei concepte care se vehiculează în gândirea contemporană, pentru a elimina nivelurile de confuzie care pot dăuna înţelegerii autentice a lumii în care trăim. De aceea, considerăm esenţială punctarea acestor trei concepte, pentru a veni în întâmpinarea nevoii stringente de a crea punţi între discipline, culturi şi spiritualităţi diferite;
„În raport cu interdisciplinaritatea şi multidisciplinaritatea, transdisciplinaritatea este multireferenţială şi multidimensională. Ţinând seama de diferitele concepţii asupra timpului şi istoriei, transdisciplinaritatea nu exclude existenţa unui orizont transistoric.", extras din Carta transdisciplinarităţii (Nicolescu, 2007a, p. 173).

[127] „Pluridisciplinaritatea se referă la studierea unui obiect dintr-una şi aceeaşi disciplină prin intermediul mai multor discipline deodată.", *idem,* p. 51.

[128] „Interdisciplinaritatea se referă la transferul metodelor dintr-o disciplină într-alta.", *ibid.* , p. 52.

[129] „Transdisciplinaritatea priveşte – aşa cum indică prefixul *trans*-ceea ce se află în acelaşi timp şi *între* discipline, şi *înăuntrul* diverselor discipline, şi *dincolo* de orice disciplină.", *ibid.* , p. 53.

[130] *Ibid.*

definitiv orizontul sacralităţii fiinţei: „La source de la nouvelle barbarie nous semble résider dans le mélange explosif entre la pensée binaire, celle du tiers exclu, pur produit du mental, en opposition avec les données de la science fondamentale contemporaine, et une technologie sans aucun perspective humaniste”.[131]

De o importanţă deosebită este distincţia dintre *cercetarea disciplinară* şi *cunoaşterea disciplinară*, respectiv *cercetarea transdisciplinară* şi *cunoaşterea transdisciplinară*. Cercetarea transdisciplinară este complementară cercetării disciplinare şi totodată radical diferită de aceasta, dată fiind structura discontinuă a nivelurilor de Realitate care determină *structura discontinuă a spaţiului transdisciplinar*:

> „Cercetarea disciplinară se referă la cel mult unul şi acelaşi nivel de Realitate; de altfel, în majoritatea cazurilor, ea se referă doar la fragmente ale unuia şi aceluiaşi nivel de Realitate. În schimb, transdisciplinaritatea se preocupă de dinamica provocată de acţiunea simultană a mai multor niveluri de Realitate. Descoperirea acestei dinamici trece în mod necesar prin cunoaşterea disciplinară. Transdisciplinaritatea, fără a fi o nouă disciplină ori o nouă superdisciplină, se nutreşte din cercetarea disciplinară care, la rândul său, este limpezită într-o manieră nouă şi fertilă de cunoaşterea transdisciplinară. În acest sens, cercetările disciplinare şi transdisciplinare nu sunt antagoniste ci complementare.” [132]

Încercarea de hermeneutică transdisciplinară privind *Evanghelia după Toma* nu ar fi posibilă fără o cunoaştere în prealabil a unor elemente de lingvistică a textului, de hermeneutică a simbolului sau de imagologie, toate circumscrise *incompletitudinii cunoaşterii*, intuiţie fundamentală a oricărui căutător veritabil într-un domeniu privilegiat şi, în acelaşi timp, aparţinând tuturor: cel al spiritualităţii: „Disciplinaritatea, pluridisciplinaritatea, interdisciplinaritatea şi transdiciplinaritatea sunt cele patru săgeţi ale unuia şi aceluiaşi arc: cel al cunoaşterii.”[133]

Depăşind dimensiunea sa ştiinţifică, de ştiinţă sau logos al metodelor, compatibilă cu un nivel de Realitate oarecare (chiar infinit) de metode, conceptul de *metodologie transdisciplinară* are un scop bine precizat, focalizat pe noţiunea fundamentală de *înţelegere:*

---

[131] „Sursa noii barbarii ne apare ca fiind aceea a amestecului exploziv între gândirea binară, aceea a terţului exclus, produs pur mintal – aflat în opoziţie cu datele ştiinţei fundamentale contemporane – şi o tehnologie fără nici o perspectivă umanistă”, *Le tiers et le sacré* , în Nicolescu (ed.), 2003, p. 93.

[132] Nicolescu, 2007a, p. 54.

[133] *Idem*, p. 55-56.

„Cei trei stâlpi ai transdisciplinarităţii – nivelurile de Realitate, logica terţului inclus şi complexitatea – determină *metodologia cercetării transdisciplinare.*"[134]

Metodologia transdisciplinară permite o înţelegere a lumii prezente şi a interacţiunii dintre Subiect şi Obiect printr-o cunoaştere in vivo a cărei nouă logică, bazată pe valori umaniste, captează izomorfismul dintre circuitul de informaţie spirituală prin nivelurile de Realitate şi fluxul de conştiinţă care traversează toate nivelurile de percepţie.

Conceptul de *hermeneutică transdisciplinară* este direct legat de ternarul axiomatic al metodologiei transdisciplinare şi în egală măsură de finalitatea viziunii transdisciplinare: *înţelegerea lumii prezente din perspectiva unităţii cunoaşterii poetice, simbolice şi imaginative, altoite nivelurilor de auto-cunoaştere activate în experienţa spirituală.*

Hermeneutica transdisciplinară vizează înţelegerea şi interpretarea structurii ternare a Sensului care orientează coerent circulaţia de informaţie spirituală prin nivelurile de Realitate ale Obiectului şi ale Subiectului şi în zona Terţului Ascuns.

Nivelurile de contextualizare ale unei posibile hermeneuticii transdisciplinare a *Evangheliei după Toma* sunt:

- *Nivelul epistemologic: spiritualitate*

  „Iată *informaţia spirituală* -
  Isus cel Viu a revelat-o
  Didymos Iuda
  Toma a transcris-o*." (Prolog)*

- *Nivelul ontologic: hermeneutul*

  „El spunea:
  Cel care se va nevoi să urce pe *scara hermeneutică*
  nu va gusta moartea." (*logion 1*)

Axiomele metodologice care ne permit contextualizarea unei hermeneutici transdisciplinare în *Evangheliei după Toma* sunt: *postulatul ontologic, postulatul (a)logic, postulatul de complexitate.*

1. Postulatul ontologic include Obiectul, Subiectul transdiciplinar şi nivelurile de Realitate.

- Obiectul transdisciplinar: *Evanghelia după Toma*
- Subiectul transdisciplinar: hermeneutul

[134] *Idem.*

Niveluri de Realitate

- Niveluri de Sens ale Obiectului transdisciplinar
- Niveluri de Fiinţă ale Subiectului transdisciplinar

2. Postulatul (a)logic este întemeiat pe Terţul Ascuns

3. Postulatul de complexitate se referă la circuitul informaţiei spirituale prin nivelurile sale de traversare şi totodată, orientarea transmiterii şi trans-misiunii acesteia prin nivelurile de Realitate.

- *Transmiterea informaţiei spirituale* este marcată de relaţia Subiect-Obiect-Terţ Ascuns şi cuprinde:
  - niveluri de cunoaştere
  - niveluri de auto-cunoaştere
  - niveluri de întrupare
- *Trans-misiunea* informaţiei spirituale este legată de relaţia Subiect-Subiect-Terţ Ascuns, coagulând nivelurile paideice: *intersubiectiv - trans-subiectiv - paideicul in vivo.*

O hermeneutică transdisciplinară a *Evangheliei după Toma* vizează înţelegerea şi interpretarea informaţiei spirituale ca fulger traversând simultan poeticul, imaginativul, simbolicul şi tăcerea dintre ele, încapsulate în cele *114 logia* ale lui Isus şi rezonanţa acestora cu corpul, spiritul şi inima căutătorului de Sens.

Isus captează şi discursivizează în *Evanghelia după Toma* mişcarea de traversarea a informaţiei spirituale *între* sensul raţionalizabil, sensul trans-ascendent şi trans-descendent şi transemnificativ. În consecinţă nivelurile de traversare ale informaţiei spirituale corespund hermeneutic nivelurilor de Sens şi rezonanţei dintre ele.

Informaţie, informaţie spirituală, informaţie creatoare

> „ Pour « pouvoir comprendre», sans doute faut-il, comme nous le disait le premier logion de *l'Évangile de Thomas*, « nous mettre en chemin » et vérifier dans notre chair, dans notre coeur et dans notre esprit si les informations communiquées par Jésus le Vivant sont bien créatrice de l'Homme Nouveau: «à l'image et à la ressemblance du Fils Éternel. "[135]
>
> Jean-Yves Leloup, *L'Évangile de Thomas*

Spre deosebire de reducţionism, care explica diversitatea printr-o substanţă comună diferitelor sisteme, gândirea sistemică vorbeşte de o organizare comună. Aceasta este de natură energetică, energia apărând ca un concept unificator al substanţei (forma legată de energie), al spaţiu-timpului (forma geometrică a energiei) şi a informaţiei (forma codificată a energiei). Materie înseamnă astăzi complexul *energie – substanţă – spaţiu-timp – informaţie*. În fizica contemporană, *spaţiul-timp* însuşi nu apare ca un receptacul în care sunt cufundate obiectele materiale: el este o consecinţă a prezenţei materiei.

Am folosit până acum cuvântul „informaţie" în sensul lui ştiinţific, legat de *gradele de materialitate*[136]. Dar existenţa unei zone de non-rezistenţă permite introducerea unui nou concept – *informaţie spirituală*. Numim *„*informaţie spirituală*", informaţia circulând simultan în zona de non-rezistenţă între nivelurile de Realitate ale Obiectului, între nivelurile de Realitate ale Subiectului şi, de asemenea, între Obiect si Subiect.* Un asemenea concept va permite un dialog fecund între ştiinţă şi spiritualitate, atât de necesar astăzi.

Un flux de informaţie este transmis în mod coerent de la un nivel de Realitate la un alt nivel de Realitate al universului nostru fizic.[137] Coerenţa este orientată : există o săgeată

---

[135] „Pentru *a putea înţelege*, trebuie, fără îndoială, cum ne orientează primul *logion* al *Evangheliei după Toma, să fim în traversare (în drum)* şi să verificăm în carnea, inima şi spiritul nostru dacă informaţiile comunicate de Isus Viul sunt creatoare a Omului Nou: *după imaginea şi asemănarea Fiului Etern*., *L'Évangile de Thomas*, 1986, p. 246-247.

[136] „Gradul de materialitate cuantică este, desigur, diferit de gradul de materialitate considerat de fizica clasică.", Nicolescu, 2007a, p. 74.

[137] Ca exemplu de asemenea schimb vertical, se poate presupune că semnificaţia profundă a relaţiilor de incertitudine ale lui Heisenberg este legată de schimbul posibil de informaţie între lumea particulelor şi celelalte

asociată cu transmiterea informaţiei de la un nivel la altul. Drept urmare, dacă este limitată numai la nivelurile de Realitate, coerenţa se opreşte la nivelul cel mai „înalt" şi la nivelul cel mai „jos". Pentru a continua dincolo de aceste doua niveluri - limita, pentru a exista o unitate deschisă a coerenţei, trebuie să considerăm că ansamblul nivelurilor de Realitate se prelungeşte cu o zonă de non-rezistenţă la experienţele, reprezentările, descrierile, imaginile sau formalizările noastre matematice. În această zonă nu există nici un nivel de Realitate. Non-rezistenţa zonei de transparenţă absolută se datorează, pur şi simplu, limitelor corpului nostru şi ale organelor noastre de simţ, indiferent de instrumentele de măsură care prelungesc aceste organe de simţ. Zona de non-rezistenţă corespunde *sacrului,* adică la ceea ce nu se supune nici unei raţionalizări. Problema sacrului, înţeleasă ca prezenţă a ceva de domeniul realului ireductibil în lume, este inevitabilă pentru orice abordare raţională a cunoaşterii. Se poate nega sau afirma prezenţa sacrului în lume şi în noi înşine, dar suntem întotdeauna obligaţi să ne referim la sacru pentru a elabora un discurs coerent asupra Realităţii: „Sacrul este raţional, dar nu este raţionalizabil. Sacrul nu se opune raţiunii: în măsura în care asigură armonia între subiect şi obiect, sacrul face parte integrantă din noua raţionalitate."[138]

Informaţia spirituală este o *informaţie creatoare* (concept creat de Jean-Yves Leloup) , prin faptul că *inspiră* un suflu al noutăţii care ne transformă, permiţându-ne să devenim Vii: „Il y a les liens du sang. Il y a les liens de l'Esprit. Etre de la famille de Jésus, c'est l'écouter et mettre sa parole en pratique. Cette parole est une information nouvelle, un sang nouveau qui nous transforme à son image et à sa ressemblance."[139]. Inspiraţia-sămânţă a omului spiritual (poet, contemplativ sau căutător de Sens) se aticulează hermeneutic prin circulaţia informaţiei creatoare prin nivelurile de Sens, între ele şi dincolo de ele:

> „La semence - c'est–à-dire l'information créatrice – est la même pour tous; si les fruits varient, c'est en raison du terrain qui reçoit. L'information créatrice reçue dans une conscience dispersée, distraite, ne peut pas s'épanouir dans l'homme; […] Là aussi l'information créatrice ne peut pas s'incarner et s'exprimer. Celui qui est solide au-dedans – qui a une colonne vertébrale, n'a pas besoin de *jouer au dur;* au contraire il peut même se montrer tendre, vulnérable, et accueillir sans crainte l'information créatrice. Il devient ainsi une bonne terre. La

sisteme, de scară diferită. Caracterul probabilist al evenimentelor cuantice ar putea sa capete astfel o explicaţie interesantă.

[138] Nicolescu, 2009a, p. 92.

[139] „Există legături de sânge. Există legături de Spirit. A face parte din familia lui Isus înseamnă a asculta şi a pune în act Cuvântul său. Acest cuvânt este o informaţie nouă, un sânge nou care ne transformă, după imaginea şi asemănarea sa.", *L'Évangile de Thomas,*1986, p.192.

bonne terre, c'est le coeur labouré – ce thème reviendra dans *l'Évangile selon Thomas*. Labouré par l'ascèse ou par les épreuves de la vie, il est devenu moins dur, moins distrait, moins égocentré. Ce long labour a ôté de lui ce qu'il avait d'épines et de rocailles. Il est ouvert désormais à l'essentiel et il devient capable d'écouter et de méditer la Parole de Dieu, l'information créatrice qui murmure dans ses veines, et alors le beau fruit de l'Éveil commence à se lever."[140]

Informaţia creatoare inspiră in vivo o conciliere, o mediere a transparenţei între cuvânt şi act. Informaţia creatoare in-formează creând. O înţelegere posibilă a ei poate fi evidenţiată prin paradoxul undă-corpuscul: traversează conştiinţa individului (este corpuscul), dar în acelaşi timp instituie o undă-circuit care parcurge simultan (în timp ce umple, in-formează o conştiinţă individuală) multiple niveluri de Realitate. Ceea ce este fascinant şi tulburător este noutatea pe care o încapsulează informaţia creatoare, dezvăluindu-şi unicitatea de fiecare dată când este captată într-o formă sau alta a posibilităţilor ei de raţionalizare, de pe un nivel sau altul de Realitate. Albia confesiunii lui Isus din *Evanghelia după Toma* indică o evidenţă absolută: între *cuvânt şi act* nu există o dualitate, o contradicţie, ci o transparenţă totală: „L'écouter, entendre sa parole, la méditer, c'est avoir accès au mystère de son Etre. *L'information créatrice* qui parle par sa bouche et qui agit dans chacun de ses gestes est Une. Le fruit révèle la nature de l'arbre; les paroles, les actes d'un homme révèlent le secret de son coeur, l'esprit qui l'habite."[141]

Jean-Yves Leloup face o analiză riguroasă a sensurilor fundamentale ale conceptului de *informaţie* ca transmitere a *unui tip de cunoaştere în creştinism*, într-o conferinţă dată la colocviul „Civilisations et transmission de la Connaissance" şi publicată în 1984 la Sainte-

[140] „ Sămânţa - însemnând informaţia creatoare- este aceeaşi pentru toţi; dacă fructele variază este în funsţie de terenul care le primeşte. Informaţia creatoare captată de o conştiinţă dispersată, nu poate să se desăvârşească în om ; […] Acolo, informaţia creatoare nu poate să se în-trupeze şi să se exprime. Cel care are o forţă lăuntrică, unificându-şi nivelurile de fiinţă, nu are nevoie să itră într-un raport de forţe; din contră, el poate chiar să se arate tandru, vulnerabil în primirea fără nelinişte a informaţiei creatoare. Devine astfel un teren fertil. Un teren fertil este un teren lucrat, al exigenţei exerciţiului spiritual, această temă fiind recurentă în *Evanghelia după Toma* . Prin asceză sau prin încercări ale vieţii , fiinţa devine mai puşin dură, mai puţin distrată, mai puţin egocentrică. Această punere în act a eliberat conştiinţa de greutăţi şi oprelişti dispersante. Omul devine Deschis către esenţial, capabil să asculte şi să mediteze Cuvântul Viu, informaţia creatoare care pulsează în vinele şi sângele său, şi astfel poate avea viziunea Frumuseţii fiinţei trezite la conştiină deci la unitatea cunoaşterii.", *idem,* p. 67-68.

[141] „A asculta, a auzi cuvântul său, a-l medita permite accesul la misterul Fiinţei sale. *Informaţia creatoare* care vorbeşte prin gura sa şi se exprimă prin fiecare gest al său, este Una. Fructul revelează natura copacului; cuvintele, actele omului dez-văluie secretul inimii şi spiritului care îl locuieşte.", *ibid. ,* p. 136.

Baume. El decantează două sensuri fondatoare ale termenului de *informaţie,* inspirat fiind de analiza acestui concept, realizată de Claude Tresmontant în eseul său *Essai sur le problème de la Révélation*:

- *ceea ce dă o unitate organică, o structură subzistentă unei multiplicităţi de elemente disparate; este forma în sens aristotelic, legătura care face din multiplicitate o unitate substanţială; ceea ce dă formă.*[142]
- *o învăţătură, un tip de cunoaştere, comunicată de cineva care ştie către cineva care nu ştie.*

Aceste două sensuri ale cuvântului *informaţie* sunt complementare, în măsura în care practica *terapeutică şi învăţătura* transmisă de Isus, vindecă *maladiile corpului şi ale spiritului.*

Primul înţeles al conceptului de informaţie, se ipostaziază simbolic în portretul complex al lui *Isus - terapeutul* care vindecă omul de suferinţa interioară, exterioară, fizică, psihică şi afectivă: „En tant que thérapeute donc, il réorganise et réinforme des organismes malades, malsains; il avait le pouvoir de régénérer ce qui était malade, de réinformer, du dedans, ce qui avait perdu l'information, ce qui était déformé, et de rétablir les lois physiologiques détériorées."[143] Exercitând rolul de terapeut, Isus este în armonie totală cu *Inteligenţa creatoare* care nu încetează să informeze şi să reinformeze (în limbaj evanghelic să creeze şi să recreeze) tot ceea ce există în Univers, corespunzând *nivelului de transmitere* a informaţiei spirituale din hermeneutica transdisciplinară.

Al doilea sens al conceptului de *informaţie* comunicată de Isus este acela de *învăţătură*, în ipostaza sa paideică, de *rabbi* care activează Sensul rezistent – cu structura sa ternară: poetic, simbolic şi imaginativ – al *nivelului de trans-misiune* a informaţiei spirituale.

Există un principiu al circulaţiei informaţiei în univers şi mai multe tipuri de informaţii, fiecare cu consistenţa sa: *informaţie creatoare* (Jean-Yves Leloup), *informaţie spirituală* (Basarab Nicolescu). Pentru Jean-Yves Leloup, corpul (substanţa) se identifică cu materia, evocându-le pe Maître Eckart care face referire intuitiv, la nivel metafizic, la ceea ce

---

[142] Aristotel numeşte *suflet (psyche)* această formă care subzistă integrând o multiplicitate de elemente în unitatea corpului viu.

[143] „Ca şi terapeut, Isus reorganizează şi reinformează organismele bolnave; el avea forţa de regenerare a ceea ce era cuprins de maladie, de reinformare pe dinăuntru a ceea ce pierduse informaţia, a ceea ce era deformat, şi de restabilire a legilor fiziologice deteriorate.", Leloup, 1995, p. 11.

descoperirile din fizica cuantică vor denumi prin *principiul nonseparabilităţii, incompletitudinii* şi al interconexiunii tuturor elementelor din univers: fiecare lucru este ceea ce este pentru că toate celelalte există. Paradoxul discontinuităţii nivelurilor de Realitate: recunoscând neantul nostru – posibilitatea de a reduce fiinţa la nivelul substanţei, al corporalităţii, noi descoperim prin aceiaşi mişcare Fiinţa datorită căreia suntem. Însă pentru a putea vedea chipul Fiinţei dincolo de oglinda vidului, e necesară pătrunderea în zona conştiinţei. Interconexiunea constitutivă a fiinţei cu toate celelalte elemente ale lumii şi ale universului se realizează numai prin circuitul *informaţiei (spiritual-creatoare)* care *leagă* niveluri diferite de Realitate prin experienţa discontinuităţii hermeneutice. Incompletitudinea funciară a fiinţei, datorită căreia nu o putem reduce la ceea ce este prin ea însăşi, adică la inconsistenţa sa corporală, conferă un Sens ontologic primordial la ceea ce putem denumi prin conceptul de *Viu*: captarea fluxului de informaţie creatoare pe un nivel de Realitate care există doar fiindcă această informaţie îl leagă de toate celelalte într-o unitate deschisă. *Circuitul informaţiei creatoare asigură continuitate în discontinuitate:* „On pourra dire de l'intelligence créatrice qu'elle fleurit dans l'arbre au printemps, qu'elle se fait lourde dans la pierre, chante dans l'oiseau et qu'elle prend conscience d'elle-même dans l'homme. L'information créatrice, cet infime infini qui nous travaille du dedans, c'est elle qui nous fait *passer* de l'état de farine ou de pâte informe à l'état de bon pain."[144]

[144] „Putem spune despre inteligenţa creatoare că ea înfloreşte într-un arbore, primăvara, devine piatră, cântă în pasăre, dobândeşte conştiinţă despre ea însăşi în om. Informaţia creatoare, acest infim infinit care lucrează pe dinăuntru, ea este cea care face posibilă traversarea de la nivelul de aluatului fără formă la pâinea desăvârşită într-o hrană a spiritului.", *ibid.* , p. 216.

Niveluri de traversare a informaţiei spirituale: transmitere, trans-misiune şi circuit

> „*Etre de passage* relève de quelque chose d'encore plus étrange que le passage lui même et ses *résultats.* Il ne s'agit pas du simple fait que *tout* doit changer. Il faudra maintenant *changer* le concept même de l'etre, comme celui du changement. Ainsi, l'etre ne sera plus *l'effet* d'un passage, fut-il celui de la naissance ou celui de la mort: il se donnera dans le changement même ou, plus encore, en tant que changement. Ce n'est donc pas *le passage à l'etre* qui sera mis en jeu: c'est *l'etre du passage* lui- même qui l'emportera.".[145]
>
> Virgil Ciomoş, *Etre(s) de passage*

Jacques Maritain, în timpul unei boli, s-a întrebat: "Cine sunt?" şi şi-a răspuns: "Sunt poate un filosof sau un scriitor, dar sunt mai ales un căutător al absolutului". Acesta este modul cel mai potrivit pentru a defini orice om spiritual. Să nu uităm lecţia maritainiană despre contemplaţia asupra vieţii monastice, ceea ce soţia lui Raissa numea *contemplaţia pe drum*, ca element fundamental al unei spiritualităţi creştine în epoca contemporană. Căutarea implică *traversare*. *Traversarea* are ca scop *căutarea.*

Definirea conceptului de *informaţie spirituală* se coagulează în jurul a trei axe noţionale complementare, *transmitere - trans-misiune – circuit,* corespunzătoare nivelurilor sale de *traversare:*

- *transmiterea* (*transmisiunea)* este parcurgerea într-o străfulgerare a informaţiei spirituale prin toate nivelurile de Realitate şi zona de non-rezistenţă dintre ele. *Transmiterea* este legată de relaţia Subiect-Obiect-Terţ Ascuns.
- *trans-misiunea* este *mişcarea* de informaţie spirituală care *traversează* de la un nivel de Realitate la altul, asociat cu un *schimb vertical* de informaţie între nivelurile de fiinţă implicate în relaţia ternară Subiect-Subiect-Terţ Ascuns.

[145] „*Fiinţa în traversare* relevează ceva mai străin decât traversarea în ea însăşi şi rezultatele sale. Ne se referă la faptul că totul trebuie să se schimbe. Trebuie acum să schimbăm conceptul însuşi de fiinţă, ca şi acela de schimbare. De asemenea, fiinţa nu va mai fi un efect al traversării, oricare ar fi aceasta, naştere sau moarte: ea se va da ca schimbare în sine însăşi. Nu este o traversare către fiinţă care va fi pusă în joc: este fiinţa în traversare.", Virgil Ciomoş, în *Avant Propos,* 2008.

Trans-misiunea configurează *paideicul in vivo,* îndeplinind rolul de terţ inclus între intersubiectivitate şi transubiectivitate.

- *Circuitul* deţine rolul de terţ inclus între *transmiterea* şi *trans-misiunea* informaţiei spirituale, implicând şi *sensul* traversării, în măsura în care informaţia spirituală pleacă din punctul-sursă X şi se reîntoarce în zona terţului ascuns, parcurgând o buclă de coerenţă. Sensul şi coerenţa traversării sunt orientate de ternarele epistemologice, ontologice şi transgresive şi interacţiunea dintre ele. *Circuitul orientează fluxul de conştiinţă într-un Sens – trans-ascendent şi trans-descendent -, astfel încât să capteze coerent nivelurile de traversare şi trans-misune ale informaţiei spirituale.*

> „Această zonă (de rezistenţă absolută) este o *lume de dincolo* în raport nivelurile de Realitate şi de percepţie, dar o lume de dincolo *legată* de acestea. Zona de rezistenţă absolută este spaţiul de coexistenţă al *trans-ascendenţei şi al trans-descendenţei.* Ca *trans-ascendenţă,* această zonă corespunde noţiunii filosofice de *transcendenţă* (care vine de la *transcendere*, de la *trans* semnificând *dincolo* şi de la *ascendere* semnificând *a urca.* Ca *trans-ascendenţă*, ea este legată de noţiunea de *imanenţă.* Zona de rezistenţă absolută este deopotrivă *transcendenţă imanentă şi imanenţă transcendentă.*"[146]

Fluxului de informaţie ce traversează într-o manieră coerentă diferitele niveluri de Realitate îi corespunde un flux de conştienţă ce traversează într-o manieră coerentă diferitele niveluri de percepţie. Cele două fluxuri se află într-o relaţie de *izomorfism* graţie uneia şi aceleiaşi zone de non-rezistenţă. Cunoaşterea nu este nici exterioară nici interioară: ea este *în acelaşi timp* exterioară şi interioară: „ […] et que vous ferez l'intérieur comme l'extérieur, / l'extérieur comme l'intérieur", *logion 22.* Zona de non-rezistenţă joacă rolul de *Terţ Ascuns,* permiţând unificarea, prin diferenţele lor, a Subiectului transdisciplinar cu Obiectul transdisciplinar: „ […] Lorsque vous ferez le deux Un", *logion 22.*

> „O zonă de rezistenţă absolută leagă Subiectul de Obiect, nivelurile de Realitate şi nivelurile de percepţie. *Mişcarea* în ceea ce are ea mai general, înseamnă străbaterea simultană a nivelurilor de Realitate şi a nivelurilor de percepţie. Această mişcare coerentă se asociază simultan cu două sensuri, două direcţii: *un sens ascendent* (corespunzând unei *urcări* prin nivelurile de Realitate şi de percepţie) şi *un sens descendent* (corespunzător unei *coborâri* prin niveluri). Zona de rezistenţă absolută apare ca izvorul acestei duble mişcări simultane şi necontradictorii, de urcare şi coborâre prin nivelurile de Realitate şi percepţie: o rezistenţă

[146] Nicolescu, 2007a, p. 150

absolută este evident incompatibilă cu atribuirea unei singure direcţii – de urcare *sau* de coborâre- tocmai pentru că este *absolută.* ”[147]

Orientarea coerentă a fluxului de informaţie spirituală şi a fluxului de conştiinţă conferă un Sens nou *verticalităţii* fiinţei umane în lume, în măsura în care atitudinea transdisciplinară este fundamentată pe *deschiderea* către *lumina* lăuntrică care luminează lumea:

„Jésus lui dit: / Je suis celui qui est issu de Celui qui Est l'Ouvert. / Il m'a été donné ce qui vient de mon Père. / Salomé répondit: Je suis ta disciple. / Jésus lui dit: / C'est pourquoi j'affirme /quand le disciple est ouvert, il est rempli de lumière. Quand il est partagé, il est rempli de ténébres.”[148]

Conţinutul de informaţie spirituală coagulat la traversarea ternarului vertical *imaginar-Cuvânt Viu-imaginal,* determină articularea nivelurilor de înţelegere, nivelurilor de cunoaştere şi nivelurilor de fiinţă. Imaginarul traversat de informaţia spirituală se *trans-figurează* într-un imaginar in-format care generează *niveluri de înţelegere*:

„Diferitele *niveluri de înţelegere* rezultă din integrarea armonioasă a cunoaşterii diferitelor niveluri de Realitate şi din cunoaşterea diferitelor niveluri de percepţie. Realitatea fiind multiplă şi complexă, nivelurile de înţelegere sunt şi ele multiple şi complexe. Dar, Realitatea fiind de asemenea o unitate deschisă, diferitele niveluri de înţelegere sunt legate între ele într-un Tot deschis, ce include şi Subiectul transdisciplinar şi Obiectul transdisciplinar.”[149]

Nivelurile de traversare ale informaţiei spirituale permit o transgresiune a nivelurilor de înţelegere, de cunoaştere şi de fiinţă, deschizând un spaţiu transdisciplinar nelimitat libertăţii, toleranţei şi iubirii.

---

[147] *Idem.*

[148] „Isus i-a spus: /Eu sunt cel care îşi are obârşia din Deschis. / De aceea mi-a fost dăruit să activez potenţialităţile Sursei, Tatăl meu./ Salomea i-a răsouns: Eu sunt discipola ta. / Isus i-a spus: / De aceea eu afirm că atunci când discipolul are experienţa Deschisului, va fi plin de Lumină. Când este neunificat, el este întunecat de tenebre.”, *logion 61, L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 31.

[149] Nicolescu, 2007a, p. 85.

Niveluri de traversare a informaţiei spirituale

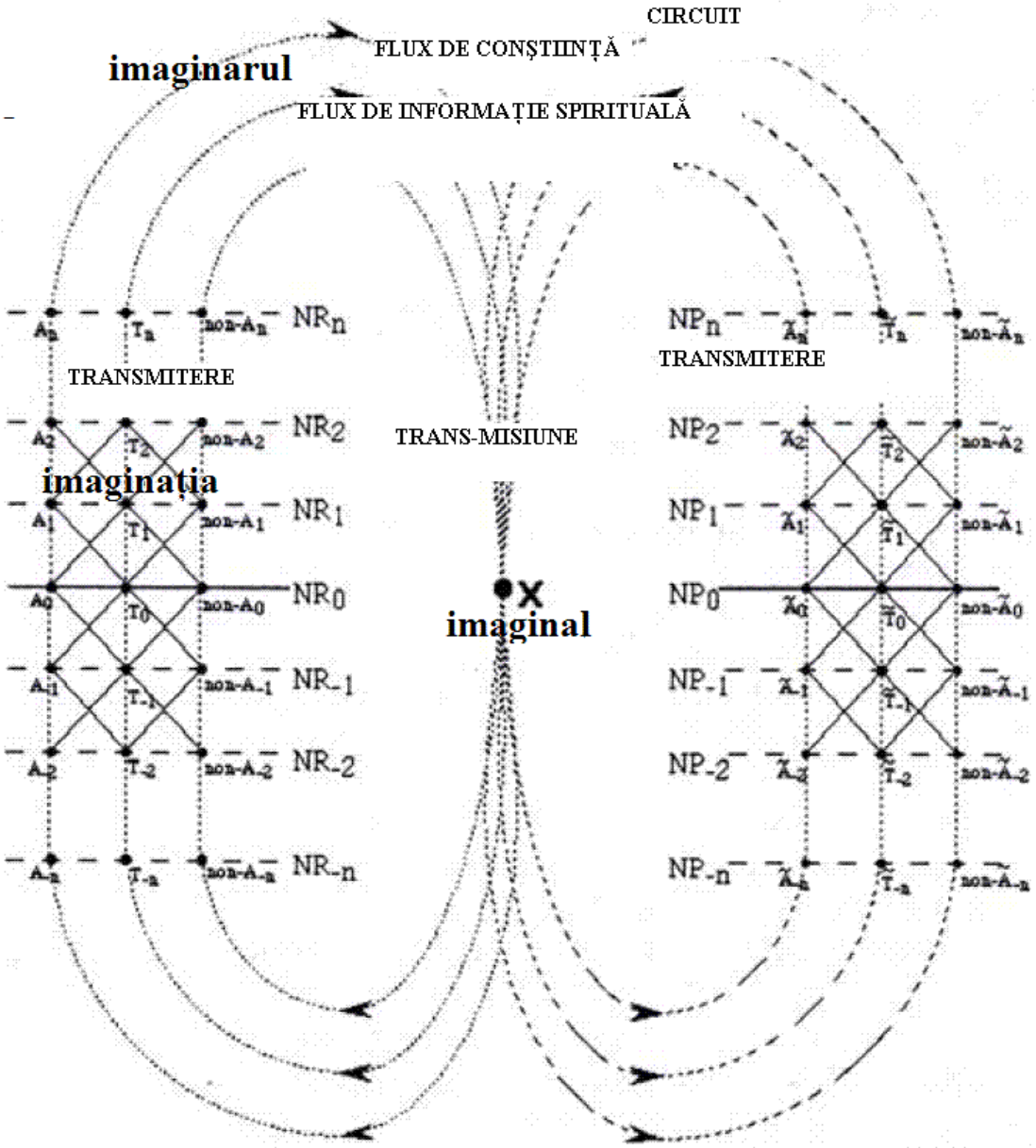
CIRCUIT
FLUX DE CONȘTIINȚĂ
imaginarul
FLUX DE INFORMAȚIE SPIRITUALĂ
TRANSMITERE
TRANSMITERE
TRANS-MISIUNE
imaginația
imaginal
NRn
NR2
NR1
NR0
NR-1
NR-2
NR-n
NPn
NP2
NP1
NP0
NP-1
NP-2
NP-n

Conţinutul de informaţie spirituală coagulat la traversarea ternarului vertical *imaginar-Cuvânt Viu-imaginal*

LOGION 50

„Jésus disait: / Si l'on vous demande: *d'ou* êtes-vous? / Dites-leur: / Nous sommes nés de la Lumière! / là ou la lumière nés d'elle-même / elle se tient droite, / et se révèle dans leur image. / Si l'on vous demande: *qui* êtes-vous? / Répondez: / Nous sommes ses fils / et nous sommes les bien-aimés du Père, le Vivant. / Si l'on vous interroge: / Quel est le signe de votre Père qui est en vous? / dites-leur: / C'est un mouvement et un repos."[150]

IMAGINAR ⟶	IMAGINAR INFORMAT ⟶	ÎNŢELEGERE
„Si l'on vous demande: *d'ou* êtes-vous?"	„Dites-leur: / Nous sommes nés de la Lumière! / là ou la lumière nés d'elle-même / elle se tient droite, / et se révèle dans leur image."	*Traversarea informaţiei spirituale coagulează niveluri de înţelegere*
CUVÂNT VIU ⟶	CUVÂNT INFORMAT ⟶	CUNOAŞTERE
„Si l'on vous interroge: / Quel est *le signe* de votre Père qui est en vous? "	„Dites-leur: / C'est un mouvement et un repos."	*Traversarea informaţiei spirituale coagulează niveluri de cunoaştere*
IMAGINAL ⟶	IMAGINAL INFORMAT ⟶	FIINŢĂ
„Si l'on vous demande: *qui êtes-vous*? "	„Répondez: Nous sommes ses fils / et nous sommes les bien-aimés du Père, le Vivant."	*Traversarea informaţiei spirituale coagulează niveluri de fiinţă*

[150] „Isus spunea: / Dacă vă întreabă: de unde sunteţi voi?/ Spuneţi-le: / Suntem născuţi din Lumină! Acolo unde lumina se naşte din ea însăşi / se orientează vertical, / revelându-se în imaginea lor. / Dacă vă întreabă: cine sunteţi? / Răspindeţi: / Sunte, fiii săi / şi suntem fiii-preaiubiţi ai Tatălui, cel Viu. / Dacă vă întreabă: / Care este semnul Tatălui care este în voi? / spuneţi-le: / Este o actualizare şi o potenţializare.", *idem,* p. 28.

Conceptul de *traversare* din structura *logion-ului 42* are rolul de terţ inclus între *mişcare şi odihnă,* reprezentând accesul în zona Terţului Ascuns, identificabil în *logion-ul 50* cu locul-sursă al sacrului care face posibila experienţa realizării „exteriorului ca interiorul / şi interiorului ca exteriorul" *(logion 22)*:

> „ [….] Si l'on vous interroge:
> Quel este le signe de votre Père qui est en vous?
> dites-leur:
> C'est *un mouvement et un repos*."[151]

Traversând ce?

Comentariile traducerilor în limba română ale *logion-ului 42*,-„ Jésus disait: Soyez passant".[152]- sunt structurate pe o *logică mutual exclusivă:* fiind trecătoare, viaţa pe pământ este nesemnificativă, iar cerul este adevăratul sălaş al fiinţei, în contradictoriu cu vremelnicia devenirii temporale a individului. Viziunea existenţei ca pelerinaj efemer, sortit disoluţiei finale prin moarte, aşa cum o prezintă aceste variante de înţelegere şi interpretare, nu este nicidecum coerentă cu originalitatea mesajului *Evangheliei după Toma:* depăşirea contradictoriilor ontologice sus/jos, cer/pământ, viaţă/moarte, masculin /feminin, exterior/interior – „ Le Royaume du Père / est répandu sur toute la terre / et les hommes ne le voient pas "(*logion 113*)[153]

„ *Fiţi trecători* înseamnă: luaţi cunoştinţă de condiţia voastră de oaspeţi pe acest pământ; Patria sa este cerul, iar pământul îi este doar o reşedinţă trecătoare"*[154]*, notează în subsol Vasile Andru, accentuând că „cel mai scurt capitol (rostire) din *Evanghelia după Toma* merită un comentariu mai lung."

---

[151]„Isus spunea: / Dacă vă întreabă: care este Sursa? Spuneţi-le lor: / Suntem oameni de Lumină! / acolo de unde lumina născută din ea însăşi / revelează imaginal, chipul vertical al fiinţei. / Dacă vă întreabă: cine sunteţi voi? / Răspundeţi-le: / Suntem Fii de Lumină, rostuind cu iubire Viul, în echilibru cu Tatăl, / Dacă vă întreabă: / Care este semnul Prezenţei Tatălui în voi mai mult decât voi? / spuneţi-le: / şi act şi potenţă, şi în acelaşi timp altceva.", *logion 50, idem,* p.28.

[152] Isus spunea: / Rămâneţi în traversare."., *L'Évangile de Thomas, logion 42,* 1986, p. 26. Forma traducerii acestui logion îmi aparţine şi este în rezonanţă cu tema cercetării focalizată pe nivelurile de traversare ale informaţiei spirituale

[153] „Împărăţia lui Dumnezeu este răspândită peste tot pământul şi oamenii nu o văd.", *idem,* p. *43.*

[154] *Evanghelia după Toma,* tradusă şi comentată de Vasile Andru, 2007, p. 56.

„ Aşadar un posibil îndemn la desprinderea de lucrurile acestei lumi!”[155], concluzionează Gustavo-Adolfo Loria-Rivel în traducerea sa din limba coptă, menţinându-se într-o logică binară a înţelegerii Spuselor lui Isus.

E interesant de observat faptul că, ambii traducători inserează ca un apendice în interpretarea acestui *logion,* o inscripţie descoperită pe intrarea principală a moscheii din Fatehpur-Sikri, la sud de Delhi, construită în 1601 de mogulul Akbar cel Mare: „ Iisus, pace să fie asupra Lui, a zis: «Această lume este o punte. Treceţi peste ea, dar nu vă faceţi sălaşul acolo».*[156]”*. Acest citat nu rezonează însă cu ceea ce lasă să se întrevadă aceşti autori în abordarea lor, însă legătura lui implicită cu *logion-ul 42* al *Evangheliei după Toma* şi inevitabil cu tema cercetării noastre, merită cu prisosinţă o aplecare înspre ascultarea şi înţelegerea sa.

Reţinem din însemnările lui Emile Gillabert de pe marginea acestui *logion,* o întrebare formulată cu o subtilă complexitate: „Comment concilier la notion de temps incluse dans le mot *passants* avec l’éternité dans laquelle se trouve celui qui se tient dans le commencement (log.18.8)?”[157]. Răspunsul se conturează ambiguu, în jurul ideii că limbajul discursiv nu poate oferi decât aproximări: „ Notre intellect , étant dualiste, ne peut percevoir la Réalité qui, elle, ne l’est pas. Il est du monde.”[158] Dar oare contradictoriul este constitutiv numai intelectului, deci fiinţei? Atunci cum putem explica îndemnul lui Isus la realizarea uniunii dintre *interior şi exterior?*

Confuziile pot apărea în măsura în care conceptul de *Realitate* nu este clar definit. Soluţia, am spune reducţionistă, se opreşte la o fuziune nediferenţiată între subiectul şi obiectul cunoaşterii: „ Sans identification du sujet à l’objet, il n’est pas de Connaissance.(…) L’enseignement de Jésus a justement pour but de nous amener à faire le deux Un *”(log. 22, 106).*[159] Autorul conchide că *logion-ul* marchează simbolic procesul *trecerii* de la dualitate la

---

[155]*Evanghelia după Toma,* Ediţie bilingvă, traducere din limba coptă de Gustavo-Adolfo Loria-Rivel, 2003, p.120

[156] *Idem,* nota 30, p 120, autorul adăugând că „tradiţia musulmană atribuie această apoftegmă fie lui Iisus, fie lui Mohamed, fie unuia dintre însoţitorii acestuia din urmă.”

[157] „Cum este posibilă concilierea noţiunii de timp inclusă în cuvântul *traversare* cu eternitatea în care se află cel care se menţine în început.”, *L’Évangile selon Thomas,* traduit et commenté par Émile Gillabert, Pierre Bourgeois et Yves Haas, 2009. p. 256.

[158] „ Intelectul nostru, fiind dualist, nu poate percepe Realitatea, care ea, nu este dualistă. El este al lumii.”, *idem.*

[159] „ Fără a identifica un subiect obiectului, nu există Cunoaştere (…) Învăţătura lui Isus are ca scop tocmai să ne ajute pentru a face din doi Unu”, *idem.*

non-dualitate, păstrând însă neelucidată problema *stării T,* modalitatea concilierii opoziţiilor, deci logica prin care se poate realiza uniunea lor şi astfel, identitatea noului nivel de Realitate: „Le parcours initiatique qui aboutit à la non-dualité, on peut l'appeler *passage,* et l'intéressé est *le passant.* "[160]

Jean-Yves Leloup înţelege *traversarea* în termenii unei experienţe structurante şi fundamentale a dimensiunii spirituale a omului ca *fiinţă în transhumanţă: „*Agneau pascal, agneau de passage, éprouver son être en transhumance.*"*[161]. A fi în transhumanţă implică *o traversare interioară şi exterioară* a humus-ului sacru, în-semnul Viului şi matcă a fiinţei unificate.

Leloup depăşeşte în interpretarea sa, logica binară de tipul *sau…sau…,* opoziţiile *simbolic-ontologice - întuneric-lumină, trecător-netrecător,* inspirând mai degrabă concilierea lor prin experienţa non-dualităţii, pe care o invocă de cele mai multe ori ca fiind axa structurantă a *Evangheliei după Toma*: „ C'est aussi être en chemin vers l'autre rive, des ténèbres vers la lumière, de ce «monde» vers le Père, disait Jésus. Passer de ce qui passe à ce qui ne passe pas, s'éveiller à la vie non née, ressuscitée, à l'autre rive de soi-même."[162] Captând noutatea interacţiunii *logion-ului 42* cu *logion-ul 18*[163], se dez-văluie un alt nivel de Realitate, cel al trăirii contradicţiei *început-sfârşit* ca spaţiu-timp alocat de divinitate sufletului aflat în transhumanţă şi integrată firesc consecinţelor ontologice ale *traversării*: „ Un passant voit toutes choses pour la première et la dernière fois. Il ne se retournera pas en arrière. Il goute chaque instant comme le lieu même du passage vers l'Éternel présent."[164]

Un nou tip de inteligenţă face posibilă traversarea în interiorul, între şi dincolo de *nivelurile de conştiinţă* prin „ resursarea, purificarea, aprofundarea şi deschiderea" tuturor nivelurilor de fiinţă înspre captarea informaţiei spirituale conţinută în natură. Postul

---

[160] „ Parcursul iniţiatic care se finalizează ci accederea la non-dualitate putem să îl numim *traversare,* iar cel implicat în această experienţă *fiinţă în traversare*.", *ibid.*

[161]„ Miel pascal, miel în traversare, încercarea fiinţei în transhumanţă.", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 60.

[162]„ A fi în drum către celălalt ţărm, dinspre tenebre către lumină, dinspre această « lume» către Tatăl, spunea Isus. Traversând dinspre mişcare către odihnă, trezirea la viaţa dinainte de naştere, re-înviată, la celălalt ţărm al sinelui însuşi.", *idem,* p. 130.

[163] „ Les disciples demandaient à Jésus: / Dis-nous quelle sera notre fin? / Jésus répondit: / Que savez-vous du commencement pour que vous cherchiez ainsi la fin? / Là où est e commencement, là aussi sera la fin. / Heureux celui qui se tiendra dans le commencement; / il connaîtra la fin et il ne goutera pas la mort. ", *idem,* p. 20.

[164] „ Cel care traversează vede fiecare lucru pentru prima şi ultima dată. Nu se întoarce înapoi. El gustă fiecare moment ca loc de traversare către prezentul etern. ", *ibid.* , p. 130.

cuvântului, sinergic cu aşezarea corpului în linişte, privilegiază „marşul conştient" al exerciţiului meditativ orientat către experienţa unificării interioare.

> „ « Assied-toi et va…». Deux paroles à tenir ensemble si nous voulons éviter les impasses de l'enfermement et de la dispersion. « Va…» pour ne pas s'enfermer et s'arrêter dans ce qui nous fascine ou nous aliène. « Assied-toi» pour ne pas se disperser et se perdre dans ses élans ou ses désirs… Le but est d'être en mouvement et de demeurer centré. Ecouter les enseignements de la montagne et des grands textes spirituels de l'humanité. Entrer dans l'intelligence du livre de la nature et du livre des Ecritures. Sans oublier celui du corps et du cœur par la méditation, l'exercice, la marche consciente. Vivre un temps de ressourcement et de purification, d'approfondissement et d'ouverture… Enseignement - assise en silence - marche en conscience. "[165]

Interogând virtualităţile generatoare de sens ale *logion-ului 42,* al cărei motor care propulsează trecerea de la un nivel de Realitate la altul este *traversarea,* ca loc terţ între *mişcare şi odihnă* - un ternar ontologic constitutiv fiinţei şi lumii, intuim cu tulburare complexitatea dinamicii vieţii spirituale.

Obstacolele se depărtează pentru a lăsa loc traversării Viului în dublu sens: Viul este traversat şi traversează în acelaşi timp totalitatea nivelurilor de Realitate, la care fiinţa are acces mai mult, mai puţin sau chiar deloc.

[165] „ « Aşează-te şi traversează»…Două cuvinte contradictorii care trebuie conciliate dacă vrem să evităm închiderea şi rătăcirea, dispersia…« Traversează…» pentru a nu ne închide şi a ne ataşa de ceea ce ne fascinează, aducându-ne alienarea…Căutarea şi aşezarea într-un loc pentru a nu se dispersa şi a se pierde în elanurile şi dorinţele sale…Scopul este de a fi în traversare şi de rămâne în acelaşi timp centrat. A asculta învăţăturile muntelui şi a marilor texte spirituale ale umanităţii. A intra în inteligenţa cărţii naturii şi a cărţilor Sfinte. Fără a o uita pe cea a corpului, a inimii pin meditaţie, exerciţiul, marşul conştiinţei. A trăi un timp al resursării, al purificării, al aprofundării şi al deschiderii…Învăţătură - aşezat în linişte – prin marş al conştiinţei.", Leloup **,** 1991, p. 289.

Structura ternară a circuitului de informaţie spirituală

Coagularea nivelurilor de Sens pe scara hermeneutică este guvernată de o *coerenţă orientată (hermeneutic)* şi o vastă *autoconsistenţă (hermeneutică)* – un flux de informaţie spirituală se transmite coerent de la un nivel de Realitate la altul: „În mod cert, există o *coerenţă* între diferitele niveluri ale Realităţii, cel puţin în lumea naturală. Într-adevăr, o vastă *autoconsistenţă* pare să guverneze evoluţia universului, de la cel infinit de mic la cel infinit de mare, de la cel infinit de scurt la cel infinit de lung”.[166] La nivel simbolic, *şarpele ouroboros* re-prezintă intuiţia cosmică a unităţii deschise a lumii şi a cunoaşterii.

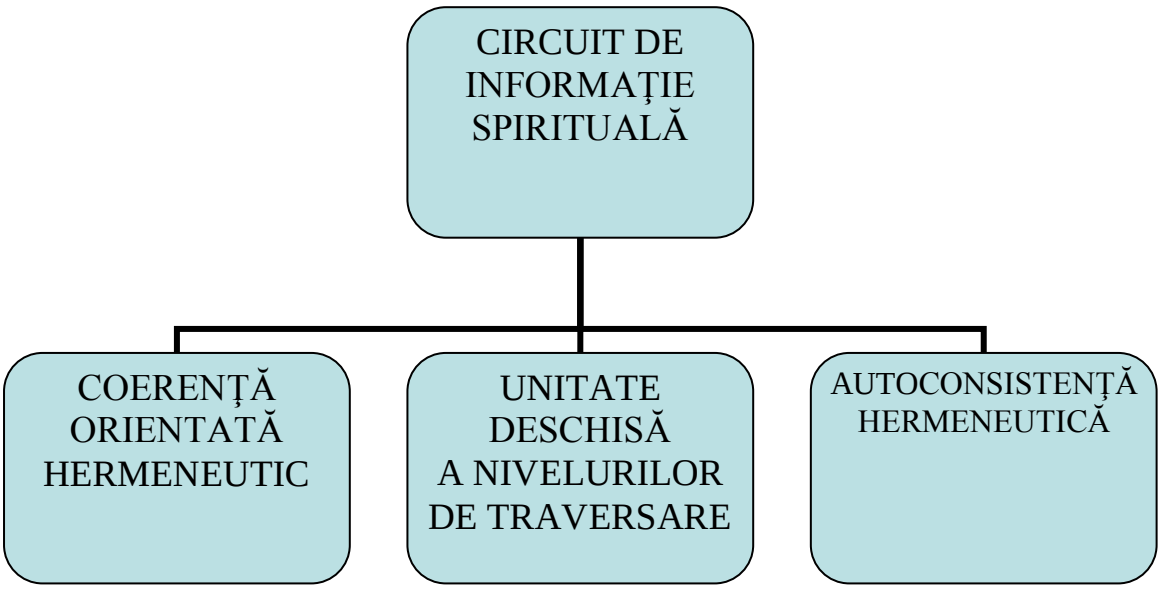

[166] Nicolescu, 2007a, p. 59.

CIRCUIT DE INFORMAŢIE SPIRITUALĂ	
AUTOCONSISTENŢA HERMENEUTICĂ	„ Le Tout est sorti de moi et le Tout est parvenu à moi”.(*logion 77)*
COERENŢĂ ORIENTATĂ HERMENEUTIC	„ Là ou est le commencement, là aussi sera la fin Heureux celui qui se tiendra dans le commencement; il connaître la fin et il ne goutera pas la mort.” (*logion 18.)*
UNITATE DESCHISĂ	„Celui qui se connaît lui-même, Le monde ne peut le contenir.” (*logion 111)*

POSTULATUL ONTOLOGIC

Niveluri de Sens

„La poésie est d'abord vécue dans une sorte de perception sans forme, silencieuse, mais illuminative. Ce n'est pas un savoir, c'est autre chose, c'est l'intuition donatrice originaire que l'espace de la poésie est infini, sans nom et sans fond, donc bien plus *fondamental* que n'importe quel niveau de réalité. Le paradoxe de la poésie c'est de faire allusion à la transparence de l'infini dans le fini avec-et-contre les mots de la tribu. Le champ de conscience de la poésie, c'est l'infiniment ouvert à l'intérieur de la langue comme un *trou* dans la langue. […] La poésie ne cesse de faire allusion à ce qui échappe au langage, à ce qui le traverse et le dépasse. La démarche poétique la plus fondamentale c'est une conspiration du silence contre l'aliénation par le langage."[167]

Michel Camus, *Transpoétique*

[167]„ Poezia este mai întâi trăită sub forma percepţiei fără formă, silenţioasă, dar iluminativă. Nu este o cunoştinţă, ci altceva, este intuiţia donatoare originară, un spaţiu infinit al poeziei, fără formă şi fără fond, deci mult mai fundamental decât oricare nivel de Realitate. Paradoxul poeziei este acela că face aluzie la o transparenţă infinită în finit împreună şi împotriva tributului lor. Câmpul conştiinţei poetice este infinit deschis interiorului limbii ca o dis-locare în limbă. […] Poezia nu încetează să facă aluzie la ceea ce scapă limbii, la ceea ce o traversează şi o depăşeşte. Demersul poetic fundamental este o conspiraţie a tăcerii contra alienării prin limbă.", Michel Camus, 2002, p. 45-54.

STRUCTURA TERNARĂ A SENSULUI

„ (24) Problematica modernă a sensului, care ignoră ştiinţa modernă şi Tradiţia, este, în cel mai bun caz, o problematică a non-sensului, a anti-sensului sau a contrasensului.

(25) Istoria sensului este aceea a unei triade: sensul, anti-sensul şi non-sensul. ”

Basarab Nicolescu, *Teoreme poetice*

Coerenţa, rigoarea şi forţa de înţelegere a conceptului de *nivel de Realitate* se întemeiază pe o *cunoaştere umanistă*, care include valori, depăşind vastul domeniu al fenomenelor de limbaj, în punctul de convergenţă şi comuniune dintre *poetică, metafizică şi epistemologie.* Asumarea acestor premise, delimitează orizontul transdisciplinar în care se înscrie demersul nostru, dezvoltat pe platforma *unei altfel de poetici,* articulate în spiritul unei *cunoaşteri in vivo,* menită a unifica fiinţa interioară prin experienţa trăită a *cuvântului*: „Cuvântul viu: fulger traversând într-o singură clipă toate nivelele de Realitate.”[168].

Hermeneutica transdisciplinară vizează înţelegerea şi interpretarea structurii ternare a Sensului care orientează coerent circulaţia de informaţie spirituală prin nivelurile de Realitate ale Obiectului şi ale Subiectului şi în zona Terţului Ascuns.

Postulatul ontologic include Obiectul, Subiectul şi nivelurile de Realitate. *Obiectul transdisciplinar* al cercetării îl constituie *Evanghelia după Toma,* cu nivelurile de Sens corespunzătoare, iar *Subiectul transdisciplinar*, hermeneutul, care purcede în urcuşul pe scara hermeneutică la unificarea nivelurilor sale de Fiinţă.

Mai întâi, vom identifica ternarul structural transdisciplinar pe care se grevează *vitraliul ternarelor şi circuitul de informaţie spirituală dintre ele.* O analiză completă transdisciplinară presupune circulaţie între toate tipurile de ternare contextualizate prin aplicabilitatea metodologică a celor trei axiome întemeietoare.

Vom marca grafic abordarea transdiciplinară a conceptului de *sens*, prin scrierea sa cu majusculă, pe tot parcursul tezei, pentru a elimina eventualele confuzii de sorginte disciplinară şi pentru a activa permanent suflul său particular şi unic, recognoscibil printr-un efort interior asumat, în ipostazieri epistemologice multiple: *mişcare, interacţiune, traversare, dinamică, schimb, întâlnire, transgresiune*.

[168] Nicolescu, 2007b, p.22.

Basarab Nicolescu pre-figurează cu profunzime complexitatea înţelegerii transdisciplinare a noţiunii de *Sens*: „ (34) Iluzia cea mai tenace: sensul atribuit cuvintelor. Interacţiunea dintre cuvinte se află dincolo de cuvinte. Deci cuvintele sunt lipsite de sens. Doar dacă nu identificăm tautologia cu sensul."[169]

Putem trasa astfel, o *trans-topografie* a termenului de Sens din perspectiva hermeneuticii transdisciplinare:

- ceea ce se află *înăuntrul* cuvintelor, imaginilor şi simbolurilor – la nivelul Obiectului şi *înăuntrul* corpului, gândurilor şi sentimentelor, la nivelul Subiectului
- ceea ce se află *între* cuvinte, imagini şi simboluri – la nivelul Obiectului,şi *între* corpuri, gânduri şi sentimente, la nivelul Subiectului
- ceea ce se află *dincolo de* cuvinte, imagini şi simboluri – la nivelul Obiectului şi *dincolo de* corp, gânduri şi sentimente, la nivelul Subiectului, în zona de interacţiune dintre Subiect şi Obiect, pe domeniul Terţului Ascuns.

Distingem trei *niveluri de Sens,* corespunzătoare celor trei conţinuturi pe care informaţia spirituală le coagulează prin traversarea simultană a tuturor nivelurilor de Realitate:

- *Sens rezistent:* conţinutul de informaţie spirituală al cuvântului poetic, al simbolicului şi al imaginii (poetice şi simbolice). Întâlnirea dintre poetic, imaginativ şi simbolic naşte *sensul rezistent*.
- *Sensul Viu (rezistent şi nonrezistent):* conţinutul de informaţie spirituală al Cuvântului Viu care traversează nivelurile de fiinţă şi nivelurile de Sens rezistent.
- *Sensul transgresiv, Sensul non-rezistent, trans-semnificativul:* conţinutul de informaţie spirituală al zonei Terţului Ascuns.

Întâlnirea dintre poetic, imaginativ şi simbolic naşte Sensul rezistent, marcând *prezenţa pasivă a Sensului.* Corespondenţa dintre nivelurile de Sens rezistent şi nivelurile de fiinţă ale hermeneutului naşte Sensul Viu, o experienţă *a prezenţei Sensului* sau *prezenţa Sensului in presentia Subiectului.* Sensul Viu în-trupează în-spirit şi în-inimă Sensul rezistent: „ (11) Sensul nu începe acolo unde se opresc cuvintele, ci acolo unde cuvintele sunt în echilibru cu celelalte facultăţi ale omului."[170]

[169] Nicolescu, 2007b, p. 58.

[170] *Idem* , p. 55.

Sensul transgresiv este *o absenţă activă a Sensului:* „ (13) Responsabilitatea – să răspunzi la chemarea absenţei, să primeşti în tine însuţi îndrăgostita-i prezenţă.”[171]

Circuitul informaţiei spirituale este orientat de relaţia contradictorie dintre prezenţa Sensului şi absenţa Sensului.

Apariţia simultană a Sensului rezistent, a Sensului Viu şi a Sensului transgresiv reprezintă *un eveniment hermeneutic. Un eveniment hermeneutic revelează prezenţa absenţei Sensului:* „(2) Sunt de acord cu Raymond Ledrut: nu se poate vorbi despre sens fără întâlnirea unei prezenţe cu o absenţă. Sensul e generat de relaţia contradictorie prezenţă-absenţă. Sensul nu poate exista fără experienţă interioară. Experienţa interioară revelează prezenţa absenţei.”[172]

[171] *Ibid.*

[172] Nicolescu, 2007b, p. 54.

NIVELURI DE SENS REZISTENT

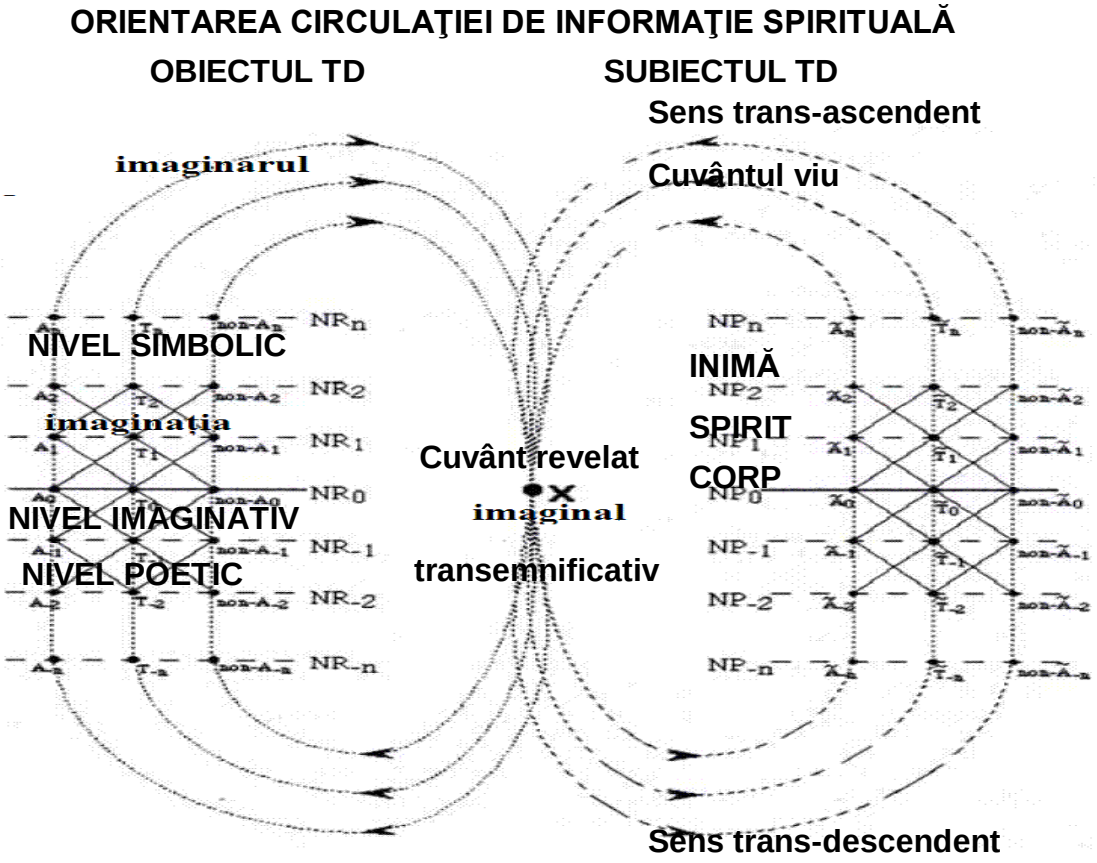

Cuvânt poetic - Cuvânt Viu - Cuvânt revelat

Ternarul nu vizează organizarea Realităţii ci *dinamica Realităţii.* Percepţia intuitivă a Sursei *tăcerii* dinlăuntrul cuvintelor, între ele şi dincolo de ele, este coagulată metaforic în intuţia *imaginală* a „Împărăţiei": „ […] Thomas lui dit: Maître , *ma bouche n' acceptera pas de dire* à qui tu ressembles. / Jésus lui dit: Je ne suis plus ton Maître puisque tu as bu et que tu t'es enivré à la source bouillonnante d'ou moi-même je jaillis…" (*logion 13).* Poeticul statorniceşte nivelul transcendental al *tăcerii* în raport cu nivelul natural al *cuvântului*.

Limba este deopotrivă mediu şi motor al dezvoltării fiinţei spirituale, cadru în care se poate observa travaliul spiritului sau eforturile pline de caznă ale gândirii, ca să ne păstrăm în siajul unei formulări heideggeriene: „Limba ne dezvăluie neîncetat, spune Humbold, travaliul spiritului nostru, şi într-adevăr, într-o încercare limpede, până la un punct izbutită, dar mereu numai pe jumătate realizată, atmosferă şi călăuză pentru continuarea mai departe a travaliului. "[173]. Creaţie ea însăşi şi stimulatoare, generatoare de creativitate, limba se prezintă ca „teleologică şi reflexivă deopotrivă"[174], implicată în proiectul antropologic al creaţiei de sine a omului şi a lumii pe care limba i-o certifică, dar i-o şi deschide: „Teleologică şi reflexivă deopotrivă, ea exprimă năzuinţa omului «ca necontenit…să lege cu sine sau să dezvolte din sine mai multă lume», - căutarea sa permanentă de a înţelege, de a se înţelege cu alţii şi de a deveni el însuşi de înţeles. "[175]

Importantă din punct de vedere hermeneutic este şi viziunea humboldtiană asupra relaţiei dintre *înţelegere* şi vorbire, considerate a fi două faţete diferite ale aceluiaşi fenomen lingvistic, dezvoltat atât în cel ce înţelege, precum şi în cel ce vorbeşte din propria-i forţă interioară. Ideea o vom regăsi şi la (alţi) hermeneuţi precum Schleiermacher, sub forma „locului în limbă" pe care şi-l creează cel care utilizează limba.

Şi tot ca unui veritabil hermeneut îi apare lui Humboldt unitatea dintre *înţelegere şi neînţelegere,* teză pe care o vom utiliza ca sursă generativă de sens în *Evanghelia după Toma* şi postulat al dinamicii contradictoriului din metodologia hermeneuticii transdisciplinare, contextualizată în logion-uri ca: „Jésus disait: / Celui qui connaît le monde / découvre le corps. / Mais celui qui découvre le corps / le monde n'est pas digne de lui."(*logion 80*); „Celui qui est devenu riche / puisse-t-il devenir roi. / Et celui qui possède la puissance, / puisse-t-il

[173] *Apud* Cifor, 2006, p. 144.

[174] *Idem.*

[175] *Ibid.*

renoncer!" (*logion 81).* Unitatea dintre *înţelegerea* favorizată de limbă şi *neînţelegerea*, a cărei sursă este tot limba, dar de această dată ca spaţiu al asimetriei „locurilor în limbă" (diferite) „ocupate" de protagoniştii comunicării, constituie sursa unei inepuizabile creativităţi lingvistice, în deplină concordanţă cu esenţa ei de energeia (*activitate).* Important pentru hermeneutica modernă este că tocmai *neînţelegerea* constituie sursa oricărei hermeneutici şi cauza apariţiei ei. Această idee o datorăm hermeneutului german Schleiermacher, care, pentru prima dată în istoria disciplinei, arată că, de fapt, hermeneutica se ocupă cu neînţelegerea, iar nu cu înţelegerea, aşa cum se spunea în cadrul a ceea ce astăzi numim hermeneutica tradiţională. Definirea hermeneuticii ca arta (ştiinţa) de a interpreta, adică de a înţelege şi explica un text scris, este o definiţie de circulaţie largă până astăzi, după cum o atestă glosele dicţionarelor, ale enciclopediilor ori paragrafelor unor manuale. Întrebarea care se impune cu necesitate în legătură cu problematica înţelegerii / neînţelegerii, concepte hermeneutice corelative interpretării, este paradoxal subminată în *logion-ul 1* din *Evanghelia după Toma* : "Il disait: / Celui qui se fera l'herméneute de ces paroles / ne goûtera plus de mort.", *logion* tradus în limba română[176] prin „Şi El a spus: Cel care va găsi tâlcul acestor spuse (cuvinte) nu va gusta moartea". Următorul l*ogion* ne oferă jalonat, traseul pe care cititorul-discipol, trebuie să-l parcurgă pentru a „deveni hermeneut" (devenire coincidentă cu conversiunea/devenirea spirituală, care transcende moartea), sau pentru „a găsi tâlcul acestor spuse (cuvinte)": „Jésus disait: / Que celui qui cherche, / soit toujours en quête / jusqu'à ce qu'il trouve, / et quand il aura trouvé, / il sera dans le trouble, / ayant été troublé, il s'émerveillera, / il régnera sur le Tout." Traducerile din limba română captează doar primul nivel al itinerarului hermeneutic, şi anume acela *al căutării şi găsirii* sensului, al găsirii tâlcului, al înţelegerii, pe când *devenirea hermeneutică* – inspirată de *logion-ul 2* - parcurge apoi a altă etapă, *a neînţelegerii, a tulburării,* nivel al interpretării care deschide zarea creatoare din *Valea Uimirii / Mirării*. Toate aceste momente constitutive ale activităţii de interpretare, sunt realizate simultan, într-o străfulgere intuitivă, ecleraj tainic al întâlnirii dintre poetic şi spiritual.

O altă teză humboldtiană relevantă pentru problematica hermeneuticii este aceea că, limba este locul intersectării subiectivului cu obiectivul şi a generalului cu particularul, într-o dialectică perfect funcţională, în care atât subiectul, cât şi obiectul se dezvoltă şi se edifică unul pe seama celuilalt, deoarece caracterul unitar al limbii este dat ca imanent în însăşi

[176] Traducerile *Evangheliei după Toma*, apărute în limba română sunt din limba franceză şi nu din originalele în greacă sau coptă, şi se găsesc în Henri-Charles Puech, *Evanghelia după Toma,* traducere din limba franceză de Radu Duma, Editura Herald, Bucureşti, 2008 sau în *Evangheliile gnostice,* traducere, studii introductive şi note: Anton Toth, Editura Herald, Bucureşti, 2005.

„unitatea naturii umane.”[177]. Mergând pe linia pertinentelor formulări humboldtiene, concludem că prin limbă individualul participă la general: „limba este totdeauna elementul prin care fiecare individ simte cel mai viu că el nu este nimic altceva decât o emanaţie a întregului neam omenesc. ”, ca şi afirmaţia de sens contrar, implicând ideea reflectării de fiecare dată a generalului în individualul limbii, respectiv ideea singularizării omului prin limbă: „Deoarece orice percepere obiectivă conţine în mod inevitabil o doză de subiectivitate, chiar independent de limbă, orice individualitate umană poate fi considerată drept un punct de vedere propriu asupra lumii […], şi deoarece şi asupra limbii în cadrul aceleiaşi naţiuni acţionează o subiectivitate similară, în toate limbile există o concepţie specifică despre lume.”[178]Acest postulat hermeneutic îl vom contextualiza şi exponenţializa în hermeneutica transdisciplinară a *Evanghelia după Toma,* prin postulatul ontologic, care include conceptele de Obiect transdisciplinar şi Subiect transdisciplinar[179], cu nivelurile de Realitate corespunzătoare fiecăruia. Anticipăm demersul transdiciplinar prin referirea la relaţia subiect / obiect, descrisă disciplinar în concepţia lui Humboldt, indicând acele logion-uri ale *Evangheliei după Toma,* care problematizează şi interoghează paradoxal percepţia noastră obişnuită despre opoziţia *înăuntru / în afară*, emulaţie directă a prejudecăţilor referitoare la lume şi ale modalităţilor de cunoaştere ale ei: „[…] Lorsque vous ferez le deux Un / et que vous ferez l’intérieur comme l’extérieur, / l’extérieur comme l’intérieur ” *(logion 22);* „[…] Le Royaume : il est à l’intérieur de vous, / et il est à l’extérieur de vous.” (*logion 3*); „Jésus disait: / Reconnais ce qui est devant ton visage / et ce qui t’est caché te sera dévoilé. / Il n’y a rien de caché qui ne sera manifesté. ”[180].

[177] ***, *Teorie şi metodă în lingvistica din secolul al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea,* Universitatea Bucureşti, 1984, p. 31.

[178] *Ibid.* , p. 33-34.

[179] Conceptele de *Obiect transdisciplinar* şi *Subiect transdisciplinar*, vor fi explicitate şi contextualizate hermeneutic în abordarea trandisciplinară a *Evanghelia după Toma,* din capitolul al doilea al tezei. .

[180] *L’Évangile de Thomas,* 1986.

Niveluri de înţelegere în exerciţiul spiritual al lecturii

Ce este interpretarea şi ce loc ocupă ea în viaţa omului? Care este relaţia dintre interpretare - act de creaţie?

Evanghelia după Toma este un tip de text în care demersul spiritual se îmbină cu cel poetic. Nici poetic, nici spiritual, fiind şi unul şi altul în acelaşi timp : „Mare perplexitate ! Filosofia este ea o artă sau o ştiinţă? E o artă ca scopuri şi ca produse. Dar mijlocul său de expresie, expunerea prin concepte, este comun cu cel al ştiinţei. E o formă de poezie. Imposibil de clasat. Ar trebui să inventăm şi să caracterizăm o categorie nouă."[181]. Fr. Nietzche examinează raportul dintre filosofie şi artă: „În ce măsură filosofia este ea o artă, o operă de artă? Ce va rămâne din ea, când sistemul ei va fi, ştiinţific vorbind, mort? Tocmai acest *rest* va stăpâni instinctul de cunoaştere, această calitate a ei – de artă. […]. Frumuseţea, măreţia unei construcţii a universului (alias filosofia) decide astăzi asupra valorii ei. […] Descrierea filosofului: el cunoaşte inventând, el inventează cunoscând."[182]. După Fr. Nietzche, viaţa însăşi este *interpretare*.

Care este conţinutul, funcţia şi modalitatea de realizare în formă textual-discursivă a activităţii de interpretare la nivel individual, atunci când aceasta intră în contradicţie cu interpretările comunităţii? Această întrebare survine în contextul delimitării unei identităţi a hermeneuticii în orizontul epistemologic actual: „Când nu se mai poate încadra în interpretările comunităţii, un om pierde posibilitatea de a comunica, de a se relaţiona cu un altul. Pentru că – şi în acest context-limită se poate cel mai bine vedea fenomenul – orice dialog („dialogul care suntem", Gadamer) şi orice altă formă de comunicare survin ca acţiuni în baza a ceva ce le precede şi le întemeiază: orizontul comun creat de limbă, de obiceiuri, adică întreaga tradiţie."[183]. Isus perturbă această viziune asupra *tradiţiei*, prin postularea unor legi cosmice, de natură simbolică: „Jésus disait: / Je vous donnerai ce que l'oeil n'a pas vu, / ce que l'oreille n'a pas entendu, / ce que la main n'a pas touché, / ce qui n'est pas monté au coeur de l'homme." (*logion 17*)[184]. Aceste legi descoperite prin experienţa sa interioară,

[181] *Apud* Cifor, 2006, p.119.

[182] *Idem.*

[183] *Ibid.*

[184] *L'Évangile de Thomas,* 1986.

singulară Isus le transmite sub forma discursului paideic, nu pentru a fi reproduse, ci pentru a-i face cunoscut omului, „faptul că, conţine în el, potenţial, toate cosmosurile.”[185]

În cazul tradiţiilor culturale (religioase, filosofice, spirituale), care se fundamentează pe hermeneutici speciale ale textelor sacre, înţelegerea şi interpretarea implică întotdeauna o mistagogie (o ‘ştiinţă a iniţierii’, în sens spiritual), fundamentate de o teologie ori de o teosofie. Mai mult decât atât, în acest context special spiritual, ca şi în toate contextele hermeneuticilor sacre, înţelegerea şi interpretarea nu mai sunt simple activităţi intelectuale, ci fenomene mult mai complexe, de fapt acte sacre, care implică, holistic, întreaga fiinţă şi întreaga ei existenţă.

Problematica lecturii (experienţa lecturii) se relaţionează cu tipologia textelor şi cu finalitatea ei, toate tipurile de texte beneficiind de unul sau mai multe moduri de a citi. Există apoi diverse condiţionări ale lectorului şi ale lecturii care participă la constituirea orizontului hermeneutic (organizând precomprehensiunea) şi la edificarea unor situaţii hermeneutice concrete (în care precomprehensiunea se individualizează).

Cititorii (cititorii-discipoli) *Evangheliei după Toma* se individualizează prin finalitatea reflexivă, autoreflexivă a actului de lectură, în sensul unei „deveniri hermeneutice”, înţelegerea unui astfel de text, fiind *o lucrare* în sensul cel mai plenar al cuvântului şi evident, autoconstruire (autoedificare) în sens spiritual: „A înţelege textul şi limbajul lui înseamnă să fi reuşit a face ceea ce textul te sfătuieşte.”[186]

Limitele interpretării se află în dezbaterea hermeneuticii începând cu epoca modernă, deşi este de presupus că gestionarea unei interpretări autentice, întemeiate este o preocupare dintotdeauna a hermeneuţilor. Încă din primele secole ale hermeneuticii creştine, Grigore cel Mare susţinea ideea caracterului infinit al textului sacru, rezultat din lectura Scripturilor: „Sfânta Scriptură creşte odată cu cititorii ei”. Postularea textului infinit al Scripturii, pare a fi în contradicţie cu caracterul reglementat, canonizat al hermeneuticii creştine. Dar lectura şi interpretarea canonizate nu implică închiderea interpretării între nişte limite insurmontabile. Astfel, după un reputat teolog ortodox contemporan, trei sunt limitele interpretării textelor biblice: „ambiguitatea sensului iniţial”, „subiectivitatea interpretului” şi „interpretul interpretat sau *limita* unei interpretări care nu *limitează*”.[187].

[185] Nicolescu, *Teoreme poetice*, 2007b, p. 52.

[186] Julius Evola, *La tradizione ermetica*, Roma, Mediteranee, 1971, p. 228, *apud* Umberto Eco, 1996, p. 88.

[187] Gheorghe Popa, *Teologie şi demnitate umană,* p. 127 , *apud* Cifor, 2006, p.173.

Dacă confruntăm cele *114 logia* ale *Evangheliei după Toma*, cu limitele interpretării mai sus menţionate, aplicabile textelor sacre canonice, putem problematiza şi interoga ambiguitatea sensului iniţial, în sensul unei fluctuaţii al acestei frontiere interpretative care nu se identifică şi nu este coincidentă la nivel epistemologic cu o „limită care nu limitează, ci care deschide spre o potenţialitate de sens" şi nici cu o limită externă a hermeneuticii biblice. Reconstituirea sensului iniţial, canonic, originar (care face şi obiectul de cercetare al exegezei istorico-critice) nu constituie dilema interpretului textului apocrif supus cercetării noastre, deoarece, paradoxal, acele logion-uri care au corespondenţă în *Evangheliile* canonice, sunt contrapunctate (la fel ca într-o simfonie muzicală) de contradictoriul lor:

- „Jésus disait: / Celui qui ne haïra pas son père et sa mère, / comme moi, / ne peut pas devenir mon disciple. / Et celui qui n'aimera pas son père et sa mère, / comme moi, / ne pourra pas devenir mon disciple, / car ma mère m'a fait pour mourir, / mais ma mère véritable, / elle, m'a donné la Vie."[188]; „Jésus disait: / Celui qui connaît son père et sa mère/ l'appelle-t-on fils de prostituée?"[189];
- „Que celui qui a des oreilles pour entendre, qu'il entende!" *(logion 20, 24, 63, 65, 96);* „Jésus disait: / Je vous donnerai ce que l'oeil n'a pas vu, / ce que l'oreille n'a pas entendu, / ce que la main n'a pas touché, / ce qui n'est pas monté au coeur de l'homme." *(logion 17);* [190]
- „Jésus disait: / Cherchez et vous trouverez. […]. (*logion 92, 94);* „Jésus disait: / Que celui qui cherche, / soit toujours en quête / jusqu'à ce qu'il trouve, / et quand il aura trouvé, / il sera dans le trouble, / ayant été troublé, il s'émerveillera, / il régnera sur le Tout. " *(logion 2*). [191]

Înţelegerea acestei limite fluctuante a interpretării, necesită o logică a contradictoriului, capabilă să menţină echilibrul discontinuu al experienţei creştine canonice, consacrate de tradiţie şi antagonismele sale, pentru că trimite întotdeauna către un alt nivel de realitate care precede şi transcende orice religiozitate. Ori de câte ori o dimensiune a acestei realităţi contradictorii va fi actualizată, o alta va fi potenţializată, dar nu negată. Iar contradicţia aparentă, la nivel hermeneutic şi nu la nivel ontologic, va trimite către un alt nivel de înţelegere, nu al ambiguităţii, ci al contemplării misterului creator, corespunzător dimensiunii transreligioase a dinamicii spirituale.

Cea de-a doua limită, subiectivitatea interpretului (principiu hermeneutic împărtăşit de Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, Rudolf Bultmann), este legată de calitatea de fiinţă

[188] *L'Évangile de Thomas*, 1986, p. 40.

[189] *Idem, logion 105*, p. 41.

[190] *Ibid.*

[191] *Ibid.*

istorică a celui care interpretează, dar şi de particularităţile psihologice, culturale, individuale. Gh. Popa este de părere că nici un interpret, aşadar nici interpretul biblic, nu poate fi scutit de subiectivitate. Cel care vrea să înţeleagă (şi să interpreteze) ceva nu o poate face decât dintr-un anumit orizont al precomprehensiunii: „El abordează textul, cu problemele sale proprii, cu modul său de a pune problema şi cu o anumită percepţie a lucrului despre care este vorba în text."[192].

Aflată sub auspiciile unei logici binare, fundamentată pe polarităţi, (şi implicit, subiacentă logicii terţului exclus), opoziţia subiectiv-obiectiv corelativă acestei limite a interpretării din hermeneutica creştină, este suspendată şi *dis-locată* în *Evanghelia după Toma* de un mod de a gândi paradoxal care transcende opoziţiile şi ne invită să ieşim din climatul dualităţilor generate de conştiinţa noastră ordinară, dominată de prejudecăţi:

> „ […] Quand vous vous connaîtrez vous-même, alors vous serez connus et vous connaîtrez que vous êtes les fils du Père, le Vivant; / mais si vous ne vous connaissez pas vous-même, / vous êtes dans le vain, / et vous êtes vanité."*(logion 3);*
> „Jésus disait: / Celui qui connaît le Tout, / s'il est privé de lui-même, / il est privé de tout. " *(logion 67);*
> „Jésus disait: / Les cieux et la terre s'enrouleront devant vous. / Le vivant, issu duVivant, / ne connaîtra ni crainte ni mort / parce qu'il est dit: / Celui qui se connaît lui-même, / le monde ne peut le contenir ." *(logion 111).*

Ascultarea *cuvântului* sacru, nu presupune numai interpretarea lui printr-un act veritabil de cunoaştere-de-sine, care să permită descoperirea a ceea ce este de o intimitate adâncă în fiinţa noastră, ci şi a fi pus astfel, într-o mişcare de descoperire a Celuilalt, integrând creator în existenţa noastră, dimensiunea alterităţii care ne întemeiază în lume. Şi, împreună cu celălalt, în dia-logos, să participăm în fiecare act de cunoaştere la „une Intelligence qui se communique à travers nous et qui nous donne de participer à sa Lumière."[193]. Subiectivitatea interpretului textului sacru al *Evangheliei după Toma* trebuie să fie în rezonanţă vie, dinamică şi autentică cu interioritatea a tot ceea ce există, pentru a putea capta prezenţa tainică a divinului, prin fiinţa sa, în alteritate şi dincolo de ele, prin cuvântul sacru, dar şi în ascultarea liniştii în care locuieşte: „Essayer de sentir l'intériorité de tout ce qui existe, sa profondeur, voir tout ce qu'il y a d'invisible dans le visible, tout ce qu'il a de

[192] Gheorghe Popa, *Teologie şi demnitate umană,* p.127, *apud* Cifor, 2006, p.174.

[193] „o Inteligenţă care se comunică prin noi, traversându-ne şi care ne permite să participăm la Lumina sa". *L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 57 .

silencieux dans la parole que nous entendons, tout ce qu'il y a d'impalpabile dans ce que nous touchons…"[194]. Nu se poate parcurge drumul cunoaşterii de sine, fără a cunoaşte că eşti cunoscut şi în consecinţă, *acordat* „la ceea ce este în mine, mai mult decât mine."(Sf. Augustin): „Se connaître, connaître qu'on est connu, c'est aussi se découvrir engendré, fils du Vivant, flamme du Feu, fils du Vent."[195].

Privitor la postularea celei de-a treia limite în interpretarea textului sacru - interpretul interpretat sau *limita* unei interpretări care nu *limitează* -, aceasta îşi obţine legitimitatea din caracterul special al hermeneuticii Logosului întrupat („limita care nu limitează"). Spre deosebire de celelalte tipuri de texte, care sunt înţelese în hermeneutica filosofică (de către Gadamer, care a preluat ideea de la Collingwood) drept răspunsuri la nişte întrebări, textul biblic nu poate fi gândit drept răspuns la o întrebare, ci răspunsul omului la chemarea adresată lui de Dumnezeu. Acesta este orizontul specific hermeneuticii creştine ca hermeneutică a credinţei, după Paul Ricoeur, cel care subliniază că „actul credinţei în Sfânta Scriptură nu este un răspuns la o întrebare, ci este un răspuns la o chemare, la o invitaţie făcută de Dumnezeu."[196]. Şi Ricoeur, ca şi Gadamer, insistă asupra faptului că înţelegerea textului biblic drept Cuvânt al credinţei implică, mai întâi, o înţelegere de sine în faţa Textului, ceea ce face din interpret un interpret interpretat.

Relaţionând problematica interpretului textului biblic cu teoria sensului cvadruplu, am putea spune că interpretul obişnuit nu se ridică decât la nivelul sensului literal al textului, pe când interpretul interpretat nu poate fi decât acela care a trecut prin sensul alegoric şi traversează nivelul sensului moral. Interpretul interpretat este cel care îşi „citeşte" (înţelege şi interpretează) întreaga existenţă în lumina Cuvântului revelat. O dată desăvârşit acest proces, prin accederea la cel de-al patrulea nivel de sens (sensul mistic, anagogic), interpretul interpretat se efasează cu totul, dispare ca entitate individuală, în favoarea Logosului Întrupat, a lui „Hristos care vorbeşte în el". El devine „un Logo-for, un purtător de Cuvânt şi, în acelaşi timp, un slujitor al Acestuia prin actul interpretării."[197]. Lucia Cifor concluzionează referitor la

---

[194] „ A încerca să simţi interioritatea a tot ceea ce există, profunzimea sa, a vedea tot ceea ce este invizibil în vizibil, tot ceea ce este tăcere în cuvântul pe care îl auzim tot ceea ce este impalbabil în ceea ce atingem.", *idem*, p.56.

[195] „ A se cunoaşte, a cunoaşte că suntem cunoscuţi, înseamnă a descoperi că te naşti a doua oară, fiu al Viului, , flacără a Focului, fiu al Vântului. "*ibid.* , p.58.

[196] Paul Ricoeur, *Le sujet convoqué. Á l'école des récits de vocation prophétique,* în „Revue de l'Institut catholique de Paris", nr. 28, Paris, 1988, p. 88, *apud* Cifor, 2006, p. 174-175.

[197] Gh. Popa, *Teologie şi demnitate umană,* p. 34 *apud* Cifor, 2006, p.175.

satutul şi sarcinile hermeneuticii literare că „limitele hermeneuticii creştine sunt legate, până la urmă, mai puţin de ceea ce este interpretat, cât de justa situare, prin credinţă, în orizontul hermeneutic caracteristic textelor revelate.”.[198]

Evanghelia după Toma nu numai interoghează această limită a interpretării, dar o şi transgresează printr-o logică ternară, dincolo de relaţia cauzală *întrebare-răspuns*. Însăşi forma *textual - paideică* a *Evangheliei după Toma,* invită la reflecţia modului în care *fiinţa întrebătoare* (concept heideggerian) îşi orientează întrebările (şi nu răspunsurile), dar nu ca semn al afirmării credinţei (ca în textele biblice), ci ca impuls creator al inventării poetice a credinţei. Semnul edificării şi devenirii spirituale nu este căutat în ‘răspunsul omului la chemarea adresată lui de Dumnezeu, ci în interogarea acestei vocaţii divine a individului: „Jésus disait: / Le vieillard n’hésitera pas à interroger l’enfant de sept jours à propos du Lieu de la Vie, et il vivra. / Beaucoup de premiers se feront derniers et ils seront Un.” ***(logion 4).***

Întrebarea fiind primul semn al naşterii la o viaţă spirituală, ea dobândeşte în *Evanghelia după Toma*, sensul unei chei esenţiale a cunoaşterii şi generează impulsul vital necesar atingerii primului nivel al „devenirii hermeneutice”: *căutarea*.

> „Jésus disait: / Cherchez et vous trouverez. / Mais ces choses / sur lesquelles vous m’interrogiez / et que je ne vous ai pas dites alors – aujourd’hui il me plaît de les révéler, / *mais vous ne m’interrogez plus.”*

Întrebarea caută un răspuns care vine să definească ceva care este dat deja într-un anume fel în naşterea întrebării. A pune întrebarea înseamnă totodată a prefigura acel ceva din care este extras răspunsul şi în care el îşi află confirmarea: „Interogarea este fiinţarea dată în chip explicit odată cu întrebarea, însă în acelaşi timp ea este dată în aşa fel încât, în cursul interogării, este cea dintâi şi cel mai mult trecută cu vederea.”[199]

[198] Cifor, 2006, p. 175.

[199] Heidegger, 2005, p. 234.

Cunoaşterea poetică, o experienţă a Sensului orientată către Terţul Ascuns

Terţul Ascuns se manifestă plenar în cunoaşterea poetică care, după Basarab Nicolescu, este superioară celei ştiinţifice pentru că unifică Subiectul cu Obiectul, păstrându-le totuşi integral distincţiile: „Ca orice mare poet, Adonis accede la izvorul însuşi al poeziei – terţul tainic inclus, care unifică Subiectul şi Obiectul, păstrându-le diferenţa.”[200]. Metodologia hermeneuticii transdisciplinare are putinţa de a descifra „*semnul poetic* care, precum simbolul matematic, secretă o ambiguitate ireductibilă: nefiind nici *subiect,* nici *obiect,* ambele împiedică şi apartenenţa *la*, şi ruptura *de* real.”[201]. Realitatea Poeziei coexistă cu Poezia Realului într-o *unicitate* ternară a Subiectului, Obiectului şi a Terţului Ascuns.

Trans-poeticul este o formă trans-discursivă a trans-limbajului revelator al Terţului Ascuns: „L'essentiel de la poésie se vit en amont de l'imaginaire, du côté de la corne d'abondance de sa source d'inspiration. Source énigmatique dont on ne sait rien. Le paradigme de la transpoésie, c'est avant tout la nécessité de l'éveil de l'homme à ce qui le fonde, à ce qui le traverse et à ce qui le dépasse silencieusement. ”. [202]. Paradoxul poeticului constă în însăşi putiinţa cuvintelor de a capta într-o străfulgerării intuitivă ceea ce scapă cuvintelor: „Mais la paradoxe de l'écriture poétique, c'est justement de se servir des mots pour faire allusion à ce qui, absolument, leur échappe.”[203], finalitatea creaţiei de sens poetic depăşindu-şi propria potenţă prin creaţia însăşi: ”Il disait: / Celui qui se fera l’herméneute de ces paroles / ne goûtera plus de mort.”

[200] Nicolescu, Camus, 2004. p. 35.

[201] Crăciunescu, 2003, p. 17.

[202] „Esenţialul poeziei se trăieşte în urcuş către imaginar, în apropierea cornului de abundenţă a sursei de inspiraţie. Sursă enigmatică despre care nu se ştie nimic. Paradigma transpoeziei, este înainte de toate necesitatea trezirii omului la ceea ce îl întemeiază, la ceea ce îl traversează şi îl depăşeşte silenţios.”, Camus, 2002, p. 89.

[203] „ Dar paradoxul scrierii poetice, este tocmai faptul că se utilizează cuvinte pentru a face aluzie la ceea ce scapă, în mod absolut, cuvintelor.”, *idem.* .

Problematica creaţiei de Sens depăşeşte domeniul poeticului, implicând cu necesitate o reconsiderare a Sensului printr-un concept nou, acela al *informaţiei spirituale*[204]: „[…] nu se poate vorbi despre sens fără întâlnirea unei prezenţe cu o absenţă. Sensul e generat de relaţia contradictorie prezenţă-absenţă. Sensul nu poate exista fără experienţa interioară. Experienţa interioară revelează prezenţa absenţei."[205]

Raţiunea asumării unei astfel de viziuni este cu rigurozitate poetică evidenţiată de Michel Camus, într-un studiu al său consacrat operei lui Basarab Nicolescu :

> „La recherche poétique et philosophique la plus essentielle et la plus rare (Husserl par exemple pour la phénoménologie transcendantale de la conscience et Rûmi pour la poésie) n'est pas une spécialité ; c'est — depuis la nuit des temps, depuis le Rig Véda ou le Tao-te-King — une recherche ouverte habitée par une visée globalisante, une interrogation des sources ou des fondements qui, dans son essence la plus vivante, est transdisciplinaire. Toute vraie recherche poétique, quelle que soit sa langue ou la nature de sa culture, est orientée vers le centre et tente de s'en approcher au sens où le poète Antonin Artaud s'était écrié : — Mais qui a bu à la source de vie ?" [206]

Pornind de la premisa că *Evanghelia după Toma* poate conţine interpretări ale unor texte sacre creştine, alegorii, homilii, pilde sau reflexe ale unui curent gnostic, dar nereducându-se la însumarea şi explicitarea acestora, voi considera textul ca un loc de întâlnire şi dialog într-un context de gândire comunitar, în care orice *căutător de sens* poate să parcurgă drumul propriu, autentic al devenirii de sine. Ceea ce asigură coerenţa unei astfel de încercări este o configurare de interdependenţe şi interacţiuni între nivelul conceptual delimitat metodologic şi investigarea noutăţii ivite în conjugarea metaforicii textuale cu „meditaţia, lectura silenţioasă şi articulaţiile gândirii".

Vom considera astfel, *logion-urile Evangheliei după Toma*, nu numai *teoreme poetice* situate, după Basarab Nicolescu, „la punctul de convergenţă a fizicii cuantice, a Filosofiei

---

[204] Reluăm cu osârdie definiţia conceptului, pentru o mai adâncă înţelegere: *Informaţia spirituală suplimentează conceptul de informaţie ştiinţifică şi reprezintă informaţia care circulă simultan între zonele de rezistenţă dintre nivelurile de Realitate ale Subiectului şi Obiectului, dar şi între zonele de non-rezistenţă ale acestora.*

[205] Basarab Nicolescu, *Teoreme poetice*, Editura Junimea, Iaşi, 2007, p. 54.

[206] „Căutarea poetică şi filosofică esenţială şi cea mai rară (Husserl pentru filosofia transcendentală şi a conştiinţei şi Rumi pentru poezie) nu este o specialitate: este – din negura timpului, de la Rig Veda sau Tao-te King – o căutare deschisă locuită de încercări globalizante, o interogare a surselor şi a fundamentelor, în esenţa sa cea mai vie, spiritul transdiciplinar. Orice căutare poetică veritabilă, oricare ar fi limba sau cultura din care face parte, este orientată către centru, tinzând să se apropie de sens , aşa cum ne mărturiseşte poetul Antonin Artaud: - Cine a băut din sursa vieţii?", Michel Camus, 2000, p. 45-54.

Naturii şi a experienţei interioare", ci posible *contemplări poetice*. Ele sunt mărturii axiomatice ale unei „*metafizici experimentale"(René Daumal)*, ale unei experienţe trăite de Isus Poetul. Explorarea *logion-urilor apocrife* din perspectiva „*transpoeziei a-teoremelor*"[207] necesită şi utilizarea unor *tehnici* profunde ale actului de poezǎ, specifice *creaţiei poetice,* ce se centrează nu atât asupra *naturii* conţinuturilor sau viziunii, cât asupra actului instaurator ca atare. Ceea ce se explorează, reprezintă o a doua *faţă* a imaginii poetice, într-o direcţie în care ea nu mai e văzută ca *spaţiu de reflectare tensionată a universului,* ci e considerată drept *principiu dinamic* de acces în zona de prag a *imaginalului: „*En évoquant le miel le plus secret de la poésie, nous touchons ici un domaine où il n'y a rien à comprendre rationnellement, mais tout à vivre intuitivement. Le sentiment de l'Absolu ne se définira jamais. Il est vécu ou il n'est pas vécu."[208]. Ea implică, aşadar, în mod necesar, considerarea unor parametri constitutivi ai procesului semantic, ce duce la instituirea imaginii artistice şi la creaţia de sens (sau de *lumi)* în textul apocrif. Miza conceptuală propusă în această lucrare este într-o oarecare măsură, tangenţială cu reflecţiile lui Pompiliu Craciunescu privind virtualităţile *cunoaşterii transgresive* şi ale statutului *transcosmologiei,* cu toate consecinţele care decurg de aici, inclusiv pentru destinul poeticii. Întemeiată pe *ecuaţia ternar-dinamică artă-metafizică-epistemologie,* o cunoaştere de factură transgresivă reconstruieşte puntea dintre multiplele domenii ale spiritului, printr-o conectare transcosmologică a gândirii creatoare *la cea de-a treia lume*, lumea interioară: „[…] gândirea creatoare modelează din *interior* cunoaşterea *transgresivă* ce survine la răspântiile glisante dintre *translimbaj* şi *transfinit*, dintre luciditate şi versantul ei misterios – congener însă, în măsura în care omul este o sinteză inextricabilă de *sapiens-demens* -, dintre *structurile stabile* ale realului şi *matematicile fractale ale celei de a treia lumi*, lumea interioară."[209]

Ca un fald transparent al Realului, cunoaşterea transcosmologică propune o nouă viziune asupra lumii, fiind un apanaj (ne)preţuit al gândirii ternare care restituie *secreta dinamică* a cosmologiei *trans*: „Cunoaşterea transcosmologică este *cunoaştere neîmpărţită* a acestei voluptăţi în voalurile căreia binomul lui Newton, Venus din Milo şi transcendentul număr π coexistă nestingherite."[210]

---

[207]Camus în prefaţa cărţii lui Basarab Nicolescu, *Teoreme poetice,* 1996.

[208] „Evocând dimensiunea cea mai secretă a poeziei, atingem un domeniu unde nu există nimic care să fie înţeles raţional, ci totul este destinat trăirii intuitive. Sentimentul Absolutului nu se va defini niciodată. El este trăit sau nu este trăit." , Camus, 2000, p. 45-54.

[209] Pompiliu Crăciunescu, 2003, p. 10.

[210] *Idem,* p. 11.

Creaţia de lumi, constituită în procesul metaforic al celor *114 logia* apocrife, reprezintă o subversiune poetică a *imaginarului* din fizica cuantică prin emergenţa unei forme[211] a acestuia, privitoare la trecerea peste pragul dintre *mai multe* niveluri de Realitate. Potenţialul de *poetizare* a universului conţinut în confruntarea între două niveluri diferite de Realitate prin acţiunea *imaginarului*, devine sursa unei posibile *interpretări*, în plan ontologic, a descoperirilor din fizica cuantică. Altfel spus, orizontul epistemologic în care se fixează premisele unei *poetici cuantice* deschide traseele unei *hermeneutici transdisciplinare.*

Vom porni astfel, de la valorizarea unor sugestii întrezărite în *poetica cuantică* a lui Basarab Nicolescu, fundamentată în *Teoreme poetice*[212]şi lingvistica textului coşeriană, în corelaţie cu ideea cardinală a lui Mircea Borcilă, privind capacitatea fiinţei umane pentru activitatea creatoare de fapte de cultură. Pe acest fundal, vom face apel la *logica unităţii contradictoriilor* şi la rolul crucial al *discontinuităţii* hermeneutice. Aproximarea unui proces metaforic nuclear în structura *logion-ului 22*, va fi corelat dinamic modalităţilor de instituire ale sensului, dezvoltate în studiile integrale.

> „Poète dans l'âme, pourrait-on dire à propos du scientifique Basarab Nicolescu mais surtout transpoète pour qui l'écriture n'incline pas à trouver en elle-même sa propre finalité littéraire. A ses yeux, l'écriture est avant tout le moyen opératif d'une recherche transpoétique de connaissance silencieuse. ”

Cunoaşterea poetică, ca domeniu epistemologic al Sensului rezistent, are un privilegiu: procesul nuclear metaforic captează intuitiv Terţul Ascuns, în efortul interior al cunoaşterii de sine: „Quel poète français partage encore aujourd'hui la vision d'André Rolland de Renéville disant ceci : « La profondeur d'un poème varie en raison inverse de sa puissance sonore. La grande poésie n'admet que la méditation, la lecture silencieuse, l'articulation de la pensée.» Vision proche de celle de Roberto Juarroz aux yeux de qui il n'y a pas de haute poésie *sans méditation transcendantale du langage*”[213]. Metafora transgresivă a *Împărăţiei,* din *logionul*

---

[211] „ Această formă, manifestă în marile invenţii ale noilor teorii ştiinţifice, este mai subtilă, mai rară, mai dificil de abordat sau de experimentat. Iar această formă seamănă, după părerea mea, cu aceea pe care o putem decela în marea creaţie artistică.”, Nicolescu, 2007, p.117.

[212] „Poet în suflet, putem spune despte omul de ştiinţă Basarab Nicolescu, dar mai mult decât atât, un transpoet, că scrierea nu caută să-şi găsească în ea însăşi propria finalitate literară. În viziunea sa , scrisul reprezintă , înainte de orice, un mijloc operativ de căutare transpoetică a cunoaşterii tăcute.”, Camus, 2000, p. 45-54.

[213] „Ce poet francez împărtăşeşte azi viziunea lui André Rolland de Renéville care zicea: « Profunzimea unui poem variază într-o corespondenţă inversă cu forţa sa sonoră. Marea poezie nu admite decât meditaţia, lectura

22, invită la captarea rezonanţei tuturor nivelurilor de Realitate, prin depăşirea nivelului textual-discursiv într-o corespondenţă tăcută a Cuvântului poetic cu nivelurile de Fiinţă: „Lorsque vous ferez le deux Un / et que vous ferez l'intérieur comme l'extérieur, / l'extérieur comme l'intérieur […] / alors vous entrerez dans le Royaume!".

Experienţa metafizică a *meditaţiei transcendentale a limbajului*, generează o interacţiune a Sensului rezistent, a Sensului Viu şi a Sensului transgresiv, menit a deschide tunelul *translingvistic* către zona de non-rezistenţă a Terţului Ascuns. Vom utiliza conceptul de *translimbaj,* propus de Roberto Juarroz, în perspectiva realizării unei cunoaşteri transdisciplinare care să creeze o punte între artă şi ştiinţă:

> „On peut dire que Roberto Juarroz a redonné vie et regard à la vision prophétique des frères Schlegel à l'aube du XXème siècle : «Tout art doit devenir science, et toute science devenir art». L'interrogation de Roberto Juarroz sur le langage tenait à la fois de l'art, de la science et de ce qu'il conviendrait d'appeler le *translangage* révélateur du tiers secrètement inclus. Ce concept de *translangage* était tacitement inclus dans le verbe *transnommer* qu'il a utilisé en 1980 dans son entretien avec Guillermo Boido publié dans sa traduction française en 1987 sous le titre *Poésie et Création* (Ed. Unes)".[214]

---

silenţioasă, articulaţiile gândirii.». Viziune apropiată de cea a lui Roberto Juarroz pentru care nu există marea poezie fără o meditaţie transcendentală a limbajului.", *idem*.

[214] „Putem spune că Roberto Juarroz a redat viaţă şi a readus în atenţie viziunea profetică a fraţilor Schlegel, în zorii secolului al XX.-lea: « Orice artă trebuie să devină ştiinţă şi orice ştiinţă trebuie să devină o artă. Interogaţia lui Roberto Juarroz asupra limbajului şi de artă şi de ştiinţă, adică de ceea ce el numea prin termenul de *translimbaj,* revelator al terţului tainic inclus. Acest concept de translimbaj a fost tacit inclus şi în verbul *transnumire* pe care la utilizat în 1980 în întâlnirea cu Guillermo Boido şi publicată în traducere franceză sub titlul *Poezie şi creaţie* (Ed. Unes).", *ibid.*

Definirea tipului textual al *Evangheliei după Toma* din perspectiva translimbajului

Reţinem că logica interioară a actului de creaţie care stă la baza scrierii *Teoremelor poetice* este fundamental transdisciplinară, „o caracteristică uimitoare a teoremelor poetice fiind aceea că, interacţia lor se schimbă în funcţie de vecinătăţile lor.”(Basarab Nicolescu). Astfel, dacă considerăm *logia Evangheliei după Toma*, particule ale unei lumi în care legile sunt similare cu cele din lumea cuantică, atunci în baza principiului spontaneităţii cuantice, interacţiunea dintre două *logia* (oricare ar fi ele, fără a ţine seama de logica numerotării lor) este un schimb şi dă naştere la ceva nou, diferit de cele două *logion-uri* iniţiale. Această dimensiune ontologică a realismului cuantic, fiind esenţial legată de principiul superpoziţiei (suprapunerii) şi a nonseparabilităţii cuantice, putem lansa ipoteza că, fiecare *logion* al *Evangheliei după Toma* este dăruit cu libertatea de a participa prin actul lecturii la naşterea unui eveniment singular, în continuă creaţie şi în continuă dispariţie, în funcţie de suprapunerea lui cu oricare din celelalte *logia*..

În consecinţă, paradoxurile din limbajul *Evangheliei după Toma,* nu anulează coerenţa discursivă întemeiată pe cele trei postulate metodologice ale hermeneuticii transdisciplinare: postulatul ontologic, logic şi de complexitate. Fiecare potenţialitate încapsulată în dinamica parcurgerii nivelurilor diferite de Realitate, se actualizează şi se articulează raţional şi raţionalizabil, printr-o formă discursivă. Sensul textual-discursiv este conferit de multiplicitatea infinită a posibilităţilor de interacţiune pe care cititorul-discipol o poate experenţia, prin libertatea spontană a co-existenţei *celor 114 logia* în structura ternară *fiinţă-conştiinţă-cunoaştere.*

Vom supune ocheanului întors al căutătorului de sens, patru astfel de *logion-uri* cu interacţiile care se nasc în funcţie de vecinătăţile lor şi postulând *ab initio* că „afară” şi „înăuntru” nu sunt decât două faţete ale aceleiaşi singure Realităţi: „Afară – marii acceleratori ai particulelor; înăuntru – marele accelerator al conştiinţei.”[215]

- „Jésus disait: / Je vous donnerai ce que l’oeil n’a pas vu, / ce que l’oreille n’a pas entendu, / ce que la main n’a pas touché, / ce qui n’est pas monté au coeur de l’homme.”[216] .

Nicolescu, , 2007b, p. 12.

[216] „ Isus spunea: /Vă voi da ceea ce ochiul nu a văzut / ceea ce urechea nu a auzit, / ceea ce mâna nu a atins, / ceea ce nu a urcat încă în inimă.”, *logion 17, L’Évangile de Thomas*, 1986, p. 20.

- „[…] lorsque vous aurez des yeux dans vos yeux, / une main dans votre main, et un pied dans votre pied, une icône dans votre icône, / alors vous entrerez dans le Royaume!" *(logion 22).*
- „[…] Le Royaume du Père / est répandu sur toute la terre / et les hommes ne le voient pas."[217]
- „Jésus disait: / Si la chair est venue à l'existence à cause de l'esprit , / c'est une merveille, / mais si l'esprit est venu à l'existence à cause du corps, / c'est une merveille de merveille. / Mais moi, je m'émerveille de ceci: / Comment cet Etre qui Est, / peut-il habiter ce néant?." [218].

Logion-ul 17 postulează coexistenţa unui nivel de Realitate care rezistă experienţelor, reprezentărilor, descripţiilor, imaginilor şi formulărilor noastre, „[…] Le Royaume du Père / est répandu sur toute la terre / et les hommes ne le voient pas."(logion 114), cu ceea ce scapă cunoaşterii, rămânând un Real voalat, caracterizat printr-o non-rezistenţă, a cărui legi specifice sunt coerente şi aparţin religiei, spiritualităţii: „Jésus disait: / Je vous donnerai ce que l'oeil n'a pas vu, / ce que l'oreille n'a pas entendu, / ce que la main n'a pas touché, / ce qui n'est pas monté au coeur de l'homme.". Definind din perspectiva metodologiei transdisciplinare conceptul de nivel de Realitate ca fiind *un ansamblu de sisteme invariant la acţiunea legilor generale,* nivelul de Realitate la care se face referire indirect şi implicit în *logion 17* este acela al realităţii senzoriale specifice cunoaşterii directe, în care legile de rezistenţă sunt supuse cauzalităţii locale, sistemice, ordonată de legi naturale, macrofizice: vederea, auzul, atingerea, afectivitatea.

Acest nivel de Realitate, pe care îl vom marca grafic prin NR 1, este inseparabil şi în discontinuitate de legi şi concepte fundamentale cu un alt nivel de Realitate – NR 2, al realităţii sensurilor spirituale, al celui de-*al treilea simţ*: al treilea ochi, al treilea picior, a treia mână, „des yeux dans vos yeux, / une main dans votre main, et un pied dans votre pied." (logion 22) : "La main est saisie par une main cachée : c'est celle-ci qui, de l'intérieur, utilise le corps extérieur"[219](Rûmi). Numai acest al treilea simţ poate capta incomunicabilul, dimensiunea transubiectivă a realităţii, în ruptură cu NR 1 - o realitate care se lasă modelată, suportă dar şi respinge cunoaşterea totală: „Les Pères de l'Eglise proposeront toute une

[217] „[…] Împărăţia Tatălui este răspândită pe întreg pământul / şi oamenii nu o văd.", *idem, logion 113,* p. 43.

[218] „Isus a spus: /Dacă trupul a fost din pricina duhului, este o minune. / Dar dacă duhul (a fost) din pricina trupului, este minunea minunilor. / Însă eu, eu sunt uimit de aceasta: / cum această mare bogăţie s-a aşezat în această sărăcie?", *ibid.*, p. 23.

[219] „Mâna este legată de o mână ascunsă: aceea care din interior utilizează corpul exterior".

pédagogie des sens spirituels**,** en lien d'ailleurs avec la vie sacramentale, car il s'agit toujours de s'élever du domain sensible vers le royaume qui est « au-delà des sens », « aller de ces réalités qui passent vers la réalité qui ne passe pas». ".[220]

Un ochi care vede nevăzutul, o ureche care aude inaudibilul, o mână care atinge inefabilul şi o inimă care simte pulsaţia universului, poate fi corelat unui nivel de realitate al Subiectului (al fiinţei), în cazul nostru cu NR 2, în măsura în care este corespondent unui anumit nivel de materialitate caracteristic şi el unui nivel al cunoaşterii, în sensul plenar al ternarului: fiinţă-conştiinţă-cunoaştere. Însă paradoxul acestei traversări a diferitelor niveluri de fiinţă – fiinţa senzorială şi *fiinţa sensurilor spirituale*[221], îl constituie însăşi reconsiderarea conceptului de *materialitate,* din perspectivă transdisciplinară. Dacă în această viziune, materialitatea nu se identifică cu substanţa (cum s-a întâmplat de-a lungul descoperirilor din realismul clasic), atunci înlocuind acest reducţionism cu o organizare comună a materiei, de natură energetică, care cuprinde substanţă, energie, spaţiu-timp, informaţie.

Conform metodologiei transdisciplinare, contextualizate în *logia* analizate anterior, putem distinge ca postulat ontologic următoarele niveluri de Realitate în *Evanghelia după Toma*:

- un NR 1 al Subiectului cunoaşterii directe, senzoriale şi un NR 1 Obiectual, corespunzător substanţei vizibile[222] a materiei;
- un NR 2 al Subiectului cunoaşterii revelate şi un NR 2 Obiectual ce poate fi captat de *sensurile spirituale* (sau cel de-al treilea simţ) corespunzător substanţei negre a materiei;

De asemenea, fiecare nivel de Realitate menţionat are o formă specifică de discursivizare, corelativă unor niveluri de creativitate lingvistică şi în acord cu perspectiva specific culturală a *finalităţii / intenţionalităţii* constitutive. Pentru a identifica orientările procesului de poesis discursiv al lui NR 1 ŞI NR 2, vom face apel la sinteza tipologiei

[220]„Sfinţii Părinţi propun o întreagă pedagogie a simţurilor spirituale, în legătură cu viaţa sacramentală şi care se focalizează pe înălţarea simţurilor spre împărăţia care este dincolo de sensuri, a depăşi realităţile efemere către unica realitate care nu trece niciodată.", Leloup, 1990, p. 212.

[221] Doctrina *sensurilor spirituale* a fost elaborată de Părinţii Bisericii şi se referă la sensurile locuite, însufleţite de Spiritul lui Dumnezeu, omul fiind în antropologia creştină, *templul Spiritului (*Sf. Paul).

[222] Precizăm că există trei feluri de manifestare a materiei: substanţă vizibilă, substanţă neagră şi energie neagră.

metaforicului[223] în elaborarea lui M. Borcilă, inspiraţi fiind şi de mărturisirea domniei sale privitoare la o posibilă reconsiderare a poeticii din perspectiva transdisciplinară:

> „M-a impresionat faptul că actul de creaţie este privit din perspectiva ideilor formulate de un triunghi de aur: Blaga, Coşeriu, Basarab Nicolescu. Acesta poate fi interpretat prin două tipuri de imaginar despre care vorbeşte şi profesorul Basarab Nicolescu în Ştiinţa, sensul şi evoluţia. Domnia sa afirmă că unul dintre aceste tipuri operează pe un singur nivel de realitate, o creaţie care se face prin operarea minţii noastre pe un singur nivel de realitate. Este tipul comun. Cel de-al doilea tip de creaţie, se face pe mai multe niveluri de realitate, capabil de noi teorii. Această distincţie mi-a deschis ochii asupra distincţiei lui Blaga între Metafora I, plasată în orizontul care ar corespunde macrofizicii, şi Metafora II, plasată în orizontul misterului."[224]

Astfel, conform celor două principii radical diferite şi situate la niveluri de funcţionalitate diferite, pe care le identifică M. Borcilă[225] în dihotomia metaforică blagiană, principiul lingvistic şi principiul translingvistic, 'poetic', putem identifica două tipuri de finalităţi interne ale procesului de poesis discursiv:

- finalitatea semnificativă a metaforei lingvistice (metafora I) ca modalitate de discursivizare a lui NR 1, prin care se realizează o structurare (în / prin conţinuturi lingvistice) primară a experienţei în lumea dată, de către subiectivitatea relativă;
- finalitatea poetică (metafora II) a procesului semantic secundar, prin care se transgresează orizontul obişnuit de semnificaţii a lui NR 1 şi a cărui funcţie se relevă la nivel ontologic, prin "crearea unei alte lumi": NR 2 - „vous aurez des yeux dans vos yeux, / une main dans votre main, et un pied dans votre pied, une icône dans votre icône "- de către subiectivitatea postulată ca absolută;

Dacă luăm în considerare tezele coşeriene privind identitatea esenţială dintre limbaj şi poezie şi înţelegerea poeziei ca loc al manifestării plenare a tuturor posibilităţilor de sens ale limbajului, atunci conform viziunii integraliste, putem distinge ca finalitate discursivă care orientează creaţia de sens în *Evanghelia după Toma, creaţia de lumi* (*finalitatea poetică*), care

---

[223] M. Borcilă corelează teoria blagiană a funcţiilor metaforice cu teoria integralistă, identificând corespondenţe esenţiale pe de o parte între funcţia metaforică „expresivă" sau „plasticizantă" şi funcţia primordială a limbajului de „structurare a lumii " prin crearea de conţinuturi semnificative, iar pe de altă parte între funcţia metaforică „revelatoare" şi funcţia „creatoare de lumi" specifică *poeziei* din perspectiva integralismului.

[224] Fragment din intervenţia profesorului Mircea Borcilă din prima parte a dezbaterilor pe tema *Poezie, estetică, teoria literaturii şi transdisciplinaritatea - Liaisons dangereuses?*, desfăşurate în cadrul Festivalului Internaţional „Lucian Blaga", Cluj, 3 - 5 mai 2007, ediţia a XVII-a.

[225] M. Borcilă apud Oana Boc, 2007, p. 89.

prin autonomia funcţională ireductibilă textualităţii poetice, conferă dimensiunea poeticităţii obiectului cercetării noastre. Tipologia textuală elaborată de M. Borcilă[226] este bazată tocmai pe distincţia existentă în interiorul metaforei II, dintre finalitatea *plasticizantă* a procesului creaţiei de sens care tinde spre realizarea unei pregnanţe imaginative şi finalitatea *revelatoare* (*simbolică*) care „tinde spre re-prezentarea unor esenţe ale lumii obscurizate prin diversitatea fenomenală, care implică, astfel, o dedublare a planurilor ontologice".[227] Situând *logia Evangheliei după Toma,* în raport cu palierele tipologice delimitate anterior, vom considera *cel de-al treilea simţ* al lui NR 2 ca fiind o entitate metaforică trans-semnificaţională şi paradoxal semnificaţională în acelaşi timp, deoarece NR 2 este inseparabil de NR 1 în însăşi discontinuitatea lor ontologică.

Noutatea demersului transdisciplinar întreprins este situată la trei niveluri ale cercetării noastre:

- la nivel ontologic prin suprapunerea şi interacţiunea coerentă (la nivelul semanticii discursive) a fundalului cunoaşterii lumii experenţiale cu un nivel de realitate care nu este construit metaforic ca o lume dizanalogică, imaginară calitativ diferită de NR 1 şi care face sens doar în raport cu această lume creată. Modalitatea de discursivizare a experienţei spirituale la nivelul lui NR 2 este metaforică, dar fluxul de sens (de informaţie spirituală) care circulă de la NR 1 la NR 2 realizează un schimb vertical de sens şi nu un salt de la metafora semnificaţională (II A) la metafora trans-semnificaţională (II B) prin înrădăcinarea în suspendarea orizontului experenţial (NR 1), în sensul negării acestuia. Contextualizând, metafora „Împărăţia Tatălui" este şi semnificaţională şi trans-semnificaţională în acelaşi timp, dar paradoxal altceva: „Les sens ne sont pas détruits, mais transfigurés; ils deviennent des sens divins, qui rendent l'homme de plus en plus *capax dei*."[228]. Interacţiunea dintre aceste două tipuri metaforice situate la niveluri de Realitate diferite naşte ceva nou, corelativ zonei de nonrezistenţă a sacrului, neraţionalizabil şi de o transparenţă absolută: „[…] Le Royaume du Père / est répandu sur toute la terre / et les hommes ne le voient pas."(*logion 114*).

- la nivelul logicii Terţului Ascuns prin care se realizează raportul, puntea între Realitate

[226] *Idem,* p. 95.

[227] *Ibid.,* p. 91.

[228] „ Sensurile nu sunt distruse, dar transfigurate: ele devin sensuri divine care îl fac capabil pe om din ce în ce mai mult un *capax dei",* Leloup, 1990, p. 212.

şi Real, între rezistenţă şi non-rezistenţă, între nivelurile de Realitate ale Subiectului şi Obiectului. Paradoxul celui de-*al treilea simţ* corespunde zonei de conştiinţă şi se iveşte numai prin parcurgerea tuturor nivelelor de Realitate, adulmecând transparenţa poetică a Cuvântului viu, singurul locuitor din Valea Mirării - „abisul dintre două nivele de Realitate”[229]: „Jésus disait: / Je vous donnerai ce que l’oeil n’a pas vu, / ce que l’oreille n’a pas entendu, / ce que la main n’a pas touché, / ce qui n’est pas monté au coeur de l’homme.” (*logion 17*). Paradoxul cuvintelor nu implică paradoxul Sensului: „Paradoxul cuvintelor: organele de simţ nu dau acces, niciodată, la sens.”[230].

- la nivelul postulatului complexităţii, conform căruia între nivelurile de Realitate există un vid plin, astfel încât prin saltul dizanalogic al metaforei trans-semnificative nu se neagă existenţa fundalului cunoaşterii lumii, ci se potenţializează semnificaţiile obişnuite ale acestuia, actualizându-se altele noi şi asigurându-se astfel un echilibru al întregului prin dezechilibru. Această complexitate pe verticală, care asigură autoconsistenţa şi autorganizarea lumii este legată de circulaţia informaţiei spirituale (conţinutul simţurilor spirituale) al cărei Sens - „Sensul nu începe acolo unde se opresc cuvintele, ci acolo unde cuvintele sunt în echilibru cu celelalte facultăţi ale omului.”[231], integrează semnificaţionalul şi trans-semnificaţionalul nivelurilor de Realitate, dar şi „trans-poeticul” zonei de non-rezistenţă (zona sacrului) al cărei conţinut nu poate fi captat prin limbaj, ci printr-o tăcere plină[232], locul de contemplare al Realului (a ceea ce este raţional şi coerent, dar nu poate fi raţionalizabil printr-un discurs): „Jésus disait: / Si la chair est venue à l’existence à cause de l’esprit , / c’est une merveille, / mais si l’esprit est venu à l’existence à cause du corps, / c’est une merveille

[229] Nicolescu, 2007b, p. 95.

[230] *Idem*, p.56.

[231] *Ibid*, p.55.

[232] „Au fond, écrit-il, le silence de l'homme troué est un silence plein, comme le vide quantique est porteur de toutes les potentialités de l'univers physique. Ce silence "contient tous les mots,/tous les livres passés et à venir" comme le vide quantique contient toutes les galaxies à venir et même cette fleur du silence, fleur du vide qui est l'être humain lui-même. L'information qui gît dans le silence est une information vivante. L'engendrement des formes passe par l'ordre et non par la chaos, par la néguentropie et non pas par l'entropie. De l'entropie des mots naît la néguentropie du poème vivant, car le silence est "l'orchidée de l'âme". [fin de citation].”, Michel Camus, *„La main cachée” entre poésie et science*, *Rencontres transdisciplinaires*, N 15, mai 2000, p. 45-54.

de merveille. / Mais moi, je m'émerveille de ceci: / Comment cet Etre qui Est, / peut-il habiter ce néant?." *(logion 29).*

> „Au fond, écrit-il, le silence de l'homme troué est un silence plein, comme le vide quantique est porteur de toutes les potentialités de l'univers physique. Ce silence *contient tous les mots,/tous les livres passés et à venir* comme le vide quantique contient toutes les galaxies à venir et même cette fleur du silence, fleur du vide qui est l'être humain lui-même. L'information qui gît dans le silence est une information vivante. L'engendrement des formes passe par l'ordre et non par la chaos, par la néguentropie et non pas par l'entropie. De l'entropie des mots naît la néguentropie du poème vivant, car le silence est *l'orchidée de l'âme"*.[233]

[233] „În profunzime, scria el, tăcerea omului discontinuu este o tăcere plină, aşa cum vidul cuantic este purtătorul tuturor potenţialităţilor din universul fizic. Această tăcere conţine toate cuvintele / toate cărţile trecute şi viitoare cum vidul cuantic conţine toate galaxiile care vor fi şi chiar această floare a liniştii, floare a vidului care este însuşi fiinţa umană. Informaţia care locuieşte tăcerea este o informaţie vie. Naşterea formelor trecute prin ordine şi nu prin haos, prin negentropie şi nu prin entropie. Entropia cuvintelor naşte negentropia poemului viu, deoarece tăcerea este *ordhidea sufletului*.", Camus, 2000, p. 45-54.

POSTULATUL LOGIC

Terţul Ascuns ca Sursă a nivelurilor de Sens

„Le monde spirituel, invisible, n'est pas loin de nous, il nous entoure, mais nous, qui sommes comme sur le fond de l'océan, submergés par cet océan de lumière, par suite de notre manque et d'accoutumance et de l'immaturité de nos yeux spirituels, nous n'apercevons pas ce royaume de lumière, nous n'en soupçonons même pas la présence…L'icône est et n'est pas identique à la vision céleste, elle est la ligne qui dessine le contour de la vision…Elle est semblable aux algues encore parfumées d'iode qui témoignent de la mer…
Elle est semblable à une fenêtre à travers laquelle se répand le pouvoir de la lumière, et cette même fenêtre qui nous inonde de lumière. Elle *est* lumière, elle ne se contente pas de lui ressembler…".[234]

[234]„ Lumea spirituală, invizibilă, nu este departe de noi, ne înconjoară, dar noi, fiind situaţi pe fundul oceanului, înecaţi de acest ocean de lumină ca urmare, ca urmare a ignoranţei, a incapacităţii şi a imaturităţii ochilor noştri spirituali, nu percepem această Împărăţie de lumină, nici măcar nu bănuim Prezenţa sa…Icoana este şi nu este identică viziunii celeste, ea este linia care desenează conturul viziunii. ..Ea este asemănătoare algelor încă parfumate de iod care mărturisesc despre mare. Ea este asemănătoare unei ferestre prin care se răspândeşte puterea luminii, inundându-ne de lumină. Ea este lumină, o imagine fără imagine a luminii. ", Leloup, 1991, p. 261.

Nivelurile de Sens în oglinda sacralităţii

Chiar dacă nu putem nega sau afirma prezenţa sacrului în lume şi în noi înşine, suntem întotdeauna obligaţi să ne referim la sacru în vederea elaborării unui discurs coerent despre Realitate. Percepţia sacrului reprezintă o *experienţă* ireductibilă la orice teoretizare. Ea priveşte tăcerea de dincolo de cuvinte, o tăcere „plină, structurată pe niveluri". Este o necunoaştere venită din străfundurile cunoaşterii, dar o necunoaştere *luminoasă* („*notre lumineuse ignorance*", cum spunea poetul M. Camus), întrucât luminează domeniul cunoaşterii. Zona de non-rezistenţă a sacrului pătrunde şi traversează nivelurile de Realitate, prin circuitul de informaţie spirituală, *i-luminându-le*:

Logion 77

„ Jésus disait:

Je suis la Lumière ⟶ *Zona de non-rezistenţă*

Qui illumine tout homme. ⟶ *Niveluri de Realitate ale Subiectului şi niveluri de auto-cunoaştere*

Je suis le Tout. ⟶ *Unitatea deschisă a lumii şi a fiinţei*

Le Tout est sorti de moi ⟶ *Sensul trans-ascendent al circuitului de informaţie spirituală*

Et le Tout est parvenu à moi. ⟶ *Sensul trans-descendent al circuitului de informaţie spirituală*

Fendez du bois, je suis là. ⟶ *Niveluri de Realitate ale Obiectului şi niveluri de cunoaştere*

Soulevez une pierre,

Vous me trouverez là. " ⟶ *Unitatea cunoaşterii: unitatea este actualizată iar diversitatea potenţializată*

Cum se inserează sacrul în lume? Scara ontică universală este guvernată de o *coerenţă orientată* şi o vastă *autoconsistenţă* – un flux informaţional se transmite coerent de la un nivel al Realităţii la altul în întregul univers fizic: „În mod cert, există o *coerenţă* între diferitele niveluri ale Realităţii, cel puţin în lumea naturală. Într-adevăr, o vastă *autoconsistenţă* pare să

guverneze evoluţia universului, de la cel infinit de mic la cel infinit de mare, de la cel infinit de scurt la cel infinit de lung".[235] Aceasta înseamnă că abordarea transdisciplinară a lumii şi a cunoaşterii ne oferă *o punte între Real şi Realitate*.

Situându-ne în zona spiritualităţii, postulatul logic este *alogic* în măsura în care se întemeiază pe Terţul Ascuns, punctul X configurat *simbolic în imagini fără imagini transemnificative,* reperabile în câteva *logia:*

Logion 17

„ Jésus disait:
Je vous donnerai ce que l'oeil n'a pas vu,
ce que l'oreille n'a pas entendu,
ce que la main n'a pas touché,
ce qui n'est pas monté au coeur de l'homme."

Logion 83

„Jésus disait:
Les images se manifestent à l'homme
et la lumière qui est en elles est cachée.
Dans l'icône de la lumière du Père
elle se manifestera,
et l'icône sera voilée par la lumière."

„ Les disciples lui disaient: / Le Royaume, / quand viendra-t-il? / Jésus répondit: / Ce n'est pas en le guettant qu'on le verra venir. / On ne dira pas: Voici il est là , / ou il est ici. / Le Royaume du Père / est répandu sur toute le terre / et les hommes ne le voient pas." (*logion 113)*

Identificând nivelurile de Realitate ale *Evangheliei după Toma,* nivelurile de fiinţă ale hermeneutului şi rolul Terţului Ascuns, putem elabora o definiţie riguroasă a conceptului nou de *hermeneutică transdisciplinară.*

O hermeneutică transdisciplinară a Evangheliei după Toma vizează înţelegerea şi interpretarea informaţiei spirituale ca fulger traversând simultan poeticul, imaginativul, simbolicul şi tăcerea dintre ele, încapsulate în cele 114 logia ale lui Isus şi rezonanţa acestora cu corpul, spiritul şi inima căutătorului de sens.

[235] Nicolescu, 2007a, p. 59.

Isus captează şi discursivizează în Evanghelia după Toma mişcarea de traversare a informaţiei spirituale între sensul raţionalizabil, sensul trans-ascendent şi trans-descendent şi trans-semnificativ.

Problematica hermeneuticii transdisciplinare în *Evanghelia după Toma*, gravitează în jurul ideii centrale de *noutate,* atât la nivelurile de Realitate şi de percepţie, în zona de nonrezistenţă dintre ele, cât şi la interacţiunea dintre Subiect şi Obiect. Distingem *două niveluri de noutate* :

- *noutatea* căutării şi găsirii sensului rezistent
- *noutatea* tulburării şi uimirii în trăirea unui eveniment hermeneutic

Noutatea căutării şi găsirii sensului rezistent poate fi marcată:

- la nivel poetic, prin *structurile epiforice* generate în procesul nuclear de creaţie metaforică;
- la nivel imaginativ, prin apariţia unor imagini poetice şi simbolice noi.
- la nivel simbolic prin activarea unor *dimensiuni noi*, constitutive simbolului, sau a unor *referenţi inediţi*, care se află în relaţie de corespondenţă cu un anumit semnificat de natură simbolică.

Noutatea tulburării şi uimirii în trăirea unui eveniment hermeneutic poate fi reperabilă astfel:

- la nivelul limbajului poetic, prin apariţia unui *sens viu*
- la nivelul imaginativ, prin configurarea unor *imagini fără imagini*, pe care le putem descrie ca fiind imagini care depăşesc organele de simţ: „ Jésus disait: /Je vous donnerai ce que l'oeil n'a pas vu, / ce que l'oreille n'a pas entendu, / ce que la main n'a pas touché, / ce qui n'est pas monté au coeur de l'homme." (*logion 17).*
- la nivelul simbolic, prin coagularea unui *simbol viu*[236], prin corespondenţa nivelului de Realitate simbolică al Obiectului transdisciplinar cu mişcarea interioară care unifică şi traversează toate nivelurile de fiinţă ale Subiectului transdisciplinar: „ Et quel jour, le monde *nouveau* viendra-t-il? / Il leur dit: / Ce que vous attendez est déjà venu, / mais vous ne le connaissez pas." (*logion 51).*

Hermeneutica aduce sensul în afara textului, dezvăluie sensul ascuns, încifrat sau greu accesibil, având ca exigenţă metodologică pretenţia de a negocia sensul, de a arbitra între interpretările posibile. Exegeza se ocupă de *trecutul textului*, căruia îi face „*arheologia",* pe

[236] „Simbolul nu are semnificaţie decât prin interacţiunea cu toate celelalte simboluri. De aceea el nu este viu decât în taina vieţii lăuntrice.", Nicolescu, 2007, p. 165.

când hermeneutica are în vedere *viitorul textului,* interesată fiind de *„teleologia"* acestuia, de *devenirea* lui în procesul lecturilor succesive.[237] Textul sacru nu este doar ceea ce atestă un manuscris, ci un *corpus* constituit de una sau mai multe tradiţii de interpretare. Hermeneutica trebuie să ţină seama de realitatea specifică a textului sacru, să nu-l trateze ca pe un text *fix*, ca pe un lucru în sine, rupt de *comunitatea de lectură* şi *de interpretare* care l-a instituit, care îl promovează, care se legitimează prin el. Textul sacru este *textul viu*, prin excelenţă, nu doar ca text al *vieţii adevărate,* ci şi ca text care *creşte o dată cu cititorii săi.* [238] În el se află reprezentată comunitatea sau comunităţile de lectură şi interpretare, el îşi conţine/tezaurizează propriile tradiţii de lectură şi interpretare şi, evident, propriile canoane hermeneutice. Modelul hermeneutic iudeo-creştin, întemeiat pe *multidimensionalitatea* textului sacru, implică o lectură deschisă tuturor nivelelor textului: *literal, alegoric, moral şi anagogic. Edificarea* prin lectura înţeleasă ca *lectio divina,* este în acelaşi timp *autoedificare:* „Înţelegerea specifică fiecărui nivel aflat dincolo de nivelul literal este cu mult mai mult decât un simplu proces cognitiv, pentru că implică un spor de fiinţă sau schimbarea vieţii."[239] Dacă în hermeneutica sacră (şi chiar în cea modernă şi postmodernă) în lectura reglementată a textului sacru prin canoane care constituie corpus-ul dogmatic, accentul cade pe *productivitatea lecturii şi pe receptor* – în detrimentul creditului acordat autorului şi/sau operei, precum în hermeneutica romantică-, dialogul paideic focalizează procesul construcţiei sensului concomitent cu interpretarea şi asumarea experenţială a lui, în ceea ce survine pe un alt nivel de realitate care nu se identifică nici cu emiţătorul (maestrul), nici cu receptorul (discipolii, cititorii-discipoli).

În lectura textului sacru de tradiţie iudeo-creştină, *dez-mărginirea sensului*[240] este consecinţa integrării subiective a nivelurilor superioare ale textului sacru: alegoric, moral, anagogic sau spiritual. Text-discurs-ul paideic suspendă aceste niveluri posibile de interpretare ale textului sacru, care constituie reguli şi legi instituite disciplinar, dincolo de imanenţa survenirii textului propriu-zis în creaţia de sens specifică nivelului individual al limbii. Acest tip de hermeneutică imanentă, încapsulată în însăşi dinamica instituirii sensului textual-discursiv, nu anulează posibilitatea delimitării acestor niveluri enumerate anterior, în structura textuală *Evangheliei după Toma,* dar această opţiune interpretativă nu constituie obiectul cercetării noastre. Hermeneutica sacră, instituind această grilă posibilă de lectură a textului spiritual, nu a făcut decât să mărginească sensul prin intenţia creatoare a dez-

[237] André LaCocque, Paul Ricoeur, 2002, p.5.

[238] Sfântul Grigore cel Mare spunea: „Sfânta Scriptură creşte o dată cu cititorii săi. ", *ibid.*, p. 6.

[239] Lucia Cifor, 2006, p. 26.

[240] *Ibid.*

mărginirii lui, iar hermeneutica căutarii, descoperirii, tulburării şi uimirii în faţa Sensului la care ne invită Isus în *Evanghelia după Toma,* dez-mărgineşte sensul în mărginirea paideică a lui. Hermeneutica sacră este o grilă de lectură aplicabilă unui text sacru si independentă de producerea şi existenţa acelui text, având caracteristicile unui ergon – în termenii aristotelicii, un produs instituit -, pe când hermeneutica imanentă facerii sensului din *Evanghelia după Toma*, corespunde lui energeia, care îşi depăşeşte propria sa potenţă, nefiind niciodată constituită definitiv, ci situându-se la un alt nivel de realitate: a deveni hermeneut: ”*Il disait: / Celui qui se fera l'herméneute de ces paroles / ne goûtera plus de mort.”*[241].

Un principiu hermeneutic fundamentat în textele apostolice[242]: „Cel ce ne-a învrednicit să fim slujitori ai unui legământ nou, nu ai *slovei, ci ai duhului;* pentru că slova ucide, iar duhul face viu.” (II, Corinteni, 3,6) prefigurează o lectura a textului sacru ca o formă *a voinţei de ascultare* a Logosului divin, născută din credinţă. Captarea intuitiv-transgresivă a unei surse a Vieţii, dincolo de cuvânt, constituie în logion 1, nu numai o formă de rezonanţă cu Viul, ci un mod-de-a-deveni Unul cu Sensul: „Ce moment d'unité réveille en nous la Présence de l'Incréé, on goûte quelque chose qui est au-delà de «ce qui nous compose et qui sera décomposé». On est au-delà de la mort.”[243] A deveni hermeneut nu numai în cuvinte ci şi într-o formă veritabilă, experenţiată în acte, suspendă opoziţia *viaţă-moarte*, interpretul lăsându-se traversat de acel spirit care-l inspiră în căutarea Sensului, în interiorul unui joc al adevărului ascuns pentru a fi descoperit: “Cela semble un paradoxe: en excluant la mort de sa vie on se prive d'une vie complète et en l'y accueillant on élargit et on enrichit sa vie. […] Tout, tout est en moi et forme un ensemble puissant, je l'accepte comme une totalité indivisible et je commence à comprendre de mieux en mieux pour mon propre usage, sans pouvoir encore l'expliquer à d'autres, la logique de cette totalité;” [244]. Scopul unei astfel de hermeneutici nu este acela de a fi exhaustivă în raport cu hermeneutica sacră sau cu cea literară, ci de a-i deschide căutătorului de Sens, universul unei gândiri complexe, niciodată sigure de nimic, cu excepţia Totului: „ En comparaison avec un moi individuel indéfini, ce tiers universel est

[241] *L'Évangile de Thomas*, 1986, p.15.

[242] Cifor, 2006, p. 26.

[243] „Acest moment de unitate trezeşte în noi Prezenţa Increatului, gustăm ceva din ceea ce este dincolo de « ceea ce ne compune sau va fi descompus». Suntem dincolo de moarte. ”, *L'Évangile de Thomas,* , p.48.

[244] „Aceasta pare un paradox: excluzând moartea din viaţa sa, omul este privat de o viaţă completă, primind-o, integrând-o şi îmbogăţindu-ne viaţa. […] Totul, totul este în mine şi formează un ansamblu puternic, eu îl accept ca o totalitate indivizibilă şi încep să înţeleg puţin câte puţin pentru propria mea folosinţă, fără a putea încă explica altora, logica acestei totalităţi. ”, Etty Hillensum, 1985.

infiniment l'autre. Bien qu'il fasse partie de la Mort-et-de-la-Vie, ce tiers n'est ni la Vie, ni la Mort, mais une présence énigmatique en notre sein. ".[245]

Voinţa de ascultare, care îl caracterizează pe lectorul tradiţional al Bibliei, îşi are originea în smerirea de sine şi ea se amplifică pe măsura adâncirii în smerenie, adică pe măsura *derealizării (*sau *i-realizării)* lectorului în faţa „lucrului textului" (concept gadamerian), *i-realizare* necesară pentru intrarea în „lumea textului" (Paul Ricoeur) şi implicând toate palierele fiinţei umane: afective, morale, intelectuale, spirituale: „Plus grande est la révélation que l'on a reçue, plus grande doit être l'humilité pour la transmettre."[246] Dacă problemele centrale ale *hermeneuticii sacre* ar putea fi rezumativ redate de întrebarea *ce înseamnă a citi, a înţelege şi a interpreta un text sacru,* atunci hermeneutica descoperită de Isus în *Evangheliei după Toma*, ar putea constitui intuiţii ale întrebărilor survenite în drumul *căutării, găsirii, tulburării, uimirii şi contemplării* în străfulgerarea vie a Sensului.

[245] „ Comparându-l cu un eu individual indefinit, acest terţ universal este infinit celălalt. Făcând parte din Moarte-şi-Viaţă, acest terţ nu este nici Viaţă, nici Moarte, ci o prezenţă enigmatică în sinele nostru.", Nicolescu 2007b, p. 78.

[246] „ Cu cât este mai mare revelaţia pe care am primit-o, cu atât trebuie să fie mai mare umilinţa pentru a o transmite.", Leloup, 1990, p. 25.

Statutul tipologic al textului sacru în deschiderea transreligiosului

Pentru a putea delimita unul dintre nivelele cercetării noastre, este necesară stabilirea din punct de vedere metodologic, a tipului de text care constituie conţinutul *Evangheliei după Toma*, şi anume configurarea într-un prim nivel de interpretare, a unor elemente definitorii pentru textul sacru. Avem în vedere, în primul rând, acele caracteristici imanente textului sacru care constituie obiectul de cercetare al tratatelor dogmatice[247]: inspiraţia divină, statutul revelat al textului; legătura sa strânsă cu tradiţia din care ia naştere, prin care se transmite şi se diversifică, caracterul multiplu fondator al textului sacru: fondator al unei tradiţii de lectură şi de interpretare, dar şi cale de legitimare/identificare a unei confesiuni, a unui curent teologic şi hermeneutic; încifrarea mesajului ce trebuie descifrat şi explicat de către cei iniţiaţi; atemporalitatea textului şi credinţa în sacralitatea lui; productivitatea lecturii infinite este generată de structura complexă în care intră cuvântul: „Având în vedere multiplele paradoxuri ale textului sacru şi ale mărturisirii de credinţă, putem vorbi de cuvânt voalat. Acesta ascunde pe măsură ce numeşte. El *metamorfozează* întunericul în stele, *moartea în viaţă*…"[248]. Esenţial definirii specificului textului sacru este trimiterea în permanenţă la Transcendent[249]. Toţi cei care au căutat să distingă textul sacru de alte tipuri de text, într-o accepţiune mai mult sau mai puţin restrânsă, au făcut apel la credinţă ca la un „operator

[247] Simion Doru Cristea, 2005, p. 9.

[248] *Ibid.,* p.8.

[249] „Transcendentul nu e ceea ce ţine de lume, ci ceea ce ţine lumea" (Frithjof Schuon, 1994, p.13), sau, după Lucian Blaga: „Prin *transcendent* se înţelege de obicei ceea ce trece nu numai dincolo de experienţă, ci şi de toate posibilităţile de amplificare tehnică a experienţei. Transcendentul e prin definiţie proiectat dincolo de linia faptelor, ce sunt sau pot să devină obiecte ale simţurilor. Experienţa simţurilor, ca o instanţă de control a cunoaşterii, cum e admisă în ştiinţa actuală, are numai legături foarte indirecte cu transcendentul. Ideile despre transcendent sunt dincolo de orice control «direct» al experienţei […] Gânditorii din toate timpurile, preocupaţi de *lucrurile de dincolo,* s-au oprit la una din următoarele posibilităţi de contact cu transcendentul: 1. Transcendentul e raţionalizabil şi formulabil […]; 2.Transcendentul e trăibil, printr-un fel de intuiţie intelectuală […]; 3. Transcendentul e dialectic raţionalizabil şi formulabil […]; 4. Transcendentul e neraţionalizabil şi neformulabil (…); 5. Transcendentul e neraţionalizabil, dar formulabil […] (Lucian Blaga, 1983, p. 269-270)

ontologic*"* ce ţine de specificul uman: „încredinţarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute".[250]

Vom încerca să identificăm în textul *Evangheliei după Toma,* dimensiunea sacrului din perspectivele teologice descrise anterior, acest demers constituind o posibilă cale de cercetare, la nivel disciplinar. Lucrarea noastră încearcă să valorifice acele orientări metodologice specifice unui domeniu de investigaţie care fac posibilă *transgresiunea orizontică disciplinară*, a cărei postulate le vom delimita cu rigoare în capitolele dedicate *hermeneuticii transdisciplinare* şi imaginii integrative a creaţiei metaforice în *Evanghelia după Toma.* Pentru a îndeplini acest obiectiv metodologic, vom recurge la încercarea de interpretare sistematică a *Evangheliei după Toma* a lui Henri-Charles Puech[251], al cărui studiu pentru hermeneutica sacră este relevant deoarece a fost realizat din dublă perspectivă: ca *exegeză sacră* şi ca *hermeneutică filologico-retorică,* principalele orizonturi de formare a ceea ce numim hermeneutica modernă, Paul Ricoeur, considerând pe urmele lui Dilthey, că însăşi „ideea de hermeneutică, ca ştiinţă a regulilor de exegeză, s-a constituit prin exegeza textelor biblice, şi apoi a celor profane".[252]Autor a importante studii asupra papirusurilor descoperite la Nag Hammâdi, Henri-Charles Puech distinge în cercetările sale, cu acurateţe şi rigoare ştiinţifică, atât nucleul sacru al *Evangheliei după Toma,* în capitolele dedicate paralelelor şi elementelor scripturale cât şi a doctrinelor esoterice şi temelor gnostice, completat cu analizele filologice din acea parte a studiului consacrată explicării şi cercetării cuvintelor lui Isus.

Inspiraţia divină, statutul revelat al textului sacru

Inspiraţia divină, statutul revelat al textului este marcat la nivel compoziţional, chiar din prolog: „Voici les paroles du Secret - / Jésus, le Vivant, les a révélées - / Didyme Jude Thomas les a transcrites."[253], cercetătorul Henri-Charles Puech oferindu-ne următoarea explicaţie:„Este într-adevăr destul de evident că aici avem de-a face cu un «apocrif», în dublul sens al termenului: este pe de o parte o scriere *esoterică,* sau una ce se vrea a fi astfel, pentru că pretinde să consemneze cuvintele ascunse, tainice ale lui Isus; este de asemenea o scriere

[250] Epistola către Evrei a Sf. Ap. Pavel, 11: 1.

[251]Puech, 2008.

[252] Paul Ricoeur, 1999, p.64.

[253] *L'Évangile de Thomas*, 1986, p. 15.

pseudoepigrafică, fiindcă în ciuda titlului şi a preambulului său (vizibil fictive şi unul şi celălalt), redactarea ei nu poate urca până la apostolul *Didim Iuda Toma*."

Jean-Yves Leloup depăşeşte canoanele de interpretare ale hermeneuticii sacre şi filologice, re-inventând (în sensul de *in venire*, care semnifică *a aduce la lumină*) laborios, drumul căutării sensului, prin textura *arhetipală*[254] pe care o conferă hermeneuticii:

> „Certains traduisent *paroles apocryphes*, paroles cachées ou secrètes. Il y a plus. Jésus vient nous révéler les Paroles du Secret de l'homme et du Secret de Dieu – Dieu dans l'homme et l'homme en Dieu, Le Secret de l'Être et de l'Amour. . Jésus, le Vivant, l'Éveillé, nous révéle par ses paroles, sa vie, ses actes, le secret que tout homme peut atteindre et manifester. (…) Didyme Jude Thomas, *le jumeau* (*didymos* en grec), l'ami intime, a recueilli ces paroles. Il les a écrites, qu'il s'agisse de l' Apôtre Thomas ou d'un autre auteur qui se met sous le patronnage de l'apôtre des Indes, l'important pour nous, c'est de remonter à partir de ces Écritures vers la Parole. Entendre la voix du Vivant en nous et son Secret."[255].

Dimensiunea arhetipală a *Evangheliei după Toma,* descifrată atât de subtil de Jean-Yves Leloup, chiar din prolog, în rezonanţă cu tema de adâncime a celor *114 logia* - căutarea unui Adevăr misterios şi sublim, confirmă situarea textului sub semnul *atemporalităţii. Unicitatea adevărului,* o aspiraţie justă în căutarea cunoaşterii, aşa cum o percepem astăzi, „este un orizont care nu anulează în plenitudinea sa eshatologică *pluralitatea experienţelor căutării sale".*[256]

---

[254] „În creştinismul străvechi, la terapeuţii din Alexandria, evocaţi de către Filon, fiecare personaj biblic este considerat a fi un arhetip, adică o imagine a omului şi a devenirii sale întruchipate sau manifestate într-o fiinţă de cele mai multe ori *istorică. (...) arhetip-uri* ale *Antropos-ului,* care, în toate etapele devenirii sale, în cursul metamorfozării dorinţei sale, îşi atinge completitudinea, aflându-şi deplina linişte interioară. ", (Leloup, 2008, p.15-16).

[255] „ Unii traduc *cuvinte apocrife,* cuvinte ascunse sau secrete. E mai mult decât atât. Isus ne revelează Cuvintele Secretului omului şi Secretului lui Dumnezeu – Dumnezeu în om şi omul în Dumnezeu, Secretul Fiinţei şi al Iubirii. Isus, Viul, Trezitul, ne revelează prin spusele sale, viaţa sa, actele sale, secretul pe care fiecare om îl atinge şi manifesta (…). Didymos Iuda Toma, *geamănul (didymos* în greacă), amicul său intim i-a primit Spusele. El le-a scris aceste Spuse ale lui Isus, iar dacă autorul este Apostolul Toma sau un altul, care se revendică ca fiind sub patronajul apostolilor Indiei, nu este atât de important cât mişcarea de întoarcere înapoi, în urcuşul către Sursa Cuvântului Viu. A auzi vocea Viului în noi şi Secretul său.", (*L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 47.).

[256] Aragao, 1/2007, p. 14.

Încifrarea mesajului

Încifrarea mesajului ce trebuie descifrat şi explicat de către cei iniţiaţi este consecinţa focalizării pe tema pluristratificării sau a multidimesionalităţii textului sacru, generatoare a mai multor nivele de sens, articulate în teoriile sensurilor multilple (specifice hermeneuticii creştine): teoria sensului dublu, teoria sensului triplu, teoria sensului cvadruplu[257]. În epoca stoicilor greci, se cristalizează teoria sensului dublu, care va cunoaşte o fundamentare (nuanţare) în plus prin Philon din Alexandria (20/25 î. Hr. – 50/40 d.Hr) şi din care se vor inspira unii Părinţi ai Bisericii, teorie care îşi are originea în viziunea dualistă asupra omului, văzut ca trup şi suflet. Corespunzător trupului se dezvoltă *sensul literal*, iar corespunzător sufletului se formează *sensul alegoric*, ultimul fiind înţeles ca o expresie a depunerii spiritului invizibil în cuvânt. Paul Ricoeur derivă întreaga problemă a sensului multiplu din aşa-zisa *funcţie alegorică* a limbajului: „Prin aceasta înţeleg un anumit efect de sens, conform căruia o expresie de dimensiuni variabile, ce semnifică un lucru, semnifică în acelaşi timp un alt lucru, fără a înceta a-l semnifica pe primul. În sens propriu e funcţia alegorică a limbajului.[258]. Sensul alegoric este destinat înţelegerii celor aleşi, ca şi în cazul textelor orfice, pentru că numai aceştia pot să distingă *prezenţa* invizibilului în cele vizibile. Sensul alegoric, aproape se suprapune aici, sensului spiritual. În accepţia creştină, sensul spiritual înseamnă sensul mistic, iar în accepţia mai largă a sincretismelor religioase, acesta este sensul ocult, ocultat, încifrat, esoteric etc. Ideea inaccesibilităţii sensului spiritual este una de largă circulaţie în toate sistemele religioase, indiferent că este vorba despre creştinism, gnosticism, Cabală sau hermetism. Au acces la acest nivel de sens doar cei pregătiţi, îndrumaţi, iniţiaţi în viaţa spirituală. Teoria sensului triplu este legată de numele lui Origene (185-254 d.Hr.) şi porneşte de la teoria sensului dublu a lui Philon din Alexandria şi de la doctrina filosofică a lui Platon, de la care preia trichotomia corp, suflet, spirit. În acord cu aceste distincţii, Origene stabileşte existenţa, în textul biblic, a trei sensuri: sensul literal, sensul psihic şi sensul spiritual.

Teoria sensului cvadruplu este legată de numele lui Ioan Cassian (360-436 d.Hr.), unul dintre primii promotori ai vieţii monahale. Conform acestei teorii, cele patru sensuri ale textului biblic sunt:

- *sensul literal* (semnificaţia uzuală a cuvântului);

[257] O descriere amplă şi amănunţită a acestor teorii se găseşte în subcapitolul *Hermeneutica filologico-retorică tradiţională dezvoltată în cadrul hermeneuticii creştine. Teoria sensurilor unui text,* din Cifor, 2006, p. 32-35.

[258] Ricoeur, 1999, p. 64.

- *sensul alegoric* (ce este de crezut sau de înţeles dincolo de sensul comun);
- *sensul moral sau spiritual* (ce află omul despre el însuşi şi despre viaţa lui în lumina Cuvântului divin; o citire a adevărului propriei vieţi prin prisma adevărului creştin din Biblie; la acest nivel înţelegerea înseamnă edificare şi autoedificare);
- *sensul anagogic sau mistic* (este cel mai înalt nivel al înţelegerii textului, implicând comuniunea deplină a omului cu Dumnezeu).

Tipul de sens vizat în lectura Sfintei Scripturi este cel superior, mistic, anagogic, spiritual, fără a fi ignorate nici celelalte, a căror parcurgere reprezintă o cale de a accede la cel din urmă.

Lectorul implicat în lectura Cuvântului divin nu se situează pe poziţia de forţă a celui pornit să cucerească sensurile textului, ci, dimpotrivă, pe poziţii de maximă docilitate faţă de Cuvântul divin, căruia îi lasă întreaga iniţiativă în procesul înţelegerii. *Logosul divin* este cel care îl pătrunde şi-l modelează pe cititorul mistic, care, prin exerciţiul unui îndelungat proces de smerire, se subordonează şi se abandonează cu totul ascultării Cuvântului divin. Spre deosebire de acest tip de lectura specifică textului creştin, în *Evanghelia după Toma, drumul fără drum* al *căutării, descoperirii, tulburării şi uimirii* Sensului, traversează şi transgresează mai multe niveluri de cunoaştere (cunoaştere revelată, cunoaştere poetică, cunoaştere imaginativă, cunoaşterea simbolică), pentru a le unifica şi acorda în *odihna contemplativă a Totului*.

A deveni hermeneutul acestor cuvinte ale Viului, încapsulează atât dinamica creştină a substituirii treptate, prin experienţă mistică, a întregii fiinţe a lectorului de către *Logosul divin,* cât şi o ivire a noutăţii specifice dinamicii poetice, printr-o rezonanţă creatoare şi generatoare de Sens, a interpretului cu Sursa – străfulgerare intuitivă a unităţii şi totalităţii lumii.

O posibilă cale de cercetare şi delimitare a caracterului încifrat al *Evangheliei după Toma* este şi aceea propusă de Henri-Charles Puech, care consemnează „cuvintele tainice" din prolog, ca aparţinând esoterismului[259], adică – aşa cum s-a explicat cu ajutorul paralelelor furnizate în principal de literatura gnostică – o învăţătură ascunsă profanului şi relevată „în particular", „în taină", unui ascultător privilegiat, şi a cărei interpretare asigură viaţă veşnică celui care este capabil să o descopere. Ceea ce adevereşte epitetul de „Viu" alipit numelui lui Isus şi care semnifică aici, nu „Înviatul"ci „Cel Viu" sau „Cel care este Viaţă veşnică şi care o dă ", trezind spiritul la conştiinţa de sine şi la Cunoaştere.[260] Din perspectiva esoterismului şi

[259] Puech, , 2008, p. 72.

[260] Începutul *Primei Cărţi a lui Ieou*

în maniera unui document „gnostic", *logia* revelează omului ceea ce el este, Cunoaşterea dezvăluind misterele şi făcând accesibile şi transparente realităţile cele mai ascunse şi insesizabile. De acest mod tainic de transmitere a Cunoaşterii necesare descoperirii „Împărăţiei", adică a Pleromei, a Fiinţei (şi a fiinţei noastre) în deplinătatea sa, se leagă şi tema (specifică gnozei) „Aleşilor", a celor care sunt „demni"şi capabili să înfăptuiască această căutare obstinată şi neîncetată a Cunoaşterii: „Aici s-a pus în lumină îndeosebi tendinţa autorului de a face din aceşti Aleşi (*monakhoï)* personaje rare, chiar singulare, unice în felul lor, şi de a-i opune masei *(polloï)*, mulţimii de simpli credincioşi sau oameni obişnuiţi, şi a le reduce numărul la minim."[261]

La această doctrină a predestinaţiei şi a elitismului la care conduce gnoza, am putea răspunde prin câteva exemplificări din *logia Evangheliei după Toma,* ale căror mesaj este acela al faptului că suntem toţi aleşi, pentru că suntem toţi creaţi, aceasta însemnând că suntem toţi chemaţi la existenţă. Jean-Yves Leloup interpretează *logion-ul 23*: „Jésus disait: / Je vous choisirai un entre mille / et deux entre dix mille, / et ils se lèveront comme un seul, simplifiés.",[262] în spiritul parabolei Semănătorului din Evangheliile canonice: „C'est notre réponse à l'intelligence créatrice qui fait l'élection: *un entre mille* répond; *deux entre dix mille* se font *capax Dei,* pures capacités de Dieu."[263]. Isus vorbeşte în parabole pentru a auzi cei care nu aud şi pentru a nu auzi cei care cred că aud : „Que celui qui a oreilles pour entendre, entende!" *(logion 8)* şi care sunt receptivi la lumina pură a misterului în procesul deschiderii conştiinţei către prospeţimea momentului: „Je révèle mes mystères / à ceux qui se font capables. / Que ta main gauche ignore / ce que fait ta main droite. "[264] *(logion 62).*

Pledoaria împotriva elitismului este legată subsidiar de relaţia maestru-discipol, exponenţializată parabolic în imaginea Semănătorului din logion 9 (cu paralelă în Evangheliile canonice) : „Ce logion rapelle l'importance du terrain qui reçoit la semence. La croissance du germe divin semé en chacun de nous dépend de notre façon de le recevoir. La parole varie selon l'oreille qui l'écoute. La semence – c'est – à – dire l'information créatrice –

---

[261] Puech, 2008, p. 92

[262] „Isus a spus: Eu vă voi alege unul din o mie şi doi din zece mii, şi ei vor rămâne în unitate.", *logion 23, L'Évangile de Thomas*, 1986, p. 22.

[263] „Răspunsul nostru la chemarea inteligenţei creatoare care face selecţia: unu între o mie răspunde; doi între zece mii devin *capax dei,* pure capacităţi de Dumnzeu.", *idem,* p. 67.

[264] „Eu revelez misterele / la cei care au capacitatea de a înţelege / Mâna ta stângă / ignoră ce face mâna ta dreaptă.", *ibid. , logion 62,* p.31. .

est la même pour tous; si les fruits varient, c'est en raison du terrain qui reçoit. "[265]. Paradoxul este acela că *semănătorul* atrage oamenii nu la el, ci la ceea ce este în el mai mult decât el, trăind fără a putea vedea vreodată roadele acţiunilor sale. A trăi având vocaţia creatorului, fără a fi ataşat de rezultatele palpabile, verificabile, evaluabile, comparabile şi securizabile, înseamnă a fi liber, astfel încât orientarea *semănătorului – maestru* să nu fie pe roadele *semănării*, cât pe actul în sine, care este gratuit: „Il est devenu clair que nous ne verrons pas ce que nous avons tant desire. […] Dieu, il n'explique rien – dans une monde ou tout doit etre apprehende, analyse, explique. Dieu est de gratuite ineffable: absolument necessaire, parce'que absolument inutile."[266]. Dacă *sămânţa* bună şi cea rea cresc împreună, răul şi binele rămânând pentru totdeauna amestecate, locul – humus care primeşte *seminţele fecunde* este apriori legat de umilinţă – humilité / humus. *Casa semănătorului* este pe *pragul* dintre biserică şi alte *grădini*. Îi ajută pe cei care trebuie *să intre* în biserică, să intre, iar pe cei care trebuie *să iasă*, să iasă.

Caracterul multiplu fondator al textului sacru

Privitor la *caracterul multiplu fondator al textului sacru*, Henri-Charles Puech distinge extrema varietate a tradiţiilor spirituale a căror urme doctrinare pot fi regăsite în majoritatea apocrifelor, dar şi virtualităţile hermeneutice noi cu care *logia* neaparţinând unei tradiţii anume (mai puţine la număr), ar putea să întemeieze şi să re-descopere o hermeneutică care le cuprinde pe toate cele cunoscute şi consacrate prin Tradiţie, şi este în acelaşi timp *altceva*, decât suma acestora. Astfel, *Spusele* din *Evangheliei după Toma* ar putea fi clasificate în felul următor:

- *logia* înrudite mai mult sau mai puţin cu cele din Evangheliile canonice;
- *logia* identice cu cele din manuscrisele Oxyrhynchos;

[265] „Acest logion ne reaminteşte importanţa terenului care primeşte sămânţa. Creşterea germenului divin semănat în fiecare dintre noi, depinde de modul în care îl primim. Informaţia creatoare variază în funcţie de urechea care ascultă. Sămânţa - adică informaţia creatoare- este aceeaşi pentru toţi; fructele diferă în funcţie de terenul care-l primeşte.", *ibid.* , p.67.

[266] „ A devenit clar că noi nu vedem rezultatele dorinţelor noastre […] Dumnezeu nu explică nimic – într-o lume unde totul trebuie să fie înţeles, analizatm explicat. Dumnezeu este de o gratuitate inefabilă: absolut necesar , pentru că este absolut inutil. , Henri Denis, 2000, p.82.

- *logia* ale tradiţiei extracanonice – gnostice, esoterice, maniheiste – regăsite fie în fragmentele păstrate din *Evanghelia după Evrei* şi din *Evanghelia după Egipteni,* fie în literatura patristică sau heterodoxă.

Autorul concluzionează subliniind *caracterul incomplet şi provizoriu* al oricăror cercetări în ceea ce priveşte acest manuscris inedit şi deschide astfel, calea unui orizont complex al multiplelor posibilităţi de interpretare şi analiză, determinată şi de *productivitatea lecturii infinite* (principiu hermeneutic fundamental) care generează la rândul ei, o *receptivitate infinită.*: „Dacă le deducem pe acestea din total rămân mai puţin de patruzeci de *logia*, care, până în prezent, ne sunt absolut necunoscute şi merită, cu toată rigoarea, să fie calificate drept complet noi. Proporţia acestor *noutăţi* este îndeajuns de mare pentru a marca bogăţia şi însemnătatea documentului."[267]

În această perspectivă, pe care am conturat-o mai sus, precizăm că încercarea noastră de hermeneutică transdisciplinară a *Evangheliei după Toma*, vizează tocmai virtualităţile inedite ale acelei categorii minoritare de *logion-uri*, neclasificabile şi neanalizabile după canoanele tradiţiilor de spiritualitate şi interpretare consacrate, şi nu îţi propune ca scop delimitarea şi descifrarea dimensiunilor esoterice, gnostice sau aparţinând altor curente de gândire. În spiritul acelui *caracter incomplet şi provizoriu* generat de textul *Evangheliei după Toma,* ne înscriem prin cercetarea noastră în deschiderea oferită de gânditorul Jean-Yves Leloup, către „ această *receptivitate infinită* în raport cu textul, dar şi cu aspectele lumii, ale conştiinţei şi ale inconştientului…, către această receptivitate infinită în raport cu tot ceea ce trăieşte, moare şi respiră…"[268], sursă misterioasă a Sensului care transformă demersul nostru *într-un şantier, edificiu neterminat.* Mai mult decât atât, oare contradicţiile şi incoerenţele dintre diferite *logia*, în care Isus afirmă ceva, urmând să proclame în altă parte contrariul acelui lucru, sunt o „dovadă că opusculul este o compilaţie ce reuneşte elemente disparate şi probabil împrumutate din surse de provenienţă diversă şi de vârstă diferită, sau poate, în parte, fabricate de însuşi autorul apocrifului. Compoziţia culegerilor de acest gen, susceptibile de a fi îngroşate, reduse, sau remaniate la voinţa compilatorilor şi copiştilor, constituie obiectul schimbării perpetue şi a riscurilor ce decurge de aici."[269]? Sau această paradoxală punere laolaltă a contradicţiilor unor *logia* este o formă a tensiunii încapsulate de *adevărul contradictoriu* – adevărul contrar adevărului, apropiate ca spirit de enigmaticele *koan-uri zen,*

[267] Puech, 2008 , p. 53.

[268] Introducerea lui Karin Andréa de Guise cartea lui Leloup, 2008, p.12.

[269] Puech, 2008, p.53.

„ces petites phrases qui – selon les apparences – manquent de sens mais qui, si on les laisse pénétrer comme des grains de sable dans les rouages de notre mintal ordinaire, peuvent bine provoquer un arrêt…un silence…une transformation de la conscience. ”[270]? Jean-Yves Leloup, om al *contradictoriului* integrat tuturor nivelurilor de Sens, descoperă cu finețe trans-spirituală că în *Evanghelie* este bine să căutăm cuvântul care spune contrariul a ceea ce tocmai ai citit, altfel recădem într-o ideologie.

[270] „ […] aceste mici fraze care – după aparenţe – sunt lipsite de sens, dar care, dacă le lăsăm să pătrundă ca micile fărâme de nisip în furtunile mentalului nostru ordinar, pot provoca o oprire…o linişte….o transformare a conştiinţei. ”*L'Évangile de Thomas,* 1986, p.8.

Simbolul sacru, *o icoană în icoană* a Terţului Ascuns

Importanţa hermeneuticii simbolurilor derivă din considerarea simbolicului, în cadrul problematicii simbolurilor, ca o categorie antropologică fundamentală, al cărei acces la toate universurile ei de percepţie şi de discurs este intermediat de limbajul simbolic. Lucia Cifor decriptează simbolul în profundă rezonanţă cu viziunea magistrală a antropologului Gilbert Durand, care identifică universul simbolic cu întreg universul uman, la nivelul înţelegerii metafizice[271].

> „Domeniile vieţii simbolurilor sunt toate domeniile spiritului: viaţa religioasă, văzută în toată complexitatea ei de rituri şi acte sacramentale, cu limbajul ei specific, cu miturile şi parabolele constitutive , apoi arta cu tot cortegiul ei de limbaje şi modalităţi de înscriere într-o tradiţie ori de creare a unor tradiţii noi. Reprezintă un domeniu al simbolurilor tot ceea ce intră în cultura unui popor (obiceiuri, ritualuri, mentalităţi etc.), vizând întreaga existenţă reflectată de conştiinţa umană şi materializată în semne.” [272].

Vom aborda *simbolicul,* din perspectiva *universului de discurs al credinţei* – teoretizat de Eugeniu.Coşeriu - corespunzător rugăciunii şi religiei în general şi din prisma reflecţiilor hermeneutice ale lui Mircea Eliade şi Ioan Petru Culianu, privind principalele forme de survenire a sacrului (*kratofania, hierofania[273] şi teofania)[274],* mediate de simboluri şi constituind o cale universală de exprimare a oricărui fenomen magico-religios. De asemenea, nu ne vom referi în demersul nostru, decât tangenţial, la cele trei cercuri mari de probleme pe

---

[271] *Universul simbolic* nu este nimic altceva decât universul uman în întregime. ”, Gilbert Durand, 1998. p. 22.

[272] Cifor, 2006, p. 244.

[273] „ Pentru a reda actul acestei manifestări a sacrului, am propus termenul de *hierofanie,* care ne este la îndemână, cu atât mai mult cu cât nu are nevoie de lămuriri suplimentare: el nu exprimă decât ceea ce este cuprins în conţinutul etimologic, adică ni se arată ceva *sacru.* […] De la hierofania cea mai elementară, ca de pildă, manifestarea sacrului într-un lucru oarecare, o piatră ori un copac, până la hierofania supremă care este, pentru creştin, întruparea lui Dumnezeu în Isus Cristos, nu există ruptură. Este mereu aceeaşi taină: manifestarea a ceva care este *altfel,* a unei realităţi care nu aparţine lumii noastre, în lucruri care fac parte integrantă din lumea noastră *naturală, profană.*”, (Eliade, 1995, p. 13).

[274] „ Orice hierofanie este o kratofanie, o manifestare a forţei. ”, Mircea Eliade, 1991, p. 221.

care le ridică simbolul şi interpretarea lui, prezentate sintetic de Paul Ricoeur[275]: în primul cerc simbolul este văzut ca ceva ce operează în relaţie cu Fiinţa, cu existenţa, deci e o problemă semantică şi nu semiotică; al doilea cerc priveşte simbolul în condiţii semiotice, simbolul fiind redus aici la aceeaşi constituţie a semnului cunoscută cu sens multiplu; şi al treilea cerc priveşte interpretarea în aceleaşi condiţii sintactice, parte în marile unităţi ale discursului care sunt miturile.

Prin *univers de discurs* înţelegem, după E. Coşeriu, sistemul universal de semnificaţii căruia îi aparţine un discurs (sau un enunţ) şi care îi determină validitatea şi sensul: „un univers de discurs este prin definiţie *universal* (chiar dacă este diferit de alte universuri de discurs tot atât de universale); iar limbajul nu are funcţie *transcendentală* ca act autonom şi spontan de *construire* a obiectelor pe care le desemnează, ci ca fapt originar de cunoaştere, ca intuiţie de moduri de a fi realizate în entităţi determinate şi graţie modului specific de cunoaştere pe care-l manifestă (în cazul nostru, graţie modului de cunoaştere propriu credinţei): *numele,* denumirea se iveşte împreună cu o anumită cunoaştere, cu intuiţia unui mod de a fi, manifestă această cunoştinţă şi o fixează drept cunoaştere determinată."[276] Cercetătorul distinge patru universuri de discurs, corespunzând celor patru moduri fundamentale ale cunoaşterii umane: a) universul experienţei curente; b) universul ştiinţei; c) universul fanteziei (deci al artei); d) universul credinţei.

Lumea credinţei postulează semnificaţia dumnezeirii, având corelat ontologic în experienţa interioară. Conţinutul semnificaţional al dumnezeirii este captarea intuitivă a esenţialului într-un mod-de-a-fi al dumnezeirii. Postularea semnificaţiei absolute a lui Dumnezeu face posibilă deschiderea către unghiul experenţial al unui mod-de-a-fi al fiinţei, deci este punctul de pornire al cunoaşterii, al tuturor lucrurilor, al lumii: „Lumea credinţei nu este tocmai *o altă lume*, radical deosebită de lumea *reală* sau lumea pur şi simplu; este, în realitate, aceeaşi lume (având în plus doar misterele credinţei), dar raportată în ultimă instanţă la voinţa lui Dumnezeu, adică fiind concepută drept creaţie a lui Dumnezeu şi susţinută (sprijinită) în mod constant de El."[277] Forma experenţială a modului-de-a-fi dumnezeiesc este lumea întreagă. Lumea credinţei întemeiază lumea creaţiei culturale (lumea creaţiei de lumi) şi lumea necesităţii şi a cauzalităţii.

[275] Ricoeur, 1982, p. 127-137.

[276] Coşeriu, 2006, p. 9.

[277] *Ibid.*

Simbolismul sacru, deschide accesul la universul de discurs al credinţei, acolo unde, exegetul hermeneut, operează în planul jocurilor de izotopii multiple şi suprapuse al manifestărilor în discurs şi descifrează elementele de semnificaţie globală, echivoce, aflate în luptă cu inexprimabilul. Astfel, reţinem ca specific simbolului sacru, faptul că acest simbolism operează o muncă de denumire pe un fond la tăcerii prin toate efectele dublului sens, prin toate modurile de lucru ale denumirii: „Simbolismul religios se plasează în vecinătatea cuvântului şi a tăcerii. Tăcerea este fondul din care se detaşează cuvântul care converteşte inexprimabilul în exprimabil. Simbolismul religios surprinde ruperea tăcerii prin rostire. Este o pledoarie pentru cuvântul ca înfăţişare a tăcerii[278] pe care simbolul ne-o smulge."[279]

Poesis discursiv – text sacru

Mircea Borcilă înţelege prin conceptul de poesis discursiv „categoria acelor texte *culturale* care pot fi definite printr-un proces fundamental de creaţie de sens."[280]. În cadrul procesului de poesis discursiv, înţeles ca activitate creatoare care include categoria acelor texte *culturale* ce pot fi definite printr-un proces fundamental de creaţie de sens, printre celelalte tipuri de texte se înscrie şi textul sacru. Dimensiunea poetic-tipologică a lui Mircea Borcilă, ne va ajuta în definirea textului *Evangheliei după Toma* în specificul său de text *discurs paideic*, precum şi în încadrarea lui într-o tipologie textuală care să nu fie legată de structura de suprafaţă, ci de structura de adâncime, ce conferă valabilitate tipului de text sacru în cadru tuturor religiilor, şi prin urmare, în complexitatea tainică a vieţii spirituale.

O primă distincţie terminologică pentru delimitarea textului sacru o avem în dubletul *text religios / text sacru*. Se poate spune că unul şi acelaşi text este text religios când este privit în specificul lui de text cu o realitate şi funcţionalitate distinctă faţă de alte texte, pe când textul sacru este sacru pentru credincios, pentru cel care există deja într-o dimensiune semantică a textului respectiv.[281] Această distincţie este în acord cu concepţia lui Mircea

[278] Avem o primă anticipare în prezentarea noastră *a funcţiei simbolic-mitice a limbajului* de care vorbea Lucian Blaga. Pentru început reţinem că tăcerea nu este lipsa cuvântului, ci o tăcere construită prin cuvânt, o tăcere care vorbeşte, care semnifică lucruri esenţiale, care încarcă cuvântul cu o *„sarcină mitică"* cf. capitolul *Despre Mituri* din *Trilogia culturii*, din *Opere,* vol. 9, 1985, p. 365-386.

[279] Cristea, 2005, p.20.

[280] Mircea Borcilă, 1992, p. 186.

[281] Cristea, 2005, p. 47.

Eliade asupra sacrului: „Sacrul se raportează în primul rând la om ca subiectul experienţei religioase."[282]

Raportând textul sacru la tipologia textuală propusă de M. Borcilă, „se poate spune despre complexitatea textului religios că este dată de simplitatea sa, pentru că putem vorbi despre metaforă ca proces într-un text în care ea poate lipsi ca trop."[283] Dată fiind profunzimea semantică la care sunt formulate şi nivelul de aplicabilitate la toate tipurile de texte: mitic, religios, ştiinţific, filosofic, literar ş.a, aceste criterii primare de tipologizare identificate de Mircea Borcilă[284] primesc, după opinia noastră, valoare de principii suficient de puternice pentru conturarea unei tipologii textuale, în cazul nostru, contextualizate în *Evanghelia după Toma.*

Criteriul „orientării" sau „intenţiei generale" a procesului de poesis discursiv

Acest prim criteriu „este menit să repereze finalitatea primordială a procesului metaforic constitutiv, nuclear"[285], pornind de la ideea că fiecare tip de text are la bază un anumit model de construcţie tipologică, un anumit tip de metaforă generativă, un proces metaforic sau configurativ fundamental care generează discursul. Sunt distinse astfel două finalităţi: *finalitatea plasticizantă* sau *expresivă* şi finalitatea *revelatoare*.

În cazul *Evanghelia după Toma,* o întâlnim pe cea de a doua: *finalitatea revelatoare,* cu menţiunea că *revelarea* din textul apocrif nu se identifică cu dogma revelaţiei divine, ţinând în exclusivitate de dimensiunea textului, care trimite la „esenţe ale lumii" şi presupune o devenire hermeneutică: „Voici les paroles du Secret - / Jésus, le Vivant, les a révélées - / Didyme Jude Thomas les a transcrites."; „Je révèle mes mystères / à ceux qui se font capables. / Que ta main gauche ignore / ce que fait ta main droite." *(logion 62).*

Acest principiu funcţional simbolic-mitic pe care îl identifică Mircea Borcilă, la nivelul larg de *poesis discursiv*, se întâlneşte, pe tărâm conceptual, cu teoria funcţiei revelatoare a textului religios elaborată de Paul Ricoeur şi cea a funcţiei mitice pe care o identifică Lucian Blaga, atunci când descrie una din modalităţile de constituire a metaforei revelatorii în acele mituri trans-semnificative, care „nu sunt convertibile în termeni logici."[286],

[282] Eliade, 1981, p. IX.

[283] Cristea, 2005, p.52.

[284] Mircea Borcilă, 1992, p. 188.

[285] *Idem,* p. 190

[286] Vezi Blaga, 1985, p. 367.

teorii asupra cărora nu vom insista: **„**Metafora revelatorie începe în momentul când omul devine cu adevărat *om*, adică în momentul când el se aşează în orizontul şi în dimensiunea misterului.”.[287]

Principiul funcţional simbolic-mitic constă în „încercarea de construire a unor câmpuri interne de referinţă care să se integreze unei *viziuni metafizice* conforme cu *matricea stilistică* a subconştientului colectiv.”[288]. Conform acestui principiu constitutiv şi fundamental *finalităţii revelatoare* a textului sacru al *Evangheliei după Toma,* limbajul sacru este limbaj metaforic, metafora unificând în planul conţinutului semantic două niveluri distincte, incompatibile şi ireductibile. Articulaţiile câmpurilor interne de referinţă, construite după un model abstract, al unor lumi *ideale* sau *numenale,* vor constitui premisa cercetărilor noastre din subcapitolul dedicat analizei hermeneutice transdiciplinare a nivelului poetic ca nivel de Realitate integrat în structura Obiectului transdiciplinar şi în rezonanţă cu nivelul de Sens Viu şi cu nivelul de Sens transgresiv.

Criteriul principiului existenţial-axiologic care guvernează procesul de poesis discursiv

Criteriul principiului existenţial-axiologic distinge:

(1) un principiu existenţial -axiologic sintactic

(2) un principiu existenţial-axiologic semantic

Specific textului sacru este principiul *existenţial-axiologic semantic*, care se bazează pe postulatul că anumite fenomene reperabile în planul designaţional al lumii date posedă o semnificaţie prin ele însele, înaintea şi în afara procesului de construcţie a sensului în măsura în care aceste fenomene (se) referă, ca atare, la ceva care le *transcende* pe un plan ontologic mai profund al esenţelor şi axiologic superior al *valorilor*[289]. În acest caz avem zone sau câmpuri externe de referinţă care, prin natura lor, impun selectarea elementelor pe care le cuprind ca termeni ai procesului de poesis: „Aceste texte se bazează pe presupoziţia existenţei a două planuri ontologice diferite: *un orizont* al lumii imediate, imanente, şi un *orizont al misterului*.”[290]. Anticipând aplicarea metodologiei transdisciplinare în descifrarea imaginii

[287] Blaga, 1994, p. 350

[288] Borcilă, 1992, p. 192.

[289] Cristea, 2005, p. 51.

[290] *Idem,* p. 190.

integrative a creaţiei metaforice din *Evangheliei după Toma*, putem corela orizontul lumii imediate, imanente, cu nivelurile de Realitate ale Subiectului şi ale Obiectului transdisciplinar: „ce qui est devant ton visage" *(logion 5)*, iar *orizontul al misterului*, cu zona Terţului Ascuns: „Jésus disait: / Je vous donnerai ce que l'oeil n'a pas vu, / ce que l'oreille n'a pas entendu, / ce que la main n'a pas touché, / ce qui n'est pas monté au coeur de l'homme." *(logion 17)*. Însă ivirea noutăţii metaforice, o captare intuitivă, poetică a ceea ce scapă raţionalizării discursive – terţul tainic fiind raţional dar neraţionalizabil printr-un discurs - „Jésus disait: / Reconnais ce qui est devant ton visage / et ce qui t'est caché te sera dévoilé. / Il n'y a rien de caché qui ne sera manifesté. "[291], nu este posibilă decât printr-un act de creaţie al cărui construcţie referenţială urmează *modelul de construcţie simbolică*: „[…] lorsque vous aurez des yeux dans vos yeux, / une main dans votre main, et un pied dans votre pied, une icône dans votre icône, / alors vous entrerez dans le Royaume!" *(logion 22)*.

Construcţia referenţială

Criteriul modelului de construcţie referenţială distinge tot două modele:

(1) un model de construcţie diagramatic

(2) un model de construcţie simbolic.[292]

Dintre cele două modele, textul sacru va aparţine celui simbolic, pentru că „la baza acestor texte stă, cum am văzut, o orientare *revelatoare* a procesului de poesis, ceea ce presupune o dedublare a planului designaţional (ontologic) şi o disparitate radicală între cele două nivele ale acestui plan (nivelul *fenomenal* şi cel al *esenţelor)*"[293]. Pe baza acestui model Mircea Borcilă arată că „principiul care guvernează construcţia acestor câmpuri interne de referinţă în textul religios trebuie definit, în termenii lui Peirce, ca un principiu indicial sau, mai degrabă, simbolic. "[294]

Concluzionând, putem observa că setul de criterii primare ale textului sacru prezintă o dimensiune fundamental paradigmatică ce caracterizează, cultura şi nu limba. Structurarea textului sacru în plan sintagmatic se face după legi proprii, ce ţin de construirea *sensului*

[291] *Ibid.*

[292] *Ibid.*

[293] *Ibid.*

[294] *Ibid.*

revelat, în care accentul este pus pe realităţi esenţiale criptice (mitice, iniţiatice, originare) inculcate în structura de adâncime a textului.

POSTULATUL DE COMPLEXITATE

Circuitul informaţiei spirituale în vitraliul ternarelor hermeneutice

„ (78) Suntem cu toţii fraţi în faţa terţului tainic inclus. De aceea lumea este o mare mănăstire invizibilă.”

Basarab Nicolescu, *Teoreme poetice*

Un popas în mişcare la *vitraliul ternarelor hermeneutice*

<table>
<tr><td colspan="3">Ternar structural transdisciplinar
Ternarul Viului: „Locul Vieţii” (metaforă transgresivă)
• Niveluri de Sens în Evanghelia după Toma
• Niveluri de Fiinţă ale hermeneutului
• Terţul Ascuns</td></tr>
<tr><td>Ternare epistemologice</td><td>Ternare ontologice</td><td>Ternare transgresive</td></tr>
<tr><td>Ternarul icoană: „lorsque vous aurez des yeux dans vos yeux”, „lorsque vous aurez une icône dans votre icône”

Ternar fundamental:
vedere – viziune - contemplaţie
• imaginaţie
• imaginar
• imaginal</td><td>Ternarul întrupării: „omul de lumină”, „nous sommes nés de la Lumière!”

Ternar fundamental:
obiectivitate-subiectivitate-complexitate
• întruparea în fiinţă
• întruparea în lume
• întruparea în sacru</td><td>Ternarul circumciziei: „la véritable circoncision en esprit”

Ternar fundamental:
cunoaştere-înţelegere-fiinţă
• cunoaştere
• auto-cunoaştere
• cunoaştere transgresivă</td></tr>
<tr><td>Ternarul scară: căutare-găsire-tulburare-uimire-odihnă

Ternar fundamental:
organizare-structurare-integrare
• trans-ascendenţă
• trans-descendenţă
• circuit</td><td>Ternarul porţii: „et que vous ferez l'intérieur comme l'extérieur, / l'extérieur comme l'intérieur”; „(…) à celui qui frappe de l’intérieur, on ouvrira.”
Ternar fundamental:
materialitate - spiritualitate - non-dualitate
• prezenţă
• transparenţă
• Viul</td><td>Ternarul mesager
„Je ne suis plus ton Maître puisque tu as bu et que tu t’es enivré à la source bouillonnante d’où moi-même je jaillis.”
Ternar fundamental: dialog-transmitere-trans-misiune
• intersubiectivitate
• trans-subiectivitate
• paideic in vivo</td></tr>
</table>

Realitatea poate fi *plastică* pe orizontală, în sensul rezonanţei nivelurilor multiple ale Subiectului cu nivelurile multiple ale Obiectului cunoaşterii, dar şi pe verticală. Aceasta include, în plus faţă de primul tip de descriere a realităţii, zona de non-rezistenţă dintre nivelurile de Realitate, care se sustrage imaginilor, reprezentărilor şi aproximărilor noastre, *plasticitate* conturată atât de bine în *logionul 17* al *Evangheliei după Toma*: „Jésus disait: /Je vous donnerai ce que l'oeil n'a pas vu, / ce que l'oreille n'a pas entendu, / ce que la main n'a pas touché, / ce qui n'est pas monté au coeur de l'homme". Basarab Nicolescu înţelege prin *plasticitatea* realităţii, o reflectare oglindită a libertăţii umane. Acea capacitatea a persoanei umane de a se armoniza şi astfel, a fi în rezonanţă cu mişcarea vie a Realităţii: „Realitatea depinde de noi: ea este plastică. Putem răspunde mişcării realităţii sau îi putem impune voinţa noastră de putere şi dominaţie."[295].

Pe orizontală, Realitatea îşi coagulează chipul printr-o *platicitate-vitraliu,* iar pe verticală printr-o *plasticitate – icoană*. Vitraliu şi icoană, *lumea este o mănăstire invizibilă*. În oglinda transdisciplinarităţii, lumea este *trans-figurată, portretului Naturii succedându-i icoana.* Realul este o cută a unui *imaginatio vera* adevărat, fondator, creator, vizionar iar un nivel de Realitate este o cută a ansamblului nivelurilor de percepţie, un nivel de percepţie fiind, la rândul său, o cută a ansamblului nivelurilor de Realitate. Dihotomia clasică *real-imaginar* dispare astfel în viziunea transdisciplinară, deoarece acordul Subiectului transdisciplinar cu Obiectul transdisciplinar trece prin acordul dintre nivelurile de percepţie şi nivelurile de Realitate.

Nivelurile de Sens corespund *nivelurilor de traversare* pe orizontală şi pe verticală ale informaţiei spirituale: transmiterea şi trans-misiunea. Hermeneutica transdisciplinară postulează existenţa unor *niveluri de Sens,* în acord cu axiomele metodologiei transdisciplinare şi cu consecinţele survenite pe planul cunoaşterii, în urma luării în considerare a coexistenţei şi interacţiunii unor niveluri de Realitate distincte: „Impactul cultural major al revoluţiei cuantice este fără îndoială readucerea în discuţie a dogmei filosofice contemporane a existenţei unui singur nivel de Realitate."[296]

La *nivelul transmiterii* informaţiei spirituale, *Sensul rezistent* vizează ontologicul, *Sensul Viu* captează coeziunea nivelului poetic cu nivelul simbolic şi cel imaginativ, iar *Sensul transgresiv* asigură coerenţa, prin alimentarea permanentă de către Terţul Ascuns, în zona alogică, raţională dar neraţionalizabilă.

[295] *Idem.*

[296] Nicolescu, 2007a, p. 26.

La *nivelul trans-misiunii* informaţiei spirituale, se activează postulatul de complexitate care se contextualizează prin *ternarul mesager* - subiectivitate, intersubiectivitate şi trans-subiectivitate, menit a capta *Sensul* relaţiei paideice in vivo.

Direcţia în care este orientată mişcarea de traversare a tuturor nivelurilor de Realitate şi a zonei de non-rezistenţă dintre ele, reprezintă modalitatea transdisciplinară de înţelegere a conceptului de Sens.

Tărâmul terţului tainic este *locul nelocului* obârşiei Sensului: „Există un loc al sensului: cel al terţului tainic inclus. Dar nu există un timp asociat sensului."[297]. *Prezenţa absenţei* Sensului în zonele de rezistenţă şi de nonrezistenţă ale Subiectului şi Obiectului este marcată prin unitatea contradictoriilor care conciliază „diferitele faţete ale terţului tainic inclus"[298]:

- spaţiul şi ne-spaţiu: *un spaţiu-nou* sau *spaţiul-stărilor hermeneutice,* care sunt *stări prag,* interioare şi exterioare în acelaşi timp.
- timpul şi ne-timpul: *un timp-nou*
- separabilul şi non-separabilul[299]
- vizibilul şi invizibilul[300]
- manifestatul şi ne-manifestatul[301]
- continuitatea şi discontinuitatea[302]

Evanghelia după Toma ne oferă cheia trăirii *inseparabilităţii hermeneutice interior-exterior:* experienţa luminii interioare care luminează întreaga lume, întrupând *omul de lumină.*

---

[297] Nicolescu, 2007b, p. 58.

[298] „Diferitele faţete ale terţului tainic inclus: timpul şi non-timpul, autonomia şi constrângerea, separabilul şi non-separabilul, vizibilul şi invizibilul, manifestatul şi ne-manifestatul, continuitatea şi discontinuitatea, cauzalitatea locală şi cauzalitatea globală, unda şi corpusculul, simetria şi spargerea simetriei, reversibilitatea şi ireversibilitatea timpului.", *ibid.* , p. 129.

[299] Neseparabilitatea cuantică este o proprietate într-o oarecare măsură calitativă, legată de problemele de interpretare, *coerenţa* unităţii lumii cuantice fiind şi *decoerenţă,* în acelaşi timp, deoarece interacţiunea lumii cuantice cu propria noastră lume anulează legile cuantice, într-o coexistenţă a lor paradoxală.

[300] Particulele sunt *epifenomene.* Realitatea subiacentă este formată de *câmpuri,* iar realitatea manifestată este aceea a particulelor. O anumită descriere a *unităţii lumii,* în care coexistă *vizibilul şi invizibilul* este astfel posibilă.

[301] Tot ceea ce este manifestat este *vibraţie.* Vidul cuantic este un *vid plin,* în măsura în care nu există punct din univers nelocuit de mişcare. Vidul fluctuează în mod aleatoriu între Fiinţă şi Nefiinţă.

[302] Structura *discontinuă* a energiei (cuanta lui Planck) caracterizează cuanta elementară de acţiune, definită ca fiind o cantitate fizică ce corespunde unei energii înmulţite cu un timp.

Logion 24

„ Ses disciples disaient:

Enseigne-nous le lieu ou tu es. → *Ternarul mesager*

Il est nécessaire *que nous le cherchions.* → *Ternarul scară*

Il leur dit:

Que celui qui a des oreilles, entende! → *Ternarul circumciziei*

Il y a de la lumière à l'intérieur *d'un homme de lumière,* → *Ternarul întrupării*

et il illumine *le monde entier*. → *Ternarul poartă*

S'il n'illuminait pas,

quelles ténèbres!" → *Ternarul icoană*

Coborâre la Sursa Viului în urcuş lăuntric pe scara hermeneutică

„Les ermites extérieurs doivent abandonner leur famille, leur patrie, leur demeure. Les ermites intérieurs sont aussi affrontés à une séparation. Ils s'évadent de l'omnitude, de la conscience commnune, des formes sclérosées, des antihumanismes et parfois de certaines formulations religieuses aliénantes. […] On peut toutefois se demander si les exigences du désert intérieu ne sont pas encore plus rigoureuses que celles du désert extérieur."[303]

Marie-Madeleine Davy, *Le désert intérieur*

[303] „Ermiţii exteriori trebuie să abandoneze familia lor, patria lor, casa lor. Ermiţii interiori trăiesc şi ei o experienţă a separării. Ei evadează din omnitudine, din cunoaşterea comună, din formele sclerozate, sin antiumanisme şi câteodată din unele formulări religioase alienante. […] Putem astfel, să ne întrebăm dacă exigenţele deşertului interior nu sunt mai riguroase decât cele ale deşertului exterior. ", Marie-Madeleine Davy, 2007, p. 11-12.

Niveluri de organizare, de structurare şi de contemplare hermeneutică

Nici comunicare, nici cuminecare, fiind şi una şi cealaltă deopotrivă, aceste *voci* numeroase sunt legate printr-o forţă misterioasă, într-o *voce unică,* care mărturiseşte despre ceea ce se află în interiorul „spaţiului poeziei" şi „spaţiului realităţii", între ele şi dincolo de ele : „spaţiul imposibilului" [304] sau *spaţiul terţ*. Drumul fără drum al *căutării* acestui *spaţiu al imposibilului*, cum îl numeşte Roberto Juarroz, este trasat de Isus printr-o *scară hermeneutică,* într-un joc al cuvântului cu ne-cuvântul. Păşind pe cuvinte – în *spaţiul realităţii*, păşim în acelaşi timp, între ele – în *spaţiul poeziei*. Discontinuitate hermeneutică. Păşind între ele, suntem deopotrivă dincolo de ele – spaţiul terţ, *spaţiul imposibilului,* spaţiul fără spaţiul al Terţului Ascuns. Experienţa urcuşului pe scara hermeneutică produce în noi, *tulburare şi uimire.*

Hermeneutica transdisciplinară captează *singularul* prin introducerea unui concept nou: *scara hermeneutică,* reperabil în primul logion al *Evangheliei după Toma*: „Il disait: / Celui qui *se fera l'herméneute* de ces paroles / ne goutera plus de mort." Vom traduce acest *logion* în rezonanţă cu tema cercetării noastre - o încercare de hermeneutică transdisciplinară: „ Cel care va urca *scara hermeneutică*, nu va gusta moartea".

Logionul 2 construieşte printr-o transparentă vibraţie interioară, nodurile-semne care *în-lănţuie* (orientează şi unifică totodată) eliberând fiinţa de orice constrângere sau prejudecată spirituală: *căutare – găsire – tulburare – uimire - contemplare. Tulburarea şi uimirea* sunt *stări hermeneutice* ale fiinţei, ivite *în spaţiul poeziei verticale,* la popasul de pe puntea aruncată peste abisul-genune dintre poezie şi realitate.

Grila de lectură este un concept reducţionist prin chiar sensul pe care cuvântul *grilă* îl are în orice dicţionar explicativ şi anume acela *de a separa, de a despărţi, de a se intercala*[305]*,*

---

[304] „Spaţiului poeziei", „spaţiului realităţii", „spaţiul imposibilului" sunt formulări-conceptuale sau noduri de gând poetic create de Roberto Juarroz în jurul a două interogaţii fundamentale şi complementare care menţin fiinţa orientată înspre *verticalitate*: „întrebarea privitoare la realitate" şi „întrebarea privitoare la poezie", în *Poésie et Réalité,* 1987.

[305] *GRÍLĂ, grile,* s.f. 1. Electrod în formă de sită, de spirală, de gard din sârmă, *intercalat* între anodul şi catodul unui tub electronic sau între alţi doi electrozi, prin deschiderile căruia poate trece un flux de electroni sau de ioni; grătar (5), sită. 2. Gărduleţ fix sau mobil alcătuit dintr-o reţea de vergele paralele, care *închide* sau apără

mai degrabă legat de *închidere, de interzicere a accesului* către ceva. Astfel, această modalitate de întâlnire cu textul îngreunează şi face imposibilă cuminecarea veritabilă dintre Subiect şi Obiectul cunoaşterii. *Grila de lectură* este prin ea însăşi disciplinară, deci algoritmică, nesingulară, repetitivă, asociată fiind unui singur nivel de Realitate. Simplificare nu simplitate.

În contrast, dar nu în opoziţie, *scara hermeneutică leagă, uneşte, construieşte punţi, mediază,* permite accesul la *dialog*. O simplitate prin complexitate. *Scara* implică evoluţie, mişcare, legături, viziune holistică. Analogia urcuşului interior cu *scara* este străveche, reflectând un simbolism arhetipal al înţelegerii sacrului ca temei al fiinţei. Aşadar, *scara hermeneutică* depăşeşte vastul domeniu al cunoaşterii, integrând firesc componenta metafizică şi ontologică şi aspirând către totalitate.

Scara hermeneutică este un Sens-drum care marchează modul în care treptele urcuşului interior se grupează în circuitul trans-acendent şi trans-descendent al informaţiei spirituale. Scara hermeneutică integrează în structura sa niveluri de Realitate şi *niveluri de organizare* hermeneutică. Scară a lumii şi scară a stărilor fiinţei, dar totodată altceva.

Se cuvine să facem distincţia metodologică între cele trei componente ale ternarului epistemologic: *organizare – structurare – integrare,*[306] în oglinda contextualizării lor în domeniul spiritual, mai precis în configurarea temei centrale a *Evangheliei după Toma*: un nou tip al *cunoaşterii de sine* care include, în acelaşi timp, *o cunoaştere a lumii,* dar nefiind nici una, nici alta.

Dacă tandemul conceptual *cogito-cunoaştere ştiinţifică şi meditatio-cunoaştere experenţială* este pe tărâmul logicului, atunci *contemplatio* sau *trans-cunoaşterea Terţului Ascuns,* intră în sfera alogicului: *adorer ce qui demeure inconnaissable*. Experienţa hermeneutică este compatibilă cu conceptul de *incompletitudine*: limitarea posibilităţii de cunoaştere totală, completă. Temeiul comun al acestor două viziuni este *inseparabilitatea* celor trei elemente: realizarea uneia dintre ele este posibilă fiindcă există celelalte două, iar interacţiunea lor naşte de fiecare dată *noutatea.* În consecinţă, o formă de cunoaştere este şi una şi alta în acelaşi timp. *Relaţie*. Paradoxul scărilor. Actualizarea şi potenţializarea se prind

---

golul unei uși, al unei ferestre, al unei vitrine etc. 3. (Mil.) *Obstacol* făcut din bare de oțel, așezat în fața sau în spatele șanțului unei fortificații sau la deschiderile unei cazemate, http://dexonline.ro.

[306] „Nivelurile de Realitate sunt radical diferite de nivelurile de organizare, aşa cum au fost ele definite în teoriile sistemice. Nivelurile de organizare nu presupun o opoziţie a conceptelor fundamentale: mai multe niveluri de organizare aparţin unuia şi aceluiaşi nivel de Realitate. Nivelurile de organizare corespund unor structurări diferite ale aceloraşi legi fundamentale.”, Nicolescu, 2007a, p. 28.

în horă. Ritm. Măsură. Timpi. Dinamism. *Mişcare.* Rezonanţa lor creează muzică, generează *energie*. Triada *energie-mişcare-relaţie* unifică cele două episteme. O cale de regăsire a *singularităţii.*

Nivelurile de organizare hermeneutică corespund nivelului de *cunoaştere ştiinţifică, logică :*

- *Căutarea şi găsirea* - „Que celui qui cherche, / soit toujours en quête / jusqu'à ce qu'il trouve", *stări hermeneutice* izomorfe, în relaţie de *discontinuitate,* imersate conţinutului de *sens rezistent* al informaţiei spirituale.
- *Tulburarea şi uimirea* - „ et quand il aura trouvé, / il sera dans le trouble, / ayant été troublé, il s'émerveillera"*, stări hermeneutice discontinue,* coagulând în interacţiunea lor cu sensul rezistent, *nivelul de Sens Viu* al informaţiei spirituale.

Nivelul de organizare hermeneutică al căutării şi al găsirii aparţine simultan nivelului poetic, imaginativ şi simbolic al Obiectului transdisciplinar, dar şi nivelului spiritual corespunzător Subiectului transdisciplinar. La acest prim nivel de organizare hermeneutică, orice spiritual *caută şi găseşte* în urcuşul interior, un sens poetic nou, o imagine nouă, un simbol nou. *Nivelul de organizare hermeneutică al tulburării şi al uimirii* corespunde interacţiunii nivelurilor de Realitate şi nivelurilor de percepţie şi nivelului de cunoaştere experenţială – *meditatio.*

Legea fundamentală a nivelului spiritual al hermeneutului (aflat în *rezonanţă hermeneutică* cu nivelul de Realitate poetică, imaginativă şi simbolică al Obiectului transdisciplinar) este fără doar şi poate: evoluţia lăuntrică. Suntem invitaţi să devenim, deci să intrăm pe o orbită a unei *creşteri spirituale*, să ne formăm treptat o atitudine justă, să devenim *simplii, solitari, umili…*

Niveluri de structurare hermeneutică ale *evoluţiei interioare* sunt :

- *Dubla mişcare:* sensul trans-ascendent şi sensul trans-descendent
- *Urcarea înăuntru, în Subiect:* nonrezistenţa hermeneutică
- *Căderea sau dispersia interioară:* rezistenţa hermeneutică
- *Tentaţia recăderii în urcuşul pe scară:* discontinuitatea hermeneutică sau trecerea de pe o treaptă pe alta a scării fără a trece printr-un nivel intermediar.

Nivelul de organizare hermeneutică al căutării şi al găsirii corespunde momentelor de *rezistenţă spirituală* generate la parcurgerea simultană a *dublei mişcări* pe scara hermeneutică.

Nivelul de organizare hermeneutică al tulburării şi al uimirii corespunde unei a-simetrii constitutive legilor din domeniul spiritului, asociată discontinuităţii şi non-rezistenţei spirituale.

Nivelul de contemplare hermeneutică - „il régnera sur le Tout. ", integrează în circuitul coerent al informaţiei spirituale, nivelurile de organizare şi de structurare hermeneutică ale evoluţiei interioare. *Stare hermeneutică non-rezistentă,* contemplarea reprezintă apropierea cea mai intimă a Fiinţei de *Locul Vieţii* sau de *Sursa Viului.* Experienţa contemplării induce tăcerea, ca dinamism spiritual al rezonanţei trans-semnificative dintre nivelurile de Sens şi nivelurile de Fiinţă şi corespunde nivelului de trans-cunoaştere alogică a Terţului Ascuns. Dimensiunea non-rezistentă a nivelului de contemplare hermeneutică este paradoxal intuită prin trăirea *Prezenţei Increatului* care e *înăuntru şi în afară,* fiind în acelaşi timp, altceva.

Discontinuitatea hermeneutică suspendă transgresând, determinismul şi obiectivitatea, localizabile în contextul înlănţuirii cauzale (locale) al evenimentelor fiinţei din spaţiul neunificat al stărilor interioare prin:

- *Înlănţuirea sufletelor* sau trans-misiunea spirituală
- *Echilibru în dezechilibru* sau rezistenţa absolută.

Vom cugeta asupra prezenţei paradoxale a interacţiunii celor două *evenimente singulare* ale fiinţei – *viaţă* şi *moarte,* aşa cum se contextualizează în *Evanghelia după Toma,* decantând sfera conceptuală, limitele şi orizontul epistemologic al *discontinuităţii hermeneutice* dintre ele.

Întrebări-cheie:

Viaţă-moarte este un cuplu de contradictorii ontologice sau o aproximare transgresivă a unei discontinuităţi hermeneutice ?

Omul cand se naşte e suficient de bătrân pentru a muri? Care este legătura dintre a doua naştere sau naşterea la viaţa spirituală şi moarte?

Ce îmseamnă să fii Viu în oglinda morţii?

Interogări juste care se cuvin a fi formulate din perspectiva sondării în profunzime a unui concept nou transdisciplinar: *discontinuitate hermeneutică.*

Dacă considerăm *viaţa şi moartea* ca fiind un cuplu de contradictorii ontologice, riscăm să reducem complexitatea lor la un singur nivel de fiinţă – nivelul corporal, concilierea lor fiind realizabilă fie :

- la nivel spiritual prin experienţa spirituală, fie

- la nivelul inimii, prin experienţa iubirii.

O astfel de înţelegere *a vieţii şi a morţii* ar exclude din câmpul hermeneuticii transdisciplinare al *Evangheliei după Toma, corespondenţa* nemijlocită cu nivelul poetic, imaginativ şi simbolic, deci cu ivirea *noutăţii hermeneutice* care pune în legătură subiectul şi obiectul cercetării.

Viaţa şi moartea, înţelese pe plan filosofic (şi nu biologic), nu aparţin nici unui nivel de Realitate. Ele sunt în zona Terţului Ascuns. Nu implică contradictoriul, Terţul Ascuns fiind alogic. Viaţa noastră spaţio-temporală este doar un nivel de Realitate posibil pentru a face experienţa Viului. De aceea, a căuta Viul doar la acel nivel de fiinţă care este determinat de corporalitate, înseamnă a-l reduce la cea mai inconsistentă şi relativă potenţialitate a sa. Deschiderea către Viul care in-formează multiple niveluri de Realitate şi dincolo de acestea, se poate ivi în om numai prin decantarea creativă a ambiguităţii pe care o poate induce prevelarea unui nivel de fiinţă asupra celuilalt. Distincţia ontologică şi nu doar semantică dintre *corp spiritual* şi *corp spiritualizat* este radicală şi discontinuă. *Corpul spiritual* se integrează unui nivel de Realitate care este complet diferit de nivelul de fiinţă corespunzând *corpului* şi nivelul de fiinţă al *spiritului. Corpul spiritualizat* sau în termenii logicii binare, *spiritualizarea materiei* se realizează printr-o dislocare ontologică a trupului de către spirit, deci printr-o mutaţie la nivelul fiinţei care generează un dezechilibru în echilibrul Firii, eradicând experienţa Viului în totalitatea şi frumuseţea sa firească, tainică.

Primul *logion* al *Evangheliei după Toma* perturbă şi interpelează printr-o transparentă *discontinuitate hermeneutică*, voalată şi evidentă, grăitoare şi tăcută, accesibilă şi inaccesibilă deopotrivă: „Il disait: / Celui qui se fera l'herméneute de ces paroles / ne goutera plus de mort." O veritabilă mutaţie ontologică care dis-locă şi re-situează fiinţa *într-un spaţiu-timp nou,* intuit la nivel poetic, imaginativ şi simbolic în logionul 4: „le Lieu de la Vie". Captând informaţia spirituală care traversează nivelurile fiinţei sale – *corp, spirit şi inimă*, hermeneutul se angajează într-un urcuş interior al cărui Sens este şi trans-ascendent şi trans-descendent, răscruce metafizică şi popas în mişcare în deschiderea Sursei Viului.

Viaţa şi moartea, lumina şi întunericul sunt aparent cupluri de contradictorii deoarece spontaneitatea cuantică ne oferă o altă viziune a lumii din afara lăuntrului ei: lumina absorbind întunericul, lumina nevăzută dar făcând văzute toate lucrurile, deci lumina vazută şi nevăzută, dar nici una nici alta în acelaşi timp, viaţa integrând moartea. Două particule cuantice care se ciocnesc, prin moartea lor dau viaţă unei particule noi care este si una şi cealaltă, dar nici una nici cealaltă în acelaşi timp. Lumea cuantică răstoarnă logica binară a opoziţiei *viaţă-moarte.* Viaţa naşte moarte şi moartea naşte viaţă, coexistenţă a

contradictoriilor pe care o putem înţelege prin trăirea acelui terţ inclus ontologic care este *învierea,* exponenţializată hermeneutic ca o *Prezenţă în Viu.* Încărcătura de Sens care dă marca *viului* nu este una sau alta, viaţa sau moartea, ci acea forţă / energie misterioasă care permite traversarea simultană a acestor două niveluri de Realitate care sunt paradoxal identice şi în acelaşi timp diferite la nivel ontologic, la fel ca şi *prezenţa absenţă* a vidului plin. *Învierea* presupune conştientizarea dimensiunii *Increatului* în ceea ce este pecetluit de către o *Prezenţă în Viu*: „La vie éternelle est au coeur même de cette vie, elle est la dimension incréée de notre vie présente qui ne peut mourir."[307]. Cuplului nedisociabil în viziunea transdiciplinară a conceptului de *spaţiu-timp* îi este corelativ acela de *viaţă-moarte*. Unicitatea *vieţii-moarte* este o experienţă hermeneutică a travesării simultane a tuturor nivelurilor de Sens:

- Sensul rezistent: *viaţă sau moarte*
- Sensul Viu: *şi viaţă şi moarte,* dar *nici viaţă nici moarte*
- Sensul transgresiv: *dincolo de viaţă şi moarte; Prezenţa absenţă a Increatului*

[307] „Viaţa eternă se află în inima acestei vieţi, ea este dimensiunea increată a vieţii noastre prezente care nu poate muri.", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 149.

Conţinutul de Sens rezistent la primul nivel de organizare hermeneutică al ternarului scară

STĂRI HERMENEUTICE DISCONTINUE		
CĂUTARE	„vous trouverez le Royaume” *GĂSIRE*	*LOGIA*
Sfârşitul	*Începutul*	„Que savez-vous du *commencement* pour que vous *cherchiez* ainsi *la fin? /* Là ou est le *commencement*, là aussi sera la fin.”*(logion 18)*[308]
Locul - Sursă	*Lumina interioară*	„Ses disciples disaient: / Enseigne-nous *le lieu ou tu es.* / Il est nécessaire que nous *le cherchions. /* Il leur dit: / […] Il y a *de la lumière à l'intérieur d'un homme de lumière* , / et il illumine le monde entier. (*logion 24)*[309]
Vedere	*Viziune*	„Morts vous *chercherez à Le voir* / sans parvenir *à la vision.”(logion 59)*[310]
Con-templus / contemplaţia	*Mişcare şi odihnă*	„*Cherchez* une place dans *le Repos*” (*logion 60)*[311]*;* „Quel est le signe de votre Père qui est en vous? / dites-leur: / C'est un *mouvement et un repos.*” *(logion 50)*[312]
Lumea	*Renunţare la lume*	„Celui qui *a trouvé le monde* / et s'est fait riche, / *qu'il renonce au monde. (logion 110).* [313]

[308] „Ce ştiţi voi despre început pentru a căuta sfârşitul? / Acolo unde este începutul, acolo va fi şi sfârşitul.”, *L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 20.

[309] „Discipolii îl întrebau : / Învaţă-ne locul unde eşti./ Este necesar să îl căutăm. / El le spunea: / este lumină în interiorul unui on de lumină / şi luminează lumea întreagă. ”, *idem,* p. 22.

[310] „Morţi fiind, veţi încerca să-L vedeţi, / fără să ajungeţi la viziune.”, *ibid,* p. 30.

[311] „Căutaţi un loc în Odihnă”, *ibid.*

[312] „Care este semnul Tatălui vostru care este în voi?/ spuneţi-le lor: / Este o mişcare şi o odihnă.”, *ibid.* ,p.28.

[313] „Cel care a găsit lumea / bogat fiind/ să renunţe la lume.”, *ibid.* , p.42.

Circuitul de informaţie spirituală între *ternarul scară – ternarul circumciziei – ternarul mesager*

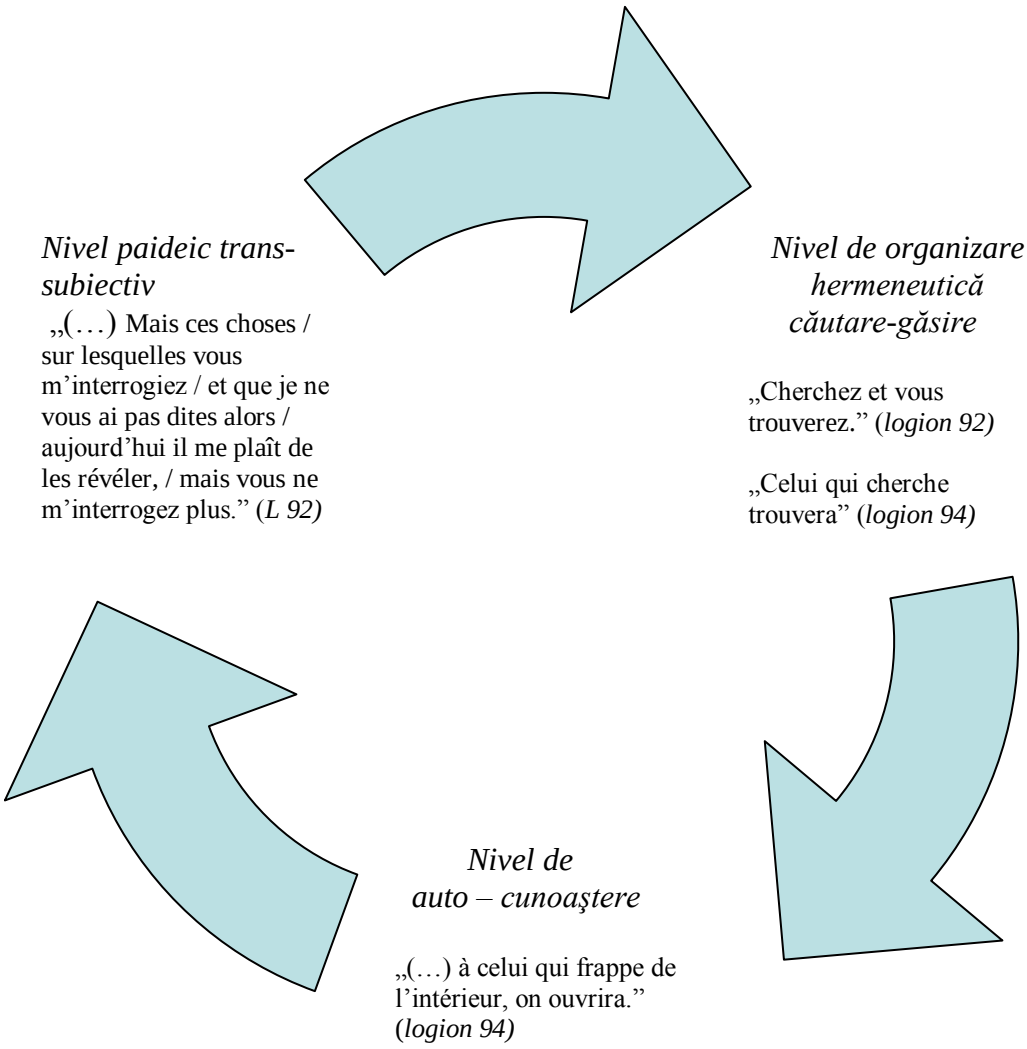

Conţinutul de Sens Viu la al doilea nivel de organizare hermeneutică al ternarului scară

STĂRI HERMENEUTICE DISCONTINUE		
TULBURARE	UIMIRE	*LOGIA*
Trans-semnificativ *Trans-subiectiv* „Thomas lui dit: Maître, ma bouche *n'acceptera pas de dire* " (*logion 13)*	*Imaginal* „Thomas lui dit: Maître, ma bouche n'acceptera pas de dire *à qui tu ressembles"* (*logion 13)*	„Thomas lui dit: Maître, ma bouche n'acceptera pas de dire à qui tu ressembles" (*logion 13)*
FERICIRILE O experienţă *vie* a traversării stărilor hermeneutice care pune fiinţa în mişcare hermeneutică trans-ascendentă, în contemplarea Totului şi trans-descendentă, orientată către Sursă. *O trans-misiune a circumciziei spirituale la poarta Viului.* Fericiţi cei care înţeleg fericirea ca pe o încercare! Încercarea de a fi tulburat, uimit şi fericit în contemplarea Totului!	*FERICIRILE* O celebrare a trăirii în simplitatea Prezenţei Totului în chip lăuntric, de lumină, ivit prin experienţa unificării nivelurilor de Fiinţă. *O întrupare icoană a Viului pe scara hermeneutică.* Fericiţi cei care descoperă că nu suntem născuţi pentru a fi fericiţi ci pentru a deveni fericiţi!	„Jésus disait: / Heureux sont-ils, / ceux qu'on a persécutés jusque dans leur coeur, / ceux-là ont connu le Père en Vérité. / Heureux ceux qui ont faim, / Ils seront rassasiés", (*logion 69);* „Jésus disait: / Heureux le lion que l'homme mangera;/le lion deviendra homme./ Malheureux l'homme que le lion mangera,/ l'homme deviendra lion."(*logion 7);* „Heureux vous, les unifiés et les élus," (*logion 49);* „Heureux vous les pauvres, " (*logion 54);* „Heureux qui a connu l'épreuve." (*logion 58)* „Heureux serez-vous quand on vous haira,/ lorsqu'on vous persécutera" (*logion 68);* „Heureux plutôt ceux qui écoutent /la Parole du Père,/ et l'observent en vérité" (*logion 79).*

Circuitul de informaţie spirituală între ternarul scară – ternarul icoană – ternarul mesager

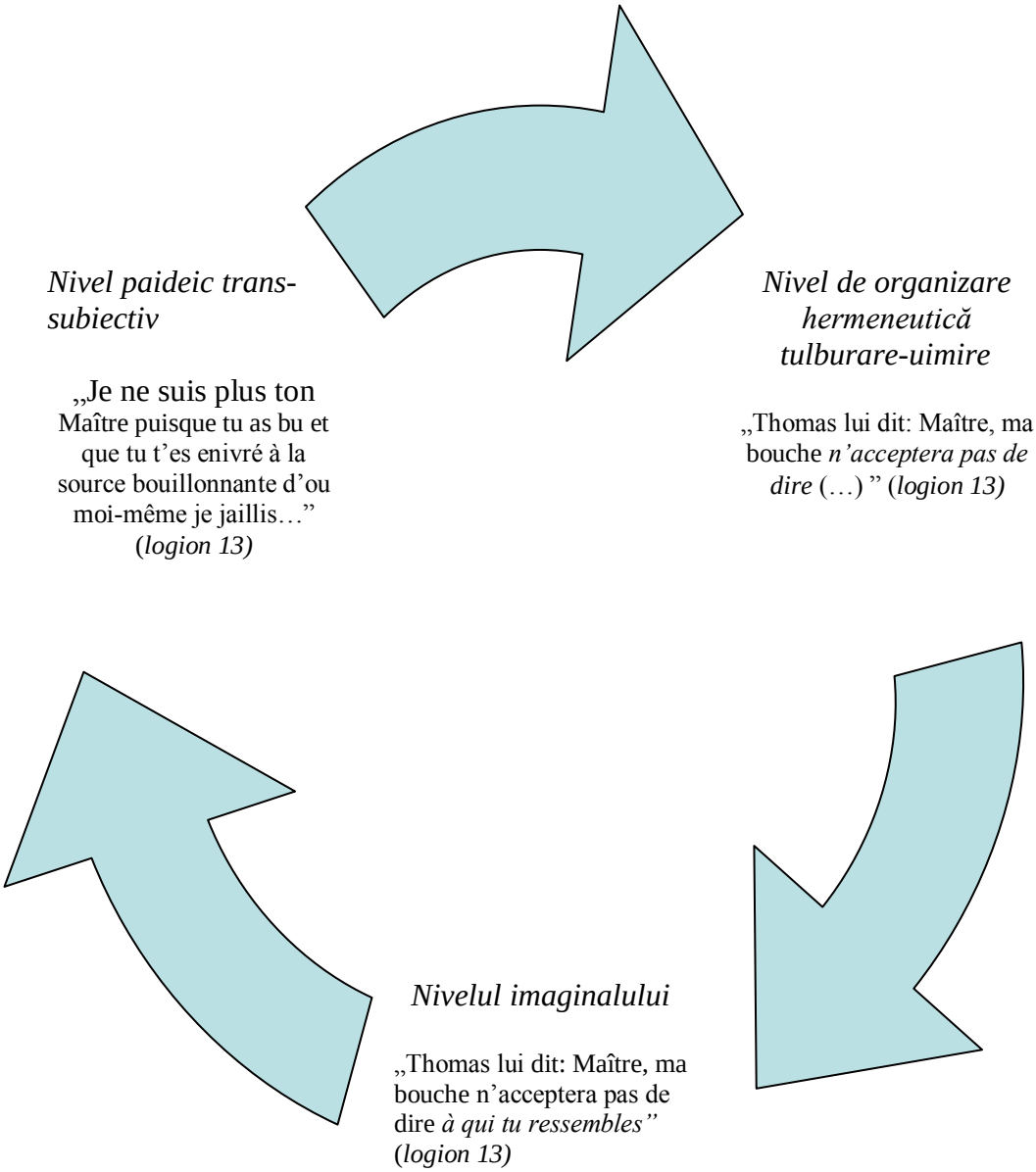

DISCONTINUITATE HERMENEUTICĂ VIAŢĂ –MOARTE

Discontinuitatea hermeneutică viaţă – moarte

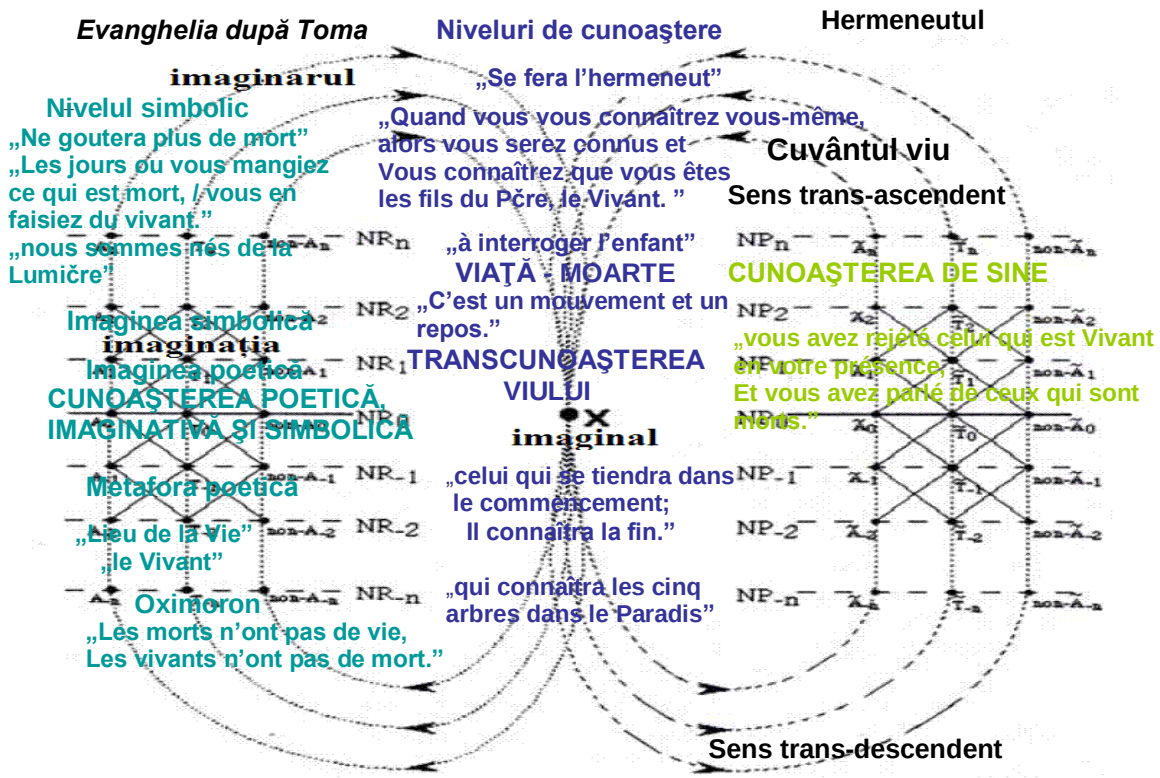

Circuitul informaţiei spirituale în vitraliul ternarelor hermeneutice

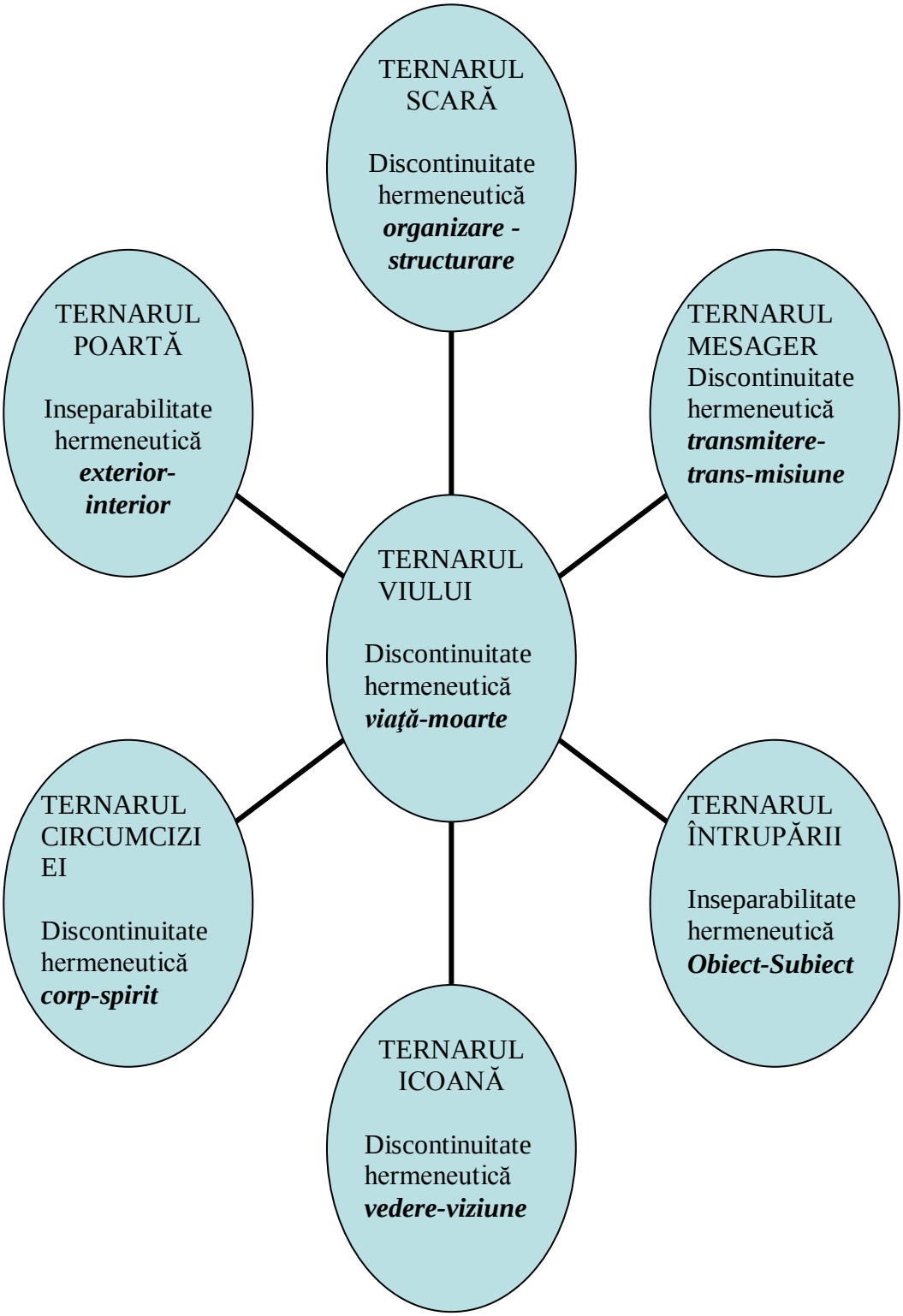

Circulaţia de informaţie spirituală între *Ternarul icoană* şi *Ternarul întrupării*

„ Cred foarte mult în noţiunea de întrupare. Vreau să spun că lucrurile mari, complicate, se întrupează foarte simplu, printr-o întâlnire, o dragoste, o prietenie. Eu situez prietenia dincolo de dragoste, e faza supremă a relaţiilor omeneşti. Aceste evenimente pot crea oportunităţi, dar trebuie să le vezi. De asemenea, este extrem de importantă o cale spirituală. Fără o cale spirituală este imposibil să poţi să-ţi găseşti locul. Trebuie să-ţi conciliezi natura animală şi natura divină, ca să-ţi găseşti locul.”[314]

Basarab Nicolescu

[314] Nicolescu, 2010.

Experienţa imaginală a întrupării

Experienţa întrupării este o experienţă spirituală, în măsura în care avem nevoie de căutarea locului potrivit în casa fiinţei noastre, în casa lumii şi în casa divină, sacră. A-ţi găsi deopotrivă locul în fiinţă, în lume şi în sacru, necesită *o întrupare*, prin concilierea contradictoriilor care ne structurează viaţa: corp-spirit, materialitate-spiritualitate, exterior-interior, închidere-deschidere, ignoranţă-înţelepciune, posesivitate-libertate, stereotipie–creativitate, pasivitate-acţiune, prejudecată-toleranţă, autosuficienţă-dialog, confuzie-înţelegere etc. Ceea ce face posibilă *vederea, viziunea şi contemplarea* paradoxului întrupării este circulaţia informaţiei spirituale în *Ternarul icoană*, structurat hermeneutic pe *nivelul imaginativ, nivelul imaginar şi nivelul imaginal:* „L'art de la vision ou de la gnose qui n'est ni une perception sensorielle, ni psychique, ni intellectuelle, mais un état d'ouverture – dans cet *Ouvert*, au fond de l'être, ce qu'il y a d'incréé dans l'homme ne fait qu'Un avec ce qu'il y a d'incréé en Dieu (maître Eckhart) - de ce que les mystiques appelleront par la suite *la fine pointe de l'âme."*[315].

Imaginalul este un termen preluat din sufismul iranian şi introdus de Henry Corbin (1903-1978) pentru a desemna imaginarul adevărat, creator, vizionar, esenţial, fondator. Fără viziune, Realul se dizolvă într-o înlănţuire nesfârşită de imagini voalate, deformate, mutilate: „Urmându-l pe Corbin – scrie Gilbert Durand –, s-ar putea spune că acel *cogito* al Imaginarului este *ceea ce mă priveşte,* caci tocmai în actul vizionar al *privirii* – iar eu nu pot atesta şi profesa decât propria-mi privire – se desăvârşeşte cunoaşterea celui ce priveşte, a obiectului privit şi a viziunii care îngăduie respectiva *privire."*[316]. Imaginalul corespunde domeniului transubiectiv al realităţii transdisciplinare, ca terţ inclus între subiectiv şi intersubiectiv: „Pentru ca în actul privirii ceea ce privesc să mă privească e nevoie de un terţ. Terţul tainic inclus, unifică Subiectul şi Obiectul, păstrându-le diferenţa. În lipsa acestui terţ totul este separat."[317]

---

[315] „Arta viziunii sau a gnozei nu este nici o percepţie senzorială, nici psihică, nici intelectuală, ci o stare interioară de deschidere – în acest *Deschis*, în adâncul fiinţei, ceea ce este increat în om se unifică cu ceea ce este increat în Dumnezeu (maître Eckhart) - ceea ce misticii numesc prin cel mai fin punct al sufletului.", *L'Évangile de Thomas*, 1986, p. 244-245.

[316] Gilberd Durand *apud* Nicolescu, 2006.

[317] Nicolescu, Camus, 2004, p. 35.

Basarab Nicolescu defineşte în relaţia lor *ternar-transdisciplinară* conceptele de *imaginaţie-imaginar-imaginal,* accentuând rolul circuitului de informaţie spirituală dintre ele în realizarea punţii de legătură între Real şi Realitate, între Subiect şi Obiect:

> „În gândirea transdisciplinară, imaginalul corespunde punctului X de tangenţă între zonele de non-rezistenţă ale Subiectului si Obiectului, care permite comunicarea între Subiect şi Obiect. El ne apare astfel ca locul-sursă al imaginilor nezămislite de organele de simţ. Ca punct, entitate geometrică fără dimensiuni, X transcende activitatea psihică. Imaginalul nu este deci o activitate psihică producatoare de imagini. El este însă accesibil omului aflat într-o stare transpsihică, permiţându-i contemplarea imaginilor, cunoaşterea fără intermediar, faţă în faţă. X este locul sursă al tuturor imaginilor trecute, prezente şi viitoare, care informează şi dă sens Realităţii, prin buclele de coerenţă care traveresează nivelurile de Realitate ale Subiectului si Obiectului. X aparţine Realului aflat în comuniune cu Realitatea. El este însăşi cunoaşterea, în dimensiunea sa de trans-cunoaştere, în plinătatea ternară a *celui ce priveşte* (Subiectul), a *obiectului privit* (Obiectul) şi a viziunii care îngăduie respectiva *privire* (Tertul Ascuns).”[318]

Imaginaţia ca activitate psihică producătoare de imagini prin situarea într-un singur nivel de Realitate este neinformată de existenţa celorlalte niveluri de Realitate, nefiind nici rezistenţă şi nici non-rezistenţă, ci pură activitate neuronală.

Imaginarul captează informaţia acţiunii simultane a mai multor niveluri de Realitate: „În gândirea transdisciplinară Imaginarul apare deci ca un fald al Realităţii şi Realitatea ca un fald al Imaginarului. Din fald în fald, omul poetic a fost inventat. Imaginarul transdisciplinar semnifică circulaţia energetică între două sau mai multe niveluri de Realitate legate prin discontinuitate. Inspiraţia ştiinţifică şi artistică este percepţia respiraţiei solidare a diferitelor niveluri de Realitate. Imaginarul transdisciplinar este un imaginar ale carui imagini depăşesc tot ceea ce pot concepe organele noastre de simţ.”[319]

Căutarea unui trup sensibil şi spiritual deopotrivă, fără a fi nici una, nici alta, implică o asumare a traversării nivelurilor de întrupare ca *experienţă – pasaj* a in-formării spirituale în zona de non-rezistenţă a conştiinţei: „Hristosul relevă, în fapt, de o răsturnare secundă a răsturnării substanţei, ca pasaj secund al pasajului substanţei în conştiinţa de sine. Altfel spus,

[318] Nicolescu, 2006

[319] *Idem.* .

el reprezintă, în mod paradoxal, *întruparea* – ca substanţă terţă – a pasajului însuşi propriu tuturor pasajelor, şi anume, ca Paşti universal al Spiritului absolut."[320]

Mâna în mână (logion-ul 22) ca loc terţ dintre *mâna-corp* şi *mâna-spirit*, fără a fi nici una nici alta în acelaşi timp, reprezintă o urmă a *traversării* nivelului de Sens transgresiv din construcţia *lumii imaginalului:* „Cuvintele ele însele erau palpabile. Nu cu mâna trupului, ci cu o invizibilă mână a conştiinţei de sine, care se întindea spre ele, le lua între degete şi le fărâmiţa ca pe nişte frunze de toamnă".[321]

La nivelul Subiectului, întruparea este o captare a vibraţiilor ce se nasc prin rezonanţa celor trei niveluri ale fiinţei: corp-spirit-inimă. Consecinţa ontologică directă a unificării celor trei niveluri de fiinţă este *deschiderea* : deschiderea inimii, deschiderea noetică, deschiderea umanistă. Unificarea interioară a individului nu este posibilă fără o întrupare în lume, prin rezonanţa fiinţei cu nivelurile de Realitate ale lumii: *interiorul ca exteriorul, înaltul ca josul. Paradoxul întrupării* este tocmai realizarea simultană a *întrupării în fiinţă, a întrupării în lume şi a întrupării în sacru*. E tresărirea unei stele când înfloreşte o floare….

Cercetarea noastră privind *experienţa întrupării,* aşa cum este ea ancorată discursiv în Spusele lui Isus din *Evanghelia după Toma*, se orientează spre o noţiune *a unicului* care să nu fie cea a unei unităţi aritmetice, ci mai curând un fel de *kathenotheism*[322] din mistica iraniană, un tip de experienţă care, după Henry Corbin, realizează acest de *fiecare dată unic* al fiinţei reîntoarsă la Unitatea sa. Departe de a pune în pericol individualitatea, *întruparea* se consumă în ea, transgresând-o în experienţa *non-dualităţii* ca *unificare* realizată pe trei niveluri :

- Întruparea în fiinţă: unificarea nivelurilor de fiinţă
- Întruparea în lume şi întruparea în Celălalt: unificarea Subiectului şi Obiectului
- Întruparea în Cuvântul viu: unificarea tuturor nivelurilor de Realitate şi a zonei de nonrezistenţă dintre ele şi a zonei de nonrezistenţă dintre Subiect şi Obiect.

Întruparea este o *traversare* în măsura în care face posibilă trăirea simultană a celor trei niveluri, într-un izomorfism al specificităţii proprii fiecăruia dintre ele. Ca reconstrucţie printr-un efort interior a unităţii fiinţei şi a lumii, *întruparea* „nu afirmă juxtapunerea a două realităţi distincte, sau eventuala resorbţie a uneia în cealaltă în sânul uniunii mistice sa în

[320] Vezi reflecţiile despre *substanţa pasajului* în capitolul 3, *Timp şi pasaj. Experienţa hegeliană a Spiritului,* Ciomoş, 2006, pp. 66-70.

[321] Stănescu, 1990. p. 89.

[322] Roger Munier descris acest tip de experienţă care presupune *kath'ena* în Cuvântul introductiv la cartea lui Henry Corbin, 2002, p. 8.

moarte, ci chiar misterul ontologic al lui Doi, care totuşi rămâne Doi, într-un Unic."[323] Consecinţa directă la nivel ontologic a întrupării este întru-chiparea *Unicului* ca *terţ trăit* între *unitate* şi *unificare*.

Nu vom purcede mai departe în căutările noastre, fără a încarna cele trei niveluri ale întrupării în *logia Evangheliei după Toma*. Printr-o intuiţie ţâşnită din însăşi *Sursa Viului* sau *Locul Vieţii,* Spusele lui Isus desăvârşesc vizionar ceea ce corespunde *celei de-a treia stări a realului*, zonă intermediară dintre sensibil şi inteligibil, numită de Henry Corbin *mundus imaginalis,'alam al-mithal: „Philosophie prophétique,* pour parler le langage de Henry Corbin, grand explorateur de *l'imaginal,* l'imaginal étant ce monde intermédiaire qui, à travers différentes hiérarchies, nous fait passer du sensible vers l'Esprit au-delà des intelligibles."[324].

Pentru a înţelege mai bine sensul pe care îl atribuim conceptului de *întrupare* decantat prin contextualizarea postulatelor hermeneuticii transdisciplinare în *Evanghelia după Toma,* trebuie să ne raportăm la teoria „imaginaţiei active", al cărei iniţiator a fost filosoful iranian Molla Sadra Shirazi, care a trăit în secolul al XVII-lea. Potrivit lui Molla Sadra, imaginaţia e o facultate umană transcendentă, sensibilă şi nonsensibilă, deci contradictorie, a cărei esenţă constă în a se sustrage tocmai acestei dihotomii, „într-un, corp delicat, vehiculul subtil al sufletului"[325].

Imaginalul este o lume adevărată, a realităţii plenare, elementul însuşi al conjuncţiei dintre forţele fizice şi psihice, mediul propagării lor prealabile: „Lumea imaginală este, într-un cuvânt, lumea însăşi, ajunsă la indiviziunea ei anterior apropierilor noastre divizante, simplificatoare, lumea în gloria ei iniţială, în care se situează viziunile, în care realul se transfigurează."[326]

În ordinea imaginală, unitară prin esenţă, *corpul* nu mai este opus *spiritului,* având o stare intermediară, subtilă: „Ca scufundat într-un real de-acum unitar, *corpul imaginal* e chiar corpul, însă renăscut, redat unei noi tinereţi – corp plenar şi auroral, deschis bogăţiei indivizibile a lumii create."[327]. *Corpul imaginal (jism mithali)* e corpul cu desăvârşire propriu,

---

[323] Henry Corbin, 2002, p. 7.

[324] „*Filosofie profetică,* pentru a vorbi în limbajul lui Henry Corbin, un mare explorator al *imaginalului,* imaginalul fiind această lume intermediară care, traversând diferite ierarhii, ne permite să traversăm dinspre sensibil, spre Spirit, dincolo de inteligibil.", Leloup, Éditions Albin Michel, Paris, 1991, p. 230.

[325] Corbin, 2002, p. 10.

[326] *Idem.*.

[327] *Ibid.*

concret şi singular, devenit oarecum spiritual, dar nefiind nici corp, nici spirit, ci altceva: *un ochi în ochi, o mână în mână, un picior în picior, o icoană în icoană.* Esenţializând conceptual, *corpul imaginal* este o *întrupare a Unicităţii, o relaţie şi un schimb de la Unic la unic.* Integrând în realitatea sa cele trei niveluri ale întrupării, întemeiate pe conjuncţia dintre reconstrucţia unităţii prin unificare, lumea imaginală se identifică cu Realul, cu zona Terţului Ascuns, cu sacrul (dimensiunea transreligioasă a lumii), cu domeniul conştiinţei (dimensiunea transubiectivă care realizează puntea dintre Subiect şi Obiect).

Henry Corbin substituie formulei tradiţionale pentru noi, omul şi sufletul său, *omul şi Îngerul său,* tainica cuminecare a lui Doi, într-un Unic, într-un spaţiu-timp interior şi exterior deopotrivă. Solitudinea noastră, ca adevăr fundamental al existenţei, devine în limbajul lui Corbin, o *dualitudine:* „În lumea imaginală se poate săvârşi aşteptata reîntâlnire a omului cu *Îngerul* său, a Eului propriu cu Altul său. Nu a Eului cu un Tu mereu despărţitor, ci a Eului propriu cu un Altul care rămâne un Eu, un *Eu la persoana a doua* care e adevărata sa esenţă. Căci, *Îngerul* e, ca plenitidinea lumii imaginale, dimensiunea sa împlinită, ajunsă la capăt.”[328].

[328] *Ibid.*

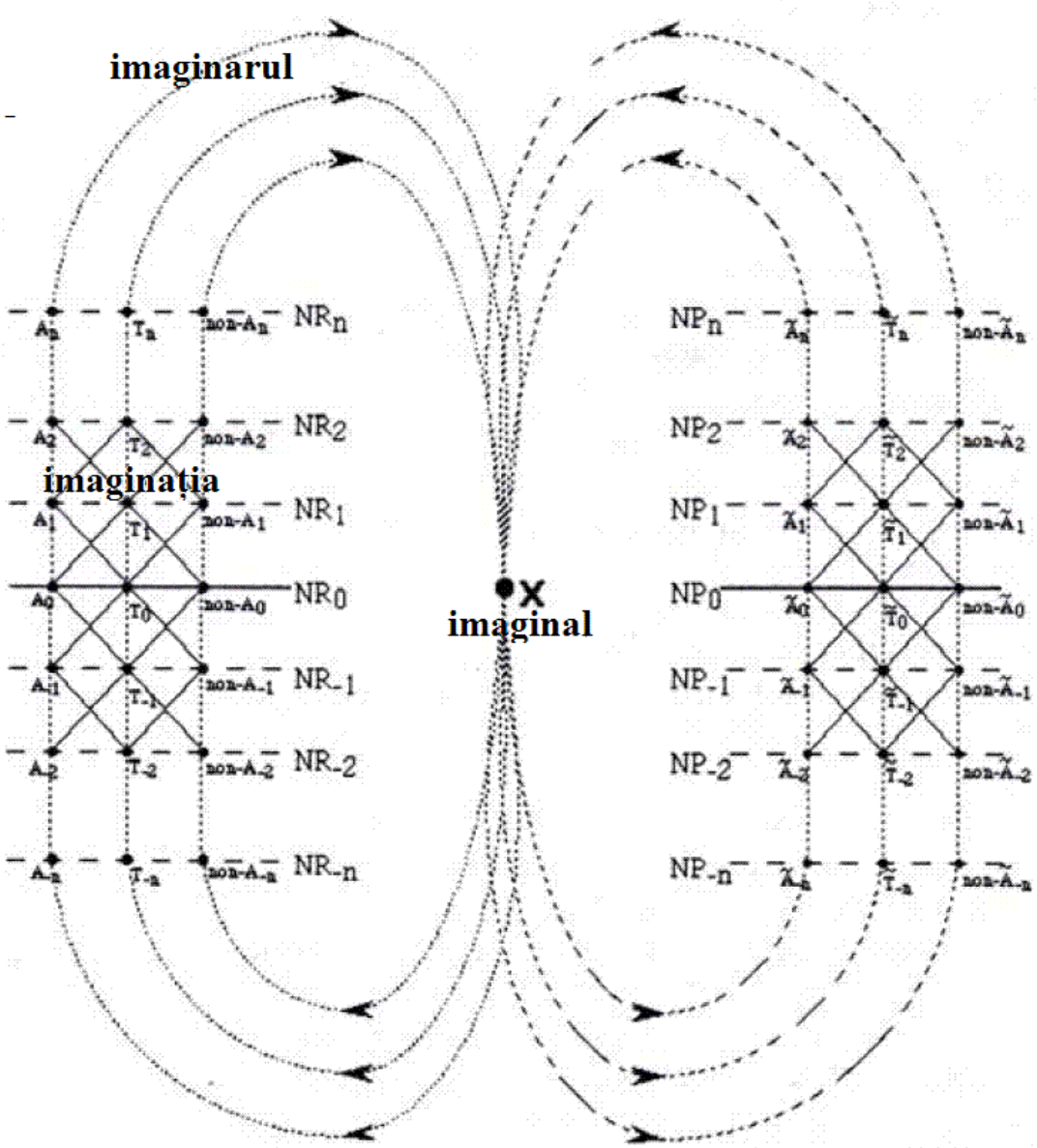

Întruparea în ființă are loc în momentul în care trăim experiența *reală* a unificării și depășirii contradictoriului fundamental *corp-spirit,* care ne structurează individualitatea. Întruparea este acea *imagine și asemănare* a contradictoriilor în unitate. „Je suis le Tout.” *(logion 77)*, iată întruparea în chipul său poetic! Cunoașterea Totului este o contemplare : a realiza o uniune cu obiectul contemplație. Întrupare. Integrare. Contemplare. Întruparea e o contemplare a integrării contradictoriilor.

Întruparea omului este o încercare de a înţelege şi a reitera în evoluţia sa spirituală, experienţa întrupării pe care a trăit-o Isus. Întruparea permite corpului spiritual invizibil să se facă vizibil, la fel cum lumina ea însăşi invizibilă, face să fie vizibile toate lucrurile. Identificând în logica binară trupul cu substanţa şi extinzând conceptul de materialitate, întruparea necesită o logică nouă prin care re-descoperim la nivelul conştiinţei celelalte componente ale materiei: *energie, informaţie spirituală şi spaţiu-timp.* Acestea au corelat ontologic, însă omul trebuie să le dea o consistenţă imaginală pentru a putea fi integrate conştiinţei. Întruparea eliberează luminozitatea conţinută în fiinţă, acea lumină absorbită în forma pe care substanţa o poate capta la nivelul cunoaşterii directe, senzoriale. Întruparea este o formă de exprimare a viului, ca integrare a morţii în viaţă, dincolo de opoziţiile binare compus-descompus. Întruparea este o experienţă a luminii şi de lumină, care necesită o reinventare a organelor noastre de simţ – *a face ochi în ochi, mână în mână, picior în picior* - care să permită captarea ei raţională, la nivelul intuiţiei. *Dumnezeu făcut om sau Cuvântul făcut trup,* reprezintă o simplificare, un reducţionism al complexităţii conţinutului ontologic încapsulat în experienţa întrupării ca unicitate pe care orice individ o poate valoriza în devenirea sa spirituală. Trăirea întrupării dobândeşte un sens în măsura în care o înţelegem ca o străfulgerare simultană a multiplelor niveluri de Realitatea, captând astfel nu numai ceea ce putem cunoaşte prin instrumentele percepţiei noastre obişnuite ci şi ceea ce scapă tuturor raţionalizărilor posibile. Întruparea deschide acel spaţiu-timp al coexistenţei unificate a două tipuri diferite de experienţe interioare: *Dumnezeu făcut om sau Cuvântul făcut trup,* dar şi *omul făcut Dumnezeu sau trupul făcut Cuvânt.* Întruparea coincide nu cu o mărturisire a credinţei, ci cu o mărturisire a Sensului Cuvântului Viu. Prin întrupare trăim nemijlocit vederea Cuvântului Viu. Întruparea este acea lumină care face vizibil chipul Cuvântului Viu. Întruparea este căutarea putinţei firii de a vedea, pipăi şi auzi naşterea Sensului.

Circulaţia de informaţie spirituală între *Ternarul mesager* şi *Ternarul circumciziei*

„Plus grande est la révélation que l'on a reçue, plus grande doit être l'humilité pour la transmettre. "[329]

Jean - Yves Leloup, *Écrits sur l'hésychasme*

[329]„ Cu cât este mai mare *adevărul* împărtăşit paideic prin experienţa spirituală, cu atât trebuie să fie mai mare umilinţa pentru a-l transmite", Leloup, 1990, p. 25.

Niveluri paideice ale *trans-misiunii* informaţiei spirituale

De în-semnătate majoră în căutările noastre spirituale, distincţia dintre relaţia paideică şi forma sa discursivă, vine în întâmpinarea eliminării acelor confuzii care reduc experienţa paideică la înlănţuirile cauzale generate de structura binară întrebare-răspuns. *Relaţia paideică* este ontologică, iar o posibilă raţionalizare a ei se realizează prin limbaj, în forma *text-discursului paideic,* care se află de cele mai multe ori sub auspiciile dialogului. Însă vom arăta în continuare, că există multiple niveluri paideice, fiecărui nivel corespunzându-i un anumit tip de discurs. Nivelurile paideice au legi, norme şi valori diferite, existând o ruptură radicală între nivelul paideic intersubiectiv şi nivelul paideic transubiectiv, atât din perspectivă ontologică cât şi epistemologică.

Nivelul paideic intersubiectiv se referă la relaţiile cu doi poli, transmiţător şi receptor, în care informaţia circulă la un singur nivel de Realitate. Forma discursivă este dialogală – întrebare/răspuns, iar conţinutul şi modalitatea de comunicare sunt structurate pe o logică binară, mutual exclusivă.

Nivelul paideic trans-subiectiv este constitutiv relaţiilor spirituale, în interiorul cărora maestrul şi discipolul permit apariţia Terţului Ascuns, mediatorul transgresiv menit a concilia contradicţiile constitutive evoluţiei interioare. Logica paideică ternară întemeiată pe Terţul Ascuns, lasă posibilitatea circulaţiei de informaţie spirituală în interiorul, între şi dincolo de multiple niveluri de Realitate. Evocăm o atare rezonanţă de viziune între nivelurile paideice ale *ternarului mesager,* articulat metodologic în exerciţiul hermeneutic transdisciplinar şi reflecţiile filosofului Virgil Ciomoş cu privire la înţelegerea *transmisiunii spirituale* ca o *transmisiune terţă*[330]*,* conciliatoare între *tradiţia primară*[331] şi *tradiţia secundă*[332]*:*

[330] „ Transmisiunea terţă – directă este aceea dintre un Subiect universal – Spiritul – şi un subiect singular – conştiinţa de sine spirituală. ”, (Ciomoş, 2006, p. 94).

[331] Tradiţia primară este „intervalul Logos-ului propriu trecutului şi prezentului, ca pasaj efectiv, adică întrupat.”, *idem,* p. 92.

[332] „Prin transmisiunea secundă, conştiinţa de sine poate ajunge să se întrupeze ca analog al pasajului (secund) – împlinit în calitate de imediat – între Spiritul însuşi şi conştiinţa de sine.”, *ibid.,* p. 93.

„Spiritul – care este transmisiunea universală dintre orice trecut şi orice prezent ca pasaj al Logos-ului – trebuie să transmită conştiinţei de sine – care este transmisiunea singulară a eternităţii Logos-ului în timpul apropriat trupului său – transmisiunea însăşi şi, prin urmare, Spiritul ca atare.[333]

Evanghelia după Toma constituie una dintre multiplele forme de discursivizare a relaţiei paideice dintre Isus şi cei *care ştiu să asculte,* în sensul în care înţeleptul ascultă şi ceea ce nu este rostit, dar şi dintre Isus şi orice om care *devine un bun ascultător*. Devenirea hermeneutică implică *ascultare.* Trecând prin filtrul postulatelor paideice *trans-subiective* arta lui Isus de a transmite un anume tip de cunoaştere celor care manifestă deschiderea necesară, vom descifra maniera în care acestea pot dobândi un sens în experienţa spirituală.

Pentru a dialoga la acest nivel paideic sunt necesare următoarele postulate:

- Suspendarea prejudecăţilor, a reprezentărilor personale

„Pour conduire quelqu'un, il faut voir, il faut être éveillé, sinon effectivement on entretient l'autre dans son someil et on le conduit vers la fosse commune."[334]

- Fuziunea orizonturilor

„Il y a aussi ce proverbe qui indique bien l'esprit dans lequel devrait se transmettre la connaissance: «Donnez un poisson à quelqu'un, et il aura un jour à manger. Apprenez-lui plutôt l'art de pêcher, et il n'aura plus jamais faim!»"[335]

- Traversarea împreună a diverselor niveluri de Realitate

„Il ne s'agit pas de se laisser guider par n'importe qui, mais par quelqu'un qui a fait l'expérience de ce dont il parle. Par ailleurs, il est bon de se méfier des «donneurs de bons conseils»…«Celui qui sait ce qui est bon pour les autres est un être dangereux», disait

[333] *Ibid.*

[334] „Pentru a putea orienta pe cineva e nevoie de viziune, trebuie să fi trăit experienţa trezirii, dacă nu, întreţinem în celălalt somnul conştiinţei şi îl conducem înspre anihilarea fiinţei.", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p.115.

[335] „Există acest proverb care indică bine spiritul în care ar trebui să se transmită cunoaşterea autentică: « Daţi un peşte la cineva şi el va avea ce să mănânce într-o zi. Învăţati-l mai degrabă arta de a pescui şi nu va mai fi înfometat niciodată.»", *ibid* .

Nisargadatta.(…) Le maître véritable n'est pas celui qui parle bien de la lumière, mais celui qui nous aide à ouvrir les yeux."[336]

- Transmiterea informaţiei prin terţul inclus şi prin deschiderea spre Terţul Ascuns

„« On ne peut donner que ce qu'on a reçu», disait Jean-Baptiste. Rien de plus, rien demoins. […]On peut témoigner de sa foi , mais on ne peut pas l'imposer à quelqu'un. Cette connaissance lumineuse doit s'éveiller d'elle-même. «Ce qui est vivant en moi, est aussi vivant en toi», c'est tout ce qu'on peut dire."[337]

- Conflictul *reprezentare-contrareprezentare* poate fi conciliat într-o *stare T* care se identifică cu experienţa *ascultării.*

Limbajul unei *relaţii paideice trans-subiective* este *un limbaj al paradoxului*, care implică un nou tip de logică: *logica ternară.*

„Une petite phrase de ce logion (L 14) est également importante: «Ceux qui sont malades, vous pouvez les guérir.» Le mot grec *Therapeuèn* a un sens plus large que guérir. Les thérapeutes dont nous parle Philon d'Alexandrie étaient en effet plus que de simples guérisseurs, ils étaient aussi des initiateurs. Ainsi il faudrait lire: «Ceux qui sont malades ou qui souffrent, vous pouvez non seulement les guérir mais aussi les initier au sens de la vie et de la souffrance.»

Car la maladie elle-même n'est peut-être que le symptôme d'un malaise plus essentiel – d'un oubli de l'Etre…Le rôle du thérapeute, c'est alors de permettre à la personne souffrante de retrouver sa santé totale, aussi bien physique-psychique que spirituelle.

L'Évangile selon Thomas nous rappelle que tout homme a en lui le pouvoir de guérir. Le thérapeute est à l'intérieur de chacun de nous. C'est le Vivant qui veut «que nous ayons la

[336] „Nu se referă la posibilitatea de a fi ghidat de către oricine, cât mai degrabă de cineva care a trăit experienţa a ceea ce transmit cuvintele sale. De aceea, este bine să ne ferim de cei care se consideră « ca fiind în măsura de a da sfaturi bune»…« Cel care ştie ce este bine pentru ceilalţi este o fiinţă periculoasă.», spunea Nisargadatta.(…) Adevăratul maestru nu este cel care ştie vorbi bine despre lumină, ci cel care ne ajută să deschidem ochii pentru a trăi experienţa i-luminării.", *ibid.*.

[337] „ « Nu putem da decât ceea ce am primit», spunea Ioan Botezătorul. Nimic în plus, nimic în minus.(…) Putem mărturisi despre credinţa personală, dar nu o putem impune nimănui. Acest tip de cunoaştere luminoasă trebuie să se ivească din ea însăşi. « Ceea ce este viu în mine este viu şi în tine.», e tot ceea ce putem spune. ", *ibid.*

> vie et la vie en abondance» dans toutes les dimensions de notre être. Il s'agit d'être dans l'attitude juste. Dans une ouverture qui lui permette d'agir en nous et à travers nous."[338]

Mărcile care îl disting pe Isus ca fiind un veritabil *terapeut* sunt surprinse de Jean Yves Leloup în maniera simplă şi umană prin care înţelege să fie receptate cele *114 logia* ale *Evangheliei după Toma*: *Jésus nous met en garde, la suite du logion nous encourage, L'Évangile selon Thomas nous rappelle, il dévoile, l'Évangile nous invite à nous souvenir, l'Évangile nous invite à le laisser vivre*.[339] Consecinţa vindecării interioare este *deschiderea,* ca atitudine justă a omului în faţa Viului, ca o smerită plecăciune a fiinţei în Prezenţa Totului. *Deschiderea către Celălalt* sub chipul toleranţei, este aşezată sub lupa reflecţiei individuale, nu cu accente moralizatoare, cât mai degrabă cu luciditatea celui care invită la o transformare a omului prin experienţa paradoxală a iubirii:

> „Jésus se rèvèle de nouveau, dans ce logion (L 26), comme thérapeute. Il dévoile les mécanismes de la projection et du transfert. Ce que nous reprochons aux autres n'est souvent que la projection de ce que nous nous reprochons à nous-même; mais que nous n'osons pas nous avouer. Ce que nous supportons le moins chez les autres ce sont nos propres défauts."[340]

Structura interogativă a *Evangheliei după Toma,* invită la reflecţia modului în care *fiinţa întrebătoare* (concept heideggerian) îşi *orientează* întrebările (şi nu răspunsurile). Ele

---

[338] „O mică frază din acest logion (L14) este în egală măsură importantă: « Pe cei care sunt bolnavi, puteţi să-i vindecaţi.» Cuvântul grecesc *Therapeuèn* are un sens mai complex decât *a vindeca.* Terapeuţii de care ne vorbeşte Filon din Alexandria erau mai mult decât simplii vindecători, erau de asemenea, iniţiatori. De aceea, trebuie înţelese corect cuvintele: « Cei care sunt bolnavi sau care suferă, puteţi nu numai să îi vindecaţi, dar puteţi în egală măsură sa-i iniţiaţi în sensul vieţii şi al suferinţei. ». Căci boala în sine, nu este decât un simptom al unei maladii esenţiale: uitarea Fiinţei…Rolul terapeutului este deci acela de a permite persoanei aflate în suferinţă, de a-şi regăsi sănătatea sa totală, atât cea psiho-fizică, cât şi cea spirituală. *Evanghelia după Toma* ne reaminteşte faptul căfiecare are în el puterea de a vindeca. Terapeutul locuieşte în interiorul fiecăruia dintre noi. Viul este cel care permite ca « să avem viaţă şi viaţă din abundenţă» la toate nivelurile de fiinţă. Aceasta înseamnă a fi în atitudinea justă. Într-o deschiderea care să ne permită sa acţionăm în noi, prin noi şi dincolo de noi.", *ibid.,* p. 81.

[339] *Isus ne avertizează, logion-ul ne încurajează, Evanghelia după Toma ne aminteşte, el ne descoperă, Evanghelia ne invită să ne amintim, să fim vii.*

[340] „Isus se revelează din nou, în acest logion (L 26), ca terapeut. El devoalează mecanismele proiecţiei şi ale transferului. Ceea ce reproşăm adesea celorlalţi, nu este altceva decât proiecţia a ceea ce ne reproşăm nouă înşine; dar acest fapt nu îndrăznim să-l recunoaştem. Ceea ce suportăm cel mai puţin la ceilalţi, nu sunt decât propriile noastre defecte. ", *ibid.* , p. 102.

nu elucidează *apartenenţa la o religie,* ci inspiră ca act creator *al inventării poetice a credinţei*. Întrebarea caută un răspuns care vine să definească ceva ce este dat deja, într-un anume fel, în naşterea întrebării. A pune întrebarea înseamnă totodată a prefigura acel ceva din care este extras răspunsul şi în care el îşi află confirmarea: „*Interogarea* este fiinţarea dată în chip explicit odată cu întrebarea, însă în acelaşi timp ea este dată în aşa fel încât, în cursul *interogării,* este cea dintâi şi cel mai mult trecută cu vederea."[341]

Criteriul care ne-a orientat şi inspirat în de-limitarea surselor generatoare ale spiritului interogativ a fost acela al logicii în care întrebarea a fost actualizată. Distingem astfel două categorii:

- întrebări formulate *într-o logică binară*
- întrebări formulate *într-o logică ternară*

Ceea ce este paradoxal, surprinzător şi perturbant este faptul că, nu numai *interpretul interpretat* – ipostaziat în lector sau discipol – îşi *citeşte* întreaga existenţă în lumina Cuvântului revelat, ci şi Isus devine *Întrebător* privitor la înţelegerea şi interpretarea devenirii (evoluţiei) sale spirituale.

(1) Întrebările discipolilor adresate lui Isus *într-o logică binară,* cu răspunsurile formulate *într-o logică ternară*, generează o *discontinuitate*, o ruptură între niveluri discursive diferite. Raportul dintre nivelurile de Realitate se referă la proiecţii sau traduceri între diferite structuri ale unor niveluri diferite de Realitate. Legile nivelurilor de Realitate nu sunt traductibile decât aproximativ. Când traducem lucruri de pe un nivel de Realitate cu concepte aparţinând altui nivel de Realitate, ajungem la oxymoron, paradoxuri, contradicţii. Traducerea aproximativă este posibilă numai prin corelarea totală a nivelurilor de Realitate prin zona de non-rezistenţă şi prin implicarea Subiectului.

> „Les disciples lui disaient: / *Le Royaume, / quand viendra-t-il?* / Jésus répondit: / Ce n'est pas en le guettant qu'on le verra venir. / On ne dira pas: Voici il est là , / ou il est ici. / Le Royaume du Père / est répandu sur toute le terre / et les hommes ne le voient pas". *(logion 113*)[342]

[341] Martin Heidegger, 2005, p.234.

[342] „Discipolii îi spuneau: / *Când va veni Împărăţia*? / Isus le răspundea: / Nu stând la pândă, o vom vedea venind. / Nu vom spune: / Ea este aici sau este acolo. / Împărăţia Tatălui este răspândită peste întreg pământul / şi oamenii nu o văd." , *logion 113* , *L'Évangile de Thomas,* 1986, p.43.

„Ses disciples lui dirent: / *La circoncision est-elle utile ou non?* / Il leur dit: / Si elle était utile, / leur père les engendrerait circoncis de leur mère, / mais la véritable circoncision en esprit / est tout à fait utile". *(logion 53)*[343]

„Ses disciples demandaient: / *Quel sera le jour de ton apparition ?* / Quel sera le jour de notre vision? / Jésus répondit: / Le jour où vous serez nus / comme des enfants nouveau-nés / qui marchent sur leurs vêtements, / alors vous verrez le Fils du Vivant. / Pour vous, il n'y aura plus de crainte". *(logion 37).* [344]

(2) Isus întreabă într-o *logică ternară*, care să orienteze răspunsurile către aceeaşi dinamică a căutării ternarului, însă răspunsurile (în afară de cel al lui Toma) sunt construite tot după logica binară:

„Jésus disait à ses disciples: / A qui me comparerez-vous? / Dites-moi à qui je ressemble? / Simon-Pierre lui dit: Tu ressembles à un ange juste. / Matthieu lui dit: Tu ressembles à un sage philosophe. / Thomas lui dit: Maître, ma bouche n'acceptera pas de dire à qui tu ressembles. (logion 13). "[345]

(3) *Întrebarea ca răspuns la întrebare*

„Les disciples demandaient à Jésus: / Dis-nous quelle sera notre fin? / Jésus répondit: / Que savez-vous du commencement pour que vous cherchiez ainsi la fin? "[…] *(logion 18).* [346]

Logica în care este formulată întrebarea în textul *Evangheliei după Toma*, indică nivelul spiritual, deschiderea şi rezonanţa interioară a celor care pornesc în căutarea Sensului, un itinerar orientat hermeneutic de către Isus Întrebătorul. *Paideicul* implică atât *cuvântul* ca

[343] "Discipolii îi spuneau: / *Circumcizia este utilă sau nu?/* El le spunea: / Dacă era utilă, / tatăl lor i-ar fi născut din mama lor deja tăiaţi împrejur. / dar adevărata circumcizie în spirit / este cu siguranţă utilă. " , *logion 53, ibid.* , p. 29.

[344] „Discipolii îl întrebau: / *Care va fi ziua apariţiei tale? /* Care va fi ziua în care vom avea această viziune? / Isus le răspundea: / În ziua în care vă veţi naşte pentru a doua oară / şi veţi deveni ca cei nou-născuţi / care nu se ataşează / de ceea ce nu intră în rezonanţă cu fiinţa lor unificată. / Atunci îl veţi dedea pe Fiul Viului. / Pentru voi, nu va mai exista îndoială. ", *logion 37, ibid.* , p. 25.

[345] „Isus le spunea discipolilor: / Cu cine mă compараţi voi? / Spuneţi-mi cu cine mă aseamăn? / Simon-Petru i-a spus: Tu te asemenea cu un înger drept. / Matei i-a spus: Tu te asemenea cu un filosof înţelept. / Toma i-a spus: Maestre, gura mea nu va accepta să spună cu cine te asemenea. ", *logion 13, ibid.* , p. 18.

[346] „Discipolii îl întrebau pe Isus: / Spune-ne care va fi sfârşitul noastru? / Isus le răspundea: / Ce ştiţi voi despre început ca să puteţi căuta sfârşitul? ", *logion 18, ibid.* , p. 20.

formă discursivă a lui *logos semantikos* – creaţia liberă de semnificate (conţinuturi lingvistice), în alteritate -, corespunzând unui *nivel de Realitate,* cât şi trecerea pe alte *niveluri de Realitate*.

Conceptul de *discurs paideic* necesită o definire din perspectiva unei cunoaşteri ternare care depăşeşte înţelegerea sa ca dialog între un maestru şi un discipol. O analiză a paideicului în orizontalitatea instituirii de sens dinspre maestru către discipol sau invers, dinspre discipol către maestru, riscă să transforme experienţa paideică într-o conversie interioară a cărei finalitate ultimă este de a fi în posesia Adevărului.

Dacă discipolul devine un *hermeneut* pe măsură ce devine *un spiritual,* maestrul desfăşoară la rândul său o activitate de hermeneut în construcţia discursului său. Discipolul reconstruieşte sensurile originare ale învăţăturilor maestrului, dar contopind această hermeneutică *restaurativă* cu hermeneutica *creatoare, poietică*[347]: „Acest tip de hermeneutică instituie – prin gândire creatoare şi instauratore de noi adevăruri, prin imaginaţie fecundă şi inspirată – sensuri noi, alături de presupusele sensuri vechi sau în locul presupuselor sensuri vechi. ”[348].

Invitaţia din primul *logion* al *Evangheliei după Toma* este de a deveni *hermeneut:* şi discipol şi maestru, nici unul, nici altul în acelaşi timp. Relaţia paideică structurantă *Evangheliei după Toma* se coagulează într-un loc terţ, sub semnul terţului inclus dintre hermeneutica restaurativă şi cea creatoare: *hermeneutica transdisciplinară*. Precizăm că în discursul paideic, itinerarul instituirii sensului parcurge etapele constitutive ale procesului de creaţie metaforică, la nivelul poesis-ului discursiv, pe care îl transgresează printr-o cunoaştere in vivo, într-o coexistenţă paradoxală şi complexă a unor multiple niveluri de Realitate: *niveluri de fiinţă, niveluri de materialitate, niveluri de cunoaştere.* Dacă experienţa spirituală nu corespunde unui nivel de Realitate, nici zonei de nonrezistenţă, ci unei tensiuni între rezistenţă şi non-rezistenţă, atunci discursivizarea paideică a experienţei de imersiune în locul terţ poate fi captată intuitiv printr-un limbaj simbolic, care nu este nici teologic, nici poetic, ci o formă singulară de ex-primare a *imaginalului.*

Experienţa paideică se întemeiază atât pe dinamica spirituală a *căutării,* cât şi pe putiinţa poetică a inventării propriei deveniri, punctul lor de convergenţă fiind izvorul-taină al activităţii creatoare, acea *energeia* care îşi depăşeşte propria potenţă (Aristotel). Precizăm că această distincţie unificatoare se realizează la nivel ontologic, transgresând actul de creaţie

[347] Vezi Aurel Codoban, 2001, p.86.

[348] Cifor, 2006, p. 16.

artistică/poetică şi căutarea spirituală într-o *zonă de non-rezistenţă,* coincidentă cu *Realul (ceea ce este)* – „prin definiţie, ascuns pentru totdeauna”[349]. Acest *Loc al Vieţii* (*logion 4),* „la source bouillonnante” *(logion 13)* este umplut prin *vibraţia paideică* – trăire interioară pe domeniul Terţului Ascuns. *Paideicul in vivo* deţine în-semnele sacrului, pecetluindu-şi obârşia tainică şi mărturisind despre cuminecarea paradoxală dintre tăcere şi cuvânt.

Maestru şi discipolul sunt moduri vibratorii de-a-fi ale uneia şi aceleiaşi corzi:

> „Je ne suis plus ton Maître puisque tu as bu et que tu t’es enivré à la source bouillonnante d’où moi-même je jaillis…”(*logion 13).*[350]

Modul-de-a-fi paideic corespunde unui *mister experimentat neraţionalizabil* (D.Stăniloaie), implicând nu numai zone de nonrezistenţă cât şi o zonă comună: *Terţul Ascuns* . Deschiderea către celălalt este coincidentă cu deschiderea către mister, cu ascultarea acelei “source bouillonnante” .

Experienţa paideică devine accesibilă cunoaşterii noastre prin raţionalizarea discursivă a procesului de conversie spirituală înlăuntrul pulsaţiilor vii ale dinamismului ei interior. Paradoxul acestei coerenţe vibratorii între conţinutul ontologic al experienţei spirituale şi creaţia de sens care generează discursul paideic este acea incompletitudine hermeneutică faţă de completitudinea neexprimată şi neexprimabilă a Totului. Putem identifica în contextul instituirii relaţiei paideice, o mişcare a unui conţinut de Sens între diferite *niveluri de articulare a dialogului spiritual,* fiecare dintre acestea fiind în căutarea nexurilor profunde ale actului de poeză în deschiderea unei cunoaşteri autentice. Falia – *écart-ul* – dintre experienţa paideică şi potenţialitatea discursivă pe care o conţine în însăşi intimitatea procesului creaţiei de sens şi în momentul originar al constituirii acestuia, este doar o opţiune metodologică, cercetarea noastră încercând să exploreze ceea ce ce se află între ele: Terţul Ascuns, “singurul lucru care merită cu adevărat truda de a fi căutat în această lume.”[351]. Precizăm cu rigoare că este imperativă distincţia metodologică între cele trei tipuri de terţi[352]:

- *terţul logic*, „care este un terţ legat de consistenţa logică a propoziţiilor, a discursului care poate fi formalizat”;

[349]Nicolescu, 2002, p. 102.

[350] “ Eu nu mai sunt maestrul tău fiindcă tu ai băut şi te-ai îmbătat din sursa clocotitoare de unde eu însumi îmi trag obârşia.”, *logion 13, L’Évangile de Thomas,* 1986, p. 18-19.

[351]Nicolescu, 2007b, p. 126.

[352] *Apud* Emanuela Ilie, 2008, p. 102.

- *terţul ontologic,* „care este legat de devenire, de fiinţă, de interacţia nivelelor de realitate unul asupra celuilalt”;
- *Terţul Ascuns*, „care e un fel de gardian al nostru, de gardian al integrităţii noastre, al singularităţii noastre”.

Discursul paideic poate fi contextualizat prin conceptul abisal de *identitate infinită*, într-o coexistenţă paradoxală a *sensului ontologic al realităţii* – conferit de un acord intern subiectiv, cu dimensiunea ontologică *trans-subiectivă* a realităţii: „Ce n'est pas l'image poétique qui importe, c'est l'éclair de vérité qu'elle éveille en nous pour faire de nous *un rien sans nom, un suis,* disait Maître Eckhart, hors du devenir. *Un suis sans moi-je”*[353].

Mărturia edificării şi devenirii spirituale nu este căutată în *răspunsul* la chemarea conştiinţei sacralităţii, ci în *interogarea ternară* a acestei vocaţii divine a omului:

> „Jésus disait: / Le vieillard n’hésitera pas à interroger l’enfant de sept jours à propos du Lieu de la Vie, et il vivra. / Beaucoup de premiers se feront derniers et ils seront Un. ” [354](*logion 4).*

Întrebarea fiind primul semn al naşterii la o viaţă spirituală, ea dobândeşte în *Evanghelia după Toma,* sensul unei chei esenţiale *a cunoaşterii* şi generează impulsul vital necesar atingerii primului nivel al devenirii hermeneutice, *căutarea*: „La recherche me paraît se situer dans la dimension horizontale. Un point d'eau découvert exige un creusement pour trouver la source. On passe ainsi de l'horizontalité à la verticalité. Durant la dernière démarche, on se livre au questionnement, aux rencontres, aux échanges. Ensuite, la solitude et le silence deviennent des intermédiaires. Le reste est superflu.”[355]

Vestea cea bună deschide spaţiul infinit al întâlnirii cu ceea ce omul poartă în el dintotdeauna: non-dualitatea, unitatea regăsită, totalitatea. Actul *vestirii* implică un tip de discurs în care cuvântul este întâlnirea dintre o gură şi o ureche, dar urechea care ascultă „peut être plus fine que la bouche qui parle, elle peut entendre des choses plus intelligentes que celles qui sont dites, Dieu peut même ouvrir l’oreille de quelqu’un à des paroles qui n’ont pas

---

[353] „Nu imaginea poetică este importantă, ci străfulegerea adevărului pe care-l trezeşte în noi pentru a face din noi *un numic fără nume, un sunt,* spunea Maître Eckart, în afara devenirii. Un sunt fără eu.”, Camus, 2002, p. 83.

[354] „Isus spunea: / Bătrânul nu va ezita să-l interogheze pe copilul de şapte zile privitor la Locul Vieţii şi va trăi. / Mulţi dintre cei dintâi vor fi cei din urmă şi vor fi Unul.” , *logion 4, L’Évangile de Thomas*, 1986, p. 16.

[355] „Căutarea mi se pare că se situează într-o dimensiune orizontală. O picătură de apă găsită obligă cu exigenţă la sondarea în vederea găsirii izvorului. Traversăm dinspre orizontalitate spre verticalitate. La primul nivel, ne deschidem întrebărilor, întâlnirilorr, schimburilor. Apoi, singurătatea şi tăcerea devin intermediari. Restul este superfluu.”, Marie-Madeleine Davy, 1985, p. 96.

été prononcées! C'est là un des mystères de la prédication et qui devrait garder dans l'humilité le *prédicateur*. L'Esprit Saint est autant et quelquefois davantage dans l'oreille de celui qui écoute que dans la bouche de celui qui parle."[356]. Aşadar, *paideicul* implică atât *cuvântul* ca formă discursivă a lui *logos semantikos* – creaţia liberă de semnificate (conţinuturi lingvistice), în alteritate -, corespunzând unui nivel de Realitate, cât şi trecerea pe alte niveluri de Realitate – nivel imaginativ, simbolic şi niveluri de fiinţă, a căror traversare constituie obiectul cercetării noastre. Transgresiunea multiplelor niveluri de Realitate, include totodată circulaţia neîncetată de Sens între zona lor de rezistenţă şi zona de non-rezistenţă.

Statuat exemplar la începuturile marilor descoperiri spirituale, *discursul dintre maestru şi discipol*ii săi a desluşit permanent şi a mărturisit neclintit tainica vecinătate a omului cu valorile pe care el le creează. Acestea îi dovedesc umanitatea în esenţialitatea ei radicală, contrapunctând axiologic o lume care tinde să piardă reperele unei tradiţii spirituale şi să ignore ce a pierdut.

[356] „[…] poate să fie mai fină decât gura care vorbeşte, poate auzi lucruri mai inteligente decât cele care sunt rostite, Dumnezeu poate chiar să deschidă urechea unui om pentru a auzi cuvinte care nu au fost rostite.! Acesta este unul dintre misterele predicii, care trebuie să menţină în umilinţă predicatorul. Spiritul Sfânt este de cele mai multe ori prezent ăn urechea celui care ascultă decât în gura celui care vorbeşte.", Leloup, 1991, p.143.

Circulaţia de informaţie spirituală între *Ternarul porţii* şi *Ternarul scară*

„(24) Vidul este destinul nostru. Născuţi din vid, îl umplem pentru a ne îndrepta spre un alt vid. Spre vidul plin. Dintr-o groapă în alta – spuneau anticii.”

Basarab Nicolescu, *Teoreme poetice*

Paradox lingvistic - paradox ontologic - transparenţă absolută

Logion 29

„Jésus disait:
Si la chair est venue à l'existence à cause de l'esprit ,
c'est une merveille,
mais si l'esprit est venu à l'existence à cause du corps,
c'est une merveille de merveille.
Mais moi, je m'émerveille de ceci:
Comment cet Etre qui Est,
peut-il habiter ce néant?"[357]

Care sunt legile existente în domeniul spiritului?
Există o ordine a acestor legi dar nu le putem întotdeauna cunoaşte.

Intuiţie poetică magnifică a unităţii lumii, care surprinde prin noutatea sa, relevând o dată în plus, ideea-simbol a *incompletitudinii cunoaşterii*, legată indubitabil de căutarea unităţii ei şi evocată cu însemnele spiritului interogativ de către părintele Scrima*:* „Prin ce facultate poate omul – situat în tumultul macrocosmosului şi în devenirea microcosmosului, a propriei lui fiinţe – să înceapă să se apropie de cuvântul revelat, iar apoi să se statornicească în proximitatea lui imediată?"[358]

Un răspuns posibil ar fi acela al infinitului conştient care asigură continuitatea în discontinuitatea dintre nivelurile de Realitate şi totodată *autoconsistenţa întregului*, având rolul de mediator al forţei răspunzătoare de coerenţa ansamblului. Conform acestei întemeieri a lumii prin propriile legi şi raportat la obiectul studiului nostru, conceptul de *vid / neant* în

[357] „Isus a spus: Dacă corpul a venit în existenţă din cauza spiritului / este o minune. / Dar dacă spiritul a venit în existenţă din cauza corpului, este minunea minunilor. / Însă eu sunt uimit de aceasta: / Cum Fiinţa care Este poate să locuiască acest neant?", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 23-24.

[358] Scrima, 2008, p. 95.

logionul 29 al *Evangheliei după Toma, corpul* ca nivel de Realitate distinct, este ceea ce este pentru că există nivelul de Realitate al spiritului. Reformulând întrebarea lui Isus din finalul *logion-ului 29,* în concordanţă cu conceptele metodologice transdisciplinare, putem deschide multiple piste de reflecţie asupra *infinitului conştiinţei*, realitate tainică care scapă cunoaşterii ştiinţifice: „Comment cet Etre qui Est, / peut-il habiter ce néant?" - *Cum poate infinitul conştient să locuiască în finit (în om) şi astfe,l să asigure legătura, puntea, armonia, rezonanţa, interconexiunea dintre infinitul mare şi infinitul mic.?*

Dacă gândirea umană a traversat, de-a lungul istoriei sale, multiple forme de înţelegere a naturii, necesitatea integrării complexităţii ca faţă a naturii reprezentând un tot coerent, a eradicat confuziile terminologice posibile la intersecţiile diverselor episteme[359] coagulate în jurul acestui nucleu conceptual. Complexitatea este o formă modernă a străvechiului concept de interacţiune universală, un exemplu grăitor fiind simbolul şarpelui uroboros de legătură între infinitul mare şi cel mic, captat vizionar de Isus în *Evangheliei după Toma* sub forma unor *adevăruri paradoxale.*

Comentariul lui Jean-Yves Leloup la acest *logion* al *Evangheliei după Toma,* debutează cu o constatare de ordinul istoriei culturii, decantând cu luciditate intelectuală două mari viziuni care au marcat gândirea lumii: „Deux grandes visions concernant l'esprit et la matière se partagent le monde: la vision spiritualiste et la vision matérialiste."[360]

Întrebarea lui Isus „Comment cet Etre qui Est, / peut-il habiter ce néant?", poate fi re-formulată la nivelul intuiţiei, printr-o conversie conceptuală, într-o interogaţie structurantă a fiinţei umane: *Ce este Realitatea*?[361]. Ceea ce rămâne intraductibil este uimirea lui Isus, semnul cel mai veritabil al unicităţii experienţei individuale. Actualitatea *Evangheliei după Toma* este încă o dată probată covârşitor. Întrebarea noastră este în acord cu cea a lui Isus: *Ce este mai important, clarificarea conceptului de Realitate sau uimirea în faţa Realităţii?*

---

[359] Basarab Nicolescu distinge trei tipuri de naturi diferite de la o etapă istorică la alta: *natura magică, natura maşină (*opusă filosofiei naturii), *moartea naturii* şi *natura vie* în transdisciplinaritate.

[360] „Două mari viziuni privitoare la spirit şi la materie se disting în lume: viziunea spiritualistă şi viziunea materialistă.", *L'Évangile de Thomas*, 1986, p. 108.

[361] Coincidenţa acestei re-formulări sau interpretări a întrebării lui Isus cu titlul cărţii *Ce este realitatea,* Basarab Nicolescu, Editura Junimea, 2009, nu este deloc întâmplătoare, găsindu-şi justificarea în argumentele consistente date de autor în *Cuvântul înainte,* pe marginea conceptului nuclear de realitate: „Cuvântul *realitate* este unul din cele mai degradate din toate limbile pământului. Noi toţi credem că ştim ce este realitatea, dar, dacă suntem întrebaţi, descoperim că există tot atâtea accepţiuni ale acestui cuvânt câţi locuitori pe pământ. Prin urmare, nu e surprinzător că atâtea conflicte agită mereu indivizi şi popoare: realitate contra realitate. "

Ne vom referi în prima parte a demersului nostru asupra confuziilor care pot surveni printr-un inacceptabil amestec de niveluri de înţelegere. Vom da curs unor clarificări conceptuale care vin să susţină cu bogăţia lor de sens, interogaţiile menite a instaura un veritabil dialog hermeneutic. *Logionul 29* face referire in nuce la problema psihofizică, esenţială pentru evoluţia gândirii umane şi actualizează problema conflictului său cu reducţionismul. Distingând cu finețe între „reducţie" şi „reducţionism"[362], Basarab Nicolescu dezvoltă subiectul reducţionismului[363] în raport cu automatismele şi prejudecăţile specifice acestui tip de gândire binară, întemeiată exclusiv pe logica mutual exclusivă: reducţionismul ştiinţific reduce spiritualitatea la materialitate, în timp ce reducţionismul filosofic reduce materialitate la spiritualitate. *Logionul 29* ne propulsează direct în miezul problemei: „Si la chair est venue à l'existence à cause de l'esprit" - reducţionism filosofic versus reducţionism ştiinţific - „si l'esprit est venu à l'existence à cause du corps". Cercetătorul Basarab Nicolescu, grupează varietatea tipurilor de reducţionism în funcţie de un tip de complexitate realizat pe verticală:

- mono-reducţionism, cel evocat anterior în structura conceptuală a *logionului 29*,
- multi-reducţionism, abordarea dualistă conform căreia materialitatea şi spiritualitatea sunt radical diferite şi
- inter-reducţionism, atribuirea anumitor proprietăţi de ordin material entităţilor spirituale sau, invers, se atribuie anumite proprietăţi de ordin spiritual obiectelor materiale.

Acealaşi autor, indică cu rigoare diferenţele existente între reducţionismul metodologic, teoretic şi cel ştiinţific. Reducţionismul metodologic favorizează reducerea explicaţiei la entităţile cele mai simple. Reducţionismul teoretic este centrat pe reducerea tuturor teoriilor la o teorie unificată şi unică. Reducţionismul ştiinţific vizează reducerea realităţii la un număr minim de entităţi. Reacţia opusă reducţionismului este non-

[362] Pentru filosofie, *reducerea* implică înlocuirea unei teorii printr-o nouă teorie, mai largă, ceea ce este simplu este înlocuit cu ceea ce este complex. Pentru oamenii de ştiinţă e invers: ei reduc ceea ce este complex, la ceea ce este simplu, până când se ajunge la nivelul pe care-l consideră fundamental. *Reducţonismul* nu are nimic cu *reducerea,* un sistem fiind mai mult decât suma părţilor sale.

[363] Problema psihofizică şi reducţionismul este dezbătută de Basarab Nicolescu în capitolul *Jung, Pauli şi Lupasco în faţa problemei psihofizice,* în cartea sa *În oglinda destinului,* 2009b, p. 31.

reducţionismul sau anti-reducţionismul cu formele sale particulare: holismul[364] şi emergentismul[365]. Basarab Nicolescu le stabileşte limitele, argumentând dificultăţile inerente adoptării lor, prin incapacitatea acestora de a explica modul în care este generată noutatea.

Mono-reducţionismul *logion-ului 29* descris anterior este contrapunctat interogativ în aceeaşi structură textuală de un non-reducţionism mediat prin Terţul Ascuns: „Comment cet Etre qui Est, / peut-il habiter ce néant?". În acest *logion,* Terţul Ascuns restaurează conexiunea între nivelurile de Realitate ale Subiectului, corp şi spirit, printr-o in-formare spirituală, a neantului ca vid plin datorită prezenţei conştiinţei : „cet Etre qui Est". Conciliind reducţionismul cu non-reducţionismul, în *logion-ul* pe care l-am analizat se aplică magnific noţiunea de niveluri de Realitate ale Subiectului şi cea de Terţ Ascuns, argumentând astfel opţiunea transdisciplinară a cercetării noastre: „Teoria transdisciplinară a nivelurilor de Realitate conciliază reducţionismul şi anti-reducţionismul. Ea este într-un sens, o teorie multi-reducţionistă, prin existenţa nivelurilor de Realitate discontinue şi multiple. Dar ea este şi o teorie anti-reducţionistă datorită prezenţei Terţului Ascuns care restaurează interconexiunea continuă a Realităţii."[366]. Dacă gândirea binară vede opoziţia dintre reducţionism şi non-reducţionism, transdisciplinaritatea prin logica sa ternară, duce la o nouă formă care nu a preexistat: trans-reducţionismul: şi corp şi spirit dar nici una nici alta în acelaşi timp, ci altceva, uimirea: „Opoziţia reducţionism / anti-reducţionism este, de fapt, consecinţa gândirii binare, fondată pe logica terţului exclus. Teoria transdisciplinară a nivelurilor de realitate ne permite să definim o nouă viziune asupra Realităţii, pe care o numim trans-reducţionism."[367]

Acest altceva poate să-şi reveleze sensul numai în prezenţa unei hermeneutici. Iar *logion-ul 29* îl identifică cu uimirea. Informaţia spirituală traversează nivelul corpului şi nivelul spiritual, deci nivelurile de realitate ale subiectului şi zona de nonrezistenţă dintre ele, iar efectul sacrului – conţinutul informaţiei spirituale – este raţionalizat în discurs, în textul sacru, în cercetarea noastră, *Evanghelia după Toma*. Noţiunea transdisciplinară de niveluri de Realitate conduce şi la o nouă viziune despre persoana umană, fondată pe includerea Terţului

[364] „Holismul semnificând că Totul e mai mult decât suma părţilor sale şi determină proprietăţile părţilor sale, ", *idem,* p. 32.

[365] „Emergentismul înseamnă că noile structuri, comportamente şi proprietăţi se nasc din interacţiuni relativ simple, care dau naştere, la rândul lor, la niveluri de complexitate crescândă.", *ibid.*

[366] Nicolescu, 2009a, p. 125.

[367] *Idem.*.

Ascuns.[368] Discursul realizează puntea dintre zona de rezistenţă a nivelurilor de Realitate si zona de non-rezistenţă dintre ele. Ceea ce corespunde unificării prin Terţul Ascuns a celor două niveluri de Realitate ale Subiectului, corp şi spirit, este *uimirea,* ca nivel de Realitate ale „Les paroles du Secret", obiectul demersului nostru. În abordarea transdisciplinară, suntem confruntaţi cu un *subiect multiplu*[369], capabil să cunoască un *obiect multiplu.*[370] Uimirea are chip poetic, însă conţinutul este de natură spirituală. Raţionalizând efectele sacrului prin experienţa poetică a uimirii, nu raţionalizăm şi sacrul, care îşi are sursa în non-rezistenţă, în zona Terţului Ascuns. Rezistenţa şi non-rezistenţa sunt distincte dar nu separate. Zona de non--rezistenţă – sacrul, Terţul Ascuns – traversează zonele de rezistenţă ale hermeneutului – corpul şi spiritul, şi zona de rezistenţă a poeticului. Uimirea lui Isus se naşte la întâlnirea sacră dintre intuiţia poetică şi unificarea spirituală a nivelurilor de Realitate ale Subiectului.

Mono-reducţionismul este integrat proceselor de cunoaştere fundamentate pe logica mutual exclusivă, coagulându-se în jurul cauzalităţii, continuităţii şi separabilităţii, asociind corpul şi spiritul pe acelaşi nivel de Realitate: „Si la chair est venue à l'existence à cause de l'esprit / si l'esprit est venu à l'existence à cause du corps."

Cauzalitatea caracterizează gândirea binară, deci favorizează reducţionismul. Isus ne invită să suspendăm acest mod de cunoaştere al lumii şi nu să-l negăm, excluzându-l ca posibilitate de a descoperi miracolul existenţei „c'est une merveille "/ „c'est une merveille de merveille". Întrebarea justă a lui Isus „Comment cet Etre qui Est, / peut-il habiter ce néant?", în transparenţa sa, e compatibilă cu viziunea transdisciplinară şi se structurează pe unificarea subiectului, accentuând rolul covârşitor al înţelegerii „comment" ca sursă a *uimirii* în faţa miracolului firii. Unificarea Subiectului este realizată de acţiunea Terţului Ascuns, care transformă cunoaşterea în înţelegere. „Comment" este o formă interogativă ternară prin excelenţă, integrând atât înţelegerea, precum şi capacitatea fiinţei umane *de a se uimi,* de a trans-figura lumea în *oglinda transdisciplinară:* „Cuvântul *oglindă* (*miroir* în franceză) vine de la latinescul *mirare* care semnifică *a privi cu mirare.* Acţiunea de *a privi* presupune doi termeni: cel ce priveşte şi ceea ce este privit. De unde vine mirarea dacă nu de la includerea terţului?"[371]

Considerăm că ternarul *înţelegere-uimire-minunare*, structurat în zona Terţului Ascuns, este un argument esenţial în abordarea noastră transdisciplinară. Într-un anume sens,

[368] *Ibid.* , p. 126.

[369] Vezi Corin Braga, 2006.

[370] *Idem.*

[371] Nicolescu, 2007a, p. 79.

Terţul Ascuns apare ca fiind sursa cunoaşterii dar, la rândul său, are nevoie de Subiect pentru a cunoaşte lumea. Subiectul, Obiectul şi Terţul Ascuns sunt inter-legate sau mai curând trans-legate. Minunarea, „je m'émerveille" este noutatea ivită prin interacţiunea a două niveluri de cunoaştere distincte: înţelegerea ca proces intelectual şi uimirea ca trăire poetică. Înţelegere *înseamnă* aici fuziune între cunoaştere şi fiinţă. El mută accentul pe spiritul interogaţiei şi nu pe căutarea unui răspuns raţionalizabil într-un tip de cunoaştere, realizând o conversie paradoxală: minunea ordinii - „c'est une merveille" / „c'est une merveille de merveille" pe care se întemeiază natura, poate să devină o *în-minunare interioară,* prin experienţa spirituală.

Referitor la *logion-ul 29*[372], Vasile Andru îl comentează într-o notă de subsol a traducerii *Evangheliei după Toma*, în termeni lacunari, confuzi şi fără o susţinere coerentă la nivel conceptual, motivându-şi poziţia, mai degrabă prin argumente de hermeneutică literară decât de natură ontologică: „Interesant e aici condusă dezbaterea priorităţii materiei asupra spiritului. Răspunsul înţelept mută atenţia, spontan, de la *dezbatere* la revelaţie: Cum vastitatea poate locui în Fiinţă?."[373] Însă experienţa minunării este transdiscursivă, şi întrebare şi răspuns, dar nici una nici alta, în acelaşi timp. Pentru traducătorul român, ceea ce se evidenţiază în acest *logion,* este mai degrabă *plasticitatea* orizontală a realităţii decât înţelegerea consistenţei sale inepuizabile: „Dar, ne spune în acelaşi timp Peirce, dacă există cu adevărat o realitate, atunci ea consistă în aceea că lumea trăieşte, se mişcă şi are în ea însăşi o logică a evenimentelor care corespunde raţiunii noastre."[374].

André Scrima îl evocă pe Einstein, în cursul său din 1 martie 1978, de la Universitatea Saint-Joseph, Beirut, Liban, referitor la nivelurile de prezenţă şi chemare în manifestarea cuvântului revelat, în rezonanţă implicită cu potenţialitatea hermeneutică a uimirii: „Merită să reţinem că el pune uimirea ca stare iniţială în reflecţia asupra relaţiei de sens între spiritul omenesc şi lume."[375]. Accentuând importanţa covârşitoare a redescoperirii unei Filosofii a Naturii, părintele Scrima îl citează pe Einstein, pentru a decanta sporul de cunoaştere pe care

[372] Vasile Andru traduce în limba română, *logion-ul 29* astfel: „Iisus a spus. / Dacă trupul s-a produs din cauza spiritului,/ este o minune./ Iar dacă spiritul a apărut din cauza trupului, / este o minune din minune. / Dar Eu mă minunez de aceasta: / Cum oare atâta bogăţie / a încăput în atâta strâmtime!", în *Evanghelia după Toma,* 2007, p. 49.

[373] Vasile Andru, *Evanghelia după Toma,* 2007, p.49.

[374] Nicolescu, 2009, p. 127.

[375] André Scrima, 2008, p. 95.

rezonanţa dintre nivelurile diferite de Realitate, corespunzătoare microcosmosului şi macrocosmosului, o are în perspectiva spirituală.

Reţinem două direcţii de aprofundare a conceptului de *uimire,* schiţate de André Scrima, compatibile cu explorările noastre de hermeneutică transdisciplinară a *Evangheliei după Toma*: „Nu există început efectiv, trăit, al deschiderii spiritului către aventurile ultime fără acest moment iniţial al uimirii – un moment atât de fundamental, încât realitatea lui riscă să scape câteodată conştiinţei."[376]

1. *Uimirea* ca impuls creator al deschiderii spiritului în dimensiunea profunzimii, aducând în conştiinţă inepuizabilul vieţii.
2. *Uimirea* ca realitate spirituală situată în sfera conştiinţei, raţională, dar neraţionalizabilă printr-un discurs.

Cele două orientări nu se exclud una pe alta, ci rezonează în percepţia unităţii de Sens şi de fiinţă a Realului: „Tresărim dinaintea acestei unităţi a realului, accesibilă în momente privilegiate, o unitate care ne este interioară şi exterioară totodată şi care ne scapă totuşi – de aici minunarea."[377]

În perspectiva unei gândiri a complexităţii pe verticală, André Scrima, descifrează în orizontul instiuit de uimire în raporturile sale intersubiective şi trans-subiective, valoarea umanistă a acestui eveniment al fiinţei: *gratuitatea.* André Scrima, face o radiografie a conceptului de uimire şi într-o logică mutual exclusivă, opunând uimirea de tip ştiinţific, de *minunare* ca formă de gândire dominată de prospeţime. Dacă primul tip caracterizează gândirea filosofică şi ştiinţa occidentală, constituind o „atitudine metodică şi provizorie care precedă certitudinea obţinută la capătul demersului intelectual"[378] şi configurând un traseu limitat de cunoaştere, adevărata uimirea este coincidentă cu acea „capacitate de minunare care pune de îndată fiinţa în stare de trezie, de luciditate intensă."[379]

Pentru Platon şi discipolii săi, uimirea este sămânţa, începutul cunoaşterii veritabile. Viul, ca loc terţ între nivelul corpului şi nivelul spiritului, vibrează în zona inefabilă a terţului tainic, prin ceea ce este în noi mai mult decât noi: *uimirea*. Pătrunzând în Valea Uimirii[380],

---

[376] *Idem.*.

[377] *Ibid.* , p. 97.

[378] *Ibid.* , p. 96.

[379] *Ibid.,* p. 97.

[380] În *Conferinţa păsărilor,* poetul persan Attar ne descrie lunga călătorie a păsărilor în căutarea adevăratului lor rege, Simorg-ul. Păsările traversează şapte văi, pline de pericole şi de minunăţii. A şasea vale este a *mirării.* Acolo este şi zi şi noapte, se vede şi nu se vede nimic, se vieţuieşte şi nu se vieţuieşte, lucrurile sunt şi pline şi

conciliem contradicţia *întrebare-răspuns,* motorul evoluţiei cunoaşterii umane de tip ştiinţific, şi deci deschidem universul cunoaşterii transdisciplinare: ceea ce este în interiorul, între şi dincolo de discipline. Ajungem implicit la necesitatea unei deveniri hermeneutice transdisciplinare, singura în măsură să ne permită dialogul între culturi, spiritualităţi şi religii diverse şi nu în ultimul rând, conferirea unui sens universalităţii întrupate în unicitatea individuală:

> „Raportul dintre Natură şi Spirit este fără îndoială problema fundamentală a metafizicii. Ea poate fi eludată, afirmând existenţa unei singure ordini de realitate: fie Natura, redusă la materie sau la o formă de energie, fie – în felul acelui curent care se îmbracă bucuros în cuvântul Tradiţie - un Spirit în afara căruia, totul, cuprinzând aici şi Natura întreagă, n-ar fi decât o iluzie. […] E cu putinţă, în fine, ca acest raport să fie conceput ca o complexitate îmbelşugat paradoxală."[381]

Întrebarea lui Isus din *logionul 29* - „Mais moi, je m'émerveille de ceci: / Comment cet Etre qui Est, / peut-il habiter ce néant*?*"- conţine *in nuce* descoperirea acelui spirit interogativ care să deschidă zarea formulării unei Filosofii a Naturii, sub semnul unei *raţionalităţi vii,* înrădăcinată în experienţă. Dovadă este o nouă înţelegere a conceptului de *cauzalitate*.

Jean-Yves Leloup aproximează *o topografie riguroasă şi incertă* a lui *Je suis*, stabilind limitele hermeneutice ale înţelegerii celor două concepte-cheie din *logion 19*:

> „Etre şi exister: Il faut être avant d'exister…Selon son étymologie même, le verbe *exister* indique qu'il ex-prime l'essence, la manifeste. Nous pourrions également rapprocher de ce *logion* cette parole bien connue de Jésus et qui lui a valu d'être crucifié: «Avant qu'Abraham fut, Je Suis»; avant d'entrer dans l'espace-temps, avant Abraham, avant tout existence, «Je Suis» et c'est là le Nom Divin, l'affirmation de l'Incréé. Maître Eckhart reprendra à son compte cette parole de Jésus: «Avant de naître, Je suis de toute éternité.» Heureux celui qui, dans l'espace-temps, prend conscience de son Etre d'éternité. «Il est dans le monde, mais il n'est pas de ce monde» et alors, «les pierres elle-mêmes le serviront». Lorsqu'on est en

---

goale. La sfârşitul călătoriei lor obositoare, păsările găsesc o oglindă, în care pot în fine să fie văzute şi recunoscute.

[381] Antoine Faivre în prefaţa cărţii lui Basarab Nicolescu, *Ştiinţa, sensul şi evoluţia – Eseu asupra lui Jakob Böhme*, 2007c, p. 9.

harmonie avec le principe incréé de tout ce qui existe, toutes choses semblent alors vous «servir». Il y a un soutien réel de tous les éléments de la nature."[382]

Considerarea cuplului *corp-spirit* ca fiind contradictoriu, nu poate fi decât rezultatul unei construcţii antropomorfe, înţelegerea unităţii lor ontologice şi totodată a rupturii dintre aceste două niveluri distincte de Realitate, reprezentând cu prisosinţă cheia mesajului lui Isus din *Evanghelia după Toma*. Întrebarea şi uimirea lui Isus - „Comment cet Etre qui Est, / peut-il habiter ce néant?", privitoarea la experienţa individului de a umple discontinuitatea dintre *corp şi spirit*, dobândeşte un sens în măsura în care păstrează un cadru raţional, fără să ajungă la absurd. Paradoxul izomorfismului fiinţei: *corp şi spirit,* nefiind nici una nici alta, în acelaşi timp. Interogaţia lui Isus nu are ca intenţie găsirea unui răspuns referitor la natura unei astfel de fiinţări paradoxale care integrează contradictoriile, ci captarea tulburării care se naşte prin rezonanţa vibrantă *a corpului* şi *spiritului,* a locuirii *zonei de non-rezistenţă* dintre ele, prundiş al fiinţei din Valea Uimirii.

Contextualizând în *Evanghelia după Toma,* nivelul corporal, corespunzător lumii macrofizice, *nu* se distinge radical de nivelul spiritual prin separabilitatea părţilor sale constitutive şi implicit a funcţiilor fiziologice pe care acestea le deţin în cunoaşterea directă: văz, auz, pipăit, mobilitate etc.

„Lumea noastră macrofizică se caracterizează prin separabilitatea diferitelor obiecte care o compun, în timp ce lumea cuantică apare o nonseparabilitate constitutivă. Diferitele entităţi cuantice în interacţiune, deşi rămân distincte, se comportă totodată ca şi cum ar forma un tot inseparabil. Să fie oare nonseparabilitatea cuantică un caz particular al unei nonseparabilităţi generalizate a întregului univers, de genul aceleia pe care o descrie opera lui Jakob Böhme?"[383]

Nonseparabilitatea spirituală, trasată sapienţial pe urmele gândirii inovatoare a lui Isus, poate fi reperabilă hermeneutic în circulaţia informaţiei spirituale între *Ternarul poartă*

[382] „A fi şi a exista…După etimologia sa, verbul *a exista* indică că el ex-primă esenţa, o manifestă. Putem să ne apropiem de acest *logion,* înţelegând cuvintele lui Isus, traversând experienţa crucii: « Înainte ca Abraham să fie, am fost Eu."; înainte de a intra în spaţiu-timp, înainte de Abraham, înainte de existenţă, «Eu Sunt» şi este Nume Divin, prezenţa Increatului. Maître Eckhart reformulează în maniera sa cuvintele lui Isus : «Înainte de naştere Eu sunt din toată eternitatea. ». Fericit cel care, în spaţiu-timp, conştientizează Fiinţa sa eternă. «El este în lume, nefiind din această lume» şi deci, «pietrele însele îl vor servi». Atâta timp cât suntem în armonie cu principiul increat a tot ceea ce există, toate lucrurile par să ne «servească». Există o susţinere reală a tuturor elementelor din natură.", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 88-89.

[383]Nicolescu, 2007c, p. 168.

din *logion 3* şi *Ternarul scării,* marcat în *logion 89* printr-o structurare hermeneutică exponenţializată în capacitatea de *înţelegere* ca liant ternar între *cunoaştere* (a căuta – a găsi) şi *fiinţă* (uimire – tulburare). *Nonseparabilitatea spirituală* este o activare imaginală a discontinuităţii hermeneutice viaţă-moarte, o deschidere transgresivă în orizontul transorizontic al unităţii fiinţei în căutarea unităţii lumii şi a cunoaşterii.

- *Logion 3:* „Le Royaume: il est à l'intérieur de vous,
  et il est à l'exterieur de vous."

- *Logion 89:* „Pourquoi lavez-vous l'extérieur de la coupe?
  Ne comprenez-vous pas que celui
  Qui a fait l'extérieur
  est aussi celui qui a fait l'intérieur de la coupe?"

- *Logion 5:* Reconnais ce qui est devant ton visage
  et ce qui t'est caché te sera dévoilé.

- *Logion 11:* Les morts n'ont pas de vie,
  les vivants n'ont pas de mort.

Cauzalitate şi non-cauzalitate, logică binară şi logică ternară, abisul dintre aceste două orientări opuse ale gândirii şi consecinţele axiologice ale asumării lor lăuntrice, sunt marcate la nivel semantic în construcţia conceptuală a *logion-ului* 29: „Jésus disait: / Si la chair est venue à l'existence *à cause* de l'esprit , / c'est une merveille, / mais si l'esprit est venu à l'existence *à cause* du corps, / c'est une merveille de merveille. / Mais moi, je m'émerveille de ceci: / Comment cet Etre qui Est, / peut-il habiter ce néant?."

> „Cauzalitatea locală, esenţială pentru fizica clasică, lasă locul unei cauzalităţi mai fine, unei cauzalităţi globale, care, fără să se confunde cu vreo finalitate oarecare, determină totuşi evoluţia ansamblului de sisteme în interacţiune. Să fie această cauzalitate globală un semn, un caz particular al acelei cauzalităţi globale caracterizând autoorganizarea universului bohmeian?"[384]

Continuitatea e ceva natural, structural, legat de organele noastre de simţ, cele *114 logia* mărturisind despre experienţa *continuităţii în discontinuitate*. Un eveniment

[384] *Idem.*

hermeneutic asigură echilibru în discontinuitate prin captarea simultană a Sensului rezistent, a Senului Viu şi a Sensului transgresiv.

> „În sfârşit, dacă gândirea clasică este întemeiată pe noţiunea de continuitate, fizica cuantică pune în evidenţă rolul crucial al discontinuităţii. De unde vine discontinuitatea? Nu cumva se naşte prin interacţiunea diferitelor niveluri de Realitate? Nu cumva discontinuitatea care se manifestă la un anumit nivel de Realitate este semnul unităţii universului, unitate condiţionată tocmai de diversitatea sa?"[385]

Vidul e confundat cu discontinuitatea sau cu ceea ce constituie zona de non-rezistenţă a Realităţii. Însă nimic din ceea ce este ascuns (non-rezistent la organele noastre de simţ) nu rămâne nemanifestat.

Corp născut din spirit sau *spirit născut din corp (*parafrazând *logionul 29*), existenţa noastră este gravată în jurul *vidului* ca genune a unităţii diferenţiate dintre nivelul de Realitate al corpului şi nivelul de Realitate al spiritului. Unificarea acestor două niveluri de fiinţă, inseparabile ontologic este convergentă cu descoperirea şi uimirea în faţa rezonanţei nivelurilor de Sens, conferind o coerenţă interioară experienţei discontinuităţii vidului niciodată gol.

[385] *Ibid.*

O salbă a nodurilor conceptuale originale

Conştiinţă hermeneutică

- un Sens-punte între transmiterea şi trans-misiunea informaţiei spirituale

Vitraliul ternarelor hermeneutice

- contextualizare a ternarelor epistemologice, ontologice şi transgresive care permite identificarea şi analiza lor în unicitatea percepţiei hermeneutului, dar şi captarea simultană, într-o străfulgerare intuitivă a circulaţiei de informaţie spirituală dintre ele. Culoare şi lumină, dar nici culoare nici lumină, ci altceva. Un ochi în ochi. Culoare a omului în lumina sacrului. Un ochi divin în ochiul fiinţei. Privire deopotrivă întoarsă pe dinăuntru şi pe dinafară.

Ternar transgresiv

- un ternar epistemologic şi ontologic, dar şi altceva, un ternar nou, ivit în zona terţului ascuns, mai mult nenumit decât numit, intuit poetic, simbolic şi imaginal şi aparţinând deopotrivă cognoscibilului şi necognoscibilului, întru-chipând puntea dintre Real şi Realitate. Conţinutul specific al ternarelor transgresive este dat de Sensul generat de rezonanţa dintre circuitul de informaţie spirituală şi nivelurile sale de traversare şi bucla de coerenţă a conştiinţei care unifică toate nivelurile de percepţie. Ternarele transgresive se caracterizează prin incompletitudine.

Ternar vertical :

- dislocare coerentă a omogenităţii structurării hermeneutice a ternarelor prin orientarea contextualizată a circuitului de informaţie spirituală.

Sens rezistent:

- conţinutul de informaţie spirituală al cuvântului poetic, al simbolului şi al imaginii (poetice şi simbolice). Întâlnirea dintre poetic, imaginativ şi simbolic naşte *Sensul rezistent*.

Sensul Viu (rezistent şi nonrezistent):

- conţinutul de informaţie spirituală al Cuvântului Viu, incluzând şi zonele de non-rezistenţă dintre nivelurile de Sens.

Sensul transgresiv (Sensul non-rezistent sau trans-semnificativul):

- conţinutul de informaţie spirituală al zonei Terţului Ascuns

Metaforă transgresivă

- este o metaforă de rezonanţă spirituală între Sensul rezistent (poetic, imaginativ şi simbolic), Sensul Viu şi Sensul transgresiv.

Spaţiul stărilor hermeneutice

- un spaţiu-nou care nu este spaţiu-timp şi care poate fi aproximat prin captarea rezonanţei dintre nivelul poetic, imaginativ şi simbolic al Obiectului transdisciplinar, aflate în corespondenţă cu nivelurile de fiinţă ale Subiectului transdisciplinar.

Scară hermeneutică

- un Sens-drum care marchează modul în care treptele urcuşului interior sunt legate prin niveluri de organizare, de structurare şi de integrare hermeneutică.

Stări hermeneutice continue

- Ipostaziază poetic, imaginativ şi simbolic conţinutul de sens rezistent al informaţiei spirituale; ex: *căutarea şi găsirea hermenutică*

Stări hermeneutice discontinue

- Ipostaziază poetic, imaginativ şi simbolic conţinutul de Sens non-rezistent al informaţiei spirituale; ex: *tulburarea şi uimirea hermeneutică*

Niveluri de organizare hermeneutică

- Leagă stările hermeneutice continue de cele discontinue în concordanţă cu nivelurile de structurare hermeneutică.

Niveluri de structurare hermeneutică

- Captează coerenţa Sensului trans-ascendent şi trans-descendent al circuitului de informaţie spirituală, organizând şi orientând *evoluţia interioară* – lege fundamentală în domeniul spiritual.

Niveluri de contemplare hermeneutică

- Integrează în circuitul coerent al informaţiei spirituale, în zona Terţului Ascuns, nivelurile de organizare şi de structurare hermeneutică ale evoluţiei interioare.

Discontinuitate hermeneutică

- Un *spaţiu al stărilor hermeneutice*, corespunzător *Sensului Viu,* locul fără loc al discontinuităţii izomorfice dintre *nivelurile de conştiinţă şi nivelurile de cunoaştere* situate în zona Terţului Ascuns.

Inseparabilitate hermeneutică

- O unificare a *cuvântului poetic, a Cuvântului viu şi a Cuvântului revelat* prin captarea Sensului ivit la parcurgerea simultană a tuturor nivelurilor de traversare de către informaţia spirituală.

Indeterminism hermeneutic

- un aleatoriu constructiv, al căriu Sens este fundamentat pe inseparabilitatea hermeneutică *interior-exterior* şi este orientat înspre construcţia propriei noastre lumi spirituale. *Interiorul şi exteriorul* coexistă, cooperează într-o *unitate deschisă* a lumii ce se extinde de la nivelurile de Realitate ale Subiectului şi Obiectului transdisciplinar, la nivelurile de conştiinţă şi la nivelurile de cunoaştere din zona Terţului Ascuns.

Rezultate originale

- Conceptul de informaţie spirituală este centrat în jurul ideii de *circuit* sau buclă de coerenţă a unităţii deschise a cunoaşterii şi a lumii. Circuitul de informaţie spirituală se referă la *niveluri de traversare* (transmitere şi trans-misiune) şi la *Sensul traversării* (trans-ascendent şi trans-descendent) orientat de ternarele epistemologice, ontologice şi transgresive.
- *Vitraliul ternarelor* permite circulaţia orientată a informaţiei spirituale în orice contextualizare posibilă a trans-realităţii.
- *Sensul textual-discursiv* (corespunzător nivelului poetic), *Sensul Viu* (generat de interacţiunea multiplelor nivelurilor de Realitate) *şi trans-semnificativul* sau *Sensul transgresiv (*corespunzător zonei Terţului Ascuns şi reprezentând conţinutul Cuvântului Revelat), constituie tot atâtea *niveluri de Sens*, configurând complexitatea hermeneutică transdisciplinară, prin postularea multiplelor niveluri de Realitate.
- Emergenţa celor trei *niveluri de Sens* con-figurează un *eveniment hermeneutic* în cunoaşterea transdisciplinară.
- Conceptul de informaţie spirituală este un altfel de limbaj al experienţei spirituale, având ca particularitate, posibilitatea de a traversa şi astfel, de a informa toate celelalte limbaje posibile ale căutării interioare a hermeneutului.
- Informaţia spirituale este şi nu este un limbaj al experienţei spirituale.
- Hermeneutica transdisciplinară vizează înţelegerea şi interpretarea unui Sens non-rezistent care orientează traversarea informaţiei spirituale, dar şi a unui Sens rezistent care face posibilă raţionalizarea textual-discursivă a sacrului.
- Hermeneutica transdisciplinară are ca obiect de cercetare un Sens care este rezistent şi non-rezistent în acelaşi timp.
- Conţinuturile informaţiei spirituale se coagulează în zona de rezistenţă a nivelurilor de Realitate, dar explorarea lor se poate realiza doar în zona de rezistenţă, deci în Realitatea deschisă de „între”.
- Conţinuturile informaţiei spirituale sunt şi nu sunt coagulate, libertatea şi spontaneitate actualizărilor informaţiei spirituale fiind generate de interacţiunea unică a nivelurilor de fiinţă cu nivelurile de Realitate.

- Informaţia spirituală este şi transmitere şi trans-misiune, dar şi altceva în acelaşi timp. Prin nivelurile de traversare, informaţia spirituală generează noutatea, fiind ea însăşi o noutate permanentă.
- Informaţia spirituală mediază relaţiile intersubiective şi trans-subiective, prin orientarea paradoxală a conţinutului său prin nivelurile de Realitate ale Obiectului.
- Informaţia spirituală conţine în aceaşi timp o obiectivitate subiectivă şi o subiectivitate obiectivă.
- Informaţia spirituală este şi întrebare şi răspuns şi în acelaşi timp, altceva: o unitate deschisă a interogării
- Terţul Ascuns este izvor al informaţiei spirituale, permite accesul în zona inaccesibilă a cunoaşterii
- Informaţia spirituală îşi conţine Sursa
- Informaţia spirituală este şi umană şi divină, dar nici umană, nici divină: este o traversare a multiplelor forme ale cunoaşterii fragmentare corespunzătoare diverselor niveluri de Realitate dar şi a cunoaşterii esenţiale, a Fiinţei
- Cuvântul Viu ne permite să descoperim misterul din noi, captând rezonanţa informaţiei spirituale conectată permanent la misterul din afara noastră
- Non-rezistenţa şi rezistenţa spirituală sunt două faţete ale unei singure realităţi, permiţând hermenutului să fie prezent la o Prezenţă absentă care sălăşluieşte în fiinţă, fiind altceva decât fiinţa
- *Cutarea, găsirea, tulburarea, uimirea* sunt trepte în urcuşul interior al oricărui spiritual. Pe *scara devenirii hermeneutice*, omul coboară tot mai adânc spre Locul Vieţii, sursa pulsatorie a întrupărilor Viului.

III

Evanghelia după Toma, o deschidere către transreligios – Terţul Ascuns ca Sursă a experienţei spirituale

De unde vine nevoia regăsirii Tradiţiei?

André Scrima, un vizionar al transreligiosului

> „*Experienţă* - faptul de a asuma ceva considerat nu numai în calitate de fenomen tranzitoriu, ci ca o lărgire sau o îmbogăţire a fiinţei (gândire). Percepţie (experienţă exterioară) – conştiinţă (experienţă interioară).”[386]

Prin formularea postulatelor ştiinţei moderne, Galileo Galilei introduce un terţ în raport cu Dumnezeu şi cu fiinţa umană: *natura* cu legile ei. Aceste intuiţii profunde sunt reluate de către Basarab Nicolescu în încercarea de re-definire a conceptului de Tradiţie[387]:

- *(51) Primul postulat al Tradiţiei: existenţa legilor cosmice, universale, de natură simbolică. Postulatul presupune că omul care cunoaşte e la rândul lui cunoscut. Astfel omul conţine în el, potenţial, toate cosmosurile.*
- *(52) Al doilea postulat al Tradiţiei: posibilitatea de a descoperi prin experienţă interioară legile cosmice universale de natură simbolică. Omul înţelege limbajul Natu-rii fiindcă, fără om, natura n-ar putea vieţui.*
- *(53) Al treilea postulat al Tradiţiei: evenimentele produse de experienţă sunt întotdeauna singulare, nereproductibile. De unde necesitatea transmisiunii.*

Conceptul de *Tradiţie* este înţeles în perspectiva transdisciplinară ca fiind o cale de comunicare între culturi, spiritualităţi şi religii diferite. Dimensiunea inovatoare a *Tradiţiei in vivo* re-descoperită de gândirea transdisciplinară este conferită de valenţele complexe ale Terţului Ascuns ca Sursă care alimentează căutarea spirituală din toate timpurile.

„Tema experienţei spirituale îl pune pe cercetător în faţa unei fertile tensiuni. Într-o primă instanţă, tema se referă la evenimente foarte personale, la peripeţiile intime, secrete şi, la limită, incomunicabile ale individului în specificitatea lui irepetabilă. Cum poate fi abordat academic, obiectiv, metodic un asemenea material?”[388]

---

[386] Notă manuscrisă din dosarul cursului lui André Scrima, în cartea sa *Experienţa spirituală şi limbajele ei,* 2008, p. 33

[387] Nicolescu, 2007b, p.52.

[388] Anca Manolescu, în Cuvântul înainte la cartea lui André Scrima, *Experienţa spirituală şi limbajele ei,* 2008, p. 5.

Răspunsul la întrebarea Ancăi Manolescu constituie tema acestui capitol al tezei noastre şi îşi propune o descriere contextualizată în *Evanghelia după Toma*, a celor trei postulate ale Tradiţiei, coagulate în viziunea transdisciplinară.

Întrebările formulate de Anca Manolescu, în *Cuvântul înainte* la cartea lui André Scrima[389], susţin cu justeţe argumentele descrise anterior şi devin, în mare măsură, importante în orientarea încercărilor noastre transdisciplinare:

1. *Cum poate prinde studiul componenta individuală şi ţinta trans-individuală ale experienţei spirituale, subiectivitatea umană care o găzduieşte şi orizontul obiectiv al împlinirii ei?*
2. *Cum pot fi respectate specificitatea fiecărei tradiţii în tratarea temei şi totodată caracterul universal al domeniului spre care tinde, în toate tradiţiile, această experienţă?*
3. *Cum poate îmbina studiul datoria de rigoare a disciplinelor academice şi interpretarea participativă, creatoare, din interior, a datelor invocate?*

Concluziile pe care André Scrima le formulează la sfârşitul anului său de curs[390] sunt răspunsuri convingătoare la interogaţiile survenite în aventura căutătorului de sens.

1. *Cercetarea a ceea ce se cheamă o experienţă spirituală ne oferă un fel de lectură concretă a lumii, a Fiinţei, care nu exclude alte lecturi, dar care e destul de profundă şi amplă încât să poată da seama de o speranţă prezentă în noi sau de o inteligenţă a credinţei sau de un sens al lucrurilor.*

Experienţa spirituală ca lectură concretă a lumii implică inevitabil practicarea unei hermeneutici care să capteze circuitul sensului, orientarea şi conţinutul său în traversarea multiplelor niveluri de Realitate, postulate ontologic în *Evanghelia după Toma.*

2. *Viaţa religioasă nu este niciodată integral înţeleasă şi percepută dacă o privim numai din exterior, în aspectele ei stabilite. Orice religie adevărată este parcursă de o linie, de un traseu de sens al Adevărului aflat în mers şi, dacă vrem să înţelegem realmente o religie, trebuie să mergem într-acolo, spre interioritate.*

Consecinţa directă a integrării aspectului transreligios în cercetarea noastră este reconsiderarea prin filtrul logicii ternare a unui concept fundamental pentru domeniul spiritual: *Tradiţie.*

---

[389] Scrima, 2008, p. 5-6.

[390] *Idem,* p. 193.

3. Étienne Gilson, în Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age, 1927: „Prima iluzie ce trebuie risipită este cea care ne înfăţişează gândirea creştină şi gândirea musulmană ca două lumi dintre care una ar putea fi cunoscută, ignorând-o pe cealaltă."

Ele stau mărturie spiritului viu al celui care a avut vocaţia dialogului înlăuntrul, între şi dincolo de diverse spiritualităţi, culturi şi religii. André Scrima a formulat şi a transmis într-un limbaj propriu, ceea ce ne aparţine tuturor: experienţa Terţului Ascuns. Accentuând importanţa covârşitoare a redescoperirii unei Filosofii a Naturii, părintele Scrima îl citează pe Einstein pentru a decanta sporul de cunoaştere pe care rezonanţa dintre nivelurile diferite de Realitate corespunzătoare microcosmosului şi macrocosmosului îl are în perspectiva spirituală: „Einstein spunea: este extraordinar nu că lumea există, ci ca ea are un sens, iar acest sens îmi este livrat mie. Faptul că pot realiza - matematic, ştiinţific, cultural – această luare în grijă a macrocosmosului, că îl pot asuma în spiritul meu, iată un lucru pe care nu am ajuns să-l înţelegem până astăzi, dar din acest tip de interogaţie se iveşte adevărata cunoaştere."[391]

[391] *Ibid.,* , p. 94.

Realul voalat şi revelaţia ca văl

Modelul transdisciplinar al Realităţii repune în discuţie problema sacrului, aducând o lumină nouă asupra complexităţii sensului său fundamental: *prezenţă a ceva ireductibil real în lume.* Asumarea acestei înţelegeri a dimensiunii sacrului în existenţa noastră este în profundă rezonanţă transistorică cu reflecţiile lui Mircea Eliade, călător pasionat de descoperirea zonei de transparenţă din interiorul religiilor, dintre acestea şi de dincolo de ele: „Sacrul nu presupune credinţa în Dumnezeu, în zei ori spirite. Este…experienţa unei realităţi şi izvorul conştienţei fiinţării în această lume."[392]. Sacrul este constitutiv în structura conştiinţei şi nu doar un simplu stadiu în istoria conştiinţei.

Realitatea transdisciplinară cuprinde şi Subiectul şi Obiectul şi Terţul Ascuns, care sunt trei faţete ale uneia şi aceleiaşi Realităţi, sacrul corespunzând domeniului Terţului Ascuns. Rolul Terţului Ascuns este convergent cu chintesenţa sacralităţii: leagă şi uneşte, în diferenţa lor, dualităţile. Cuvintele *trei* şi *trans* au aceeaşi rădăcină etimologică: *trei* înseamnă *transgresia lui doi, ceea ce merge dincolo de doi.* În vibraţie de armonie semantică, sacrul regăseşte, chiar prin sensul său, originea etimologică a cuvântului *religie, religare – a lega,* însă nu este, prin el însuşi, atributul unei religii sau a alteia. Accesul la sacru, în zona de non-rezistenţă a Terţului Ascuns, se realizează prin experienţa spirituală, care permite transgresia dualităţii opunând cuplurile binare: subiect – obiect, subiectivitate – obiectivitate, materie – conştiinţă, natură – divin, simplitate – complexitate, diversitate-unitate. Cunoaşterea de sine activează conştiinţa sacralităţii fiinţei umane care o leagă şi o integrează coerent, prin nivelurile de Sens, în totalitatea lumii. În viziunea transdisciplinară, dar şi în încercarea lui Isus de a re-configura o nouă filosofie a naturii, omul conţine în el, potenţial, toate cosmosurile, *pluralitatea complexă* şi *unitatea deschisă* fiind două faţete ale uneia şi aceleiaşi Realităţi: *Iisus a spus:* „Cel care cunoaşte Întregul, / dacă e lipsit de el însuşi, / e lipsit de Întreg."[393]

Sacrul ca zonă de rezistenţă absolută, unifică Subiectul şi Obiectul, nivelurile de Realitate şi nivelurile de percepţie: „Iisus a spus:„De ce curăţiţi partea din afară a paharului? Nu pricepeţi că Cel ce a făcut partea dinăuntru este Acelaşi care a făcut şi partea din afară?"[394]. Cunoaşterea nu este nici exterioară, nici interioară: este *în acelaşi timp* exterioară

[392]Eliade, 1990, p.176.

[393] *Evanghelia după Toma,* 2007, p.73.

[394] *Evanghelii gnostice*, 2005, p. 117.

şi interioară: Iisus le-a spus: „Când veţi face ce este înăuntru la fel cu ce este în afară şi ce este afară asemenea cu ce este înăuntru, […] atunci veţi intra întru (Împărăţie).”[395]

Sacrul în relaţia sa cu Terţul Ascuns şi implicit cu izomorfismul dintre nivelurile de Realitate şi zonelor complementare de non-rezistenţă, este fundamental în înţelegerea lui *unus mundus* descris în filigran de cele *114 logia* ale *Evangheliei după Toma:* „Când veţi face din doi, unul, […] atunci veţi intra întru (Împărăţie).” *(logion 22);* „Când veţi face din doi unul, veţi deveni fiii omului” (*logion 106*).

Conţinutul semantic al *revelaţiei* ca operator esenţial în toate marile tradiţii spirituale, se leagă de *văl: apocalyptein (*în greceşte) are sensul de descoperire, ridicare a vălului, rădăcina *kal* desemnând *ceea ce este ascuns*. André Scrima decantează două direcţii de sens ale revelaţiei, punând în oglindă această temă spirituală cu simbolismul *porţii:* „Vălul separă două spaţii; permite sau interzice accesul la ele; ascunde şi sugerează în acelaşi timp.[…] Poarta, indică limite nete, se leagă de spaţii de tip cosmic, în vreme ce vălul personalizează într-un anume fel aceeaşi operaţie semantică şi noetică. Vălul poate fi purtat de o persoană, poate fi asumat în mod intim; în văl te poţi înfăşura.”[396]. Prin analogie, termenul *revelare* reuneşte diferenţiind două orientări contradictorii la nivelul Sensului şi implicit la nivelul experienţei întemeiate pe revelaţie: *descoperire, dezvăluire şi în acelaşi timp, ascundere, acoperire.*

Întemeindu-se pe conotaţiile profunde, spirituale ale simbolismului *vălului/voalului,* transdisciplinaritatea face o distincţie clară între *Real* şi *Realitate*, pentru a evita consecinţele confuziilor posibile la nivelul înţelegerii conceptuale: „Realul înseamnă ceea ce este, în timp ce Realitatea este legată de rezistenţa în experienţa noastră umană. Realul este, prin definiţie, ascuns pentru totdeauna, în timp ce Realitatea este accesibilă cunoaşterii noastre.”[397]. Pentru a exista o coerenţă a izomorfismului Real / Realitate, cât şi o punte care să asigure unitatea deschisă dintre ele, trebuie să considerăm că ansamblul nivelurilor de Realitate se prelungeşte printr-o *zonă de non-rezistenţă*, de transparenţă absolută faţă de experienţele, reprezentările, descrierile, imaginile sau formalizările noastre matematice: „Această zonă de non-rezistenţă corespunde, în abordarea noastră a Realităţii, *voalului* din ceea ce Bernard d’Espagnat numeşte *realul voalat* şi este în mod cert legat de afectivitatea lupasciană.”[398]. Zona de non-rezistenţă joacă rolul *Terţului Ascuns* care este *alogic* datorită traversării simultane prin *dez-*

[395] *Idem*, p. 100.

[396]Scrima, 2008, p. 79.

[397]Nicolescu, 2002, p. 102.

[398] Nicolescu, 2009, p. 88.

văluire şi în-văluire, deci prin *revelaţie* - reluând exerciţiul hermeneutic al lui André Scrima, a zonei de rezistenţă şi a zonei de non-rezistenţă a *contradictoriilor supreme*[399], Subiectul şi Obiectul: „Din perspectiva cuvântului revelat şi a ascultării lui, lumea este disimulare, văl. Esenţa cuvântului este tainică."[400].

Dar care este Subiectul şi Obiectul revelaţiei?

Reflecţiile lui André Scrima privitoare la revelaţie captează interacţiunea şi convergenţa la nivel ontologic, între *prezenţă şi absenţă,* faptul de a voala dezvăluind un contur, o formă ascunsă sub văl: „Vălul semnalează o prezenţă ascunsă la care nu se poate accede decât treptat, ridicând vălul, ceea ce implică treptata conformare, adaptare a fiinţei mele la acea prezenţă."[401]. Revelaţia ca şi conţinut specific al *zonei de rezistenţă absolută*[402] corespunzător sacrului, este spaţiul de coexistenţă al *trans-ascendenţei* şi al *trans-descendenţei*[403]. Ca *trans-ascendenţă*, această zonă corespunde în termenii lui André Scrima, *ascunderii, acoperirii,* sau *absenţei prezente* a sacrului, corelativă noţiunii filosofice de *transcendenţă* (care vine de la *trans* semnificând *dincolo* şi de la *ascendere* semnificând a *urca)*. Ca *trans-descendenţă*, ea este legată de noţiunea de *imanenţă* sau de funcţia de *descoperire, de dezvăluire* a actului revelator, coincident în componenţa Realităţii transdisciplinare cu *prezenţa absentă* a sacrului.

Pentru desemnarea acestei zone de rezistenţă absolută cuvântul *sacru* este adecvat ca *terţ inclus* ce pune în armonie transcendenţa imanentă cu imanenţa transcendentă, în-văluirea cu dez-valuirea, prezenţa cu absenţa, urcarea cu coborârea: „Sacrul permite întâlnirea mişcării ascendente a informaţiei şi a conştienţei cu cea descendentă prin nivelurile de Realitate şi de percepţie."[404]. O coerenţă orientată întru uniunea contradictoriilor, inedit intuită imaginal de Isus în *logion-ul 22* al *Evangheliei după Toma*: „Când veţi face ce este sus precum ce este jos […]veţi intra întru Împărăţie."[405]

[399]Nicolescu, 2009, p. 90.

[400]Scrima, 2008, p. 98.

[401]*Idem,* p. 80.

[402]Nicolescu, 2007a, p. 150.

[403] *Idem.*

[404]*Ibid.*, p. 151.

[405]*Evanghelii gnostice,* 2005, p. 100.

Sacrul ca dimensiune trans-subiectivă a Realităţii. Terţul iubitor

Mediind relaţia dintre subiectiv şi intersubiectiv, sacrul formează un *ternar al iubirii,* fără a include logica terţului inclus. El conectează cei doi poli care pecetluiesc umanitatea în specificitatea sa fundamentală, la dimensiunea *transubiectivă* a existenţei. Conţinutul său axiologic devine o condiţie sine qua non pentru a construi împreună proiectul unui nou umanism, bazat pe deschidere, toleranţă şi dialog – valorile esenţiale ale transdisciplinarităţii: „Sacrul fiind mai întâi o experienţă, el se traduce printr-un sentiment, cel al prezenţei lui Nous, ceea ce leagă fiinţele şi lucrurile şi, prin urmare, induce în străfundurile fiinţei umane respectul absolut al alterităţilor unite de viaţa comună pe unul şi acelaşi Pământ.”[406]

Verticalitatea fiinţei pecetluită de marca transubiectivităţii traversează orizontalitatea intersubiectivă prin căutarea permanentă a *terţului trăit*, ca descoperire, tulburare şi uimire în deschiderea conferită subiectivităţii la răscrucea dintre cele două axe ale Viului: „Un Eros extraordinar, neaşteptat şi surprinzător traversează nivelurile de Realitate şi nivelurile de Realitate a Subiectului. Artiştii, poeţii oamenii de ştiinţă şi misticii din toate timpurile au mărturisit despre prezenţa acestui Eros în lume.”[407]. Ca izvor al acestei duble mişcări simultane şi necontradictorii, de urcare şi coborâre prin nivelurile de Realitate şi de percepţie, sacrul este condiţia primordială a libertăţii, responsabilităţii şi demnităţii umane. Transhumanţa Subiectului şi Obiectului în spaţiul de unitate dintre timp şi ne-timp, cauzal şi a-cauzal, apare ca sursă ultimă a valorilor noastre. Călătorind prin *Valea uimirii*, paşii căutătorului de Sens, devin revelatorii, urcând şi coborând deopotrivă *muntele interior* sau *muntele analog,* cum îl numeşte René Daumal:

> „Cum, în uimirea sa, ar putea omul să înainteze în acest loc? Va rămâne năucit şi se va pierde pe drum. Dar cel care are unitatea gravată în inimă uită de toate şi uită şi de el însuşi. Dacă i se spune: "Eşti ori nu eşti; ai sau n-ai sentimentul că exişti; eşti sau nu la mijloc, sau eşti la margine; eşti vizibil sau eşti ascuns; eşti pieritor sau nemuritor; eşti şi unul, şi celălalt sau nu eşti nici unul, nici celălalt; în sfârşit, exişti sau nu ?" el va răspunde cu tărie: "Habar n-am de aşa ceva, nu cunosc nimic şi nu mă cunosc nici pe mine. Sunt îndrăgostit, dar nu ştiu de cine;

[406]Nicolescu, 2002, p. 93.

[407]Nicolescu, 2009a, p. 94.

nu sunt credincios, nici necredincios. Ce sunt deci? Nu-mi cunosc nici măcar iubirea; am inima totodată plină şi goală de iubire."[408]

Nuntirea paradoxală în orice experienţă spirituală dintre *valea uimirii* şi *muntele interior*, stă sub semnul Cuvântului revelator, terţ inclus între spunere şi facere, originar şi originant al scării hermeneutice cu dublu sens, *sus şi jos*, acoperire şi descoperire: „(57) Ceea ce este sus este la fel cu ceea ce este jos, dar, din nefericire, ceea ce este jos nu este la fel cu ceea ce este sus. Asimetrie închisă ermetic."[409]

Este esenţial să trăim experienţa sacrului ca întruchipare în cotidian a „Prezenţei absolut enigmatice a Terţului"[410], iar acest eveniment al fiinţei poate să-şi caute locul în orizontul în care se întâlnesc şi se cuminecă Realul şi Realitatea: „Aceasta se întâmplă atunci când conştiinţa de sine nu mai e conştiinţă de sine, ci conştiinţă a Prezenţei absenţei în centrul conştiinţei.[411]. Basarab Nicolescu descrie în maniera confesiunii, modalităţile prin care orice persoană umană poate accede la *terţul iubitor din noi*. Ca expresie plenară a terţului şi astfel, „ca punct de plecare şi punct de sosire al transdiciplinarităţii"[412], iubirea zămisleşte miracolul apariţiei terţului: fiinţa iubită este concomitent aceeaşi şi infinit alta. Pentru a integra acest tip de experienţă care prăznuieşte misterul nostru ireductibil, împărtăşindu-l cu celălalt, e nevoie de un al treilea termen, un *noi*, care să adăpostească Sensul vieţii, în transparenţa dintre cuvânt şi tăcere: „Eu sunt acest *noi*, fiinţa iubită este acest *noi*, dar în acelaşi timp suntem diferiţi şi tocmai aici se află diferenţa ce ne permite să accedem la terţul iubitor din *noi*."[413]

Experienţa terţului iubitor este ternară, necesitând trăirea simultană a celor trei terţi care îşi unifică acţiunea în intimitatea lor vizibilă şi invizibilă totodată. Terţul Ascuns făureşte misterul celuilalt, apropiindu-l de propriul meu mister prin medierea *trans-semnificaţiilor* ca vehicul care activează conţinutul de Sens al Cuvântului revelator. Însă această căutare pe *infinit celălalt* în mine este posibilă numai prin captarea simultană, într-o străfulgerare intuitivă, a mai multor niveluri ale Realităţii, percepute simultan, atât de mine cât şi de celălalt, graţie *terţului inclus ontologic*.

---

[408] Farid Uddin Attar, 1999, p. 186.

[409]Nicolescu, 2007b, p. 105.

[410] Nicolescu, Camus, 2004, p. 32.

[411] *Idem.*

[412] *Ibid.*

[413] *Ibid.* , p. 33.

Limbajul comun care se instaurează ca punte a dialogului şi comunicării la nivelul semnificaţiilor, trebuie să fie structurat pe terţul logic inclus pentru a fi coerent şi compatibil cu conţinutul său referenţial. Apare astfel, în teritoriul tematicii noastre, pe lângă *funcţia revelatoare* a cuvântului ca *logos* (în greacă) sau *kalam* (în arabă), *o funcţiune de universalitate,* care, după André Scrima este menit, mai devreme sau mai târziu, să asigure *înţelegerea* între oameni. *Deschiderea* cuvântului către universalitate valorifică creator unul dintre cei trei piloni transdisciplinari ai Tradiţiei care vizează „posibilitatea de a descoperi prin experienţă interioară legile cosmice universale de natură simbolică."[414]. Fără să postuleze coexistenţa necesară a Terţului Ascuns şi a terţului inclus ontologic în hermeneutica textului sacru şi complementar, în activitatea spirituală, André Scrima, captează semnificaţiile şi consecinţele majore ale rolului terţului logic inclus, în domeniul limbajului. Înţelegerea manifestării *universalităţii* cuvântului în relaţiile interumane, „ca semn al libertăţii şi, până la urmă, al iubirii"[415], denotă faptul că André Scrima a ajuns la o *viziune transreligioasă asupra lumii.*

Complexitatea terţiară veghează iubitor întâlnirea şi schimbul de informaţie spirituală dintre verticalitatea fiinţei, sau dimensiunea trans-subiectivă şi orizontalitatea fiinţei, sau aspectul intersubiectiv al umanului. Conversia subiectivului şi intersubiectivului în zona inefabilă a transubiectivului este experienţiabilă numai prin raportare la sacru ca sursă a *atitudinii transreligioase. Cuvântul este revelator şi revelat.*

[414] Nicolescu, 2007b, p.52.

[415]Scrima, 2008, p. 88.

Simbolismul transreligios al *vălului* în hermeneutica lui André Scrima

O încarnare a transreligiosului în diferite tradiţii spirituale ale lumii este *topografiată* de André Scrima în cursul din 25 ianuarie 1978[416], în interiorul unei teme comună tuturor religiilor: *revelaţia.* El face o descriere a conţinutului semantic şi a modelelor fundamentale ale revelaţiei în domeniul spiritualităţii după un criteriu unic, universal valabil: distincţiile cartografiate nu privesc geografia, ci spiritul, sau într-o exprimare transdisciplinară, în rezonanţă cu reflecţiile lui Mircea Eliade, un al treilea element: *o geografie a spiritului.* O încercare de a capta ceea ce Basarab Nicolescu numeşte prin *sfântul ternar* - „cel fără loc, fără timp şi cel al genunii fără-străfund"[417], în convergenţă prin interacţiune reflexivă cu vecinătatea sa poetică: „Contradicţia ternară este, în unitatea ei, a-spaţială, a-temporală şi a-logică. Dar auto-interacţiunea ei creează spaţiul, timpul şi logica."[418]. Dinamismul spiritual al revelaţiei poate fi trăit ca o experienţă transdisciplinară, prin întemeiarea sa esenţială ca unitate a unui cuplu de contradictorii fundamental la nivel ontologic: *dezvăluire şi ascundere.* Depăşirea acestei dualităţi se realizează prin Terţul Ascuns care o mediază şi o trangresează în zona alogică a conşiinţei sacralităţii: „*Realitatea voalată* este o noţiune fertilă: ea ne încurajează să fim în căutarea Evidenţei absolute. Dar dacă ne închipuim că putem dezvălui realitatea voalată, cădem din nou în capcana neantului. Câte nivele de Realitate există în „realitatea voalată"?[419]. Vom parcurge alături de André Scrima un itinerariu cu borne înrădăcinate în diverse tradiţii spirituale ale lumii, dar cu libertatea şi creativitatea asumată la nivel individual, de a conferi unicitate şi stil personal, drumului care se aşterne în dechiderea orizontică dintre aceste marcaje ale identităţii interioare şi dincolo de ele, în universalitate.

În tradiţia creştină, bipolaritatea vălului este menţionată din perspectiva celui care primeşte revelaţia. Pentru Moise, pentru a primi Revelaţia, trebuie să fii învăluit. Doar conectarea la Realul ascuns pentru totdeauna, permite circuitul informaţiei spirituale, deci o de-voalare sacrului pe diferite niveluri de Realitate. Iar în tradiţia neotestamentară, vălul apare

[416] Acest curs figurează alături de altele pe care le-a ţinut între anii 1977-1979 la Universitatea Saint-Joseph, Beirut, Liban şi reunite în cartea sa *Experienţa spirituală şi limbajele ei,* 2008, p. 75-193.

[417] Nicolescu, 2007b, p. 130.

[418] *Idem.*

[419] *Ibid.* , p. 113.

de mai multe ori, dar mai cu seamă într-un context propus de Sfântul Pavel, atunci când, îndemnându-şi ascultătorii să citească Scripturile le sugerează să-şi ridice vălul care acoperă încă inima lor.

Putem descifra acest apelul Sfântului Pavel, aplicând postulatele metodologiei transdisciplinare, conform cărora, sacralitatea se întemeiază pe unificarea nivelurilor de fiinţă: corp, spirit şi inimă şi corespondenţa lor cu nivelurile de Realitate contextualizate ale Obiectului. Vălul care acoperă inima reprezintă reducerea subiectului la un singur nivel de Realitate. Creştinismul va dezvolta ulterior, prin rugăciunea isihastă, într-o manieră creatoare, unică, configurarea inimii ca centru al unităţii fiinţei.

Situându-se în dialog şi deschidere faţă de alte culturi, spiritualităţi şi religii, André Scrima descoperă Islamul ca fiind o tradiţie bogată în ce priveşte semantica vălului, prin conexiune cu un alt nod conceptual, *lumina:* „(52) Transparenţa absolută a transcendenţei face vederea imposibilă, dar permite naşterea viziunii."[420]. Legăturile complexe şi de rezonanţă profundă între *văl-lumină-vedere-viziune* atribuie revelaţiei o configuraţie compatibilă cu Realitatea transdisciplinară, aceasta „nefiind nici religioasă, nici areligioasă: este transreligioasă."[421]. Există un *hadith* (o spusă a profetului Muhammad sau o tradiţie legată de el) potrivit căruia, sunt de şaptezeci de mii de ori câte şapte vălurile de lumină şi de întuneric care acoperă Faţa lui Dumnezeu. Dacă privirea nu i-ar fi ascunsă de văl, lumea ar fi nimicită de strălucirea Feţei lui: „*A vedea* înseamnă ternarul luminii Raţiunii: lumina fizică, lumina sufletului şi lumina neagră a fără-străfundului. Una fără celelalte este oarbă."[422]

Reţinem interpretarea lui André Scrima referitoare la expresia tipică şi curentă, în toate tradiţiile[423], numărul 70 x 7 (sau 700 x 7) îşi indică, prin formă, funcţiunea – care nu e de tip cantitativ, ci calitativ: „E calitatea unei multiplicităţi indefinite, aceasta fiind prima revelare captabilă a Infinitului."[424]. Paradoxul ontologic al luminii: ea este invizibilă dar face vizibile toate lucrurile: („46) Mereu aceeaşi miză: să afli ce se găseşte între tenebre şi lumină. De ce, încă din negura timpurilor, enigma a rămas nedezlegată?"[425]

---

[420] *Ibid.,* p. 105.

[421] Nicolescu, 2007a, p. 151.

[422] Nicolescu, 2007b, p. 130.

[423] Când Isus spune că trebuie iertat *până de şaptezeci de ori câte şapte (Matei 18, 22; Luca 17, 4),* el nu limitează iertarea potrivit unei numărări, cât deschide calea înspre potenţialităţile infinite ale valorilor umane fundamentale, precum iertarea.

[424] Scrima, 2008, p. 81.

[425] Nicolescu, 2007b, p. 104.

Concret, în planul existenţei cotidiene, vălul e asociat cu condiţia *nomadului şi a cortului* prin modul de valorizare al integrării în armonia naturii şi a teritoriilor pe care le *traversează* locuirea sa. Portretul interior al *nomadului sau călătorului spiritual* este conturat cu tulburătoare uimire de Basarab Nicolescu, în spiritul *koan-ului zen:* „(69) Cine caută găseşte. Iar cel care găseşte n-a găsit nimic. De aceea soarta celui care caută este de a căuta necontenit."[426]. În consens cu tema studiului nostru, citǎm ca sursă a rezonanţei transreligiosului în legătura sa cu *itineranţa spirituală, logion-ul 2:* „Cel ce caută, să caute până va găsi. Găsind, se va tulbura, şi va domni peste Tot." şi *logion-ul 42,* „Fiţi trecători."

În tradiţia spirituală musulmană, Husayn ibn Mansur ibn al-Hallaj vorbeşte despre văl (*hijab)* ca o perdea interpusă între căutător şi obiectul căutării, între începătorul pe cale şi dorinţa lui, între trăgător şi ţintă (tragerea cu arcul fiind un „sport" iniţiatic în şcoala spirituală Zen): „Un sedentar vrea să dobândească statornicie pe pământ, să se instaleze, să se înrădăcineze. Dar el ignoră adâncimea, dimensiunea verticală a pământului. În vreme ce un nomad, un itinerant, rămâne străin pe pământ, nu este legat, limitat de nici o referinţă pământească. Fiind pretutindeni străin, se află pretutindeni într-o stare de ospitalitate, de primire, capabil de întâlnire.".[427] Vălul este legat de perspectiva deschisă de inimă, fiinţările fiind cele care se voalează pe ele însele, iar Dumnezeu înveşmântându-le, în vălul numelui lor, face posibilă existenţa lor. Aşadar, în acest orizont spiritual, vălul este un simbol care este în legătură nu numai cu Cel ce se revelează, ci şi cu cel care primeşte revelaţia. Dacă Creatorul le-ar arăta ştiinţele puterilor Sale, creaturile ar pieri, dacă le-ar descoperi Realitatea, ele ar muri.

În tradiţia liturgică bizantină, există o rugăciune către Duhul Sfânt care îl cheamă să vină şi să se sălăşluiască într-un cort, cortul inimii noastre, el însuşi revelator al condiţiei noastre itinerante[428]. Nomadismul spiritual oferă pluriperspectivism asupra Realităţii, printr-o deschidere necesară oricărui căutător care, prin experienţe diferite, poate avea acces la un adevăr unic, ultim, inventându-şi în permanenţă drumul fără drum şi neconstruindu-şi niciodată *locuinţă de piatră.*

În tradiţia ebraică, Tablele Revelaţiei erau păstrate în Arca Legământului, adăpostită într-un cort. Doar atunci când, cu David, iar apoi cu Solomon, poporul evreu a întemeiat un

[426] *Idem,* p. 161.

[427] Scrima, 2008, p. 169.

[428] „ *Împărate ceresc, Mângâietorule, vistierul bunătăţilor şi dătătorule de viaţă, vino şi te sălăsluieşte întru noi* (elthe kai skenoson en hemin). *Sălaşul* trimite la noţiunea de *corp* (*skene).* Fă-ţi un cort; nu o casă de zid şi de boierie, ci o locuinţă de nomad: e inima în care itinerantul face loc Duhului.", Scrima, 1996, p.100.

regat, cortul a fost înlocuit cu un edificiu din piatră şi din lemn de cedru. Înlăuntrul templului din Ierusalim, sanctuarul, tabernacolul era separat de restul spaţiului printr-un văl – drept reminescenţă şi omagiu ale condiţiei itinerante. Iar în cortul Sfintei Sfintelor, marele preot al Legii iudaice intra numai o dată în an, în Ziua Iertării, pentru a rosti cu voce tare numele secret, misterios, al lui Dumnezeu, numele ce fusese primit odinioară, la revelaţia Rugului Aprins. În ebraică, numele acesta e desemnat drept *nume de enigmă*. Potrivit uneia dintre cele mai lăuntrice învăţături ale Cabalei[429], de la revelaţia Rugului Aprins, trecând prin revelarea Legii pe muntele Sinai, şi până astăzi, a avut loc un fel de voalare treptată a tradiţiei. Când coboară de pe muntele revelaţiei, Moise află jos un adversar, un idol, viţelul de aur, şi, aprins de mânie împotriva poporului, sfărâmă tablele Legii. Urcă apoi din nou pentru a primi alte table, iar când coboară la popor, îşi acoperă faţa strălucitoare de lumină divină cu un văl.[430] Maeştrii Cabalei spun că sfărâmarea primelor table ale Legii şi înlocuirea lor reprezintă prima treaptă a voalării, a întunecării Tradiţiei, fiindcă tablele date a doua oară nu se aseamănă cu cele dintâi. Tema e descifrată apoi în destinul Templului. Dărâmarea primului templu, odată cu robia evreilor în Babilon, constituie o altă treaptă a diminuării. Templul e construit a doua oară pentru ca astfel să fie regăsit *cuvântul pierdut*, iar pe urmă este din nou distrus. Potrivit Evangheliei creştine, la răstignirea lui Christos, catapeteasma templului s-a sfâşiat de sus şi până jos (Matei 27, 51; Marcu 15, 34).

André Scrima interpretează acest semn divin ca o re-orientare a circuitului de informaţiei spirituală, *o traversare* a acesteia de la nivelul de Realitate obiectual, de-limitat de spaţiul sacru al templului, la nivelul de Realitate al Subiectului sau al templului inimii, zona de discontinuitatea dintre acestea fiind simbolizat ritualic de tabernacolul gol, *interiorul devenind ca exteriorul* şi invers: „Ceea ce înseamnă că prezenţa sălăşluită până atunci în Sfânta Sfintelor părăseşte locul, se răspândeşte dincolo de marginile lui; sau poate că tabernacolul se goleşte de conţinutul său pentru a nu-i mai păstra decât forma – un asemenea transfer se manifestă în toate tradiţiile.”[431]

[429] Termenul *kabbala* înseamnă, în ebraică, transmitere, tradiţie.

[430] *Ieşirea* 34, 29-35.

[431] Scrima, 2008, p. 169.

Transparenţa ca văl. Isus, un poet vizionar

În dialogul lui Basarab Nicolescu cu Michel Camus, este evocat poetul Adonis ca fiind un vizionar care trăieşte „un presentiment al invizibilului ascuns în interiorul vizibilului”[432]:

„Transparenţa este şi ea un văl
La fel şi soarele, aproape că-i o umbră…

Zona de non-rezistenţă dintre Subiect şi Obiect ne apare ca un văl între noi şi Realitate. Paradoxal, privirea poetică asupra lumii, care unifică Subiectul şi Obiectul, are putiinţa de a realiza conversiunea transparenţei în *rezistenţă absolută:* „Cel care operează această mutaţie între non-rezistenţă şi rezistenţă absolută este acordul între nivelurile Realităţii şi nivelurile percepţiei.”[433]. *Terţul-sacru* rezistă înţelegerii noastre, dobândind astfel statutul de Realitate cu aceeaşi îndreptăţire ca şi nivelurile Realităţii, fără a constitui totuşi un nivel nou de Realitate, fiindcă scapă oricărei ştiinţe.

> „Între ştiinţă şi înţelegere se află fiinţa. Însă sacrul nu se opune raţiunii: în măsura în care asigură armonia între Subiect şi Obiect, sacrul face parte integrantă din noua raţionalitate. Tocmai din această perspectivă ar trebui înfăţişată Noua Alianţă între ştiinţă şi poezie. […] Terţul-sacru este *un dincolo* în raport cu nivelurile Realităţii şi ale percepţiei, însă un dincolo conectat la ele.”[434]

Distingem în viaţa spirituală două orientări fundamentale: *misiunea şi vocaţia.* Pentru André Scrima, prin definiţie şi prin vocaţie, spiritualii de orice fel erau „trecători ai frontierelor”, nomazi, itineranţi, nesedentari, un exemplu grăitor fiind chiar primul, din tradiţia creştină, Abraham, un beduin sărac, care a primit chemarea şi a trecut hotarele. *Evanghelia după Toma,* trasează frontierele fluctuante ale *modului-de-a-fi spiritual*:

- *vocaţia* creării propriului drum: „Jésus disait: / Soyez passant”. (logion 42)
- *misiunea* care corespunde aceste chemări: stabilirea punţii, conexiunilor între *Realul voalat* şi *Realitatea* care rezistă experienţei noastre: „Jésus disait: / Reconnais ce qui est devant ton visage / et ce qui t’est caché te sera dévoile./ Il n’y a rien de caché qui ne sera manifesté”, *(logion5*); „ce que vous cachez, ce qui est voilé, / tout sera découvert”, *(logion 6).*

[432] Nicolescu, Camus, 2004, p. 34.

[433] *Idem,* p. 35.

[434] *Ibid.* , p. 35-36.

Dorinţa de a transgresa limitele, caracterizează noetic spiritualii ca fiind *marginalii Centrului.* Formularea îi aparţine lui André Scrima, care o susţine şi o argumentează într-o logică ternară, întemeiată pe un cuplu de contradictorii la nivel ontologic:

- *unitatea închisă*[435] sau *cercul lumii* şi caracterizată prin finitudine, a cărei expresie este *marginalitatea*, „omul întorcându-se asupra propriei fiinţe, înlăuntrul unor limite de nedepăşit, către un nicăieri."[436]
- *unitatea deschisă* sau *cercul lui Dumnezeu,* de comunicare deschisă cu cosmosul, care cuprinde infinitul şi încapsulează echidistant relaţiile omului cu celălalt şi cu Creatorul.

André Scrima descrie mişcarea din interiorul unităţii închise, ca fiind traversarea separată şi neintegrată a nivelurilor multiple de fiinţă, fără a se capta interacţiunea discontinuă dintre ele şi fără a se realiza o corespondenţă cu nivelurile de Realitate ale Obiectului cunoaşterii sale: microcosmosul şi macrocosmosul. Această realitate trunchiată, redusă la Subiect cuprinde nu infinitul, ci indefinitul: „Sunt posibili paşi înlăuntrul acestei finitudini şi a limitelor sale: De la nivel biologic se pot face paşi spre nivelul psihologic, spre nivelul metafizic, spre nivelul tehnic…"[437]

Observăm că amândouă poziţionările individului faţă de universul din lăuntrul şi din afara lui sunt reprezentate în forma lor esenţializată de simbolul *cercului.* Interogaţia actuală asupra spiritualităţii rezidă, după André Scrima, în conştiinţa unei întrebări care activează problematica concilierii *unităţii închise* şi *unităţii deschise* a lumii: „Dar conţinătorul, *Cercul*, cum poate fi depăşit, având în vedere că orice receptacul mundan, orice *conţinător*, chiar cel extrem – lumea însăşi –, cuprinde nu infinitul, ci indefinitul."[438]

Pentru comprehensiunea complexităţii suscitate de întrebarea privind reconstrucţia unităţii lumii şi a cunoaşterii, integrând logica terţului inclus, vom face apel la observaţiile lui André Scrima, referitoare la noţiunea de *centru*, în directă legătură cu simbolul cercului. *Marginalitatea* sau situarea înlăuntrul finitudinii poate fi transgresată printr-o ieşire, printr-o poartă: *centrul* (cercului): „Centrul este locul originii, e punctul pe care se sprijină compasul spre a trasa cercul. Or, punctul nu are dimensiune, este un non-loc. El este originea cercului,

[435] Expresia lui Sartre pentru finitudine:*huis clos,* uşi închise.

[436] Scrima, 2008, p. 28.

[437] *Idem.*

[438] *Ibid.*

locul de care depinde circumferinţa, locul prin care întreaga finitudine este guvernată şi dominată. Poate că spiritualii sunt marginalii Centrului."[439]

Soluţia spirituală pe care o întrevede André Scrima, de trecere a hotarelor lumii prin regăsirea centrului ca „o călătorie asimptotică, veşnic reîncepută"[440] este compatibilă cu viziunea *transdisciplinară,* prin recursul la un alt concept-cheie: *unificare*, ca terţ inclus între unitatea închisă şi unitatea deschisă. Destinul paradoxal al omului spiritual ca „marginal al Centrului", stă sub semnul terţului, prin vocaţia uniunii contradictoriilor: *margine-centru, finitudine-infinit, închis-deschis, înăuntru-în afară, limitare-transgresare.* Vibrând armonios cu *teorema poetică* a naşterii omului la viaţa spirituală, reflecţiile lui André Scrima mărturisesc despre prezenţa sacrului care este, de fapt, *transprezenţa* noastră proprie în lume: „Fiinţa interioară nu poate apărea decât printr-o genune a-spaţială, a-temporală, a-logică. Dar fiinţa interioară se hrăneşte cu spaţiu, cu timp, cu logică."[441]

Reluând întrebarea lui André Scrima: „Dar conţinătorul, *Cercul*, cum poate fi depăşit?", o cale posibilă de *ieşire pe dinăuntru* sau în alţi termeni, de „a face interiorul ca exteriorul şi exteriorul ca interiorul" (*logion 22*, *Evanghelia după Toma),* este parcurgerea „drumului cel mai scurt dintre infinitul mic şi infinitul mare: conştientul infinit."[442]

Paradoxul ontologic care se deschide în calea devenirii spirituale, convergentă cu *urcuşul hermeneutic* propus de Isus în *Evanghelia după Toma,* este faptul că *unicitatea* unei astfel de itineranţe consistă în aceea că este un *drum fără drum:* „O minunată uniune a contradictoriilor: *toposul atopos* al anticilor. Locul ne-locului, spaţiul ne-spaţiului, timpul ne-timpului."[443]

Intuiţiile fundamentale ale lui André Scrima permit introducerea ternară a conceptului transdisciplinar de *unicitate* în orizontul *mărginirii dezmărginite* dintre unitate şi unificare, confirmând că „atitudinea transreligioasă nu este un simplu proiect utopic: ea este înscrisă în străfundurile fiinţei noastre."[444]. *Unicitatea* urcuşului spiritual este acea întrupare simultană şi coerentă a Terţului Ascuns în fiinţă, în lume şi în Cuvântul viu: „Există o singură iniţiere veritabilă: auto-iniţierea. Scopul ei: întâlnirea cu tine însuţi după ce ai trecut prin încercările

[439] *Ibid.* , p. 29.

[440] Nicolescu, 2007b, p. 113.

[441] *Idem,* p. 153.

[442] *Ibid.*

[443] *Ibid.* , p. 113.

[444] Nicolescu, 2007a, p. 153.

infinitului mic şi infinitului mare."[445]. André Scrima, asociază spiritualitatea cu conceptul de *orizont*, în măsura în care acesta reprezintă „ceea ce nu deţin, dar mă ţine. Orizontul mă conţine, dar se îndepărtează atunci când vreau să mă apropii de el."[446]. *Orizontul* spiritual al fiinţei umane este identificabil cu zona Terţului Ascuns din transdisciplinaritate: în afară şi înăuntru, exterior şi interior, timpul şi non-timpul, sus şi jos, separabilul şi non-separabilul, vizibilul şi invizibilul, manifestatul şi ne-manifestatul, continuitatea şi discontinuitatea. Sacrul ca rezonanţă a tuturor nivelelor de Realitate şi izvor al naşterii perpetue a Terţului Ascuns, instituie vălul Realului şi închide deschizând un *orizont* al cărui coerenţă, asigurată de circuitul informaţiei spirituale, are atributele raţionalului, „mă conţine" nefiind însă raţionalizabil, „dar se îndepărtează atunci când vreau să mă apropii de el.".

Când elaborăm un discurs coerent asupra Realităţii, trebuie să ne referim la această zonă de rezistenţă absolută care apare ca sursă a unei duble mişcări simultane şi necontradictorii, de urcare şi coborâre prin nivelurile de Realitate şi percepţie, asigurând o continuitate în discontinuitate, după cum observa şi André Scrima, abordând problematica paradoxală a domeniului spiritual: „E ceea ce face inteligibil un ansamblu de elemente, fără ca aceste elemente, în sine, să poată fi reductibile la *obiecte* de cunoaştere."[447]

[445] Nicolescu, 2007b, p. 153.

[446] Scrima, 2008, p. 26.

[447] *Idem.*

Experienţa revelaţiei şi transdisciplinaritatea. Cuvântul revelat

Sacrul este mai întâi o experienţă care poate fi tradusă, raţionalizată în forme şi conţinuturi diferite, atât la nivelurile de fiinţă ale Subiectului, cât şi la nivelurile de Realitate ale Obiectului, care în cazul nostru sunt limbajele sau discursivizările textuale. La nivelul corporal al Subiectului, sacrul poate fi experienţiat prin activarea unor centrii energetici care pot fi conştientizaţi doar prin practicarea unor poziţii sau posturi ale trupului, corelativă cu exersarea unui nou tip de inteligenţă.

Experienţa spirituală este o experienţă a Cuvântului revelat, deoarece *cuvântul* ca element central în revelaţie, este o punte care face posibilă conectarea umanului la deschiderea transcendenţei, fiind „elementul crucial, vehicul şi semnificant în procesul revelării”[448]. Acolo unde are loc o revelaţie are loc o descoperire, o comunicare, o cunoaştere, se acordă un dar, o *iniţiere* în sensul de „intrare şi primire în interiorul profund”[449], într-un spaţiu până atunci inaccesibil.

Cuvântul revelat, marcat textual în Prologul *Evangheliei după Toma,* pecetluieşte orizontul spiritual de unde îşi extrag obârşia şi noima, *Spusele* lui Isus: „Acestea sunt cuvintele cele tainice pe care le-a rostit Iisus cel Viu, şi pe care Didymos Iuda Toma le-a aşternut în scris.”[450]. Interpelante pentru cercetarea noastră sunt cursurile[451] părintelui André Scrima despre *revelaţie* şi *funcţiei revelatoare a cuvântului*, mai ales datorită trimiterilor pe care acesta le face pe parcursul studiilor sale la unitatea în diversitate a diferitelor tradiţii spirituale. *Revelaţia* constituie o referinţă primordială a oricărei religii:

> „Fără o referinţă la revelaţie, religia s-ar afla în contradicţie cu sine. Faptul religios nu ar avea statut, consistenţă, raţiune de a fi, de vreme ce ar putea integral înţeles şi explicat în interiorul lumii noastre. Deschiderea spre un „nu ştiu ce” nefiind realizată, religia nu ar fi consecventă cu sine. De aici

[448] Scrima, 2008, p. 86,

[449] *Idem*, 2008, p. 84.

[450] *Evanghelii gnostice*, 2005, p. 93.

[451] Cursurile părintelui André Scrima privind „ Experienţa spirituală şi limbajul ei”, ţinute în anii 1977-1979 la Universitatea Saint-Joseph, Beirut, Liban, au fost reunite în cartea *Experienţa spirituală şi limbajele ei,* apărută la Editura Humanitas, în anul 2008, traducere din franceză şi engleză, note şi cuvânt înainte de Anca Manolescu.

necesitatea implicită şi intrinsecă, pentru faptul religios, oricare ar fi el, de a se referi la revelaţie într-un fel sau altul."[452]

Aşadar, deschiderea *transreligioasă* a lui André Scrima este compatibilă şi în rezonanţă profundă cu viziunea inedită în care se înscrie demersul nostru de hermeneutică transdisciplinară a *Evangheliei după Toma,* o mulţime de aspecte – dragostea, iertarea, infinitul, rugăciunea, recunoştinţa, regăsindu-se în multe religii şi având acelaşi grad de universalitate, toate fiind convergente spre aceeaşi Realitate, *hrana spiritului:* „Cuvântul revelat se asociază cu gratuitatea, cu manifestarea, în noi, nu a necesităţii, ci a libertăţii şi a inventivităţii, a creativităţii."[453]

În acord cu modelul transdisciplinar al Realităţii, descris în contextul postulatului ontologic actualizat în *Evanghelia după Toma*, putem distinge trei aspecte majore ale Naturii, reflectate în coeziunea lor din interiorul Ternarului icoană: „ Oglinda transdiciplinară se găseşte şi între şi dincolo de toate domeniile cunoaşterii. Lumea clasică este lumea figurării, pe când lumea transdisciplinară este aceea a trans-figurării. *Portretului Naturii îi succede icoana.*"[454]

1. *Natura obiectivă,* supusă unei *obiectivităţi subiective.* Această obiectivitatea este subiectivă şi reperabilă în filigran în *Evanghelia după Toma,* în măsura în care nivelurile macrofizic şi microfizic sunt convergente cu nivelul corporal al lectorului-discipol angajat în *devenirea hermeneutică.* Această corespondenţă este marcată textual în conţinutul mai multor *logia*, printre care şi *logion 5* : „Reconnais ce qui est devant ton visage / et ce qui t'est caché te sera dévoilé." [455]

A. „Ce qui est devant ton visage" reprezintă cele două niveluri de Realitate care *rezistă* reprezentărilor şi imaginilor noastre: infinitul mare şi infinitul mic.

B. „Ce qui t'est caché" indică Realul sau ansamblul nivelurilor microfizic şi macrofizic, dar şi zona de nonrezistenţă dintre ele sau *vadul dintre nivelurile diferite de existenţă, micro- şi macrocosmice,* cum le prezintă André Scrima în prima parte a cursurilor sale.

C. Procesul *recunoaşterii (Reconnais)* nivelurilor de Realitate implică configurarea acestei *naturi obiective* în demarcaţiile subiectivităţii.

2. *Natura subiectivă,* supusă unei *subiectivităţi obiective.* Această subiectivitate

[452] Scrima, 2008, p. 86.

[453] *Idem,* p. 98.

[454] Nicolescu, 2007a, p. 79.

[455] „Recunoaşte ce este în faţa ta / şi ţi se va dez-vălui ceea ce este ascuns.", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 16.

este obiectivă în măsura în care nivelului spiritual al hermeneutului îi corespunde nivelul exteriorităţii, relaţie de rezonanţă încapsulată în *Spusele* lui Isus, astfel:

- *Logion 3:* „Le Royaume: il est à l'intérieur de vous, et il est à l'extérieur de vous. / Quand vous vous connaîtrez vous-même, alors vous serez connus et vous connaîtrez que vous êtes les fils du Père, le Vivant"[456]

Accentul pus pe subiectivitate este corelat cu rolul decisiv al *cunoaşterii de sine*, în măsura în care procesul interiorizării este obiectiv prin interconexiunea coerentă cu ceea ce este exterior.

3. *Trans-Natura,* care asigură unitatea dintre Natura obiectivă şi Natura subiectivă, de-limitând domeniul sacrului.

Accesul experenţial în orizontul deschis de intuiţia *trans-naturii*, este mediat prin *cuvântul revelat* ca vehicul sublim care activează ansamblul virtualităţilor Viului: „vous connaîtrez que vous êtes les fils du Père, le Vivant". Basarab Nicolescu înţelege prin conceptul *de natură vie* intruziunea vieţii şi exprimarea ei nemijlocită în toate părţile sale, studierea sa necesitând integrarea unei *experienţe trăite.*

Trans-natura este Vie prin:

- *Devoalare* - „te sera dévoilé"
- *Unitatea cunoaşterii/ lumii :* „que vous ferez l'intérieur comme l'extérieur, / l'extérieur comme l'intérieur; Lorsque vous ferez le deux Un"
- *Unificarea nivelurilor de fiinţă*: „Jésus disait: / Si la chair est venue à l'existence à cause de l'esprit , / c'est une merveille, / mais si l'esprit est venu à l'existence à cause du corps, / c'est une merveille de merveille. / Mais moi, je m'émerveille de ceci: / Comment cet Etre qui Est, peut-il habiter ce néant?"
- *Unicitate:* „lorsque vous ferez du masculin et du féminin un Unique,/ afin que le masculin ne soit pas un mâle et que le féminin ne soit pas une femelle."

[456] „Împărăţia: este în interiorul vostru şi în exteriorul vostru. / Când vă veţi cunoaşte pe voi înşivă, atunci veţi fi cunoscuţi şi vă veţi recunoaşte ca fiind fiii Tatălui, Viul.", *idem.*

Anca Manolescu radiografiază cu fineţe intelectuală cursurile lui André Scrima[457], propunând o tematizare a experienţei spirituale după o structură compatibilă în viziunea noastră cu *devenirea hermeneutică* pe care Isus o propune în *Evanghelia după Toma:*

- Tematica vadurilor între niveluri diferite de existenţă, micro- şi macrocosmice, precum şi a intrării umane în câmpul unei experienţe pe care numai divinul o poate deschide: *interior şi exterior, ascuns (voalat)- Real / manifestat – Realitate.*
- Materia pe care se aplică experienţa spirituală corelată indecidabil cu limbajele prin care se fac cunoscute livrările de sine ale divinului: *les paroles du Secret / cuvântul revelat, devenirea hermeneutică şi) accesibilizarea / activarea imaginalului prin metaforele Împărăţiei, Locului Vieţii, Fiul Omului, oxymoron şi paradox lingvistic; koan-ul zen*
- Receptivitatea sau răspunsul uman în trasarea unei intineranţe marcate de reperele drumului spiritual şi metodele de înaintare şi de trecere de la un nivel al drumului la altul: *căutarea, găsirea, tulburarea, uimirea, odihna / contemplaţia;*
- Divinul ca limită mobilizatoare, care atrage umanul spre Sine şi îl poartă dincolo de orice limitare: *dualitate / unitate, viaţă/ moarte, experienţa întrupării sau intrarea în Locul - Sursă a Vieţii / a Viului.*

Logion-ul 67 - „Celui qui connaît le Tout, / s'il est privé de lui-même, il est privé de tout,"[458] , încapsulează concentrat toate cele trei postulate ale Tradiţiei, marcând o dată în plus, actualitatea hermeneuticii pe care o propune Isus. Înainte de a purcede la înţelegerea noutăţii propulsate de coeziunea celor două texte, aflate la distanţă de 2000 de ani unul faţă de altul, se cuvine să marcăm limitele conceptuale ale acestui dialog de adâncă efervescenţă spirituală. Însă nu putem cunoaşte Totul decât prin experienţă interioară, deci prin cunoaşterea de sine, care este limitată. Accentul cade în acest *logion* pe trei orizonturi conceptuale: *Totul, Subiectul şi cunoaşterea.* Dacă am traduce *logion-ul* într-un limbaj conceptual transdiciplinar, ar dobândi următorul conţinut:

Isus spunea:
Subiectul care integrează contradicţiile/polarităţile din om şi din univers
Dacă nu realizează unificarea tuturor nivelurilor fiinţei, corp-spirit-inimă
Nu va trăi experienţa totalităţii.

[457] Anca Manolescu, în Cuvânt înainte la André Scrima, *Experienţa spirituală şi limbajele ei,* 2008, p. 6.

[458] „Cine cunoaşte Totul, / dacă este privat de el însuşi, este privat de tot.", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 33.

André Scrima porneşte în căutarea şi redescoperirea postulatelor Tradiţiei de natură transreligioasă, menită a capta nucleul trans-omenesc, al universalului, printr-o *metodă hermeneutică* de scrutare a Textului fondator al fiecărei tradiţii, în palierele lor cele mai adânci de sens: „A urma Cartea, în toate sensurile expresiei, a o urma dincolo de ea însăşi, în Autorul ei, înseamnă, pentru om, ieşire din limitele condiţiei lui curente, experienţă a universalului."[459]. *Experienţa hermeneutică* a textului sacru contrapunctează integrator postulatele transdisciplinare ale Tradiţiei, menţionate anterior, interiorizând prin mijlocirea semnificaţiilor, ceea ce constituie limbajul Naturii, de esenţă translingvistică, cu referent fundamental în domeniul simbolic al legilor cosmice universale.

Termenul „experienţă" îşi are rădăcinile în cuvântul grec *peira* şi înseamnă „încercare", ceea ce este încercat, în dublul sens al cuvântului:

- Sensul pasiv: am fost încercat, am îndurat, am luat asupra mea o parte a realului care m-a pus la încercare.
- Sensul tranzitiv: eu sunt cel care pun la încercare acea parte a realului a cărei experienţă o fac.

Prefixul *ex-* din cuvântul „experienţă" înseamnă „pornind de la". Vorbesc pornind de la încercare. *A ex-peria* comportă doi versanţi: cel al percepţiei, interioară sau exterioară, şi cel al conştiinţei. Omul transformă în conştiinţă cel mai vast domeniu de experienţe sau de percepţii posibile: „A nu trece prin multiplicitatea percepţiilor, oricare le-ar fi provenienţa, fără a le transforma în conştiinţă, fiindcă fără conştiinţă domeniul percepţiilor riscă să rămână nu numai orb, inexpresiv, nesemnificativ, ci şi orbitor, în sensul că nu îmi comunică nimic, nu îmi vorbeşte, nu mă luminează."[460]

Descriind în termeni proprii modalităţile de *extensie pe verticală* ale fiinţei, André Scrima este în rezonanţă cu viziunea transdisciplinară care dă un sens nou *verticalităţii fiinţei* prin orientarea coerentă a fluxului de informaţie spirituală care traversează toate nivelurile de Realitate: „Această verticalitate constituie, în viziunea transdisciplinară, fundamentul oricărui proiect social viabil"[461]. Unitatea deschisă între textul sacru, Obiectul hermeneuticii transdisciplinare şi oricare peregrin spiritual sau Subiectul transdisciplinar, se traduce prin orientarea coerentă a fluxului de informaţie spirituală ce traversează *organismul textual compus din literă şi valoare numerică, animat de Duh* şi a fluxului de conştiinţă care parcurge

[459] Anca Manolescu, în Cuvânt înainte la cartea lui André Scrima, *Experienţa spirituală şi limbajele ei,* 2008, p. 7.

[460] Scrima, 2008, p. 32-33.

[461] Nicolescu, 2009, p. 94.

nivelurile de fiinţă care structurează evenimentul receptivităţii sau răspunsului uman la *livrările de sine ale divinului.* Această coerenţă a continuităţii în discontinuitate este orientată prin metodele de înaintare şi de trecere de la un nivel al drumului spiritual la altul, unificând în viziunea lui André Scrima[462], două faţete distincte ale unei singure Realităţi: *experienţa*, care „în înţeles comun, este exterioară, ţine de tangibil şi se adresează simţurilor, corporale sau lăuntrice" şi *spirit* ca „realitate care se opune, scapă, transcende, merge dincolo de ceea ce este experienţă".

[462] Vezi Scrima, 2008, p. 31.

Rumi - regăsirea unităţii prin experienţă mistică

Prezenţă vie pentru întreaga lume a Islamului, Muhammad Djalal-od-Din Rumi, a desăvârşit o punte peste vremuri, peste spiritualităţi, culturi şi religii diferite, fiind recunoscut ca semn al unei profunde universalităţi. Considerat ca fiind unul dintre cei mai mari poeţi mistici ai tuturor timpurilor, opera sa încredinţează umanităţii un mesaj de o ardentă actualitate, întemeiată pe actul trăit al unui om al contradictoriilor, conciliate prin experienţa iubirii. O dată cu traducerile care au apărut în secolul al XIX-lea, Rumi a fost prezentat ca fiind deopotrivă un senzual şi un cerebral, un sobru şi un extatic, impenetrabil şi accesibil, de o seriozitate profundă şi cu un umor viu. Ca un adevărat maestru al *trezirii,* el comunică un tip de *cunoaştere* al cărei substanţă îl constituie *sufismul,* asimilat în evoluţia căutătorului spiritual nu ca o doctrină, ci ca o *cale*, urmată în cadrul unei *tariqa* ori confrerii.

Urcuşul interior al lui Rumi este marcat la nivelul Sensului întrupat în descoperirea treptată a vocaţiei şi misiunii sale, de două mari etape spirituale. Punct lor de convergenţă şi mutaţie ontologică îl reprezintă o întâlnire cu un spirit neliniştit, inovator: Shams-ud-Din Tabrîzî. Înainte de legarea acestei prietenii esenţiale, Rumi era un eminent profesor de religie şi un mistic recunoscut, iar după întâlnire, el a devenit un poet inspirat şi un mare iubitor de oameni: „Shams era un mesager al Sursei, unul care aduce lumină celui care poate să o primească, unuia care este ori prea plin, ori prea gol. Mawlânâ era unul dintre cei plini. După ce a primit-o, el a putut să transmită acest mesaj spre folosul întregii umanităţi. Shams ardea şi Rummy a luat foc.”[463]. Cotitură fundamentală în viaţa sa, alchimia acestei relaţii a determinat o transfigurare, în locul terţ al unificării nivelurilor sale de fiinţă: din om al cunoaşterii şi sfinţeniei, el s-a transformat într-un *vizionar,* ancorat adânc în zona de rezonanţă dintre înţelegere şi iubire, coordonatele umaniste ale atitudinii transdisciplinare. Destinul său sinuos, de rătăcitor, întruchipând profilul tulburător al unui nomad spiritual, a împlinit predicţia lui Sayyid, maestrul care l-a iniţiat, timp de nouă ani, în *ştiinţa profeţilor şi a lumii*: „Cufundă sufletele oamenilor în nesfârşita plinătate…şi adu la viaţă sufletele acestei false lumi cu înţelegere şi iubire.”[464]. Rumi a fost atât de marcat de moartea neaşteptată a

[463] Rumi, 2004, p.6.

[464] *Idem,* p.7.

prietenului său spiritual, Shams, încât s-a retras din lume, a devenit un derviş, şi a fondat Mawlawî, ordinul dervişilor rotitori, cunoscut în întreg imperiul turcesc.

Riturile ordinului Mawlawî simbolizează iubirea divină şi extazul mistic, scopul adepţilor fiind să se contopească cu Divinul. Muzica şi dansul sunt astfel concepute încât să inducă meditaţia asupra iubirii lui Dumnezeu. Muzica, conţinând accente ale muzicii clasice turce, serveşte în principal să acompanieze poeme ale lui Rumi şi ale altor poeţi sufiţi. Dansul, constând din rotiri neîncetate şi mişcări în cerc, face posibilă primirea şi răspândirea binecuvântării lui Dumnezeu. Întreaga ceremonie poate fi văzută ca un crescendo în trei etape:

- Cunoaşterea lui Dumnezeu
- Vederea lui Dumnezeu
- Prezenţa lui Dumnezeu

Rumi însuşi redă într-o suită de metafore înlănţuite discontinuu, evenimentul care i-a răsturnat viaţa: „Eram crud, apoi am fost copt, iar acum sunt mistuit.”[465]

Experienţa mistică, neraţionalizabilă prin discurs, are totuşi posibilitatea de a fi transmisă printr-o capacitate translingvistică, constitutivă conştiinţei, captând informaţia spirituală generată de *arsura inimii,* printr-un *limbaj de foc*. O întrupare a iubirii în *limbajul de foc* necesită o decriptare hermeneutică transdisciplinară, în direcţia orientării sensului coagulat în jurul unificării la nivelul inimii, a tuturor nivelurilor de Realitate identificate în relaţia de corespondenţă dintre poetul mistic şi divinitate, obiectul aspiraţiilor sale interioare. Rumi înţelege nevoia unei experienţe a transfigurării prin iubire ca o modalitate de comunicare cu sacrul, ascuns în zona Terţului Ascuns: „Ceea ce doresc este arsura inimii – ea este totul, mai preţioasă decât împărăţia lumii, fiindcă îl cheamă pe Dumnezeu, tainic, în noapte. (Mathnawi, III, 203)”.

[465] Eva de Vitray-Meyerovitch, 2003, p. 13-14.

Nivelurile experienţei mistice

Cunoaşterea lui Dumnezeu

Pentru a deveni un receptacul al Sursei şi a capta informaţia spirituală care traversează toate nivelurile de Realitate, dervişul trebuie mai întâi să-şi unifice nivelurile de fiinţă care îl structurează interior. Nivelurile de percepţie ale poetului mistic sunt nivelul corporal, nivelul spiritual şi nivelul inimii. Nivelul corporal este integrat pe deplin în experienţa mistică a dervişilor o dată cu captarea rezonanţei care leagă cele trei niveluri de fiinţă, prin rotiri neîncetate şi mişcări în cerc. Nivelul spiritual interacţionează cu nivelul corporal prin asimilarea hermeneutică a mesajului transmis prin muzică şi rostirea poemelor mistice. Ceea ce se află între aceste două niveluri de fiinţă, reprezintă puntea pe care se va consuma experienţa *arsurii inimii,* podul peste abisul fiinţei sau cum prea bine a rostit Isus în *Evanghelia după Toma,* mărturisind despre uimirea în faţa locuirii infinitului în finit: „Mais moi, je m'émerveille de ceci: / Comment cet Etre qui Est, / peut-il habiter ce néant?." Cunoaşterea lui Dumnezeu, ca nivel al experienţei mistice, este o trăire-releu a *binecuvântării*, corespunzătoare, pe plan spiritual cu unificarea interioară.

Dacă facem un exerciţiu hermeneutic transdisciplinar al poemelor lui Rumi, putem decanta un autentic nucleu de gândire transdisciplinară, în sensul construirii tainice al unui arc transpoetic peste culturi, spiritualităţi şi religii. *Discontinuitatea* între nivelul corporal şi nivelul spiritual al fiinţei este paradoxal, semnul unei inseparabilităţi universale, care permite o înţelegerea raţională a lumii şi a conştiinţei individuale, integrând coerent ruptura de legi dintre cele două niveluri diferite de percepţie. Basarab Nicolescu ne oferă o *non-imagine a discontinuităţii* cuantice, extrapolată la nivel macrofizic şi vizând nivelurile de materialitate ale lumii: o pasăre care este şi nu este în acelaşi timp pe două crengi, separate în spaţiu-timp:

> „Donnons une autre image, que j'aime donner parce que c'est une sorte de non-image par rapport à nos organes des sens. Imaginez un arbre, sur une branche il y a un oiseau. Vous le regardez,, et soudainement vous voyez cet oiseau disparaître, et au même instant, sans passer par aucun point intermédiaire, l'oiseau s'est matérialisé sur une autre branche. C'est un peu cela,

les mondes quantiques. Un peu cela cet arcane majeur dont je parle : la discontinuité quantique."[466]

Conţinutul transdisciplinar al conceptului de discontinuitate, poate fi extins la nivelul imaginarului poetic consubstanţial *odelor mistice*[467]ale lui Rumi, prin configurarea zonei intermediare dintre *corp şi spirit* – coincidentă cu lumea imaginală, şi traversarea acesteia graţie vehiculului *inimii / iubirii*, care integrează şi conciliază ternar cele două contradictorii ontologice:

„Fericită clipa când stăm alături în palat, tu şi eu,
Cu două forme şi cu două chipuri, dar un singur suflet, tu şi eu.
Culorile frunzişului şi cântul păsărilor ne vor dărui nemurire
Atunci când în grădină vom intra, tu şi eu!
Stelele cerului vor veni să ne privească:
Lor le vom arăta luna, tu şi eu.
Tu şi eu, eliberaţi de noi înşine, în extaz uniţi,
Fericiţi, fără cuvinte zadarnice, tu şi eu.
Păsările cerului ne vor pizmui,
În locul acesta unde râdem atât de limpede, tu şi eu!
Dar cea mai mare minune este că tu şi eu, strânşi în acelaşi cuib,
Ne aflăm în clipa de faţă unul în Iraq, celălalt în Khorasan, tu şi eu."[468]

Despre ce altceva ne încântă poetic sufletul această odă, dacă nu despre o *inseparabilitate spirituală,* reperabilă şi ireperabilă, vizibilă şi invizibilă, exterioară şi interioară, discursivă şi nondiscursivă, imagine şi non-imagine în acelaşi timp? *Circumcizia spirituală* care stă la baza transgresării rupturii din conţinutul metafizic al acestor cupluri de

[466] „Oferindu-vă o altă imagine care îmi place şi care este un fel de non-imagine, raportată la organele noastre de simţ.Imaginaţi-vă că pe creanga unui copac se află o pasăre. O priviţi şi deodată, vedeţi această pasăre dispărând, şi în acelaşi timp, fără a trece prin nici un punct intermediar, pasărea se materializează pe o altă creangă. Cam aşa se petrec lucrurile în lumea cuantică. Aceasta este puţin din cheia secretă despre care vorbesc: discontinuitatea cuantică", Basarab Nicolescu, La vallée de l'étonnement, Le monde Quantique, par Michel Camus, France-culture.

[467] Odele mistice sunt cuprinse în *Diwan-e Shams-e Tabrizi,* cartea care reuneşte o mare parte din opera sa lirică (gazeluri) închinată prietenului şi maestrului său spiritual, Shams. A fost redactată timp de treizeci de ani, de la sosirea lui Shams la Konya şi până la moartea lui Rumi. Conţine aproape 40.000 de versuri. O ediţie completă a fost publicată la Teheran; traduceri parţiale au apărut în mai multe limbi europene.

[468] Eva de Vitray-Meyerovitch, 2003, p.22.

contradictorii este, fără îndoială, consecinţa unei asceze poetice de purificare a inimii şi de *unificare* a tuturor nivelurilor de realitate corespunzătoare dispersiei lumeşti a fiinţei.

„Ainsi, il n'y a pas de «chose», il n'y a que des relations, ou des «interconnexions». Bernard d'Espagnat me dira plus tard:

- Nous devons admettre que des objets, même s'ils occupent des régions de l'espace très éloignées les unes des autres, ne sont pas vraiment séparés…Si nous sommes obligés par les faites d'admettre la non-séparation dans tel ou tel cas, nous n'avons plus alors motif valable pour ne pas y croire également dans tous les cas où la mécanique quantique nous suggère son existence. Comme la mécanique quantique est la théorie très générale des atomes, et que «le monde est fait d'atomes», nous sommes ainsi conduits à estimer que la non-séparabilité est sans doute un fait général.

Comme je tentais d'expliquer cela à un vieux moine, et de lui montrer ainsi que les savants avaient découvert ce que les ermites vivaient depuis longtemps dans leurs prièrs, eux qui se disaient «Séparés de tous pour être unis à tous» (Évagre), le vieux moine me répondit:

- Ils n'ont rien decouvert tant qu'ils ne l'ont pas vécu. L'interconnexion de toutes choses dans l'univers est une théorie intéressante, mais non efficace tant qu'on n'a pas encore «renoncé à soi-même pour découvrir tout l'univers présent en soi». Tant qu'on n'est pas passé par la grande metanoia (au-delà du nous, du mental), on n'a rien compris, savant ou pas."[469]

Poţi să ştii dar să nu înţelegi nimic, iată mărturia spirituală pe care călugărul isihast evocat de Jean-Yves Leloup, ne-a oferit-o cu gratuitate şi iubire, trăind-o în chilia sufletului şi trupului său.

---

469 „De asemenea, nu există «lucru», nu există decât relaţii sau «interconexiuni». Bernard d'Espagnat mi-a spus mai târziu:

- Trebuie să admitem că obiectele chiar dacă ocupă regiuni ale spaţiului foarte îndepărtate unele de altele, nu sunt cu adevărat separate. Dacă suntem obligaţi datorită acestor stări de lucruri să admitem non-separabilitatea, într-un caz sau altul, nu avem nici un motiv valabil pentru a nu crede în aceiaşi măsură, toate cazurile în care mecanica cuantică ne sugerează existenţa sa. Cum mecanica cuantică e teoria foarte generală a atomilor şi cum «lumea e făcută din atomi», suntem, de asemenea orientaţi să estimăm că non-separabilitatea e fără îndoială un lucru general.

Cum încercam să explic aceste lucruri unui bătrân călugăr, arătându-i că ceea ce au descoperit savanţii, ermiţii trăiau de mult timp în rugăciunile lor, ei, cei care spuneau «Separaţi de toţi pentru a fi uniţi cu toţi» (Evagrie Ponticul), bătrânul călugăr mi-a răspuns:

- Ei nu au descoperit nimic, atâta timp cât nu au trăit această descoperire. Interconexiunea tuturor lucrurilor din univers e o teorie interesantă, dar non eficace, atâta timp cât «nu am renunţat încă la noi înşine, pentru a descoperi tot universul prezent în noi». Atâta timp cât nu am trecut prin marea metanoia (dincolo de noi, de mental), nu am înţeles nimic, ştiind sau nu.", Leloup**,** 1991, p. 285.

Interconexiunea sufletului cu trupul, poate fi descoperită la nivelul experienţei spirituale şi discursivizată în limbajul poetic al lui Rumi, prin conectarea fiinţei la zona de transparenţă absolută a imaginalului, creând acel „ochi în ochi" (*Evanghelia după Toma)* sau *ochiul vizonar* care face posibilă „vederea lunii călătorind prin suflet":

„ Sus, în tărie, o lună s-a ivit în zori,
A coborât, şi-a aruncat asupra mea privirea.
Asemeni şoimului ce prinde pasărea, la vănătoare.
Ea m-a răpit spre-naltul cel mai înalt al cerului.
Privindu-mă, nu pe mine însumi m-am zărit
Căci în această lună, prin har,
trupul mi se prefăcuse-n suflet.
Călătorind prin suflet, doar luna o vedeam,
Până când mi se dezvălui misterul veşnicei Teofanii.
Cele nouă sfere cereşti erau, toate, cufundate în această lună."[470]

Ode mistice, 649

Corpul devine astfel, *transparent* la acea Prezenţă infinită care îl locuieşte şi este în el fiind chiar mai mult decât el, unificarea nivelurilor diferite de fiinţă instituindu-se simultan cu realizarea legăturii, a punţii de rezonanţă şi armonie cu verticalitatea cosmică (nivelul de materialitate macrofizic), simbolizată poetic prin imaginea *lunii* şi orizontalitatea terestră (nivelul de Realitate microfizic), marcată metaforic prin ternarul transgresiv *mare-val-spumă:*

„Luntrea fiinţei mele, pe de-a-ntregul ascunsă în această mare.
Marea se sparse-n valuri; Înţelegerea redobândită
Îşi răsună chemarea: aşa a fost, aşa s-a întâmplat.
Marea se acoperi de spumă, din spuma fiecărui strop
Ceva se-nveşmânta în formă, ceva se-nveşmânta în trup.
Fiecare strop de spumă corporal, primind un semn de la această mare,
Îndată se topea, sorbit de valurile ei.
Fără ajutorul salvator al domnului meu, Shams-ul Haqq din Tabriz,
Nimeni nu poate să contemple luna,
Nici nu poate să se prefacă-n mare. "[471]

Ode mistice, 649

[470] Eva de Vitray-Meyerovitch, 2003, p. 23.

[471] *Idem,* p. 23-24.

Reconsiderarea trupului din perspectiva unificării tuturor nivelurilor de fiinţă, constituie o necesitate metafizică vitală, resimţită puternic în lumea contemporană, permiţând accesul la o transparenţă şi deschidere către Prezenţa infinită care locuieşte omul:

> „Nos contemporains ont reconnu l'importance du corps. Le corps n'est pas perçu comme le «tombeau de l'âme» (Platon), mais plutôt comme le «temple de l'Esprit» (saint Paul): un temple demande plus de soin et d'entretien qu'un tombeau. Il s'agit de le rendre de plus en plus accueillant, transparent à la Précence infinie qui l'habite. La pratique du yoga, un certain nombre d'exercices psychophysiques, la relaxation, la bioénergie pourront faciliter cette ouverture du corps aux énergies vivifiantes de Celui qui veut que «l'homme ait la vie et la vie en abondance».”[472]

[472] „Contemporanii noştri au recunoscut importanţa corpului. Corpul nu mai este considerat ca «mormânt al sufletului» (Platon), cât, mai degrabă ca un «templu al Spiritului» (Sfântul Paul): un templu necesită mai multă îngrijire şi ocrotire decât un mormânt. Aceasta înseamnă a-l face din ce în ce mai primitor şi transparent la Prezenţa infinită care-l locuieşte. Practica yoga, un anumit număr de exerciţii psihofizice, relaxarea, bioenergia, ar putea facilita această deschidere a corpului la energiile vivifiante ale Celui care vrea ca «omul să aibă viaţă şi o viaţă din abundenţă.»”, Leloup **,** 1991, p. 347-348.

Vederea lui Dumnezeu

Întâlnirea dintre Rumi şi maestrul său Shams, este intermediată de *viziune* ca terţ inclus între *ochiul exterior* şi *ochiul interior* al fiinţei, între privire şi vedere, între ochi şi „ochiul în ochi" din *logionul 22* al *Evangheliei după Toma.* Sultan Walad, fiul lui Rumi, vorbeşte în lucrarea sa intitulată *Walad-Nama,* despre *căutarea* Preaiubitului divin de către tatăl său, definind implicit conceptul de *viziune* ca transfigurare a experienţei mistice la nivelul imaginalului:

> „Căutătorul este cel ce găseşte…Căci Preaiubitul devine îndrăgostitul. Călăuză supremă pe Calea mistică îi era Shams din Tabriz. Dumnezeu a consimţit ca Shams să i se arate mai cu seamă lui şi numai lui singur să i se descopere…Nimeni altul nu ar fi fost demn de o atare viziune. După o atât de îndelungată aşteptare, Mawlana a văzut faţa lui Shams; tainele i-au devenit limpezi ca lumina zilei. El a văzut pe cel de nevăzut, a auzit ceea ce nimeni n-a auzit vreodată de la un altul…S-a îndrăgostit de el şi a fost nimicit."[473]

Evanghelia după Toma, în *logion-ul 17,* printr-o rezonanţă tainică cu spiritualitatea sufită, într-un regim a-temporal şi transreligios, mărturiseşte într-un limbaj paradoxal, despre acea transparenţă absolută a imaginalului de dinlăuntrul şi de dinafara Terţului Tainic, care face vederea imposibilă, dar permite naşterea *viziunii:*

> „Jésus disait:
> Je vous donnerai ce que l'oeil n'a pas vu,
> ce que l'oreille n'a pas entendu,
> ce que la main n'a pas touché,
> ce qui n'est pas monté au coeur de l'homme."[474]

Descoperind identitatea dintre poezie şi spiritualitate, Rumi reuşeşte să concilieze şi să depăşească creator, într-un nou tip de inteligenţă umanistă, ruptura dintre nivelul spiritual, al cunoaşterii şi al înţelegerii teologice, şi nivelul afectiv, al sentimentelor poetice coagulate în centrul fiinţei, *inima.* Sultan Walad surprinde poetic conversiunea interioară a lui Rumi astfel*:*

---

[473] Eva de Vitray-Meyerovitch, 2003, p. 17.

[474] „Iisus a spus: Vă voi da ceea ce nici un ochi nu a văzut, şi ceea ce nici o ureche nu a auzit, ceea ce nici o mână nu a atins, şi ceea ce nu a venit peste inima omului.", *Evanghelii gnostice*, 2005, p. 98.

„Nicicând şi nici o clipă n-a încetat să asculte muzica şi să danseze;
Nu se odihnea nici zi, nici noapte.
Fusese un învăţat: a devenit poet.
Fusese un ascet; s-a îmbătat de iubire,
Nu ameţit de vinul strugurelui: sufletul străluminat nu bea decât vinul Luminii."[475]

Shams s-a ivit într-o zi în viaţa sa ca unul dintre acei mesageri divini care, spune Rumi, „iau sufletul de căpăstru" şi trezesc inima, aflată în orbire, smulgându-l din instalarea şi autosuficienţa individuală, pentru a porni în căutarea Sursei:

„Prin inimă trece o imagine: „Întoarce-te la propria-ţi Obârşie."
Inima se retrage din toate laturile departe de lumea culorilor şi a parfumurilor,
Strigând: „Unde este dar Obârşia?" şi îşi sfâşie veşmântul, din iubire."[476]
Ode mistice, 18

Regăsim imaginea poetică a „întoarcerii inimii la obârşie" în *logion-ul 74* al *Evangheliei după Toma,* consubstanţială la nivel ontologic cu dinamica paideică de tip ternar, în care relaţia maestru-discipol este redimensionată şi extinsă la un termen T – Sursa, care îi transgresează şi îi traversează pe amândoi:

„Le Maître disait:
Beaucoup se tiennent autour du puits
Mais il n'y a personne pour y descendre"[477]

Mediator şi totodată întru-chipare a Iubirii, prin Shams, maestrul său, Rumi va descoperi că orice dualitate poate fi depăşită de vreme ce fiinţa „posedă o altă dimensiune" (*Ode mistice, 1038).* Opoziţia dintre maestrul interior şi maestrul exterior poate fi conciliată şi integrată prin reconectarea la un al treilea element care le conţine pe amândouă şi este în acelaşi timp altceva: *Obârşia, Sursa, Locul Vieţii*. Isus este şi maestru şi discipol, dar nici una nici alta, în acelaşi timp, aşa cum se poziţionează faţă de Toma, *în logion-ul 13:*

[475] Eva de Vitray-Meyerovitch, 2003, p. 20.

[476] *Idem.*

[477] „El a spus: Doamne! Sunt mulţi în jurul puţului, dar nu este nimeni în izvor", *Evanghelii gnostice*, 2005, p. 113.

„Jésus disait à ses disciples:
A qui me comparerez-vous?
Dites-moi à qui je ressemble?
[…] Thomas lui dit: Maître, ma bouche n'acceptera pas de dire à qui tu ressembles.
Jésus lui dit:
Je ne suis plus ton Maître puisque tu as bu et que tu t'es enivré à la source bouillonnante d'ou moi-même je jaillis…"[478]

De aceea, „acest Shams-od-Din, veşnic şi suprem"[479] sălăşluieşte, Rumi o cunoaşte, în străfundurile propriei sale fiinţe:

„Prietenul spune: „Sunt propriul tău suflet şi propria ta inimă,
De ce eşti copleşit de uimire? "[480]
Ode mistice, 102

„În tine însuţi, cel ce vede şi cel ce e văzut sunt una."[481]
Ode mistice, 5.

Instituind concertul spiritual *sama',* în urma dispariţiei lui Shams, el construieşte poetic o punte între actul liturgic şi manifestarea spontană a emoţiei, captând rezonanţa unică care se creează între durerea vie şi Iubirea divină.

„O Inimă, ce pasăre ciudată eşti, tu care vânezi laudele!
Din aripile două făurindu-şi scut, te-ai aruncat spre lance.
Florile se tem, fug de toamnă; ce stranie floare eşti, inimă
Tu, care, ofilită, veştejită, te-arunci spre vântul toamnei!
Căzută din cer, asemenea ploii, pe acoperişul lumii pământeşti,
Ai alergat de-a lungul şi de-a latul, prin streşinile lumii ai plecat apoi.
Taci, cruţă-ţi osteneala de-a vorbi; stai trează, stai de veghe,
De vreme ce spre limanul unui atât de dulce Prieten acum călătoreşti."[482]
Ode mistice

[478] „Isus a spus discipolilor săi: Asemuiţi-vă cu cineva şi spuneţi-mi cu cine mă asemăn. Toma i-a spus: Maestre, gura mea nu poate spune cu cine te asemeni. Isus a spus: Eu nu sunt maestrul tău, căci tu ai băut şi te-ai îmbătat din sursa învolburată din care eu însumi am izvorât."

[479] Eva de Vitray-Meyerovitch, 2003, p. 19.

[480] *Idem.*

[481] *Ibid.*

[482] *Ibid.*

Prezenţa lui Dumnezeu

Dacă *cunoaşterea şi vederea lui Dumnezeu* se realizează la nivelul subiectului şi obiectului, trăirea *prezenţei lui Dumnezeu* le integrează pe celelalte două în zona de non-rezistenţă a Terţului Ascuns. Experienţa mistică este o *experienţă a traversării* în măsura în care semnul întrupării simultane în fiinţă, în lume şi în sacru, este manifestat într-un mod-de-a-fi paradoxal: *mişcare şi odihnă* deopotrivă – „Si l'on vous interroge: / Quel est le signe de votre Père qui est en vous? / dites-leur: / C'est un mouvement et un repos."[483]. Paradoxul ontologic al traversării întemeiază fiinţa într-un loc terţ situat în zona de non-rezistenţă a spiritualităţii, mediind între mişcare şi odihnă, între *primirea şi răspândirea binecuvântării:* „Când clipa va înceta, fiinţa va fi marcată de pecetea eternităţii şi se va simţi ca străină sieşi, în stările provizorii pe care le va traversa. Poetul poate fi posedat de o inspiraţie creatoare, de un *entuziasm* pe care l-a conceput ca pe o prezenţă a divinului în el. "[484]

Transparenţa divină este o întoarcere cu o corespondenţă tainică ce străbate vălul unei lumini care dobândeşte o condiţionalitate de repliere dintr-o interioritate în interioritatea trans-subiectivă a Prezenţei. Prezenţa lui Dumnezeu în experienţa mistică este o transparenţă a trans-prezenţei în măsura în care vălul care se interpune între Real şi Realitate nu poate fi transgresat decât prin schimbul vertical între o tranzitoreitate fecundă şi o instantaneitate dinamică:

> „Transparenţa lui Dumnezeu în orice lucru este de asemenea una din temele favorite ale misticismului sufi. Dar, pentru a fi sensibilă la această transparenţă, trebuie ca privirea să nu fie ea însăşi opacă. Această opacitate a privirii vine din dorinţa pentru bunurile create, din iubirea de sine. Detaşarea purifică; mai mult, ea converteşte, adică întoarce spre Dumnezeu, şi nu spre mine însumi, întreaga capacitate de a iubi. Prezenţa lui Dumnezeu în noi presupune absenţa noastră din lume şi din noi înşine: vacuitate, deschidere. Mai apoi, putem să revenim în lume, când privirea noastră va avea puritatea privirii lui Dumnezeu. Tot ceea ce subzistă în noi şi care nu este dorinţă de Dumnezeu, devine obstacol în faţa dorinţei lui Dumnezeu de a locui în noi."[485]

[483] „Dacă vă vor întreba: Care este semnul Tatălui vostru întru voi? să le spuneţi lor: Acesta este mişcarea şi odihna", *Evanghelii gnostice*, 2005, p. 107.

[484] Jean Chévalier, 2002, p. 133,

[485] *Idem.*

Jean-Yves Leloup şi trăirea contradicţiei

> „Ce qui a été perdu, c'est le sens de l'initiation ou du passage. L'art de l'herméneute, c'est de faire *passer* d'un plan de conscience à un autre jusqu'à atteindre l'Esprit dans lequel cette Parole a été prononcée. […] Il s'agit de passer d'un niveau à un autre, sans en nier aucun."[486]

Înţelegerea profundă a propriei deveniri spirituale constituie temeiul pe care Jean-Yves Leloup îşi edifică itinerariul unui rătăcitor uimit de străfulgerările Sensului ivit în experienţa contradictoriului. Titlurile cărţilor pe care le-a publicat de-a lungul timpului, stau mărturie acestui mod tulburător de a fi: *Absurdul şi graţia, Înrădăcinare şi deschidere, Vid şi plenitudine. Traversând* culturi şi religii diverse, interogând multiplele forme ale experienţei spirituale, acest căutător al sacrului trăieşte şi mărturiseşte experienţa *absurdului şi a graţiei:* „[…] de suivre un homme dans les méandres de son itinérance, avec toutes les chutes et les *relèvements,* les absurdités et les grâces qui le tiennent *en marche* sur le chemin."[487]. Sursă contradictorie a inventării unui drum, *mişcarea* orientată către re-descoperirea totalităţii fiinţei şi a unităţii lumii, captează în deschiderea sa o sete infinită pe care doar infinitul o poate alina. Confesiunea lui Jean-Yves Leloup în autobiografia *L'absurd et la grâce*, conturează portretul subtil al unui veritabil hermeneut, ale cărui reflecţii privind viaţa spirituală, pot reprezenta o cheie pentru înţelegerea conceptului de *hermeneutică transdisciplinară*.

Încercarea noastră se întemeiază nu pe un transfer al acestor concepte înlăuntrul cărora vibrează profunzimea gândirii lui Jean-Yves Leloup, ci pe înţelegerea unicităţii lor în dialog cu conceptele-pilon ale hermeneuticii transdisciplinare. Un imperativ al demersului nostru este şi acela al unei aproximări (şi nu o definire) a lor în deschiderea metodologiei transdisciplinare. O întâlnire cu elucubraţiile spiritului lui Jean-Yves Leloup nu poate decât

---

[486] „ Ceea ce s-a pierdut este *sensul* iniţierii sau al experienţei traversării nivelurilor de Realitate. Arta hermeneutului constă în posibilitatea de a traversa niveluri de conştiinţă ajungând să interiorizezi Spiritul cu care Spusele au fost rostite. […] Este o traversare de la un nivel la altul, fără a nega pe nici unul.", Leloup, 1991, p. 8.

[487] „ […] a urma un om printre meandrele itinerariului său, cu toate suişurile şi coborâşurile, absurdităţile şi graţiile care îl menţin în traversare, în drum.", *idem*. .

contribui cu prisosinţă la ivirea noutăţii în cercetarea noastră. Jean-Yves Leloup deschide zări. Ne trebuie doar un ochi al zăririi. Complementar acestor noduri vizionare, *scara hermeneutică* cu cele trei niveluri: *cogito, meditatio şi contemplatio,* induce complexitate traducerii şi comentariilor *Evangheliei după Toma*. Conceptele de *Spirit şi traversare,* esenţiale pentru Jean-Yves Leloupîn arta hermeneutică sunt legate de Sensul iniţierii, al trecerii de la conştiinţa apartenenţei la o tradiţie, la o istorie, la conştiinţa etică şi metafizică, captând intuitiv acel Spirit al rostirii originare al Cuvântului sacru.

Un dialog autentic se construieşte prin întrebări, generate de incertitudini şi discontinuităţi. De aceea, vom enumera câteva interogaţii survenite în lumina intuiţiilor lui Leloup vizând conceptul de hermeneutică:

Care este legătura dintre Sens şi Sursă?
În ce rezidă experienţa unităţii cu Sensul?
Cum trăim paradoxul Prezenţei Increatului la nivel ontologic?
Cum se realizează rezonanţa dintre nivelurile fiinţei – corp, spirit, inimă şi Viul?
Cum orientează Sensul triada unificare-unitate-unicitate?
Cum traversează Sensul nivelurile de organizare şi structurare hermeneutică a scării cogito, meditatio, contemplatio?
Care sunt postulatele unei hermeneutici a în-trupării?
Care este miza hermeneutică a jocului dintre căutătorul de Sens şi Viul?
Există un Suflu Viu al Cuvântului sacru care aruncă o punte între hermeneut şi arta hermeneutică?

Evanghelia este o carte închisă. Putem citi *Evanghelia* şi ea să rămână totuşi închisă. Avem nevoie de cineva care să ni-o deschidă. Cheia încercărilor noastre de cercetare transdisciplinară a *Evangheliei după Toma*, am descoperit-o paradoxal, nu în traducerea şi comentariile lui Jean-Yves Leloup, ci în cartea sa *L'absurd et la grâce*, unde conceptul de *scară* are un rol covârşitor în devenirea sa spirituală. Evocându-i pe Hugues de Saint-Victor cu cele trei moduri de viziune ale sufletului: *cogito, meditatio, contemplatio* şi pe Guigues II le chartreux care distinge patru etape ascendente spre uniunea cu Dumnezeu*: lectura, meditaţia, rugăciunea şi contemplaţia*, Jean-Yves Leloup mărturiseşte că aceştia l-au învăţat să citească mai bine Cărţile Sfinte:

> „Il ne suffit pas de *les cogiter*, de les scruter, de les analyser. C'est pourtant le point de départ: apprendre à lire. La lectio, puis méditer, passer de l'exégèse à l' herméneutique, casser l'écorce pour découvrir l'amande derrière les épaisseurs de la lettre, découvrir le sens, puis enfin contempler, devenir un avec ce que l'on a découvert, adorer ce qui demeure inconnaissable: cette pratique de l'échelle m'accompagnera lorsqu'il me sera demandé de traduire et d'interpréter *l'Évangile de Jean* et *l'Évangile de Thomas.'*"[488]

Extinzând intuiţia acestei „thème des trois modes ou des trois yeux de la connaissance", Jean-Yves Leloup surprinde cu îndreptăţire bogăţia sensurilor din *spusele* lui Isus care luminează dimensiunea transreligiosului în oglinda sacrului, captând universalitatea: „Actualité étonnante de ces grands textes traditionels"![489].

Ceea ce ne atrage atenţia în special, este locul pe care îl conferă hermeneuticii în această *scară triadică*: experienţa hermeneutică ca meditaţie, pune în relaţie analiza intelectuală cu spiritul contemplativ. Sunt evidente şi implicite conexiunile posibile dintre scara triadică *cogito, meditatio, contemplatio* şi nivelurile de cunoaştere din hermeneutica transdisciplinară - *cunoaşterea ştiinţifică, cunoaşterea experienţială şi cunoaşterea Terţului Ascuns :* „(31) Există trei forme de cunoaştere: cunoaşterea ştiinţifică, cunoaşterea experenţială şi cunoaşterea terţului tainic inclus. Întâlnirea acestor trei forme dă naştere diferitelor nivele de cunoaştere."[490]

Deosebirea constă în aceea că Jean-Yves Leloup identifică actul hermeneutic – *découvrir le sens* – cu experienţa meditaţiei, iar hermeneutica transdisciplinară implică o traversare a tuturor formelor de cunoaştere, printr-un circuit subtil al informaţie spirituale. Descoperirea *Sensului* se realizează prin accederea la o trans-(a)parenţă *a cuvântului* – „casser l'écorce pour découvrir l'amande derrière les épaisseurs de la lettre". Prin urmare, în viziunea sa, *sensul* îţi are sursa în limbaj. Sensul are o limită: discursul. Însă introducerea acestui nou concept de *informaţie spirituală* presupune şi referirea la non-limbaj. Textul sacru este o punte între zonele de rezistenţă ale cunoaşterii ştiinţifice şi experenţiale şi non-rezistenţa

---

[488] „ Nu este suficient să le gândim, să le scrutăm, să le analizăm. Ar putea fi doar un punct de plecare: a învăţa să citeşti. Lectura, apoi meditaţia, trecerea de şa exegeză la hermeneutică, spargerea cojii pentru a descoperi sâmburele în spatele greutăţii literei, descoperirea sensului, apoi în final, contemplaţia, unificarea – a deveni Unu, cu ceea ce am descoperit, adorarea a ceea ce rămâne ne-cunoscut: această practică a scării m-a însoţit atunci când mi s-a cerut să traduc şi să interpretez *Evanghelia după Ioan* şi *Evanghelia după Toma", ibid. ,* p. 153.

[489]„ Actualitate uimitoare a acestor mari texte tradiţionale!", *ibid.*

[490] Nicolescu, 2007b, p. 130.

Terţului Ascuns, între limbaj şi nonlimbaj. Emergenţă a tăcerii în cuvânt. Sacrul generează Sensul. Sursa Sensului este neraţionalizabilă, însă efectele lui sunt raţionalizabile, deoarece zona de non-rezistenţă traversează zonele de rezistenţă şi le *in-formează*. Paradoxurile nu sunt la nivelul limbajului, al hermeneuticii ci la nivel ontologic.

Decantând reflecţiile lui Jean-Yves Leloup privitoare la conceptul de hermeneutică, vom stărui asupra acelor coagulări ideatice care pot deveni pârghii posibile în elucidarea unor constituienţi nucleari ai *hermeneuticii transdisciplinare*. Un discernământ creator dobândeşte sens în măsura în care se raportează la o metodologie convergentă scopului cercetării noastre.

Devenirea hermeneutică

În viziunea lui Jean-Yves Leloup, unicitatea ca reflex al interconexiunilor infinite dintre toate elementele universului şi ale fiinţei, face posibilă trecerea de la dualitate la non-dualitate: Depăşirea contrariilor nu se rezolvă printr-o *coincidentia oppositorum*, neprecizându-se elementul întemeietor al logicii terţului inclus, şi anume trecerea la un nou nivel de Realitate, unde pot fi dezvăluite alte şi alte cupluri de contradictorii. Experienţa non-dualităţii are ca semn spiritual trăirea unei stări de pace, de odihnă a fiinţei uimite în regăsirea unicităţii sale în lume şi în afară lumii.

Reţinem cu uimire şi tulburare o definiţie vie pe care Jean-Yves Leloup o face Subiectului-hermeneut: „On ne se perçoit plus séparé du monde, mais comme un des lieux possibles où l'Univers prend conscience de lui-même."[491]

Hermeneutica este o artă a căutării Sensului, gustând esenţa. *O hermeneutică a reîncântării. O hermeneutică a indecidabilului. O hermeneutică a coerenţei. O hermeneutică voalată.*

> „ L'herméneutique ou l'art d'interpréter une parole est plus que l'exégèse, qui se borne souvent à resituer une parole dans son contexte, à en analyser la structure, mais qui oublie de chercher le Sens. C'est mesurer l'épaisseur de la coquille et oublier de gouter l'amande. "[492]

Hermeneutul este însetat de Sens, adăstând un Izvor. Devenirea hermeneutică implică un moment de Unitate cu Sensul. Paradoxal, o Prezenţă a Increatului de dincolo de moarte, în discontinuitate cu ceea ce este supus legilor cauzalităţii şi a logicii binare: viaţă-moarte, compus-descompus. Necesită altfel de legi. Parcurge şi alte niveluri de Realitate. *O hermeneutică a Increatului. O hermeneutică a Sursei*.

> „ L'herméneute a soif de Sens. Il ne s'attache pas aux couleurs de la cruche. Il boit à la Source, contenue dans ces paroles. Se faire l'herméneute *des logia* de Jésus, c'est ne faire qu'Un, ne

[491] „Nu ne mai percepem separaţi de lume, ci ca unul dintre locurile posibile unde Universul dobândeşte conştiinţă despre el însuşi.", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p.53.

[492] „ Hermeneutica sau arta interpretării cuvântului este mai mult decât o exegeză care se focalizează mai mult spre a restitui cuvântul în contextul său, analizându-i structura şi uitând să caute Sensul. Este ca şi cum ar măsura coaja, uitând să guste miezul. ", *idem,* p. 48.

serait-ce qu'un moment, avec le Sens. Ce moment d'unité réveille en nous la Présence de l'Incréé, on goute quelque chose *qui est au-delà de ce qui nous compose et qui sera décomposé.* On est au-delà de la mort."[493]

Arta hermeneutică captează o rezonanţă între inima şi inteligenţa hermeneutului şi un spirit al Viului, sursă a armoniilor subtile dintre fiinţă şi univers. *O hermeneutică a rezonanţei. O hermeneutică a unicităţii,* punctul de convergenţă între unificare şi unitate. *O hermeneutică a interconexiunilor. O hermeneutică a concilierii. O hermeneutică a armoniei.*

„Il y a différentes façon d'interpréter un morceau de musique. L'interprète peut parfois trahir le compositeur par manque d'inspiration ou parce qu'il utilise un mauvais instrument. Dans l'art de l' herméneutique, il importe donc de veiller sur l'esprit avec lequel nous interprétons la parole…Est-il accordé, *en résonance* avec le Vivant qu'il cherche à traduire? Il s'agit également d'avoir un bon instrument, un coeur et une intelligence affinés, capables de percevoir toutes les harmoniques de ce texte subtil. Le grand musicien, c'est celui qui – après de longues gammes - oublie qu'il interprète. Il ne fait qu'Un avec l'inspiration qui animait le compositeur, et la musique se joue à travers lui."[494]

Hermeneutul este traversat de experienţa regăsirii unităţii cu Sensul. Jocul dintre hermeneut şi Sens îşi are noima într-un loc-sursă care îi include, depăşindu-i. *O hermeneutică a Jocului. O hermeneutică a traversării. O hermeneutică a unităţii deschise. O hermeneutică a integrării : nici fuziune, nici separaţie. O hermeneutică a incompletitudinii.*

Isus devine un hermeneut al Iubirii şi al Vieţii, un veritabil actant, practicând o *hermeneutică în-trupată. O hermeneutică a reînnoirii.*

---

[493] „ Hermeneutul are sete de Sens. El nu se ataşează culorilor ulciorului. El bea de la Sursa conţinută în aceste cuvinte. A deveni hermeneutul Spuselor lui Isus, înseamnă a trăi experienţa unităţii, o contopire în clipă cu Sensul. Acest moment de unitate trezeşte în noi Prezenţa Increatului, gustăm ceva care este dincolo de ceea ce ne compune şi care se va descompune. Suntem dincolo de moarte.", *ibid.*

[494] „ Există mai multe feluri de a interpreta o bucată de piesă muzicală. Interpretul poate câteodată sa-l înşele pe compozitor prin lipsa inspiraţiei sau utilizând un instrument greşit. În arta hermeneutică este important deci de a veghea asupra spiritului cu care interpretăm un cuvânt...Este el acordat, în rezonanţă cu Viul pe care caută să-l traducă? Acest lucru presupune a avea un bun instrument, o inimă şi o inteligenţă fină, capabilă să perceapă toate armoniile acestui text subtil. Un mare muzician este cel care – după lungi game – uită că interpretează. Nu se face decât Unu cu inspiraţia care îl animă pe compozitor şi muzica se cântă traversându-l." , *ibid.* , p. 48-49.

„ Jésus c'est fait l'herméneute de l'Amour et de la Vie, non seulement en paroles, mais en actes véritablement. Il a fait de l'exégèse avec sa chair et son sang, avec son rire et ses larmes, et ceux qui avaient des yeux pour voir, ont vu en Lui le Vivant. "[495]

Sintetizând, conceptele-cheie ale hermeneuticii lui Jean-Yves Leloup sunt: *Sens, Esenţă, Sursă, Unitate, Prezenţă, Transparenţă, Increat, Spirit, rezonanţă, Viul, traversare, joc, Totul, Adevăr, Deschis-ul.* O topografie succintă a lor e menită a constitui un argument în plus în *re-cunoaşterea* spiritului transdisciplinar care le desăvârşeşte, rostuindu-le înţelesurile pe parcursul încercării noastre privind *Evanghelia după Toma.* Toate aceste seminţe de reflecţie, trăire şi experienţă spirituală pe care ni le *aruncă* cu dărnicie Jean-Yves Leloup pe prundul umanităţii, în căutare de rod şi frumuseţe interioară, nu pot fi luate şi sondate separat. *Fuiorul* Terţului Ascuns le plămădeşte o *textură nodală,* generatoare a pulsaţiile Viului. Ritmul interconexiunii lor transgresive, nu poate fi perceput decât în orizontul dez-mărginit al *autoconsistenţei lumii*, privilegiind legăturile, schimbul de informaţie spirituală şi interacţiunile dinamice dintre ele.

- *Sursă a Vieţii:* „ La demeure du Père, c'est le lieu *de la Source,* de l'Origine de la Vie."[496]

  „ Jésus disait: / Le vieillard n'hésitera pas à interroger l'enfant de sept jours à propos du *Lieu de la Vie*, et il vivra. / Beaucoup de premiers se feront derniers et ils seront Un." *(logion 4)*

- *Sursă a informaţiei (spirituale): „*Remonter *à la source* de nos pensées, c'est rejoindre le logos par lequel nous sommes informés et en lui connaître la Source de l'information, que Jésus appelle son Père."[497]. În locul-Sursă, coincident cu domeniul Terţului Ascuns, informaţia spirituală nu poate fi raţionalizabilă printr-un discurs, ancorând *ternarul mesager* în dimensiunea trans-subiectivă a relaţiei paideice *in vivo.*

  „ Thomas lui dit: Maître , ma bouche n' acceptera pas de dire à qui tu ressembles.

[495] „ Isus este hermeneutul Iubirii şi al Vieţii, nu numai în cuvinte, ci în acte veritabile. El a făcut exegeză cu carnea sa, cu sângele său, cu râsul său, cu lacrimile sale, şi cei care au avut ochi pentru a vedea, au văzut în El Viul. ", *ibid.*.

[496] „ Casa Tatălui, locul Sursei, Originea Vieţii.", *ibid.* , p.172.

[497] „ A urca către *sursa* gândurilor noastre este o exeperienţă a logos-ului prin care suntem informaţi şi prin care cunoaştea Sursa informaţiei, pe care Isus o numeşte Tatăl său.", (Leloup, 1991, p. 233).

Jésus lui dit:
Je ne suis plus ton Maître puisque tu as bu et que tu t'es enivré *à la source bouillonnante* d'ou moi-même je jaillis…" (*logion 13)*

- *Increatul* conciliază conflictul la nivel ontologic dintre *Ego* - „l'homme que le lion mangera" şi *Sine* - „le lion que l'homme mangera". *Sinele increat* exprimă o libertate inalienabilă, accesul în zona inaccesibilă a conştiinţei, „au-delà du *moi souffrant et persécuté*".[498]

„Jésus disait:
Heureux le lion que l'homme mangera;
le lion deviendra homme.
Malheureux l'homme que le lion mangera,
l'homme deviendra lion." (*logion 7)*

- *Transparenţă* - un concept prin care Leloup înţelege *Uniunea veritabilă fără confuzie - fără separaţie* dintre : *Fiinţa esenţială şi Fiinţa existenţială, Creat şi Increat, Ego şi Sine, divinitate şi om.* Realizarea non-dualităţii are o consecinţă vitală: regăsirea *transparenţei.*

„ *Vous êtes nus* devant le Ciel,
ce que vous cachez, ce qui est voilé,
tout sera découvert." (*logion 6)*

„Jésus disait:
Pourquoi lavez-vous l'extérieur de la coupe?
Ne comprenez-vous pas que celui
qui a fait l' extérieur
est aussi celui qui a fait l'intérieur de la coupe? (*logion 89)*

- *Totul* - manifestare a integrării tuturor polarităţilor, tuturor contrariilor: „Quand Jésus dit: *Je suis le Tout*, il ne s'agit pas d'un grand Tout un peu vague, mais de la puissance d'intégration de toutes les polarités qui sont dans l'homme et dans l'Univers."[499]

„Celui qui connaît *le Tout,*
s'il est privé de lui-même,
il est privé de tout." (*logion 67)*

[498] „ Dincolo de *Ego-ul suferind şi persecutat", L'Évangile de Thomas,* 1986, p.177.

[499]„ Când Isus spune: *Eu sunt Totul,* nu se referă la un mare Tot, vag, ci la forţa (interioară) de integrare a tuturor polarităţilor care sunt în om şi în Univers.", *idem,* p.188.

- *Unificare – Unitate – Unicitate :* „Je ne me perçois plus moi-même que comme une expression particulière parmi d'autres de ce Tout qui est Un, et alors, dans l'interconnexion vécue de toutes choses, je connais l'immensité et le repos.[500] Dualitatea implică raporturi de forţă. A fi Unul înseamnă a recunoaşte Prezenţa Fiinţei Unice care orânduieşte şi rostuieşte pe fiecare în alteritatea sa.

Logion 111

„ Jésus disait:
Les cieux et la terre s'enrouleront devant vous. ⟶ UNITATE
Le vivant, issu du Vivant,
ne connaîtra ni crainte ni mort
parce qu'il est dit:
Celui qui se connaît lui – même, ⟶ UNIFICARE
le monde ne peut le contenir." ⟶ UNICITATE

- *Prezenţă:* trăirea experienţei de totalitate, de plenitudine: „Les moments d'expérience de l'Etre sont des moments de totalité où nous échappons à l'aspect fragmentaire du temps. Nous sommes alors tout entiers Présent."[501]

„Ses disciples lui dirent:
Vingt-quatre prophètes ont parlé en Israël
et tous ont parlé de toi.
Il leur dit:
Vous avez rejeté celui qui est Vivant
en votre *présence,*
et vous avez parlé de ceux qui sont morts. "(*logion 52)*

„(…) et celui qui est en votre *présence,*
Vous ne l'avez pas reconnu,
Et ce moment présent,
Vous ne savez pas l'éprouver." *(logion 91).*

[500] *Ibid.* , p. 53.

[501] „Momentele de experienţă ale Fiinţei sunt momente de totalitate, scăpând aspectelor fragmentare ale timpului. Suntem astfel, prezenţi în integritatea noastră. ", *ibid.* , p.189.

- *Viul – Prezenţa Totului:* „ […] on peut dire qu'Il est Vivant en nous lorsque nous sommes *totalement* nous-même, que nous ne renions rien de nous-même et que nous ne sommes plus cet être morcelé dont les différents morceaux plus ou moins bien choisis n'arrivent que difficilement à se joindre."[502]

> „ […] Jésus disait:
> Heureux vous, *les unifiés* et les élus,
> Vous trouverez le Royaume
> Vous êtes issus de lui
> Et vous y retournez." (*logion 49)*

- *Adevăr* - „La vérité, l'alétheïa, est un processus de dévoilement: quitter ses illusions, enlever les revêtements du Soi. Nu devant l'Amour…"[503]

[502] „ Putem spunem că suntem locuiţi de Viu , atunci când suntem în totalitate noi înşine, unificaţi, fără să negăm nimic din fiinţa noastră, nefiind o un întreg fragmentat în diferite bucăţi, alese mai bine sau mai puţin bine şi care nu ajung să fie armonizate pe deplin. ", *ibid.*

[503] „Adevărul, *a lethe*, este un proces de dez-văluire (dez-velire): a renunţa la iluzii, la înlănţuirile Sinelui. Goi în faţa Iubirii.", *ibid.* , p.191.

Gnoza şi nivelurile de cunoaştere

> „On retrouve là la voie de crête du théandrisme: *ni confusion ni séparation*, relativiser nos savoirs et en même temps les apprécier à leur juste valeur. Alors que la gnose véritable est l'union de l'intelligence et de l'amour. Fusion de l'intellect et du coeur. Sans cette union, l'intelligence est froide, sans coeur, sans compréhension. Sans cette union, le coeur est stupide, sans lumière."[504]

Studiile deja efectuate de alţi cercetători în privinţa *Evangheliei după Toma* gravitează mai îndeaproape sau mai îndepărtat în jurul unui centru de forţă - conceptul *de gnoză* - care structurează coerent şi cu o logică particulară întreaga gândire încapsulată în cele *114 de logia:* „*L'Évangile de Thomas* indique qu'il existe dans le christianisme toute une tradition gnostique qu'il s'agit aujourd'hui de redécouvrir, et ce n'est pas un hasard si cet Évangile resté caché pendant des siècles nous est révélé de nouveau aujourd'hui."[505]. Cercetarea noastră este într-un fel obligată să traverseze acest orizont conceptual, pentru a putea decanta semnificaţiile libere de orice prejudecată epistemologică. Sursa cea mai directă şi edificatoare în elucidarea acestui concept este însăşi etimologia lui, care ne indică de la început două sensuri fundamentale, cu semnificaţii distincte: *1) cunoaştere; 2) gnosticism.*

(1) Termen general folosit în greaca comună pentru cunoaştere. Un pasaj tipic pentru această accepţie comună este Anal. Post. II (99b-100b), unde gnosis şi echivalentele sale acoperă percepţia senzorială (aisthesis), memoria, experienţa şi cunoaşterea ştiinţifică (episteme). Pentru problemele speciale pe care le pune cunoaşterea lui Dumnezeu, vezi agnostos;

---

[504] „ Regăsim în gnoză calea de vârf a dimensiunii theandrice: nici confuzie, nici separaţie, relativizând informaţiile cunoaşterii şi în acelaşi timp, apreciindu-le la justa lor valoare. Gnoza veritabilă este uniunea dintre inteligenţă şi iubire. Fuziune a intelectului cu inima. Fără această unificare, inteligenţa este rece, fără inimă, fără comprehensiune. Fără această uniune, inima este stupidă, fără lumină.", Leloup,1991, p. 230.

[505] „ *Evanghelia după Toma* indică că există în creştinism o întreagă tradiţie gnostică pe care contemporaneitatea o re-descoperă şi nu este un hazard dacă această Evanghelie ascunsă de secole, ne-a fost dez-văluită din nou, azi.", Leloup, 1991, p. 376.

(2) Cândva înainte de era creştină termenul începe să dobândească o altă semnificaţie; pesemne că o etapă de tranziţie în acest proces a constituit-o folosirea expresiei adevărata gnosis ca sinonim pentru învăţătura creştină, Irineu Adv. haer. IV, 33, 8. Sensul tehnic final este cel de cunoaştere superioară, secretă, ce garantează mântuirea celor înduhovniciţi (pneumatikoi) Irineu, Adv. Haer. I, 6, 2.[506]

Referitor la cea de-a doua accepţie, Sfinţii Părinţi, utilizează termenul de *gnoză*, ca o cunoaştere apropiată de experienţă şi contemplaţie. Al doilea *logion* al *Evangheliei după Toma*, încapsulează o astfel de cunoaştere care, traversând un tip de experienţă a *căutării, găsirii, tulburării şi uimirii,* se purifică într-o contemplaţie a Prezenţei Totului. Când Geneza ne spune că Adam *a cunoscut-o* pe Eva, ne apropiem de sensul pe care cuvântul *gnosis* îl are în climatul iudeo-creştin şi anume o inteligenţa a inimii, prin care iubirea şi cunoaşterea nu pot fi separate: „La gnose c'est la terre purifiée et labourée du coeur intelligent qui reçoit avec gratitude et compréhension les semences du Verbe (*sperma theou*, disait Saint Justin), et leur donne de porter fruits."[507]. De asemenea, creştinii vor moşteni din gândirea semitică sensul de gnoză ca experienţă a unicităţii Realului. Am reţinut aceste două direcţii de aprofundare ale conceptului de *gnoză* prin prisma tradiţiei creştine, deoarece ele sunt legate de conotaţiile existenţiale pe care cuvântul *cunoaştere* le dobândeşte în *Evanghelia dup Toma.*

> „Si on se souvient de la distinction qu'il faut garder entre gnose et gnosticism, celui-ci n'étant qu'un phénomène historique des premiers siècles du christianisme, alors que la gnose est une attitude du coeur et de l'intelligence orientée vers l'appréhension au-delà de tous les modes de la Divine Présence, quelle que soit l'époque dans laquelle cette attitude de connaissance se manifeste."[508]

Unul dintre sensurile autentice ale gnozei este acela de evoluţie spirituală prin cunoaştere şi efort interior, orientat către valorizarea acelei capacităţi *theandrice* fundamentale a omului, de a şti să distingă, să unească, să diferenţieze, fără confuzie şi fără opoziţie. Vom evoca succint câteva consideraţii asupra conceptului de *gnoză* ale

---

[506] Vezi Francis E. Peters, 1993, p. 112.

[507] „ Gnoza este terenul lucrat şi purificat al inimii inteligente care primeşte cu gratuitate şi înţelegere seminţele Verbului *(sperma theou*, spunea Sfântul Iustin, făcându-le fertile şi aducând astfel rod.", Leloup, 1991, p. 227.

[508] „Dacă ne amintim de distincţia necesară între gnoză şi gnosticim, ultimul nefiind decât un fenomen al primelor secole ale creştinismului, în timp ce gnoza este o atitudine a inimii şi o inteligenţă orientată înspre înţelegere, dincolo de toate actulizările Prezenţei Divine, oricare ar fi epoca în care această atitudine de cunoaştere se manifestă.", *L'Évangile de Thomas*, 1986, p. 229.

cercetătorului Ioan Petru Culianu, decelate în interpretarea existenţialistă a gnozei elaborate de Hans Jonas, sau în direcţiile posibile de înţelegere a *logosului gnozei*. În accepţiunile date de Ioan Petru Culianu termenului de *gnoză,* acest concept nu se reduce la o simplă cunoaştere intelectuală, ci este mai curân o *învăţătură salvatoare* care îşi asumă uneori un adevărat statut ontologic, privitor la *situaţia existenţială* a gnosticului. Astfel, gnoza are un conţinut cu un dublu aspect: obiectiv şi subiectiv, teoretic şi practic.

Conţinutul teoretic al gnozei cuprinde[509]:

- *O teologie* care se ocupă de „geneza transcendentală", „de istoria spirituală a creaţiei ca istorie a lumilor superioare".
- *O cosmologie* care reprezintă „o prelungire a genezei transcendentale: sistemul existent al universului văzut ca structură de putere care determină actuala condiţie umană.".
- *O antropologie* care „contemplă omul natura şi poziţia sa, atât în istoria trecută cât şi în sistemul prezent".
- *O eschatologie* ca „doctrină a salvării, individuale şi universale".

Din perspectiva practică-existenţială, gnoza este o *informaţie tehnică* asupra posibilităţii de ieşire din situaţia de cădere, o veritabilă tehnică de salvare: „Gnoza este deci reparaţia alienării umane prin întoarcerea intelectuală şi sacramentală la propriul Sine transcendental. Transcendenţa prin *cunoaşterea vieţii* devine o ţintă precosmică şi acosmică, tangibilă *hic et nunc* de către spiritul eliberat de înlănţuirea psihiei şi a corpului."[510]

Antoine Faivre în primul volum al cărţii *Căi de acces la esoterismul occidental,* explică conceptul de *gnoză* în legătura sa directă cu *interiorismul şi imaginaţia activă,* în măsura în care gnoza nu se reduce strict la cunoaştere, deoarece între a crede şi a şti există acest al treilea termen, Imaginalul.

Gnoza este o experienţă a emergenţei multiplelor niveluri de cunoaştere[511]:

- Cunoaştere intelectivă
- Cunoaştere a datelor tradiţionale ce constituie obiect de credinţă
- Cunoaştere sau viziune interioară, revelaţie intuitivă.

[509] Vezi Ioan Petru Culianu, 2006, p. 40-41.

[510] *Idem.*

[511] Vezi Antoine Faivre, 2007, p. 21.

„Filozofie sacră, mântuitoare, soteriologică, deoarece ar avea virtutea de a opera metamorfozele, mutaţia interioară a omului, graţie nu unei gândiri discursive, ci unei revelări narative a lucrurilor ascunse, unei lumini salvice care aduce viaţă şi bucurie, care operează şi asigură izbăvirea. A şti ce eşti şi de unde vii înseamnă deja, în parte, a fi mântuit. Cunoaştere nu teoretică, ci operativă şi care, din acest motiv, transformă subiectul cunoscător – la fel cum alchimia e mai puţin transmutaţie materială, cât transformare a Adeptului însuşi.” [512]

[512] *Idem.*

Cunoaşterea de sine ca unificare a nivelurilor de fiinţă

Cunoaşterea de sine presupune integrarea tuturor nivelurilor de Realitate ale Subiectului în ceea ce intuim ca fiind totalitatea fiinţei. O re-cunoaştere a Fiinţei esenţiale în chipul omului theandric:

> „Le gnostique, c'est l'homme entier qui n'exclut aucune partie de lui-même. Telle est la véritable connaissance de soi, qui n'est pas seulement connaissance de l'âme ou d'un *petit moi* enfermé dans un *sac de peu*, mais prise de conscience de toutes les dimensions de notre être. […] La faiblesse pour le gnostique, c'est toujours de ne pas savoir ce qu'on est, d'ignorer son être essentiel. Sa force, l'homme la tient de son union avec Dieu qui est «sa citadelle et son libérateur». Celui dont il reçoit la sécurité et la liberté."[513]

Pentru a acorda între ele nivelul corpului, al spiritului şi al inimii e nevoie de a găsi nota justă a fiinţei, a fi în rezonanţă cu „[…] ce silence qui était vibrant comme l'approche d'une présence."[514]. Psalmodierea subtilă a fiinţei, trebuie să intre în con-sonanţă cu pulsaţiile Viului care traversează ca o sevă lumea şi întreg universul: „Nous vivons vraiment dans un univers de sons: son de la sève. Chant de la pierre c'est aussi son nom, son accord unique au reste du monde."[515]. Exerciţiile spirituale acordă un loc central capacităţii de a *asculta* respiraţia şi astfel, a vibra cu Suflul Vieţii, dobândind senzaţia profundă a unităţii, prin integrarea ritmurilor diferite ale inspiraţiei şi expiraţiei individuale. Ceea ce este audibil – „Que celui qui a oreilles pour entendre, entende!" – un îndemn care traversează paideic toate cele *114 logia* -, şi inaudibil „Je vous donnerai […] ce que l'oreille n'a pas entendu" *(logion 17),* dar nici una, nici alta, acest paradox ontologic pe care Isus ne invită în *Evanghelia după Toma* să-l trăim, nu este altceva decât un proces de conştientizare a unităţii dintre *suflul creat*

---

[513] „ Gnosticul e omul întreg care nu exclude nici un nivel al fiinţei sale. Cunoaşterea de sine veritabilă nu este numai cunoaşterea sufletului sau a unui *mic eu* învelit într-o *bucată de piele,* ci conştientizarea tuturor nivelurilor de fiinţă. […] Slăbiciunea gnosticului este de a nu şti niciodată ce suntem, de a ignora fiinţa sa esenţială. Forţa sa rezidă în uniunea cu Dumnezeu care este «citadela şi eliberatorul său», mijlocul prin care poate primi securitate şi libertate.", *L'Évangile de Thomas*, 1986, p. 57.

[514] „[…] această linişte care era vibrantă ca apropierea unei prezenţe. ", Leloup**,** 1991, p. 178.

[515] „ Noi trăim într-adevăr într-un univers de sunete: sunetul sevei. Numele său este cântecul pietrei, acordul unic cu restul lumii.", *idem.*

şi *suflul increat*: „Ta vie physique ne tient qu'à un souffle, ta vie spirituelle ne tient qu'à la conscience de ce souffle."[516].

Unificarea celor două niveluri de Realitate ale fiinţei – corp şi spirit, se realizează în zona infinitului conştient, zenitul în care se întâlnesc mundus sensibilis cu mundus inteligibilis. Descoperirea acestei funcţii metafizice a urechii, ca sinergie între nivelul corporal şi cel spiritual al omului, presupune o cunoaştere participativă, o transformare, captată în două tipuri de experienţe singulare ale individului, *gnôsis* şi *metamorphosis*. O punere în Prezenţă a fiinţei, în Realitatea clipei, armonizând suflul creat cu vibraţiile suflului increat. Acest *suflu* nu echivalează ontologic cu ceea ce numim *spirit,* fiind mai degrabă înrudit la nivel spiritual cu conceptul grec de *pneuma,* care este traducerea cuvântului *rouah*, din limba ebraică, însemnând vânt, respiraţie, răsuflare. Paradoxul: o traversare discontinuă a spaţiului-timp de dinainte de naştere prin cel de după moarte: „Á l'expir, pense à ton dernier souffle, là où tu iras après la mort; tu y es déjà à la fin de ton expir. Á l'inspir, pense à ton premier souffle, là où tu étais avant ta naissance; tu y es encore à la source de ton inspir."[517]. Ascultare a locului – sursă de unde izvorâşte Fiinţa lumii. Dacă „urechea se sparge" *(Logion 97*), se pierde şi capacitatea individului de *a fi atent* la consecinţele interiorizării informaţiei spirituale: „La gnose ce n'est pas un savoir surajouté, mais une conscience de plus en plus vive à chaque pas du chemin, une oreille et un corps attentifs à l proximité de l'Etre."[518]

Ascultarea este nucleul dialogului veritabil, deoarece implică valori umane, indispensabile comunicării vii, autentice: *respectul şi umilinţa:* „Să combinăm umilinţa pentru ceea ce părem a fi cu mândria pentru ceea ce suntem potenţial, în realitate.[519]. Dacă sondăm etimologic cuvântul *umilinţă – l'humilité,* putem realiza intuitiv conexiunea lui semantică cu semnificaţia cuvântului *humus*, locul care găzduieşte seminţele fecunde. Semănătorul conştientizează însă, că gratuitatea actului semănării obligă tacit la suprimarea oricărei dorinţe ataşate roadelor acţiunilor sale, conferindu-i libertate. Maestrul nu trăieşte pentru a vedea

---

[516] „Viaţa ta fizică nu ţine decât de un suflu, viaţa ta spirituală nu ţine decât de conştientizarea acestui suflu.", *ibid.* , p. 179.

[517] „Când expiri, gândeşte-te la ultimul tău suflu, acolo unde vei merge după moarte; tu eşti deja acolo la sfârşitul expiraţiei tale. Când inspiri, gândeşte-te la primul tău suflu, acolo unde erai înainte de naştere; tu eşti încă la sursa inspiraţiei tale.", *ibid.* , p. 180.

[518] „ Gnoza nu este o cunoştinţă supradimensionată, ci o conştiinţă din ce în ce mai vie a fiecărui pas pe care îl facem în evoluţia lăuntrică, o ureche şi un corp atent la proximitatea Fiinţei.", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 218.

[519] *Idem.*

fructele gesturilor şi învăţăturilor sale, deoarece a înţeles simplitatea trans-misiunii informaţiei spirituale car se întemeiază pe asumarea faptului că nu seamănă şi atrage oamenii la sine, ci la ceea ce este în el mai mult decât el (Sfantul Augustin).

Pentru a vedea Viul (ceea ce ochiul nu a văzut), trebuie să căutăm în ochi acea privire ascunsă, inocentă, pură şi încărcată de prospeţime, care ne permite să descoperim fiecare faţă a lumii ca şi cum am ar fi prima dată. Integrarea funcţiilor *meta-fizice* ale corpului în manifestarea totalităţii fiinţei este un impuls umanist, punctul de pornire al unei aventuri mult mai profunde: *trezirea inimii. Inima, simplitate sublimă a inimii. Unitate în diversitate, întru-chiparea ei deplină.* Rezonanţa *corp-spirit-inimă* face posibilă împărtăşirea şi cuminecarea iubirii. Paradoxul iubirii: unifică şi diferenţiază pe unul cu/de celălalt. *Nu e nici închidere în diferenţă, ci unitate de natură şi îmbinare de alteritate.* [520] Iubirea este *o relaţie ternară*: cel care Iubeşte, Iubirea şi Cel care este Iubit.

Iubirea este acea rezonanţă a nivelului inimii realizată în săvârşirea întrupării în Cuvântul Viu: şi alteritate-exterioritate şi identitate-unitate, însă nici una, nici alta în acelaşi timp. Iubirea prăznuieşte comuniunea posibilă dintre exterioritate şi interioritate, dintre unitate şi diferenţă. În noi sunt amestecate binele şi răul. Inima orientează inteligenţa înspre bunătate şi purifică răul trupesc, transfigurându-l în chipul de lumină al iubirii: „Il faut accepter en nous cette ambiguité originelle. Ce qui importe, c'est l'orientation du coeur qui fera murir nos actes du côté de l'ivraie ou du côté du bon grain."[521]

Iată întruparea în chipul său poetic! Cunoaşterea Totului este o contemplare : a realiza o uniune cu obiectul contemplaţie. Întrupare. Integrare. Contemplare. Întruparea e o contemplare a integrării contradictoriilor.

> „Tout savoir est ne pas se connaître soi-même, ne pas connaître l'instrument à travers lequel nous connaissons toute chose! La connaissance du Tout sans transformation intérieure est illusion, elle reste à l'extérieur. […] La gnose, c'est quitter cette forme de connaissance égocentrée, connaissance *mortelle*, pour gouter à l'arbre de la vie qui symbolise la connaissance non duelle ou connaissance théo-centrée."[522]

[520] Vezi Leloup, 2008, p.144.

[521] „Trebuie să acceptăm în noi această ambiguitate originară. Ceea ce este semnificativ, este Sensul orientării inimii care poate să dezvolte prin act noi răul sau sămânţa bună. ", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 161.

[522]„ Orice cunoştinţă înseamnă o ne-cunoaştere de sine însuşi, în măsura în care nu se cunoaşte instrumentul care ne permite cunoaşterea tuturor lucrurilor! Cunoaşterea Totului este o iluzie fără o transformare interioară , rămânând exterioară. […] Gnoza permite să abandonăm această formă de cunoaştere egocentrică, *mortală,*

Chiar dacă uneori gnosticii merg mai departe, identificând *nuditatea* pe plan spiritual cu renunţarea totală la corpul fizic, pe care îl consideră o formă de idolatrie şi ataşament la domeniul spaţio-temporal, *Evanghelia după Toma* aprofundează într-o manieră inedită şi unică, ceea ce intenţionează să se constituie într-o veritabilă *fiziologie a gnozei*. Intransigenţă şi tandreţe, autoritate şi blândeţe, forţă şi delicateţe, neutralitate şi sensibilitate, tot atâtea cupluri de contradictorii care se reunesc în portretul interior al Fiinţei, calităţile aşa-zis feminine şi aşa-zis masculine: „ […] lorsque vous ferez du masculin et du féminin un Unique, / afin que le masculin ne soit pas un mâle / et que le féminin ne soit pas une femelle."(*logion 22)*.

pentru a gusta din arborele vieţii care simbolizează cunoaşterea non-dual㠹au cunoaşterea teo-centrată.", *idem,* p. 200.

Gnoza ca experienţă a traversării

> „Ainsi, se connaître, c'est se découvrir connu. C'est découvrir qu'en tout acte de connaissance, il y a participation à une Intelligence qui se communique à travers nous et qui nous donne de participer à sa Lumière."[523]

Gnoza orânduieşte un tip de *căutare*, orientată precis înspre o *Prezenţă totală, joc* şi *începilărire spirituală, odihnă, o conciliere între Ego şi Sine, între viaţă şi moarte, între cunoaşterea esenţială şi cunoaşterea fragmentară.* Gnoza ca traversare, implică o căutare a unităţii cunoaşterii: cunoaşterea de sine, cunoaşterea lumii şi cunoaşterea transgresivă, în zona Terţului Ascuns. Informaţia spirituală este şi umană şi divină, dar nici umană, nici divină: este o traversare a multiplelor forme ale cunoaşterii fragmentare corespunzătoare diverselor niveluri de Realitate dar şi a cunoaşterii esenţiale, a Fiinţei.

Putem decela trei direcţii de aprofundare ale conceptului de *gnoză* în orizontul nivelurilor de Sens instituite de *logion-ul 2*[524] al *Evangheliei după Toma*:

- Înţelegerea etapelor gnozei ca fiind subsumate şi integrate conţinutului ontologic al conceptului de *Tot* şi *Prezenţă*
- Înmănuncherea simbolică a gnozei cu *jocul – începilărirea spirituală.*
- Unificarea nivelurilor fiinţei, *corp-spirit-inimă* corespunzând unei *odihne active a conştiinţei.* Simbolul *luminii* ca semn poetic transgresiv al viziunii fiinţei unificate. Paradoxul ontologic al transparenţei imaginale a *omului de lumină.*

Situarea în interiorul jocului divin şi în afara lui deopotrivă este un semn al graţiei singularităţii oricărui căutător. Joc al căutătorului. Joc divin. Unificarea nivelurilor fiinţei se produce înlăuntrul jocului în care se angajează responsabil de integritatea sa autentică, fiecare căutător de spiritualitate. Unitatea lumii fiind deschisă, se produce o emergenţă a ceea ce este în afară cu ceea ce se află înlăuntrul: jocul căutării totalităţii fiinţei îşi găseşte rostul în jocul regăsirii Totului. Miza hermeneutului este aceea de a face sa vibreze de Sens acea *Vale a*

[523] „Cunoaşterea de sine implică descoperirea faptului că suntem cunoscuţi. A descoperi că în fiecare act de cunoaştere, participăm la o Inteligenţă care se comunică, traversându-ne şi care ne permite să participăm la Lumina sa. ", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 57.

[524] „Jésus disait: / Que celui qui cherche, / soit toujours en quête / jusqu'à ce qu'il trouve, / et quand il aura trouvé, / il sera dans le trouble, / ayant été troublé, il s'émerveillera, / il régnera sur le Tout. " , *idem,* p. 15.

Uimirii care desparte unind totodată jocul dintre unicitate şi unitate: „Le premier pas sur le chemin de l'initiation, c'est donc de retrouver le désir du jeu, le gout de la quête, se faire chercheur, et lorsqu'on a trouvé, demeurer toujours en quête afin de découvrir sans cesse de nouvelles profondeurs dans ce qui a été découvert."[525]

Copilărie şi spiritualitate sunt două concepte aparent contradictorii, deoarece viaţa spirituală este asociată în viziunea comună, cu vârsta maturităţii care aduce cu sine şi asumarea devenirii interioare. Drumul descoperirilor spirituale este paradoxal, o *reîntoarcere* la *modul-de-a-fi copil,* experienţă care işi asumă integrarea începutului existenţei individuale, într-o suspendare a distincţiilor cauzate de fragmentarismul vârstelor biologice ale omului. *Există o evoluţie şi o dinamică a omului spiritual, însă cu o singură vârstă: încopilărirea.* Pluralul e un echivoc marcat de traversarea simultană a multiplelor niveluri de Realitate. Străfulgerarea lor ţine de intuiţia secretă a Unităţii lumii. Copilul întreabă (deci caută), pune sub semnul întrebării Realitatea: Ce este Realitatea? (ex: De ce munţii sunt departe?, De ce zboară pasarile? etc.). Întrebarea justă coagulează fiinţa în pulsaţiile tainice ale universului. Copilul se miră. Copilul trăieşte clipa. Copilul căutând să înţeleagă lumea, să o integreze şi să se integreze în ea, descoperă (găseşte) *jocul.* Spiritual este acela care căutând să înţeleagă jocul, să-l integreze şi să se integreze în el, descoperă (găseşte) lumea. Jocul în care este atras un copil, *tulbură* oglinda *mimesis-ului* Realităţii, adâncind-o. Tulburarea survine în clipa în care posibilitatea concilierii contradictoriilor ne propulsează către descoperirea unui alt nivel de Realitate al lumii şi al propriei fiinţe. Experienţa tensiunii generate de descoperirea contradictoriilor tulbură logica şi coerenţa prin care înţelegem în mod obişnuit Realitatea: Împărăţia este şi interioară şi exterioară în acelaţi timp, nici exterioară, nici interioară ci altceva; hermeneutul are şi viaţă şi moarte, nici viaţă, nici moarte, fiind altceva. Viu în zarea Viului. O verticalitate traversând orizontul. O in-cantare a vibraţiilor-talaz dintre nivelurile de Sens.

Isus spunea:
Cel care va interoga ternar viziunea lui asupra Realităţii,
Acceptând invitaţia divină de a intra în Marele joc,
Va descoperi o conştiinţă hermeneutică
a contradictoriilor ontologice.
Logica înţelegerii lumii se va tulbura,
Iar unificarea lor va uimi,

[525] „ Primul pas în drumul iniţierii este regăsirea dorinţei de joc, a gustului căutării, a deveni căutător, şi găsind, să locuieşti în starea de căutare înainte de a găsi fără încetare profunzimi nebănuite în ceea ce a fost descoperit." *idem,* p. 51.

intuind niveluri noi de Realitate
care să le concilieze
în experienţa unică a non-dualităţii.[526]

Având o receptivitate totală şi locuind în intimitatea Izvorului de unde ţâşneşte viaţa, *copilul* e o formă pură de întrupare a non-dualităţii şi integrităţii totale a fiinţei, simbolizând atitudinea de odihnă şi de contemplare a lumii din lăuntru şi din afara ei: „L'enfant est plus proche du Lieu de la Vie, il n'est pas encore totalement dans la dualité, ni vraiment séparé de sa mère et du monde. L'enfant a encore son visage d'éternité – de source tranquille – pas encore vraiment sexué, image de l'Androgyne primordial."[527]

Simbolul complex al unificării nivelurilor de fiinţă este *lumina*. Fiinţa unificată, paradox ontologic al transparenţei transgresive a *omului de lumină,* temă predilectă de reflecţie şi investigaţie spirituală a lui Henry Corbin.

- „C'est pourquoi j'affirme /quand le disciple est ouvert, il est rempli de lumière.", *logion 61*[528]
- „Jésus disait: / Les images se manifestent à l'homme / et la lumière qui est en elles est cachée./ Dans l'icône de la lumière du Père / elle se manifestera, / et l'icône sera voilée par la lumière", *logion 83*[529]
- „Jésus disait: / Je suis la Lumière / Qui illumine tout homme. / Je suis le Tout / Le Tout est sorti de moi / Et le Tout est parvenu à moi. / Fendez du bois, je suis là. / Soulevez une pierre, / Vous me trouverez là. ", *logion 77*[530].

:

[526] Încercare originală de înţelegere a *logion-ului 2,* tradusă în limbaj transdisciplinar.

[527] „Copilul este mai aproape de Locul Vieţii, nefiind încă total în dualitate şi nci cu adevărat separat de mama sa şi de lume. Copilul are încă chip de eternitate – de sursă a liniştii originare – asexuat, o imagine a Androginului primordial.", *L'Évangile de Thomas,* 1986, p. 59.

[528] „De aceea afirm că/ atunci când discipolul trăieşte experienţa Deschiderii / se umple de lumină.", *idem,* p. 31.

[529] „Isus spunea: / Imaginile se manifestă omului / şi lumina care e în ele este ascunsă / În icoana luminii Tatălui / ea se va manifesta / şi icoana va fi încăluită de lumină.", *ibid.* , p. 36.

[530] „Isus spunea: / eu sunt Lumina care i-luminează fiecare om. /Eu sunt Totul / Totul s-a ivit din mine / şi Totul se întoarce la mine / Despicaţi un lemn şi eu sunt acolo / Ridicaţi o piatră şi mă veţi găsi acolo.", *ibid.* , p. 35.

Rezultate originale

- Orice *experienţă spirituală* implică *o atitudine transreligioasă* în măsura în care, aceasta implică, prin însăşi menirea sa reunirea a doi termeni contradictorii: *experienţă* (ca zonă de rezistenţă a Realităţii) şi *spiritual(ă)* (non-rezistenţa) şi concilierea lor într-o structură comună care le fundamentează, prezenţa sacrului;
- Experienţa spirituală e corelativă cu sinergia unei prezenţe sensibile a trans-sensibilului printr-o întrupare a sacrului în chipul neînchipuit al Terţului Ascuns , slujind, asumând şi transfigurând Realitatea.
- Atitudinea transreligioasă este aceea care, izvorâtă dintr-o transdisciplinaritate trăită, ne permite să căutăm, să descoperim, să fim tulburaţi şi să ne uimim de valorile universale ale tradiţiilor religioase şi areligioase ce ne sunt străine, pentru a ajunge astfel la o viziune transreligioasă a lumii.
- Atitudinea transreligioasă nu se află în contradicţie cu nici o tradiţie religioasă şi cu nici un curent agnostic ori ateu, în măsura în care aceste tradiţii şi aceste curente mărturisesc şi ne permit o cuminecare vie cu Realitatea ireductibilă a sacrului în lume.
- *Creatul este traversat de un principiu increat, gnoza* permiţând accesul la un *tip de înţelegere – loc terţ între cunoaştere şi fiinţă* - al rezonanţei nivelurilor de Realitate, în transparenţa Realului care se sustrage oricărui tip de cunoaştere şi în deschiderea hermeneutică a schimbului vertical de informaţie spirituală dintre nivelurile de Sens.
- Gnoza ca *experienţă a luminii* şi participare la vibraţiile *increatului*, se regăseşte în spiritualităţi şi culturi diferite, păstrându-şi însă distincţiile şi particularităţile conferite de singularitatea urcuşului pe scara hermeneutică.
- *Cunoaşterea de sine* este conectată prin complexitatea alogică a Terţului Ascuns la *Cunoaşterea Totului* sau la *cunoaşterea transgresivă* şi presupune o captare intuitivă a informaţiei spirituale care traversează toate nivelurile de Realitate şi prin care noi cunoaştem toate lucrurile.
- Mesajul gnozei universale este acela al unei adevărate revoluţii interioare, având ecouri în texte sacre pe care le regăsim în diverse tradiţii ale lumii şi inspirând o atitudine a inimii şi o orientare a inteligenţei către înţelegere – legătură de lumină între fiinţă şi cunoaştere:
- Dimensiunea transreligioasă a experienţei spirituale este marcată de un *traseu de sens al Adevărului şi* se situează la punctul de convergenţă şi tensiune articulat între formele sale de actualizare ca *o privire din exterior, în aspectele ei stabilite* şi *interioritate* ca asumare individuală a conţinutului captat în universalitate.

VI. Actualitatea *Evangheliei după Toma* - în chip de concluzii

De unde vine necesitatea unei viziuni transdisciplinare?

„(42) Primul drept al omului este dreptul la sens. Caracterul democratic al sensului este evident: nimeni nu este deţinător al sensului. Iată de ce sensul este fundamentul viitoarei democraţii universale."

Basarab Nicolescu, *Teoreme poetice*

Experienţa spirituală, o modalitate de comunicare transreligioasă şi transculturală

Asociind experienţa spirituală cu interpretarea Textului sacru, cercetarea noastră s-a situat dincolo de nivelul psihologic al unor trăiri individuale, limitate la prejudecăţi sau morală, permiţând accesul la realităţi de ordin *universal*. Strategia de interpretare pe care ne-am asumat-o, nu s-a distins printr-o abordare constant comparativă a datelor spirituale. Postulatul unor forme mentale şi comportamentale comune tuturor tradiţiilor şi întregii umanităţi, a avut în vedere orientarea vieţii prin Sensul pe care îl conferă intuiţia profundă a sacrului, ca parte constitutivă a conştiinţei. Aspirând către universal, experienţa interioară nu e mărginită de particularităţile tradiţiei în care e localizată, indeterminismul imanent al oricărei spiritualităţi pecetluind dimensiunea lor transreligioasă. Trăind în perspectiva oferită de dialogul între culturi şi conectarea lor comună la dimensiunea sacrului, Simone Weil subliniază unitatea în diversitate a religiilor: „A concepe identitatea diverselor tradiţii nu apropiindu-le prin ceea ce ele au în comun, ci sesizând esenţa a ceea ce fiecare din ele are drept specific. E aceeaşi esenţă."[531]

Convergenţa religiilor spre acelaşi pol transcendent, este descifrabilă prin efortul hermeneutic necesar unei situări corespunzătoare faţă de Textul sacru, tradiţiile spunând fiecare *altfel* un *Acelaşi*. Chiar dacă zona sacrului este *alogică,* manifestările divinului în multiple formulări textual-discursive, stau sub semnul *logicii Terţului Ascuns*, a cărui atracţie nemijlocită şi tulburătoare este chiar „ospitalitatea hermeneutică"[532]. Transdisciplinaritatea trasează în orizontul *ospitalităţii hermeneutice*, găzduite de intuiţia transreligiosului, două pârghii de sensibilitate care susţin edificiul construit pe temelia Sensului: *umilinţa şi blândeţea hermeneutică.* Spiritul primitor al unei astfel de hermeneutici se manifestă paradoxal printr-o *înstrăinare familiară*, echivalentă cu o *stranietate* care te absoarbe şi te închide în lăuntricitatea abisală a Sensului, redându-te transformat în urcuşul pe treptele Realului. Andrei Pleşu descrie acest tip de receptivitate ca *o căutare a locului* care să fie situat în deschiderea ascunsă a Cuvântului revelat: „Un text scripturar e bine citit atunci când el îţi devine, în final, cordialmente *străin*, când ordinea curentă a ideilor şi a experienţelor nu te

[531] *Apud* Scrima, 2008, p. 10.

[532] Anca Manolescu, „Ospitalitatea ca metodă hermeneutică", 2005, p.192-198.

mai ajută să-l asumi. A fi *familiar* cu un astfel de text e a fi receptiv la ceea ce el ascunde, a învăţa să trăieşti cu stranietatea lui."[533].

Nici o manifestare nu poate epuiza Sursa Viului, ci doar conduce spre ascunsul său nelimitat, în oglinda aproximărilor coerente ale divinului: „Rugăciunea zisă *a inimii* avea un loc privilegiat în acest extraordinar periplu situat la hotarul abisal şi, în acelaşi timp, comun dintre două lumi, atît de diferite. Eram, aşadar, deja convins de oportunitatea hermeneutică şi chiar *iniţiatică* de a te *pierde* mai întîi - în alte tradiţii, de pildă - pentru a te putea *regăsi* apoi pe tine însuţi şi religia *ta*, prea apropiată uneori pentru a o *vedea* în toată splendoarea care îi este proprie."[534]

Omul, devenind Fiul Omului: un umanism bazat pe rigoare, toleranţă, dialog şi deschidere[535]

Pornind de la necesitatea reconstrucţiei unităţii lumii şi a cunoaşterii, am putut configura pe parcursul tezei, importanţa unui echilibrul al nivelurilor de fiinţă, ca fiind corolarul nucleului flexibil interior care orientează circuitul de informaţie spirituală în două sensuri:

- Posibilitatea de adaptare la situaţii diferite
- Suspendarea prejudecăţilor de orice fel.

Deschiderea către Celălalt naşte toleranţa. E o deschidere care întemeiază relaţiile intersubiective fundamente pe valori umane. Deschiderea transubiectivă naşte rezonanţa cu sacrul. Deschiderea este legată profund de *întrupare*. *Întruparea în fiinţă* permite deschiderea *intersubiectivă*. Atunci când *fiinţa unificată se întrupează în lume* se deschide voalul nevăzut al sacralităţii. *Deschiderea conferă întrupării unicitate:* o transmitere a informaţiei spirituale prin terţul inclus şi prin deschiderea spre Terţul Ascuns.

Prezenţa în *Evanghelia după Toma* a unor nuclee de spiritualitate şi gândire aparţinând atât tradiţiei creştine canonice şi extracanonice, cât şi altor tradiţii, nu reprezintă decât

[533] Andrei Pleşu, „Lupta lui Iacob cu îngerul", 2003, p. 233.

[534] Ciomoş, 2004, p. 207.

[535] *Rigoarea, dialogul, deschiderea şi toleranţa* sunt concepte-cheie ale unei veritabile atitudini transdiciplinare, configurate în complexitatea lor în articolele *Cartei Transdisciplinarităţii*: „*Rigoarea, deschiderea şi toleranţa* sunt caracteristici fundamentale ale atitudinii şi viziunii transdisciplinare. *Rigoarea* în argumentaţie, care ia în seamă toate datele existente, este cea mai bună barieră în calea derivelor posibile. *Deschiderea* implică acceptarea necunoscutului, neaşteptatului şi imprevizibilului. *Toleranţa* este recunoaşterea dreptului de a susţine idei şi adevăruri contrare acelora pe care le împărtăşim noi înşine.", Articolul 14

postulate ale coexistenţei paradoxale ale unor culturi, spiritualităţi şi religii diferite, în căutarea comună a unicităţii şi într-un dialog profund şi autentic între experienţele lor de credinţă fundamentate pe nevoia fiinţei umane, din toate timpurile, de a da un Sens sacrului.

Încercarea noastră priveşte dimensiunea *transreligioasă* a *Evanghelia după Toma,* adică ceea ce este *între* religii, *traversează* religiile şi este *dincolo de* ele, *deschidere* cu un spirit depăşind canoanele hermeneuticilor disciplinare, către o *altfel* de hermeneutică, orizont al înţelegerii transdisciplinare ale acelor *logia* inedite care scapă oricăror clasificări de natură doctrinală, spirituală sau ale unui curent de gândire.

Traversarea ca trăire a unicităţii. Fericirile

„ (43) O mică schimbare de atitudine, echivalenta unei mari revoluţii: să te consideri mai degrabă un participant al acţiunii pentru sens şi nu ca unicul proprietar al sensului."

Basarab Nicolescu, *Teoreme poetice*

Conexiunile hermeneutice dintre *nivelurile de Sens* şi *nivelurile de traversare* ale informaţiei spirituale, radiografiate în capitolul al treilea, au avut menirea să lumineze o evidenţă interpelantă a unei *Realităţi contradictorii a Sensului*.

Fericit este cel care nu devine un posesor al Sensului, ci doar un gardian al frumuseţii traversării sale!

„Împărăţia Tatălui" din *Evanghelia după Toma* este şi o *Împărăţie a Sensului*, în măsura în care:

- Sensul este al tuturor şi, în acelaşi timp, el nu aparţine nimănui.
- Se află peste tot şi niciunde.

Humus-ul unde *sămânţa creatoare* poate deveni fecundă, este *întrupată* în chip al devenirii întru fericire, prin trăirea unicităţii ca traversare de către :

- *cei simpli* (*logion 23*) - „Les simplifiés, sans pli, dans le mouvement même de leur nature filiale, *tournée vers le Père* , comme au commencement."

„Jésus disait:
Je vous choisirai un entre mille
et deux entre dix mille,
et ils se lèveront comme un seul, simplifiés."

- *cei născuţi a doua oară (logion 37)* - „Etre nu, être rien, être neuf comme le nouveau-né, sans vêtements, sans préjugés, retrouver cette innocence qui permet de voir le Vivant."[536];

„Ses disciples demandaient: / Quel sera le jour de ton apparition ? / Quel sera le jour de notre vision? / Jésus répondit: / Le jour où vous

[536]„A fi gol(it), afi nimic, a fi nou, ca nou-născuţii, fără aparenţe, fără prejudecăţi, regâsind acea inocenţă care permite vederea Viului.", *ibid.* , p. 119.

serez nus / comme des enfants nouveau-nés / qui marchent sur leurs vêtements, / alors vous verrez le Fils du Vivant. / Pour vous, il n'y aura plus de crainte."

- *pelerinii informaţiei spirituale,* cei aflaţi în drumul fără drum şi parcurgând niveluri de transmitere şi trans-misiune - *logion 42* - „les passants": „Psychologiquement, c'est déjà un signe de santé que de se considérer comme *passant*: c'est la Réalité. […] Un passant voit toutes choses pour la première et la dernière fois. Il ne se retournera pas en arrière. Il goute chaque instant comme le lieu même du passage vers l'Éternel présent.[537];
- *căutătorii* (*logion 94, logion* 2) - „chercher et trouver la vie";

„Jésus disait:
Celui qui cherche trouvera -
à celui qui frappe de l'intérieur, on ouvrira. "[538]

- *săracii interior* (*logion 54)* - „Avoir un esprit de pauvre, c'est savoir que rien ne nous est dû, que tout nous est don. "[539];

„Heureux vous les pauvres,
le Royaume des Cieux vou appartient."[540]

- *cei care au cunoscut încercarea* (*logion 58*) - „accepté mais non subie et non entretenue, l'épreuve peut devenir facteur d'illumination et de connaissance."[541];

„Jésus disait:
Heureux qui a connu l'épreuve.
Il est entré dans la vie."[542]

---

[537] „Psihologic, este un semn de sănătate atunci când te consideri un pelerin al traversării : este Realitatea. […] Un pelerin al traversării vede toate lucrurile pentru prima şi ultima dată. Nu se întoarce în urmă. El gustă fiecare clipă ca fiind locul însuşi al traversării înspre Eternul prezent.", *ibid.* , p. 130.

[538] *Ibid., logion 94,* p. 39.

[539] „A trăi spiritul sărăciei interioare coincide cu a conştientiza că nu avem nimic, totul fiind un dar al experienţei traversării. ", *ibid.* , p. 155.

[540] „Fericiţi cei săraci, / ei vor primi ca dar Împărăţia Cerurilor.", *ibid., logion 54,* p. 29.

[541] „A accepta încercarea dar nu a ceda sau a o întreţine, încercarea poate deveni un factor de iluminare şi de cunoaştere", *ibid.* , p.163.

[542] „Fericiţi cei care aţi avut experienţa încercării/ Aţi devenit Vii", *logion 58, ibid.* , p. 30.

- *unificaţii - monachos* (*logion 49*) „ […] l'unification de tout l'être ou l'homme devient *monos*, Un, à l'image de Unique, *à la fois séparé de tous et uni à tous* comme le dit Évagre le Pontique."[543];

„Jésus disait:
Heureux vous, les unifiés et les élus.
Vous trouverez le Royaume,
vous êtes issus de lui
et vous y retournez. "

- *solitarii (logion 75),* „La solitude conduit au coeur du monde. […] à travers la solitude qu'ils ont acceptée, ils sont devenus capables de rencontrer l'autre en tant qu'autre, sans le réduire à ses manques et à ses désirs.[…] ceux qui sont allés au bout de leur solitude, qui se sont simplifiés jusqu'à la Transparence paisible de l'Être essentiel et de l'Être existentiel."[544]

„Jésus disait:
Beaucoup se tiennent devant la porte
mais ce sont les solitaires
et les simplifiés
qui entreront dans la chambre nuptiale. "

[543] „[…] unicarea fiinţei sau a omului devenind *monos,* Unu, imagine a Unicului, *deopotrivă unit cu toţi şi separat cu toţi,* cum o spune Evagrie Ponticul.", *ibid.* , p. 146. +

[544] „ Solitudinea orientează către inima lumii. […] în experienţa traversării solitudinii pe care au acceptat-o, ei au devenit capabili de a-l întâlni pe celălalt în calitate de celălalt, fără a-l reduce la lipsurile şi dorinţele sale. […] cei care au trăit experienţa solitudinii până în profunzimea ei , care s-au simplificat până la Transparenţa ", ibidem, p. 185.

Transdisciplinaritatea, o cheie pentru înţelegerea lumii în care trăim

A demonstra interpelant *actualitatea* unui text apocrif, scris în urmă cu aproape două mii de ani, este un veritabil *exerciţiu de re-citire* transculturală a vocaţiei spirituale a omului, în oglinda transreligiosului şi captând universalitatea care individualizează apartenenţa la Tradiţie.

Din această perspectivă, considerăm că obiectivul principal al investigaţiei noastre, *revelarea circulaţiei de informaţie spirituală orientată hermeneutic prin coerenţa nivelurilor de Sens,* a fost îndeplinit. Am încercat, prin demersul nostru, să găsim o soluţie transdisciplinară, pentru a argumenta creator şi vizionar că *logion-ul Evangheliei după Toma* este şi text sacru şi text poetic, dar nici sacru, nici poetic. În mod paradoxal, mesajul de adâncime al textului apocrif, s-a lăsat a fi scrutat, dar totodată, i s-a potenţat misterul, printr-o voalare transparentă a discontinuităţii hermeneutice, permiţând cititorului să se *re-cunoască* ca fiind creştin în Spusele lui Isus, în dimensiunea universalităţii fără de tăgadă a urcuşului lăuntric pe scara hermeneutică.

Direcţiile noi care s-au deschis, pe parcursul cercetării, sunt tot atâtea orizonturi de interogaţie activă, la confluenţa cărora, căutătorul de Sens poate să-şi reinveteze drumul evoluţiei spirituale, în rezonanţă tainică cu *o misiune sacră* care se grafează printr-un destin individual, dor divin orientat neîncetat către o Sursă inepuizabilă a Viului. Aproximările metodologice disciplinare – esoterice, literare, gnostice, filologice, teologice sau aparţinând istoriei religiilor - ale *Evanghelia după Toma,* - evocate tangenţial în structura tezei, reprezintă posibile căi de cercetare, cu rezultate obţinute aplicând legile, normele, regulile şi practicile disciplinelor respective şi nu anulează orizontul disciplinar, ci are în vedere suspendarea prejudecăţilor disciplinare, deschizând un nou spaţiu de cunoaştere: spaţiul transdisciplinar.

Una dintre ipotezele lucrării, conform căreia conceptul de *ternar* - epistemologic, ontologic şi transgresiv - reprezintă cheia cercetării, s-a nuanţat şi s-a confirmat în trei direcţii complementare şi convergente:

- *O hermeneutică în căutarea Sensului* - instrumentele disciplinare care se referă la integrarea epistemologică a nivelurilor de Realitate ale Obiectului: „Les paroles du Secret" – sau în termenii lui Jean-Yves Leloup, „des gloses de la critique textuelle".
- *Un hermeneut în căutarea unui Sens* - experienţa subiectivă, implicând nivelurile de Realitate ale hermeneutului : „le délire subjectif".

- *Sensul în căutare hermeneutică* sau Sensul în urcuş pe scara hermeneutică sau spaţiul-timp dintre hermeneutul aflat la poalele Sensului şi întruparea Sensului - experienţa sacrului, implicând dimensiunea spirituală, a medierii ascunse între Subiect şi Obiect: „Est-il possible de le laisser parler, de s'en inspirer?".

Abordarea transpoetică a *Evangheliei după Toma* a derivat din necesitatea corelării finalităţii poetice (plasticizant-revelatoare) a celor 114 *logia* cu finalitatea spirituală, situată în zona de non-rezistenţă a sacrului, raţională dar neraţionalizabilă printr-un discurs, în care suntem *traversaţi* de Cuvântul Viu. În această perspectivă, redefinirea Sensului ca fiind un conţinut specific al informaţiei spirituale, a corespuns înţelegerii tipologiei textuale paradoxale a Obiectului transdisciplinar ca punct de convergenţă între limbaj şi translimbajul revelator. În consecinţă, hermeneutica transdisciplinară este indisolubil legată de Sensul imaginal al sacrului, discursul paideic al *Evangheliei după Toma*, exponenţializând Poemul Viu şi Tăcerea Plină, în orizontul simbolic al misterului. Saltul ontologic care presupune crearea unei lumi poetice, poate fi un reflex al unităţii cunoaşterii lumii, numai în măsura în care este instituit la răs-crucea dintre infinitele niveluri de *Deschidere* înspre Terţul Ascuns, înţeles ca dimensiune constitutivă trans-orizontică a fiinţei.

Actualitatea *Evangheliei după Toma* prinde contur intuitiv, în măsura în care, concluziile acestei teze sunt străfulgerări ale traversării Cuvântului Viu, contribuind, prin bogăţia virtualităţilor decantate *in vivo,* la trans-punerea în act a *Cartei transdisciplinarităţii*[545]*,* şi deci a principiilor fundamentale ale comunităţii spiritelor transdisciplinare. Are un chip, fără a fi însă chip, un contract moral şi spiritual, semn al fidelităţii umaniste, pe care hermeneutul Spuselor lui Isus îl face cu sine însuşi, fără nici o constrângere sau prejudecată de ordin social, cultural sau aparţinând sferei religiilor. *Logion-ul 17* ne oferă cheia înţelegerii *darului hermeneutic* al lui Isus, experienţa tulburătoare a uimirii în faţa imposibilului care devine posibil, *într-chipare* a fiinţei unificate:

„ Jésus disait:

Je vous donnerai ce que l'oeil n'a pas vu,

[545] *Carta transdisciplinarităţii* a fost adoptată la Primul Congres Mondial al Transdisciplinarităţii (Convento da Arrabida, Portugalia, 2-7 noiembrie 1994) şi semnată de un comitet de redactare alcătuit din Lima de Freitas, Edgar Morin şi Basarab Nicolescu, fiind „concepută ca un ansamblu de principii fundamentale ale comunităţii spiritelor transdisciplinare, constituind un contract moral pe care fiecare semnatar al acestei *Carte* îl face cu sine însuşi, fără nici o constrângere de ordin juridic ori instituţional.". Această *Cartă a transdiciplinarităţii* apare integral expusă, pe articole, în anexa cărţii lui Basarab Nicolescu, *Transdisciplinaritatea,* manifest, 2007a, p. 172- 177.

ce que l'oreille n'a pas entendu,
ce que la main n'a pas touché,
ce qui n'est pas monté au coeur de l'homme."

Încercarea noastră de hermeneutică transdisciplinară a traversat ea însăşi experienţa întrupării, activând, la fiecare pagină, o puţiinţă transgresivă a chipului lăuntric al firii: o viziune a imaginii fără imagine, un auz al in-audibilului, o atingere a trans-sensibilului, o acordare a inimii la gama naunţelor infinite ale pulsaţiilor-cântec din inima Viului. Toate aceste faţete multidimensionale ale lucrării, pot fi sintetizate conclusiv în gândul nostru de încheiere, deschis unei interogaţii fundamentale: *De unde vine iubirea?* Traversând experienţa *Fericirilor,* rod al *circumciziei spirituale,* omul are privilegiul divin de a deveni *Fiul Omului* şi de a participa activ la proiectul unui noi umanism, căutându-şi un loc în *Locul fără loc* al Împărăţiei.

Numai un ochi în ochi poate vedea ceea ce este invizibil în vizibil, numai o ureche în ureche poate auzi ceea ce este tăcere în cuvânt, numai o mână în mână poate atinge ceea ce este impalpabil în ce se poate atinge. Pentru a statornici acest miracol al firii, e nevoie de o întrupare *a lăuntrului ca-înafară* în icoană. O întrupare a masculinului şi femininului în unic. O întrupare a dualităţii în unitate. O întrupare a icoanei în icoana fiecăruia. Gnoza presupune coexistenţa vibrantă a unor multiple dimensiuni constitutive actului de cunoaştere.

Descriind în termeni proprii modalităţile de *extensie pe verticală* ale fiinţei, obiectivele pe care ni le-am propus în demersul nostru, au fost îndeplinite în rezonanţă cu viziunea transdisciplinară care re-construieşte un Sens nou *verticalităţii omului,* prin orientarea coerentă a fluxului de informaţie spirituală şi a fluxului de conştiinţă. Cuminecare tăcută cu zona inefabilă a Realului, în zările largi, nebănuite ale treptelor sacrului. Fiind pe domeniul *Terţului Ascuns*, hermeneutica transdisciplinară necesită prudenţă, rigoare, înţelegere, viziune, coerenţă. O cale de a ne înscrie umanitatea în con-figuraţia sacră a unicităţii.

În chip concluziv al intuiţiei actualităţii *Evangheliei după Toma, captarea nivelurilor de Sens în experienţa traversării* se poate traduce prin *deschiderea* hermeneutului către *darul de sine al divinului,* rămânând o propunere şi o provocare fecundă de cercetare, în vederea punerii în act a transdisciplinarităţii înlăuntrul, între şi dincolo de chemările Viului. Postulatele metodologice ale hermeneuticii transdisciplinare contextualizate în *Evanghelia după Toma,* deschid perspective inedite ale căutării Sensului, neexplorate încă prin mijloace disciplinare şi ne invită să dăm un sens structurii ternare a Sensului.

Rezumat

Lucrarea se înscrie într-un proiect mai amplu al *studiilor transdisciplinare* vizând o abordare translingvistică a unui text din domeniul spiritualităţii, în punctul de convergenţă hermeneutică dintre *poetică, metafizică şi epistemologie.* Asumarea acestor premise delimitează orizontul transdisciplinar al unei *altfel de hermeneutici,* o coagulare dinamică a unei *cunoaşteri transgresive* menită a activa o conştiinţă-punte între Subiectul şi Obiectul transdisciplinar, prin experienţa traversării nivelurilor de Sens.

Demersul transdisciplinar a urmărit ca obiectiv general o descriere a rezonanţei *nivelurilor de Sens* care structurează, organizează şi orientează hermeneutic circulaţia de informaţia spirituală între ternarele ontologice, epistemologice şi transgresive din *Evanghelia după Toma.*

Originalitatea interogativă a temei abordate gravitează în jurul aprofundării unui concept de mare interes în cercetare, în domeniul dialogului dintre ştiinţă şi spiritualitate: *informaţie spirituală.* Contribuţia tezei rezidă în propunerea unei definiţii riguroase a informaţiei spirituale şi a nivelurilor sale de traversare, printr-o contextualizare hermeneutică a postulatului ontologic, logic şi de complexitate care fundamentează metodologia transdisciplinară. Salba nodurilor conceptuale originale ca semn al unicităţii limbajului transdisciplinar, pune în valoare complexitatea alogică a Terţului Ascuns, cheia înţelegerii fecunde a oricărei evoluţii spirituale în crearea unui nucleu interior flexibil. Opţiunea pentru traducerea textului apocrif în limba franceză de către Jean-Yves Leloup, completează valenţele profunde ale unei înţelegeri a *Evangheliei după Toma* în spiritul transdisciplinarităţii.

Structura de adâncime a tezei este ancorată în explorarea zonei Terţului Ascuns ca Sursă a experienţei spirituale care face posibilă o deschidere către transreligios, în contextul nevoii stringente a omului contemporan de redescoperire a sacrului. Capitolul central al lucrării are în vedere topografierea structurii ternare a Sensului la nivelul transmiterii şi transmisiunii informaţiei spirituale în vitraliul ternarelor hermeneutice şi a orientării urcuşului lăuntric pe scara hermeneutică. Noutatea, rigoarea şi coerenţa abordării transdisciplinare este demonstrată, pe verticalitate, prin intuiţia vizionară a *Evanghelia după Toma*, care aruncă o lumină asupra conţinutului conceptual transdisciplinar şi, invers, pârghia de susţinere

metodologică clarifică nivelurile de înţelegere ale textului apocrif, trimiţând întotdeauna către Real care precede şi transcende orice religiozitate.

Printr-o transparenţă voalată interpelantă şi contradictorie, adevărurile paradoxale cuprinse în cele 114 *logia*, sunt azi mai actuale ca oricând. Într-o rezonanţă umanistă transculturală Isus, aşa cum apare El în *Evanghelia după Toma* ne invită la înţelegerea lumii în care trăim, inspirându-ne o atitudine de deschidere, toleranţă, rigoare şi dialog. Mesajul *Evangheliei după Toma* străbate ca un Cuvânt Viu toate nivelurile de conştiinţă: o speranţă de a deveni Vii în oglinda sacrului.

Résumé

Le présent ouvrage s'inscrit dans un projet plus ample celui des *études transdisciplinaires,* visant l'abordage translinguistique d'un texte du domaine de la spiritualité, au point de convergence herméneutique entre *poétique, métaphysique et épistémologie.* La prise en charge de ces prémisses délimite l'horizon transdisciplinaire d'une *autre herméneutique,* une coagulation dynamique d'une *connaissance transgressive* destinée à activer une conscience lien entre le Sujet et l'Objet transdisciplinaire par l'expérience de la traversée des niveaux de Sens.

La démarche transdisciplinaire a poursuivi comme objectif général une description de la résonance des *niveaux de Sens* qui structure, organise et oriente d'une manière herméneutique la circulation de l'information spirituelle entre les ternaires ontologiques, épistémologiques et transgressives de l'*Évangile de Thomas.*

L'originalité interrogative du thème abordé gravite autour de l'approfondissement d'un concept de grand intérêt dans la recherche au domaine du dialogue entre science et spiritualité : l'*information spirituelle.* La contribution de la thèse réside dans la proposition d'une définition rigoureuse de l'information spirituelle et de ses niveaux de traversée par une contextualisation herméneutique du postulat ontologique, logique et de complexité qui fonde la méthodologie transdisciplinaire. Le collier des nœuds conceptuels originels en tant que signe de l'unicité du langage transdisciplinaire met en valeur la complexité alogique du Tiers Caché, la clé de la compréhension féconde de toute évolution spirituelle dans la création d'un noyau intérieur flexible. L'option pour la traduction en français de Jean-Yves Leloup complète les valences profondes d'une compréhension de l'*Évangile de Thomas* dans l'esprit de la transdisciplinarité.

La structure profonde de la thèse est ancrée dans l'exploitation de la zone du Tiers Caché comme Source de l'expérience spirituelle qui rend possible une ouverture vers le trans-religieux dans le contexte du besoin impérieux de l'homme contemporain de redécouvrir le sacré. Le chapitre central de l'ouvrage envisage la topographie de la structure ternaire du Sens au niveau de la transmission et de la trans-mission de l'information spirituelle dans le vitrail des ternaires herméneutiques et de l'orientation de l'ascension intérieure sur l'échelle herméneutique.

La nouveauté, la rigueur et la cohérence de l'abordage transdisciplinaire est démontrée sur la verticalité, par l'intuition visionnaire de l'*Évangile de Thomas* qui met en lumière le

contenu conceptuel transdisciplinaire et inversement, l'appui méthodologique clarifie les niveaux de compréhension du texte apocryphe en se référant toujours au Réel, qui précède et transcende toute religiosité.

Par une transparence voilée interpellante et contradictoire, les vérités paradoxales comprises dans les *114 logia* sont de nos jours plus actuelles que jamais. Dans une résonance humaniste transculturelle Jésus, tel qu'Il apparaît dans l'*Évangile de Thomas* nous enseigne la compréhension du monde dans lequel nous vivons, en nous inspirant une attitude d'ouverture, tolérance, rigueur et dialogue. Le message de l'*Évangile de Thomas* franchit comme un Mot Vivant tous les niveaux de conscience : un espoir de devenir Vivants, dans le miroir du sacré.

BIBLIOGRAFIE

Bibliografie principală

Corin Braga, *De la arhetip la anarhetip*, Editura Polirom, Iaşi, 2006

Basarab Nicolescu, *Transdisciplinaritatea*, manifest, ediţia a 2-a, Editura Junimea, Colecţia Ananta - Studii transdisciplinare, Iaşi, 2007a, traducere din limba franceză de Horia Mihail Vasilescu

----------, *Teoreme poetice,* ediţia a 2-a, Editura Junimea, Colecţia Ananta - Studii transdisciplinare, Iaşi, 2007b, traducere din limba franceză de L. M. Arcade

----------, *Ştiinţa, sensul şi evoluţia – Eseu asupra lui Jakob Böhme*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2007c

----------, *Noi, particula şi lumea,* Editura Polirom, Iaşi, 2002

----------, *Ce este realitatea?* – Reflecţii în jurul operei lui Stéphane Lupasco, Editura Junimea, Iaşi, 2009a, traducere din limba franceză de Simona Modreanu

----------, *În oglinda destinului,* Eseuri autobiografice, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2009b.

----------, *Ion Barbu – Cosmologia „Jocului secund",* Editura univers enciclopedic, Bucureşti 2004.

Basarab Nicolescu, Michel Camus, *Rădăcinile libertăţii,* Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2004

Basarab Nicolescu, Marc-Alain Deschamps, Lucien Alfille, *Qu'est-ce-que le Transpersonnel?,* Editions Trismegiste, Paris, 1987.

Basarab Nicolescu (editor), *Moartea astăzi,* Editura Curtea veche, Bucureşti, 2008.

----------, Cel mai greu în viaţă este să-ţi găseşti locul, *Observator cultural*, Nr. 517, 19 Martie 2010

----------, Imaginaţie, imaginar, imaginal, *Steaua,* Nr. 6 / 2006

----------, Originea creştină a ştiinţei moderne, *Noua Reprezentare a Lumii,* Studii interdisciplinare, XXI Eonul Dogmatic, nr. 3, Bucureşti, 2004

----------, La vallée de l'étonnement, Le monde quantique, par Michel Camus, France-culture.

Basarab Nicolescu (ed.), *Le Sacré aujourd'hui, précédé de Hommage à Michel Camus*, volum colectiv, Collection Transdisciplinarité, Éditions du Rocher, Monaco, 2003

Gilbraz S. Aragao, Teologie, transdisciplinaritate şi fizică. O nouă logică pentru dialogul interreligios, volumul *Transdisciplinarity in science and religion*, Editura Curtea veche, Bucureşti, 1/2007

Doru Costache & Basarab Nicolescu, Repere tradiţionale pentru un context comprehensiv necesar dialogului dintre ştiinţă şi teologie: dogma de la Chalcedon, *Noua reprezentare a lumii* – studii inter şi transdisciplinare, nr. 4, XXI: Eonul dogmatic, Bucureşti, 2005

Christian Cannuyer, *Autour du Logion 4 de L'Évangile selon Thomas: l'ancien à l'école du nouveau-né*, Bruxelles, 2000.

L'Évangile de Thomas, Éditions Albin Michel, Paris, 1986, traduit et commenté par Jean-Yves Leloup

L'Évangile de Thomas, Commenté par Osho, Preface de Jean-Yves Leloup, Les Editions du Relié, Gordes, France, 2009.

Farid Uddin Attar, *Graiul păsărilor,* Editura Rosmarin, Bucureşti, 1999

Horia Bădescu, *Memoria Fiinţei,* Editura Junimea, Iaşi, 2008

Evanghelia după Toma, Editura Paralela 45, Piteşti, Sapientia, 2007, tradusă şi comentată de Vasile Andru

Evanghelia după Toma, Ediţie bilingvă, Editura Polirom, Iaşi, 2003, traducere din limba coptă de Gustavo-Adolfo Loria-Rivel

Evanghelii gnostice, Editura Herald, Bucureşti, 2005, traducere, studii introductive şi note de Anton Toth

Henri-Charles Puech, *Evanghelia după Toma*. Încercare de interpretare sistematică, traducere din limba franceză şi îngrijire ediţie: Radu Duma, Editura Herald, Bucureşti, 2008

L'Évangile selon Thomas, Éditions Dervy, Paris, 2009, traduit et commenté par Émile Gillabert, Pierre Bourgeois et Yves Haas

Emanuela Ilie, *Basarab Nicolescu*, eseu monografic, Editura Timpul, Iaşi, 2008

Emile Gillabert, *Jésus et la gnose*, Editions Dervy, 2007

Eva de Vitray-Meyerovitch, *Rumi şi sufismul,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2003

François Vouga, *Mort et résurrection de Jésus dans la source des logia et dans L'Évangile selon Thomas,* Quebec, 2006

----------, *L'Évangile selon Thomas: que peuvent nous apprendre les «paroles cachées de Jésus*, Genève, 1995

Gabriel Memelis, Adrian Iosif, Dan Răileanu, *Realitatea transdiciplinară,* O fuziune de orizonturi ale teologiei, ştiinţei şi filosofiei, Editura Curtea veche, Bucureşti, 2010

Henry Corbin, *Omul şi îngerul său,* Editura Universul enciclopedic, Bucureşti, 2002

Ioan Scărarul, *Scara raiului,* Editura „Învierea”, Timişoara, 2008

Jean - Yves Leloup **,** *L'absurde et la grâce,* Éditions Albin Michel, Paris, 1991

----------, *Profunzimile uitate ale creştinismului,* Convorbiri cu Karin Andréa de Guise, din colecţia *Ştiinţă şi religie,* colecţie coordonată de Basarab Nicolescu şi Magda Stavinschi, Editura Curtea veche, Bucureşti, 2008

----------, *Écrits sur l'hésychasme,* Éditions Albin Michel, Paris, 1990

----------, *L'Enracinement et l'ouverture*, Conférences de la Sainte-Baume, Éditions Albin Michel, Paris, 1995.

----------, *Prendre soin de l'etre.* Philon et les Thérapeutes d'Alexandrie, Éditions Albin Michel, Paris,1993

----------, *Manque et plénitude,* Eléments pour une mémoire de l'essentiel, Éditions Albin Michel, Paris, 1994

Jean Chévalier, *Sufismul,* Doctrină, ordine, maeştri, Editura Herald, Bucureşti, 2002

Jean Doresse, *L'Évangile selon Thomas: «les paroles secrètes de Jesus»*, 1988

Jean-Marie Sevrin, *Remarques sur le genre littéraire de l'Evangile selon Thomas,* Quebec, 1995

----------, *L'interprétation de L'Évangile selon Thomas, entre tradition et rédaction,* Leiden, 1997

----------, *Les paraboles de l'ivraie et du filet dans l'Evangile selon Thomas*, Paris, 2004

Jean-Daniel Kaestli, *L'utilisation de L'Évangile selon Thomas dans la recherche actuelle sur les paroles de Jésus,* Genève, 1998

Johanna Brankaer, *L'ironie de Jésus dans le logion 114 de L'Évangile selon Thomas*, Éditions Grancher, 2005

Jean-Paul Michaud, *Á la recherche des «traces» de Jésus.* Université Catholique du Lyon, Centre Jacques Cartier

Jean-Paul Guyonnaud, *Méditation sur l'Évangile de Thomas,* A l'usage des croyants et des incrédules, Introduction à la gnose chretienne, Éditions Grancher, Paris, 2005.

Louis-Gabriel, *Critique de L'Évangile selon Thomas,* 1983

Michel Camus, *Transpoétique. La main caché entre poésie et science*, Trait d'union, Collection *Spirale,* Les Éditions Lettres vives, Quebec, 2002.

Mirela Muresan (coordonator), *Transdisciplinaritatea - De la un experiment spre un model didactic*, prefaţă de Basarab Nicolescu, Editura Junimea, Iaşi, 2010

Nathalie Bosson, *L'Évangile selon Thomas: le sacré et la question de la gnose d'après les logia, utilisant explicitement les termes «Vie» et «Mort»*, Montpellier – Université Paul – Valery, 1998

Pompiliu Crăciunescu, *Strategiile fractale*, Editura Junimea, Iaşi, 2003

----------, *Eminescu - Paradisul infernal şi transcosmologia,* prefaţă de Basarab Nicolescu, Editura Junimea, Iaşi, 2000.

----------, *Vintilă Horia: translittérature et réalité***,** Éditions l'Homme indivis, 2008

Roberto Juarroz, *Poésie et Réalité,* traduit par l'espagnol par Jean-Claude Masson, Collection Terre de Poésie, Éditions Lettres Vives, 1987

Rumi, *Mathnawî (*versete spirituale), Editura Herald, Bucureşti, 2004

Stephane Lupasco, *Logica dinamică a contradictoriului*, Editura Politică, Bucureşti, 1982

----------, *Universul psihic*, Editura Institutul European, Iaşi, 2000

Transdisciplinarity in science and religion, Nr. 1, Editura Curtea veche, Bucureşti, 2007

----------, Nr. 3, Editura Curtea veche, Bucureşti, 2008

Bibliografie secundară

Anca Manolescu, *Europa şi întâlnirea religiilor,* Editura Polirom, Iaşi, 2005

Andrei Pleşu, *Despre îngeri,* Humanitas, Bucureşti, 2003

André Scrima, *Experienţa spirituală şi limbajele ei,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2008

----------, *Antropologia apofatică,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2005

----------, *Timpul rugului aprins,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1996

Antoine Faivre, *Căi de acces la esoterismul occidental,* volumul I-II, traducere din limba franceză de Ion Doru Brana, Editura Nemira, Bucureşti, 2007

Aurel Codoban, *Semn şi interpretare. O introducere postmodernă în semiologie şi hermeneutică,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001

Etty Hillesum, *Une vie bouleversée : Journal (1941-1943),* Éditions Seuil, Paris, 1985

Eugeniu Coşeriu, *Prelegeri şi conferinţe,* supliment al publicaţiei „ Anuar de lingvistică şi isorie literară", XXXIII, 1992-1993, Seria a Lingvistică, Iaşi, 1994

----------, Limbaj şi poezie, în *Euphorion*, an XI, Nr. 3-4, Sibiu, 2000

----------, *Omul şi limbajul său,* Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii şi lingvistică generală, Antologie, argument şi note de Dorel Fînaru, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2009

----------, Proluzione. Orationis fundamenta: Rugăciunea ca text, în vol. *Lenguaje y discurso* (*Limbaj şi discurs),* Editura Eunsa, Pamplona, Spania, 2006

Francis E. Peters, *Termenii filozofiei greceşti,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1993

Henri Denis, *Semences,* Éditions Albin Michel, Paris, 2000

Hans-Georg Gadamer, *Adevăr şi Metodă,* traducere de Gabriel Cercel şi Larisa Dumitru, Gabriel Kohn şi Călin Petcana, Editura Teora, Bucureşti, 2001

Ioan Petru Culianu, *Gnosticism şi gândire modernă: Hans Jonas,* Editura Polirom, Iaşi, 2006

----------, *Gnozele dualiste ale Occidentului,* Editura Nemira, Bucureşti, 1995

Ionuţ Isac, Aspecte ale dialogului transdisciplinar între ştiinţă, cultură şi religie, *Noema,* vol. IV, nr. 1, 2005

Lucia Cifor, *Principii de hermeneutică literară,* Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2006

----------, *Poezie şi gnoză,* Editura Augusta, Timişoara, 2000

Mircea Borcilă, Între Blaga şi Coşeriu. De la metaforica limbajului la o poetică a culturii, în *Revista de Filosofie*, nr.1-2, XLIV, Bucureşti, 1997

----------, Contribuţii la elaborarea unei tipologii a textelor poetice, în CL, XXXVII, 1992

Mircea Eliade, *Eseuri. Mitul eternei reîntoarceri. Mituri, vise şi mistere,* traducere de Maria Ivănescu şi Cezar Ivănescu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1991

----------, *Sacrul şi profanul,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1995

----------, *Imagini şi simboluri,* Eseu despre simbolismul magico-religios, prefaţă de Georges Dumézil, traducere de Alexandra Beldescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994

----------, *Tratat de istorie a religiilor*, cu o prefaţă de Georges Dumézil şi un *Cuvânt înainte* al autorului, traducere de Mariana Noica, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995

----------, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981

----------, *Încercarea labirintului*, Convorbiri cu Claude-Henri Rocquet, traducere şi note de Doina Cornea, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1990

Simion Doru Cristea, *Funcţia simbolic-mitică în textul religios,* Editura Gedo, Cluj-Napoca, 2005

Virgil Ciomoş, *De la experienţa sublimului la starea de excepţie,* Editura Paideia, Colecţia de studii şi eseuri – filosofice, serie nouă, nr. 36, Bucureşti, 2006

----------, *Etre(s) de passage*, Zeta Books, Bucharest, 2008.

----------, În memoria părintelui Ghelasie, volumul *Părintele Ghelasie de la Frăsinei, Iconarul Iubirii Dumnezeieşti*, Editura Platytera, Bucureşti, 2004

Bibliografie generală

André LaCocque, Paul Ricoeur, *Cum să înţelegem Biblia,* traducere de Maria Carpov, , Editura Polirom, Iaşi, 2002

Baudouin Decharneux, Luc Nefontaine, *Le symbole*, Éditions Puf, 2006

Henri Bergson, *Energia spirituală,* Editura Meridiane, Bucureşti, 2002.

Carmen Vlad, *Textul aisberg*, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj, 2000

Cassian Maria Spiridon, *Aventurile terţului,* Editura Junimea, Iaşi, 2006

Cristian Bădiliţă**,** *Văzutele şi nevăzutele,* Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2004

Frithjof Schuon, *Despre unitatea transcendentă a religiilor,* Bucureşti, Editura Humanitas, 1994

Gilbert Durand, *Figuri mitice şi chipuri ale operei. De la mitocritică la mitanaliză,* traducere din limba franceză de Irina Bădescu, Editura Nemira, 1998

----------, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998

G. G. Jung, *Aion. Contribuţii la simbolistica sinelui,* Opere complete, vol. 9, Traducere din limba germană de Daniela Ştefănescu, Editura Trei, Bucureşti, 2005

----------, *Despre fenomenul spiritului în artă şi ştiinţă,* Opere complete, vol. 15, Traducere din limba germană de Gabriela Danţiş, Editura Trei, Bucureşti, 2007

Hans-Robert Jauss, *Experienţă estetică şi hermeneutică literară,* în traducerea lui Andrei Corbea, Editura Univers, Bucureşti, 1983

Jean-Luc Marion, *Vizibilul şi revelatul* - teologie, metafizică şi fenomenologie, Editura Deisis, Sibiu, 2007.

Jean Daniélou, *Scrierile de la Marea Moartă şi originile creştinismului,* Editura Herald, Bucureşti, 2009

----------, *Les symboles chrétiens primitifs*, Éditions du Seuil, France, 1961

Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995

----------, *Repere pe drumul gândirii*, Editura politică, Bucureşti, 1988

----------, *Prolegomene la istoria conceptului de timp,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2005

Mauricio Beuchot Puente, *Hermeneutică analogică* – Spre un nou model de interpretare, Colecţia de studii şi eseuri, Editura Paideia, Bucureşti, 2007

Merleau-Ponty, *Le visible et l'invisible*, Éditions Gallimard, Paris, 1979

----------, *Phénoménologie de la perception*, Éditions Gallimard, Paris, 1976
Michel Henry, *Întrupare.* O filozofie a trupului, Editura Deisis, Sibiu, 2003.
Nae Ionescu, *Neliniştea metafizică,* Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1993
Nichita Stănescu, *Respirări*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1982
----------, *Fiziologia poeziei,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1990
----------, *Amintiri din prezent,* Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1985
Oana Boc**,** *Textualitatea literară şi lingvistica integrală,* Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2007
Paul Ricoeur, *Conflictul interpretărilor. Eseuri de hermeneutică,* traducere şi postfaţă de Horia Lazăr, Editura Echinocţiu, Cluj-Napoca, 1999
----------, *Metafora vie,* Editura Univers, Bucureşti, 1984
----------, Langage religieux, mythe et simbole, în *„Le Langage”*, vol. II, 1982
Lolita Zagaevschi Cornelius, *Funcţii metaforice în „Luntrea lui Caron” de Lucian Blaga,* Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2005
Lucian Blaga, Opere – Trilogia cunoaşterii, vol. 8, ediţie îngrijită de Dorli Blaga, Studiu introductiv de Al. Tănase, Editura Minerva, Bucureşti, 1983
---------- Opere – Trilogia culturii, *Spaţiul mioritic,* vol. 9, Editura Minerva, Bucureşti, 1985
----------, Opere – Trilogia culturii, *Geneza metaforei şi sensul culturii,* vol. 3, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994
Marie-Madeleine Davy, *Le Désert intérieur,* Éditions Albin Michel, Paris, 1985
----------, *L'homme intérieur et ses métamorphoses,* Éditions Albin Michel, Paris, 2005.
----------, *Traversée en solitaire,* Éditions Albin Michel, Paris, 2004.
Paul Lebeau, *Etty Hillesum. Un itineraire spirituel*, Amsterdam 1941 – Auschwitz 1943, Éditions Albin Michel, Paris, 2001
Paul Evdokimov, *Vârstele vieţii spirituale,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2006.
Petre Ţuţea, *Omul. Tratat de antropologie creştină,* Editura Timpul, Iaşi, 1992
***, *Teorie şi metodă în lingvistica din secolul al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea,* Universitatea Bucureşti, 1984
Solomon Marcus, *Timpul*, Editura Albatros, Bucureşti, 1985
Thierry Magnin, *Între ştiinţă şi religie*, Editura Junimea, Iaşi, 2007
Umberto Eco, *Limitele interpretării,* Editura Pontica, Constanţa, 1996
Walter Biemel, *Fenomenologie şi hermeneutică*, Editura Pelican, Giurgiu, 2004
Site-ul CIRET

Publicaţii şi conferinţe

Publicaţii

1. **Articole/studii publicate în reviste de specialitate recunoscute naţional:**

- Coordonate ale unei abordări transpoetice a „Evangheliei după Toma", *Anuarul Institutului de Istorie „George Bariţ" din Cluj-Napoca,* Series Humanistica – VIII -2010, Manuscris depus la Editura Academiei Române
- O conştiinţă hermeneutică a nivelurilor paideice. Încercare de contextualizare în *Evanghelia după Toma, inter,* Revista română de studii teologice şi religioase, revistă trimestrială editată de Institutul Român de Studii Inter-ortodoxe, Inter-confesionale şi Inter-religioase, în curs de publicare
- Unitatea deschisă a viziunii transculturale asupra lumii, Revista *Studii de Ştiintă şi Cultură*, revistă trimestrială editată de Universitatea de Vest „Vasile Goldiş" din Arad, Anul VI 2010 - Numarul 2 (21).

2. **Articole/studii publicate în reviste de specialitate de circulaţie internaţională recunoscute, din ţară şi din străinătate:**

- Le vide plein dans *l'Évangile de Thomas* - herméneutique transdisciplinaire, *Alkemie,* Revue semestrielle de literature et philosophie, Numéro 5, *Le vide,* Septembre 2010.
- André Scrima, visionnaire du transreligieux, *Transdisciplinarity in science and religion,* 6 / 2009, Editura Curtea veche, Bucureşti.

Conferinţe

- Imaginal şi întrupare în *Evanghelia după Toma,* comunicare susţinută în cadrul Şcolii de vară „Interacţiunea între ştiinţă, spiritualitate, artă şi societate – Aspecte transdisciplinare", Sala Nicolae Ivan, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca, 17 aprilie 2010.